

89.3
L 767

Arhivs.

PROFESORA DR. K. BALOŽA
UN
PROFESORA DR. P. ZĀLĪTES

RUNAS SAEIMĀ

PROFESORA DR. P. ZĀLĪTES IZDEVUMĀ
RĪGĀ 1931. GADA AUGUSTĀ

Parb. 2. 174. 3. 3.

89-3

L 767

L
34

Profesora Dr. K. Baloža
un
profesora Dr. P. Zālites

RUNAS SAEIMĀ

Profesora Dr. P. Zālites izdevumā

Rīgā, 1931. gada augustā.

①

~~20033 v.~~

②

243270

0304064732

RUINAS SAĒIMA

Armijas spiestuve, Rīgā, Muižas ielā 1.

Priekšvārds.

Nelaiķis profesors Dr. Kārlis Balodis ir izdevis divas brošūras ar savām Saeimā turētām runām: **pirmā brošūrā** iespiestas runas, kas turētas no novembra (incl.) 1928. g. līdz aprīlim 1929. g. un novembrī-decembrī 1929. g. un **otrā brošūrā** runas, kas turētas aprīlī-maijā 1929. gadā. Šīm divām prof. Baloža paša izdotām brošūrām nu seko **trešā brošūra**, kurā iespiestas vēl neizdotās prof. Dr. K. Baloža Saeimā 1930. g. turētās runas un prof. Dr. P. Zālītes runas, kas turētas Saeimā laikā no 20. janvāra līdz 23. jūlijam 1931. gadā. Kāpēc runas iespiestas un izdotas? Apstākļi piespieduši to darīt. Prof. Dr. K. Balodis savas runas izdodams saka: «Iemesls runu izdošanai bija tas, ka mana uzstāšanās Latvijas Saeimā tiek nozināmas preses daļas uz nekaunīgāko viltota un sagrozīta, lai varētu mani publikas priekšā pataisīt par cilvēku, kurš pats nezina, ko tas dara un runā. Tā kā Saeimas stenogrammas ļoti maz izplatītas, pieejamas publikai tikai nedaudzās bibliotēkās, ieskatīju par nepieciešamu izdot runas burtiski tādas, kādas tās turētas. Lai nu spriež publika patil!»

Neskatoties uz runu atsevišķu iespiešanu un izdošanu «Latvis» un «Brīvā Zeme» tomēr vēl turpināja prof. Dr. K. Baloža runas atstāstīt sagrozītā veidā, tad prof. Dr. K. Balodis jutās spiests griezties pie advokāta, lai min. laikrakstus sauc pie atbildības, kas būtu noticis, ja B. nebūtu pēkšņi saslīmīis un nomiris. Nožēlojami, ka prese tā var izturēties.

Prof. Dr. K. Baloža runās atspoguļojas un redzams Balodis, kāds viņš patiesībā bija: liels zinātnieks, «dzīva Konversācijas vārdnīca».

Drīzumā ceru sarakstīt un izdot prof. Dr. Baloža biogrāfiju. Ceru izdot arī prof. K. Baloža «Nākotnes Valsti» un citus viņa darbus. Jārūpējas, zināms, arī pašam par savu darbu izdošanu, kuŗu ir diezgan daudz. Jāgādā tā tad par prof. Baloža un savu darbu — īpaši filozofijas vēstures — izdošanu. Tas izmaksās daudz. Vispirms tam ziedoju visu savu Saimes deputāta naudu, no kuŗas, kā esmu sacījis, sev nepaturēšu ne santima. Ar to vien, zināms, tālu netiks. Kur ņemt šī nolūka sasniegšanai līdzekļus? — Nezinu. Ziedošu šim mērķim visu, ko vien iespēšu. Maz gan vairs kas ir atlicies. Mana bibliotēka, kuŗa iegādāta ar lielām pūlēm — vērtībā ap 20.000 latu — atdāvināta Ūniversitātei. Bet es tomēr ceru, ka grāmatu izdošanā vēl daudz ko iespēšu. Esmu paradis taupīt un rīkoties sistematiski. Tā visā savā ilgajā redakcijas laikā, kad biju «Mājas Viesa», «Mājas Viesa Mēnešraksta» un «Dienas Lapas» redaktors, rakstniecības veicināšanai un rakstnieku labā ziedoju caurmērā kārtīgi vismaz pusi no savas redaktora algas. Kā «Mājas Viesa Mēnešraksta» redaktors vien vismaz 6000 rubļu zeltā¹⁾. Par visiem trim laikrakstiem kopā ap 20000 rubļu zeltā. Ar to es neesmu brēmējies un arī tagad to negribu darīt, tikai tiem atņemt viņuveltās pūles, kas paši nekā laba nedara, tik visu rauš savā nepiepildāmā kabatā, bet lauza velti savu galvu ar to, kur un kā es izlietojot savu deputāta algu. Te viņiem atbilde. Arī šī brošūra-grāmata viņiem to stāsta.

Rīgā, augustā 1931. g.

P. Zālite.

¹⁾ Skat. «Latvju preses 100 gadi». Rīgā, 1922. g. 8. lapp.

A.

Prof. Dr. K. Baloža runas

Latvijas Dēmokratiskās Republikas Saeimā

1930. gadā.

A.

Prof. Dr. K. Baložs rīnās

Latvijas Demokrātiskās Republikas Saeima

1930. gada

**Prof. Dr. K. Baloža runas Rīgas—Rūjienas
dzelzceļa lietā.**

21. janvārī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Atklāju vispārīgas debātes. Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Varu tikai izteikt savu ārkārtīgo izbrīnu par šādu komisijas lēmumu, kas pieņemts **Rīgas—Rūjienas dzelzceļa lietā**. Sakāit, kā tur varēja izrēķināt 16.500.000 latu izdevumu ar 1.000.000 latu diferenci pie 750 mm platuma! To neviens cilvēks nevar saprast! Man te ir 1923. gada «Economists», kurā ir šā dzelzceļa būves pirmprojekts. Es nesaprotu, kā pirms 5—6 gadiem lietpratēji varēja aprēķināt citādi, nekā tagad. 1923. gada «Economista» Nr. 22. visi izdevumi šim dzelzceļam 750 mm platumā, neieskaitot ripojošo materiālu, aprēķināti uz 6.000.000 latu. Ripojošais materiāls prasītu kādus 2.800.000 latu. Pie tam jāsaprot, ka ripojošais materiāls pa daļai jau ir — to varētu dabūt no Valmieras — Ainažu līnijas, tāpat no Valkas — Vecgulbenes un Valkas — Ipiķu līnijām. Tā tad ar materiālu varētu izpalīdzēties. Ja ripojošo materiālu ņemtu tādā daudzumā, kāds toreiz projektā bija paredzēts, tad viss dzelzceļš 750 mm platumā izmaksātu 8.500.000 latu. Es proponēju atdot šo likumu atpakaļ komisijai un pieaicināt citus lietpratējus. Ir tiešām dīvaini un nesaprotami, kā toreiz varēja citādi rēķināt un tagad atkal citādi. Kāpēc tad katrā ziņā vajadzīgs 750 mm platums? «Economistā» ir vesela virkne rakstu par šo jautājumu. Tur redzams, ka šāda dzelzceļa būve izmaksā vairāk par Ls 50.000,— kilometrs. 138 kilometru gara dzelzceļa būve var izmaksāt 6—7 miljoni.

Ja runā par saistīšanos ar Rīgas mezglu, tad jāatgādina, ka mums taču ir Milgrāvis, kur ir osta,

kur var iebraukt visdziļāk peldošie kuģi. Tur taču nekādas neērtības nevar rasties. Līdz Milgrāvim mums iet elektriskā līnija. Tā tad šo lietu ļoti labi varētu norēgulēt. Tik tiešām dīvaini, ja saka, ka mums jābūvē platsliežu dzelzceļš, kam vajadzīgi citāda platuma dambji, tilti u. t. t. Šāda dzelzceļa būvē taču nevar būt maza starpība; bet ja starpība ir liela, tad ir nesaprotams, kāpēc mums jābūvē krievu platuma dzelzceļi, kur nav nekādas saistīšanās ar platsliežu dzelzceļiem, bet visi dzelzceļi tur ir šaur-sliežu. Kādas tur var būt neērtības? Rūjienā tad būtu preces jāpārlādē, vai arī kādā citā pievedpunktā, kur krustojas Ainažu-Valmieras dzelzceļa līnija. Jau agrāk, būvējot Liepājas-Glūdas dzelzceļa līniju, mēs esam izsvieduši 23 miljonus latu. Šo summu mēs esam izsvieduši gluži veltīgi tikai tāpēc vien, ka būvējām platsliežu dzelzceļlīniju, kur varējām iztikt ar šaursliežu līniju, būvējām divus dzelzceļus, kas izpilda viena dzelzceļa lomu. Toties mēs neesam saistījuši ar Latvijas dzelzceļu līniju tīklu Kurzemes galvas pilsētu Kuldīgu, kur būtu pieticis ar 80 kilometru gaŗu līniju no Stendes līdz Kuldīgai un tālāk uz Aizputi, saistot to ar veco Liepājas līniju. Būvējot šos dzelzceļus, mēs esam iesvieduši naudu ūdenī. Tas nekādā ziņā nav attaisnojams. Tāpēc šis likums ir jānodod atpakaļ kommisijai un jāpieaicina citi lietpratēji, katrā ziņā tie, kas pirms 6 gadiem ir interesējušies par to. Vai tad tiešām tie cilvēki bija tādi, kas absolūti nekā nezinaja un nesaprata? Es domāju, ka nemaz nevajaga būt inženierim, lai zinātu, cik maksā sliedes u. t. t. Diemžēl, pirms Ziemassvētkiem es nebiju pašreiz zālē, kad bija runa par sliežu iepirkšanu un pieņēma likumu, ar kuŗu paredzēja šai vajadzībai ap 2 miljoni latu. Man jāsaka, ka šie 2 miljoni latu ir tikpat kā ūdenī iesviesti. Dzelzceļa sliedes varēja iepirkt ne tikai Vācijā no sindikāta, bet arī Anglijā un Amerikā, un tad tās izmaksātu nesalīdzināmi lētāk nekā tagad. Bez tam ar šādu rīcību mēs būtu panākuši to, ka jau pēc kādiem 3 gadiem atmaksātos mums pašiem savs dzelzceļš. (L. Ausējs no vietas: «Pareizi!»)

Es domāju, ka šis likumprojekts būs jānodod vēlreiz komisijai caurskatīšanai, pieaicinot klāt arī citus lietpratējus, kas šo likumu pamatīgāk iztirzātu.

Pēc deputāta J. Breikša runas prof. Dr. K. Balodis vēl jūtas spiests lūgt vārdu.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Man ļoti žēl, ka man vēlreiz jāuzstājas, bet Breikša kungs mani provocēja, aizrādīdams uz lietām, kuŗas es varēju saprast tikai tā, ka viņam par katru cenu jāaizstāv attiecīgā resora ministrs. Ja resora ministrs ir izdarījis kādu aplamību, tad jāaizstāv aplamība.

Es jau te aizrādīju to starpību par mūsu labākiem lietpratējiem. Es nezinu, kuŗš nu ir tas labākais lietpratējs. Ir arī Satiksmes ministrijā lietpratēji, kas ir rakstījuši nupat pēdējā laikā, nevis, pirms 6 gadiem. Ja pirms 6 gadiem Latvijā būtu bijuši tādi apstākļi, tad nevarētu būt 200% pārmaksa. (Starpsaucieni.) Te «Dzelzceļu Vēstneša» 12. numurā ir galvenā direktora Rodes raksts, kuŗu taču, laikam, arī Breikša kungs atzīst par lietpratēju. Tur 12. lapas pusē ir salīdzinājums, cik izmaksā 750 mm dzelzceļš un cik izmaksā platsliežu dzelzceļš. Salīdzinājums ir tāds, ka pieveddzelzceļš 750 mm platumā izmaksā caurmērā 50.000—60.000 latu kilometrs un krievu platumā dzelzceļš — 125.000—145.000 latu kilometrs. Tas ir tagadējais aprēķins, nevis pirms 6 gadiem izdarītais.

Otrkārt man jāsaka, ka es nemaz neesmu bijis pret Rīgas-Limbažu-Rūjienas dzelzceļa būvēšanu. Es tikai domāju, ka praktiskāk būtu bijis šo dzelzceļu būvēt līdz Inčukalnam, ar ko līnija būtu samazināta par kādiem 40 kilometriem. No Inčukalna šī līnija ietu tālāk caur aūglīgu apgabalu, kurpretim tagadējā piekrastes līnija iet gar smilšu kāpām. Ir tāds iespajds, ka šo dzelzceļu vajaga būvēt gar smilšu kāpām, lai izpalīdzētu tiem 50 vasarnīcu īpašniekiem Neibādē un tāpat tiem vasarnīcu īpaš-

niekiem, kas ir tuvāk Rīgai. Varēja 138 kilometru vietā būvēt dzelzceļu caur augļīgiem apgabaliem, kas iznāktu tikai 100 vai 110 kilometru garš, kas, ievērojot mūsu mazos līdzekļus, būtu ļoti svarīgi. Ja es aizrādīju, ka, būvējot šaursliežu dzelzceļu, varētu izlietot Valkas-Gulbenes un Ainažu-Valmieras līnijas ritošo materiālu, tad tādēļ, ka, pats par sevi saprotams, ja vagoni tiek iekrāuti tālākās stacijās, kas ir sakarā ar šo dzelzceļu, piemēram, no Vecgulbenes un Ainažiem sākot, tie paši vagoni var braukt līdz Rīgai, turpretim citādi tie jāpārkrāuj vai nu Rūjienā, vai platsliežu ceļā, vai Ainažu-Valmieras ceļa krustceļos.

Ja runā par grūtībām, saskaņojot jauno dzelzceļu ar Rīgas mezgli, tad šādi iebildumi neiztur kritikas. Kam vajadzīgs, lai jūrmalas līnija, kas stratēģiskā ziņā ir maz nozīmīga, ieietu Rīgas mezglā? Varbūt ir svarīgāk, lai būtu divi izejas punkti. Ja, piemēram, lidmašīnu uzbrukumā būtu izpostīts viens mezgls, tad būtu vēl otrs izejas punkts, piemēram Mīlgrāvi.

Es varu tikai piekrist aizrādījumam nodot likumprojektu atpakaļ komisijai. Par visām lietām komisijai jāpieaicina vēl kādi lietpratēji bez tiem lietpratējiem, kas grib visu līdzšinējo tehniku nostādīt uz galvas; un tā ir nostādīta uz galvas (sit ar dūri uz katedras), jo tam nav vesela cilvēka prāts, kas var iestāstīt tādas muļķības, ka 750 mm dzelzceļš maksās tikpat daudz kā 1150 mm dzelzceļš. Patiess lietpratējs apgalvos un pateiks, ka platsliežu dzelzceļa būve maksā $2\frac{1}{2}$ reizes vairāk.

Azīla (gr. asylon) — patversmes tiesības *)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Arī es varu tikai ārkārtīgi brīnīties par tagadējā tieslietu ministra

*) Azīla — patversmes tiesības vēsturē spēlē lielu lomu. Bija zināmas vietas, kurās tie, kas viņās meklēja patvērumu, varēja būt puslīdz droši, no viņu vajātājiem. Tādas vietas senatnē bija īpaši tempļi, Dievu žēlastības altāri. Šādas vie-

kunga uzstāšanos. Es pilnīgi saprastu šādu uzstāšanos, ja mēs tagad atrastos cariskā Krievijā. Tad tā varēja uzstāties. Es vēl saprastu šādu ministra kunga uzstāšanos, ja viņš piederētu pie galējās labās partijas. Es piemēram saprastu, ja tā runātu Arveda Berga kungs, ja tā uzstātos agrākais tieslietu ministrs Bērenta kungs, kuŗš arī piederēja pie labām partijām. Tad vēl varētu attaisnot tagadējā tieslietu ministra kunga uzstāšanos, jo tad viņš varētu atsaukties uz pašu bībeli, kuŗā teikts, ka katra valdība ir Dieva iecelta valdība, un ja tas ir tā, tad arī Lietuvas valdība ir Dieva iecelta un visi, kas pret šo Dieva iecelto valdību uzstājas, ir noziedznieki, kas sodāmi un izdodami tiesāšanai.

Bet tieslietu ministra kungs taču vēl tagad uzcītīgi studē jurispudenci, un tā tad viņam gan vajadzēja zināt, ka ir divējādas teōrijas attiecībā uz šīm valsts tiesībām. Viena teōrija tad nu būtu tā bībeles teōrija, kanoniskā teōrija un divas filozofijas teōrijas, kuŗas viens ciltstēvs ir slavenais angļu konservātīvi-reakcionārais filozofs Hobss, kamēr otras teōrijas ciltstēvs ir slavenais liberālais teōrētīķis filozofs Džons Loks. Tā ka tagadējais tieslietu ministrs pieder pie partijas, kuŗa uz sava karoga ir rakstījusi vārdu «dēmokratija», tad taču tieslietu ministra kungam vajadzēja zināt, uz ko tad balstās īsti dēmokratiskās valdības tiesības. Viņam vajadzēja zināt, ka Hobss savā «Leviatanā» iziet no varmācības, ka lielais egoists valda par maziem egoistiem un lieliem egoistiem ir tiesība rīkoties ar maziem egoistiem tā, kā vien patīk. Bet ja iziet no liberālisma teōrijas, tad ir jāzina, ka Loks — šis liberālisma teōrijas ciltstēvs —

tas atradās dievu aizsardzībā. No šādām vietām bēgli laukā raut uzskatīja par briesmīgu noziegumu, ko dievi nesodītu neatstās. Vēlāk azīla tiesības no tempļiem pārgāja uz baznīcām. Azīla tiesības ir vecas. Jau Mozus min 6 vietas, kur vajātie var rāst patvērumu (4. Moz. gr. 35). Jaunākos laikos azīla tiesības vispāri bauda politiski vajātie. 1905. g. revolūcionārie bēgli patvērumu rada īpaši šveicē. Mūsu valdība, kā redzams, ne labprāt respektē azīla tiesības. P. Z.

saka, ka katra valsts ir dibināta uz salīgumu starp tautu un valdinieku un ka tauta ir tā, kas ieceļ valdinieku un valdību. Redziet, Lietuvā pastāv vēl demokrātiska republika. Tas taču tieslietu ministra kungam būs zināms. Tauta bija ievēlējusi parlamentu, bija ievēlējusi valdību. Šī tautas ieceltā valdība bija gāzta. Tā tad saskaņā ar liberālisma teoriju jums, tagadējam tieslietu ministra kungam, gan vajadzēja atzīt, ka tagadējā Lietuvas valdība, tā valdība, kas atzina sociāldemokrātu partiju par nelegālu, pati ir nelegāla (saucieni pa kreisi: «Pareizi!»), un tādēļ tieslietu ministra kungam gan vajadzēja zināt, ka šē bija jāizturas drusku citādāk un viņš nevarēja aizstāvēt to, ko bija aizstāvējis viņa priekšgājējs. Ministra kungam bija jāzina, ka arī visa Latvijas eksistence dibinās uz šīs liberālisma teorijas, ka saskaņā ar Hobsa viedokli jums vēl tagad vajadzētu būt zem cara valdības, jo nebija nekādas tiesības dibināt tādu patstāvīgu Latvijas republiku.*)

Bija taču jāzina arī tik daudz no pasaules literatūras, ka arī slavenais vācu dzejnieks šillers savā lugā «Tella Viļums» pilnīgi un neierobežoti nostājas uz Loka teorijas un pasaka: «Ja nelaimīgais

*) Nesen vēl filozofijā uz lielo angļu filozofu Tomu Hobsu tā skatījās, kā to šē dara prof. Dr. K. Balodis, kā uz konservātīvi-reakcionāru filozofu. Tagad izrādās, ka Toms Hobss ir bijis liels revolūcionārs gars. Viņš ir uzskatāms kā tautas pirmsatversmes idejas tēvs. Visa vara, suverēnitāte pieder tik pašai tautai, kuŗa šīs savas suverēnitātes tiesības uz līguma pamata ar zināmiem ierobežojumiem uztic vai nu kādai vienai personai vai vairākām. Pats Hobss gan domāja, ka tauta labāki darīs, ja viņa savas suverēnitātes tiesības uzticēs kādai vienai personai. No tam radās uzskats, ka Hobss ir absolūtas monarchijas-patvaldības piekritējs. Bet pēc Hobsa tauta savas suverēnitātes tiesības nekad nezaudē. Viņa tās var uzticēt citam, viena (monarcha) vietā vairākiem — konstitucionālai vai pat republikāniskai valdībai, ar vārdu tādai valdībai, kādai tauta grib. Toms Hobss, šīs revolūcionārais gars, dzīvoja Anglijā no 1588.—1679. g. Viņa ideju Džons Loks (John Locke), kuŗš dzīvoja no 1632.—1704. g., tik attīstīja tālāk. No Anglijas šīs idejas pārgāja uz Franciju un citām zemēm.

nevar citur atrast savu daļu, tad viņš grābj debesīs un no turienes norauj savas tiesības.»

Es atgādināšu arī vēl citus vēstures notikumus. Jau 1831. gadā, kad Polijā bija dumpis, šie dumpinieki bija ne tik vien mīksti ar vārdiem kaņķojuši pret krievu valdību, bet bija tiešām sadumpojušies un kāvušies. Beidzot, kad krievu kaņķspēks bija uzvarējis, dumpinieki bēga uz Vāciju. Ir pazīstams Heines dzejolis, kur pēdējie 10 cilvēki no 4. Varšavas pulka pāriet prūšu robežu, un kad apakšoficiers viņiem prasa, kas šie esot, tie leņpi atbild: «Mēs esam pēdējais desmits no 4. pulka!» Un pat monarchiskā prūšu valdība neizdeva šos dumpiniekus krieviem. Tāpat neizdeva dumpiniekus austriešu valdība.

Nerunāsim nemaz par Šveici, kas bija maza valstiņa, maza republika, un kurā 1848. gadā pārēdza ļoti daudz vācu dumpinieku, kurī nebija kaņķojuši tikai, tā sakot, ar vārdiem, bet kas tiešām ar ieročiem rokā bija uzstājušies pret savu valdību. Tiklīdz tie tika pāri tiltam, kas veda pār Reinas upi, tie bija brīvi, un neviens viņus nevarēja traucēt. Tā tad mazā Šveices valstiņa bija ievērojusi šo azīla likumu. Ja tagad, kur visā Eiropā ir nodibinājušās republikas, nāk un prasa izdot politiskus noziedzniekus, tad no cilvēčības viedokļa tas nav saprotams; un pavisam tas nav saprotams, ja to še grib aizstāvēt kungs, kas grib piederēt pie dēmonkratiskas partijas.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Breikšam.

Dzelzceļu būvju lietā.

31. janvāri 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Atklāju vispārīgas debates. Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es gan gribētu teikt, ka esmu pret šī likuma stei-

dzamību. Es vispār atrodu to apiešanos ar Saeimas plēnumu, kādu pie mums praktizē, parlamentāriski sakot, par ļoti nelietderīgu. Iznāk tā, ka mums dažādās komisijās sēž ievēlēti kungi nevis skatoties pēc lietderības, pēc saprašanas, bet pēc partijas sastāva. Tādējādi gan tad var iznākt lēmumi, kas nemaz neatbilst faktiskam Saeimas vairākumam.

Par tik svarīgām lietām, kā par dzelzceļu projektiem, izstrādātos projektus gan vajadzētu nodrukāt. Ja jau mēs varam nodrukāt visu budžetu, kāpēc ne tik svarīgas lietas, kā dzelzceļu projektus. Ja jau no valsts budžeta mēs varam nodrukāt ienākumus un izdevumus pat katram atsevišķam resoram, katrai atsevišķai ministrijai, kāpēc tad nevaram nodrukāt projektus par tik milzīgiem izdevumiem, kādi saistās ar nupat minētiem Rīgas-Ērgļu-Madonas un Madonas-Domopoles-Kārsavas dzelzceļiem.

Dzelzceļu galvenā direktora Rodes kunga «Dzelzceļu Vēstnesī» š. g. 17. janvāra 1. numurā dotā pārskatā teikts, ka 130 kilometru gaŗā līnija no Rīgas caur Ērgļiem uz Madonu izmaksāšot 22,4 miljoni latu, bet līnijas turpinājums no Madonas uz Domopoli un Kārsavu — 15,4 miljoni latu, tā tad kopā 37,8 miljoni vai gandrīz 38 miljoni latu. Mēs jau pirms nedēļas pieņēmām projektu par Rīgas-Limbažu-Rūjienas dzelzceļa būvi, kur 145 kilometru līnija, saskaņā ar pirmo Rodes projektu, izmaksāšot 22,4 miljoni latu, bet saskaņā ar kādu vēlāk Saeimas budžeta komisijā dotu pārskatu — tikai 18,5 miljoni latu. Tie deputātu kungi, kas nepieder pie attiecīgās Saeimas komisijas, pavisam nevar saprast, kāpēc šis otrs projekts iznāks par 4 miljoniem latu lētāks, tāpat kā nevar saprast, kāpēc tur bija vajadzīga platsliežu līnija. Ja nu vēl platsliežu līnijas vajadzība būtu uzsvēta no militārā viedokļa, tad vēl to varētu saprast, bet no tautsaimnieciskā viedokļa nav saprotams.

Tikpat nesaprotams ir jautājums par Rīgas-Ērgļu-Madonas-Kārsavas līniju. Kamēr Rode savā

pārskatā vērtē platsliežu līnijas izdevumus caurmērā uz 135.000 latu par kilometru, uz šīs Rīgas-Ērgļu-Madonas-Kārsavas līnijas sanāk kādi 185.000 latu par kilometru. Tā tad Saeimas plēnumam nav absolūti nekādas iespējas pārliecināties, zināt vai saprast, kāpēc vajadzīgi tik lieli izdevumi. Varbūt Ērgļu-Madonas virzienā līnijai jāpaceļas kalnos, jānolaižas un atkal jāpaceļas, varbūt tas viņu sadārdzina — par to vajadzētu tuvākus paskaidrojumus. Gandrīz tikpat dārga iznāk Madonas-Kārsavas līnija, proti 165.000 latu par kilometru. Ja jau šim dzelzceļam var ziedot tik vien lielu kapitālu, kā te tika konstatēts, t. i. pusotra miljona latu gadā, un bez tam vēl daļu no tā, kas būs atlicis valsts kārtējā budžetā, par ko nekas nav zināms — varbūt atlikuma nebūs nemaz, varbūt būs pat deficīts —, ja mēs ziedosim Rīgas-Rūjienas dzelzceļa līnijai pusotra miljona latu, tad tās būve vilksies kādus 15 gadus, tālāk — Rīgas-Ērgļu-Madonas-Kārsavas dzelzceļa būve vilksies kādus 25 gadus, un mēs būsīm saistījušies ar izdevumiem uz kādiem 40 gadiem. Varbūt šogad nemaz netiks klāt pie jaunās dzelzceļa līnijas būves.

Es domāju, ka te būs jāpārbauda, vai no saimnieciskā viedokļa zināmā mērā nav iespējams iztikt ar šaurām līnijām. Te daudz aizrāda, ka ārzemēs būvējot tikai platsliežu līnijas. Saprotams, bieži apdzīvotās valstīs, kā tas «Dzelzceļa Vēstnesī» aizrādīts, piemēram Dānijā ir tikai platsliežu līnijas. Bet jāaizrāda, ka Dānija ir trīs reiz biežāk apdzīvota. Tāpat aizrāda uz Poliju, ka tur šaursliežu līnijas pārbūvējot par platsliežu līnijām. Bet atkal jāaizrāda, ka Polija ir četrreiz biežāk apdzīvota nekā Latvija. Tā tad tā ir pavisam cita lieta. Viss atkarājas no tā, kāds katrā valstī ir iedzīvotāju sadalījums, kāds ir iedzīvotāju sablīvējums, kāds sablīvējuma koeficients un cik lielas ir eksporta un citas iespējamības.

Man ir priekšā starptautiskā statistika, kuņā redzams, ka Indijā 19.300 angļu jūdžu ir platsliežu ceļi. 15.901 angļu jūdze 1 metra ceļu un 3710 angļu

jūdžu tikai 2 pēdu līniju, t. i. 60 cm un 2½ pēdu jeb 75 cm. Par šiem skaitļiem es varu pieminēt, ka viens no vissvarīgākiem ceļiem, no Kalkutas uz Dardžilingu, pa kuŗu ne tikai angļu augstākie ierēdņi un kapitālisti brauc atpūtā Himalaju kalnos un pa kuŗu notiek vislielākais tējas eksports no Himalaju kalniem, ir šaursliežu — 60 cm plats, t. i. tāds, kādi ir mūsu šaursliežu ceļi. Bet tur ir ļoti skaisti guļamie vagoni un pa šo dzelzceļu jūs 24 stundās varat nobraukt 1000 kilometru no Kalkutas līdz Dardžilingai. Līdzienās vietās starpība starp platsliežu un šaursliežu ceļu nav tik svarīga, jo sevišķi vēl, ja uz platsliežu ceļiem ir ļoti vieglas sliedes. Uz platsliežu ceļiem var novietot arī vieglas sliedes — 21 kilogramu smagas uz tekošu metru. Pie mums, cik es zinu, ir 33 kilogrami uz tekošu metru un Vācijā pat uz visiem lielākiem dzelzceļiem tikai 41—45 kilogramu smagas sliedes. Tikai pa tādiem ceļiem ir iespējams attīstīt lielus ātrumus, no 80—90 kilometru stundā. Cik man zināms, tad Parīzes-Londonas līnijai ir 45—50 kilogramu sliedes. Bet te ir pavisam cita lieta, un proti, vēl tā, ka šaursliežu ceļu var vieglāk piemērot kalnainam apkārtnes profilam, un ka tāpēc ir ļoti nepareizi, ka Liepājas-Glūdas ceļš izbūvēts par platsliežu dzelzceļu, kur taisni ir lieli kāpieni. Mēs varējām būvēt uz Liepāju šaursliežu dzelzceļu, bet tad mums vajadzēja paredzēt citu virzienu — caur Stendi un Kuldīgu uz Liepāju. Es nesaprotu, kāda indeve valda pie mums Latvijā! Kāpēc Kurzemes vecā galvas pilsēta ar kādiem 15.000 iedzīvotāju nevar dabūt dzelzceļa? Nesaprotu, ar ko gan kuldīdznieki būtu nokaitinājuši Saeimu! šādā virzienā mēs itin viegli būtu izbūvējuši platsliežu ceļu. Minētā apvidū ir lieli meži, kāpēc arī koka materiāls viegli sasniedzams, un pie tam no Kuldīgas līdz Stendei ir tikai 40 kilometru. No Stendes līdz Liepājai bija iespējams izbūvēt platsliežu līniju par kādiem 12.000.000 latu, un tad mums vēl būtu atlicis naudas šaursliežu dzelzceļa izbūvei no Glūdas caur Saldu uz Liepāju.

Patlaban mūsu priekšā ir likumprojekts par Rīgas-Ērgļu-Madonas-Kārsavas dzelzceļa būvi par 38.000.000 latu.

Tā kā budžeta komisijā es neesmu, tad arī neesmu varējis dot nekādus paskaidrojumus un aizrādījumus. Tāpēc atļaujiet man izdarīt to šē. Vispirms jāaizrāda, ka tā ir visnevēlamākā lieta, ka deputāti iepriekš nedabū nekādus tuvākus datus, un tad te nu no kādiem 20 vārdiem jāizloba viss likuma saturs. Tas ir tikpat daudz, kā vācietis saka: «Friss Vogel oder stirb». Nav nekādas iepriekšējas informācijas, tāpēc arī iznāk visādi pārpratumi. Tagad visās avīzēs parādās aizrādījumi, ka Rīgas-Rūjienas dzelzceļa līnija nelietderīgi nosprausta, ka auglīgi apgabali, piemēram Bīriņi, Lēdurga, Vidriši un Lāde izslēgti. Ja mēs tagad gribam būvēt dzelzceļu no Rīgas uz Kārsavu, tad es gribētu atbildēt Breikša kungam uz viņa pagājušās nedēļas runu un aizrādīt, ka viņa interesēm vajadzētu būt citādā virzienā. Par visām lietām tad mūsu izdevumi būtu par $\frac{1}{3}$ mazāki, un tad mēs varētu izbūvēt 2 ceļus. Man nav iespējams te no katedras parādīt karti... (Saucieni no vietām: «Lūdžam! Lūdžam!»)

Ja dzelzceļu būvē tieši no Rīgas, tad pirmkārt tas maksā šausmīgu naudu — 38 miljonus; otrkārt tam jāpaveļas Vidzemes augstumos 200 metru, pēc kam tas atkal nokrīt. Te būtu iespējams ar daudz mazāk līdzekļu uzbūvēt divas šaursliežu līnijas. Pirmo līniju varētu sākt no Siguldas un vilkt caur Nītauri, Skujieni, Vecpiebalgu. — Redziet, Breikša kungs, es aizstāvu taisni Jūsu intereses! — Tālāk tā varētu iet caur Madonu, Lubānu un tad uz Kārsavu. Sigulda atrodas 100 metru augstumā, tāpēc būvēt šo līniju sākot ar Siguldu nebūtu tik grūti. Šāda līnija līdz Kārsavai iznāk tikai 175—180 km gara. Otru līniju būtu iespējams sākt no Ropažiem, t. i. iziet no tā paša jau eksistējošā dzelzceļa; līdz Ieriķiem varētu tagad eksistējošai līnijai pielikt divējas sliedes, lai labāk būtu iespējams dzelzceļu ievadīt Rīgā. No Ropažiem varētu būvēt otru līniju uz Sunta-

žiem, Liepkalni, Veckalsnavu, tālāk uz Ļaudonu, Si-tagolu un tad apmēram uz Varakļāniem, kur tā varētu pievienoties Krustpils-Rēzeknes līnijai. Šī otra līnija iznāktu 150 km gara. 150 km plūs 175 km būtu kopā 325 km, varbūt 330 km.

Ja mēs rēķinātu pēc virsinženiera Rodes aprēķina augstāko izmaksu — 160.000 latu par kilometru, ieskaitot pat ritošo inventāru, tad iznāktu apmēram 19.800.000 vai — apaļos skaitļos — 20.000.000 latu. Tā tad par 20.000.000 latu, gandrīz par pusēnu, mēs varētu izbūvēt divus 750 mm dzelzceļus, pie kam būtu tas labums, ka Vidzemē uz katriem 20—25 km būtu pa dzelzceļam. Šie dzelzceļi atsegtu taisni bagātos apgabalus, kas ir arī mežiem bagāti apgabali, un tādā kārtā dotu valstij samērā lielus ieņēmumus. Un tad vēl paliktu pāri 18 miljoni latu, ar kuriem varētu daudz ko izdarīt. Tā, piemēram, varētu no Smiltenes turpināt ceļu caur Lejasciemu uz Vecgulbeni; praktiski gan nebūtu turpināt ceļu uz Vecgulbeni, kur jau tā saiet 3 līnijas, bet uz Stāmerieni, kas tad atkal ietu caur mežiem bagātiem apgabaliem uz Jaunlatgali, uz Ziemeļlatgali. Latgalē ir liels koku trūkums. Latgalē ir malkas un koku bads, un tāpēc ir sevišķi svarīgi ar šo līniju atslēgt Latgalei mežu bagātos ziemeļu apvidus, kas varētu Latgali apgādāt ar malku un kokiem. Ir tad paliktu vēl pāri nauda, ar ko varētu izbūvēt platsliežu ceļu caur Gulbeni, un šī līnija atkal atslēgtu mežiem bagātus apvidus un arī citādi bagātus apgabalus.

Tiek projektēts būvēt dzelzceļu uz Alsungu. Kādu gabalu šī līnija līdz Pāvilostai iet caur jūrmalas smilti. Es nevaru saprast, kas nu tur būtu ko vest, no Pāvilostas līdz Liepājai. Es gan zinu, ka Pāvilostā nodibināta kāda milzīga ķieģelnīca, bet tai nav izejas materiāla, nav māla. Šī iemesla dēļ tad nu laikam būvēs šo dzelzceļu, lai būtu iespējams šai ķieģelnīcai pievest mālu.

Būtu ļoti praktiski, ja reiz tiktu nolemts, lai visi Saeimas deputāti dabūtu motīvētus un izstrādā-

tus projektus, lai viņi varētu spriest par šīm lietām. Pie šī projekta nav iespējams par visām lietām dabūt skaidru ainu, un tāpēc var tik nožēlot, ka Saeimas deputātiem tiek sniegti tik nepilnīgi projekti.»

Pēc vairāku deputātu runām prof. Dr. K. Balodis vēl lūdz vārdu.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam K. Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Taisni tas, ko te teica iepriekšējais runātājs, mums liek vēl vairāk šo lietu pārdomāt un vēl vairāk prasīt, ka nevis tikai dzelzceļu virsvaldei ir tiesības rīkoties pēc saviem ieskatiem, bet ka arī Saeimai jādabū par to spriest.

Te jau izsacīja divējādas domas. Breikša kungs domā, ka šim dzelzceļam vajadzētu pavirzīties tālāk uz ziemeļiem, lai tas ķertu arī Piebalgu. Man nebūtu nekas pretim, ka šī līnija ietu līdz Piebalgai, bet man liekas, ka tad paliek liels attālums līdz Daugavpils dzelzceļam. Tas ir neērti tiem, kas dzīvo tālāk uz dienvidiem; starp Piebalgu un Koknesi paliek 60 kilometru bez dzelzceļa. Tāpat būtu vajadzīgs izbūvēt dzelzceļu no Rūjienas uz Alūksni, un tad uz Jaunlatgali būvēt vienu īsu 30 km līniju. Tur varētu pārvērst līdzšinējo šaursliežu ceļu par platsliežu, lai gan tam ir zināmas grūtības, jo daļa šīs līnijas iet caur Igauniju. Tomēr būtu svarīgs šis saīsinājums, ja dzelzceļš neietu tieši no Rīgas, bet no Ropažiem. Ja runā par šaursliežu līniju, tad varētu pielikt klāt 75 cm sliedītes, kas ievadītu šo ceļu Rīgā. Ja savā laikā bija runa par Rūjienas ceļa ievadīšanu pie Rīgas caur Braslas staciju eksporta ostā, t. i. galvenā preču stacijā un līdz ar to eksporta ostā, tad man liekas, ka arī te tas ir iespējams; tas varētu maksāt tikai kādu nieku, varbūt kādus 100.000 vai 200.000 latu; tas nemaz nespēlētu tādu milzīgu lomu, jo viss jautājums grozās ap 40.000.000 latu un vēl lielākiem

izdevumiem. Tā tad, ja ir iespējams uzbūvēt 2 līnijas par nepilniem 20.000.000 latu, — ja mēs rēķināties 38.000.000 latu robežās, — tad mums paliek naudas vēl pāri; ja izlieto pastāvošo līniju, lai izbūvētu platsliežu ceļu, tad nāk apmēram 15.000.000 latu klāt. Tas būtu arī daudz lētāk. Esmu runājis arī ar kaŗavīriem, un viņi domā, ka būtu ļoti pareizi, ja no Rīgas ietu platsliežu līnija līdz Rūjienai un tad tālāk līdz Jaunlatgalei. Nopietnāka kaŗa gadījumā arī tur tad varētu pārsviest armiju. Bet tad Latgalei būs viena otra platsliežu līnija, kas ies uz Vecgulbeni un Jaunlatgali, un jau pastāvošā līnija, kas iet caur Krustpili līdz Rēzeknei. Katrā ziņā ar mazākiem līdzekļiem varētu daudz ko vairāk panākt.

Iepriekšējais runātājs aizrādīja, ka tur esot bagāti un bieži apdzīvoti apgabali. Man liekas, ka mums Augstā nama deputātiem gan ir tiesība prasīt, lai visus projektus motīvētu sīkāk. Jāievēro arī tas, ka ar to vien, ka viens otrs apgabals ir biežāk apdzīvots, nav teikts, ka tur arī dzelzceļš būs izdevīgāks. Katrs, kas kaut cik pazīst dzelzceļu statistiku, zinās, ka dzelzceļiem vislielākos ienākumus dod nevis lauksaimniecības ražojumu pārvadājumi, bet taisni mežu izmantošana. Tāpēc būtu ļoti vēlami, lai dzelzceļš ietu caur meža apgabaliem, kur dzelzceļa nav, t. i. caur apgabaliem, kur meži stāv vēl neizmantoti, ar ko, bez šaubām, valsts ienākumi lielā mērā pavairosies. Par visu to mums būtu jādabū sīkākas ziņas un motīvi.

Aizrādīja, ka līnija, kas iet no Madonas līdz Kārsavai, iet caur purvu klāniem. Jāatzīmē, ka mums taču tagad ir Lubānas purvu nosusināšanas komisija. Tā grib nosusināt Lubānas purvus, kur tad varētu nometināt lielāku skaitu cilvēku, it sevišķi vienu daļu Latgales bezzemnieku. Tā tad, ja to realizē, tad nav nekāda nelaime, ja šī līnija iet caur šo apgabalu. No otras puses tas iemesls taisni runā par šaursliežu līniju. Ja tur ir kādi grūti pārejami purvi, tad taču ir skaidra lieta, ka vieglāka līnija ir nesalīdzināmi lētāk uzbūvējama nekā smaga līnija. Es varu aizrādīt uz dzelzceļa vēsturi. Ap 1840.

gadu ķeizars Nikolajs I, kad viņam prasīja, kādā virzienā jābūvē dzelzceļš no Pēterpils uz Maskavu, uzsvieda savu zobenu uz kartes, novilkta taisnu līniju un pasacīja: «Tā!» Šāds virziens iznāca dažos apgabalos caur tādiem purviem, ka pēc tam, kad desmitiem miljonu zelta rubļu bija sagāzti iekšā, bija jāatzīst, ka tā taču nevar būvēt un jāmet likums. Taisni tas ir ļoti svarīgi būvējot platsliežu līnijas, un purvainos apgabalos ir vieglāk uzbūvēt šaursliežu dzelzceļu, kas arī iznāk lētāk.

Par visām lietām vajadzētu noskaidrot, ja dienvidos no Lubānas ezera iet otra līnija līdz Varakļāniem, vai tur nav kādi mežu apgabali, kas šimbrīžam nav pietiekoši izmantoti. Man liekas, ka būtu ļoti svarīgi atslēgt mūsu valsts mežus. Tagad pat, kad ziema ir iestājusies pārāk vēlu, mēs ar raga vām nevaram pievest izcērtamos kokus pie upēm un dzelzceļiem. Ja turpretim šādi dzelzceļi pa šaursliežu līnijām dotos taisni iekšā mežos, tad mēs daudz labāk varētu nokārtot savas finances, jo katrā līnijā, kas iet iekšā mežā, uzlabo valsts finances.»

Par «Lata» un «Uniona» banku un citiem veikaliem.

18. februārī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Man nav intereses aizstāvēt ne sociāldemokratus, ne tagadējo valdošo labo spārnu, bet mazliet dīvaini man liekas, ka Jankus kungs ņemās paskaidrot, ka korrupcijā esot vienota pilsoniskā sabiedrība. Es domāju, ka katrai sabiedrībai — un to Jūs varējāt pamācīties pie Marksa, ja esat to pamatīgi izlasījuši — ir sava ētika, ka arī pilsoniskai sabiedrībai ir sava ētika un ka bez zināmas ētikas pilsoniskā sabiedrība nemaz nav saprotama. (Starpsaucieni pa kreisi. — **O. Jankus** no vietas: «Tas ir bleķis!») Tāpēc ir jautājums, vai no pilsoniskās ētikas viedokļa ir notikuši kādi pārkāpumi, kādas aplamības vai nē.

Man nemaz nav jāatsaucas uz kādām kreisām avīzēm, vai «Sociāldemokrātu». Bet katrs, kas,

piemēram, izlasījis aizvakardienas «Latvi», zina, ka tur kā uz delnas viss tas skaisti aprakstīts. Esot nodibinājušās bankas ar maziem kapitāliem, kuŗas pieņēmušas ļoti greznus lokālus, birojus, kas zināms, maksājuši dažus tūkstošus latu, iecēlušas direktorus ar lielām algām u. t. t. Ja nu kapitāls nebija visai liels, tad ir gluži skaidrs, ka pie labākās gribas šādas bankas nevarēja nekādu zīdu aust, kā to varētu teikt no pilsoniskā viedokļa. Ir tiešām jābrīnās, kā ar tik maziem kapitāliem šīs bankas ir varējušas gadiem pastāvēt. «Latvijas Tranzīts» bija nodibinājies ar 200.000 latu, bet tagadējais parāds Latvijas bankai un Finanču ministrijai ir 2700 latu. Tiešām jābrīnās, kā biedrība, kuŗai bija tikai 200.000 latu kapitāla, varēja dabūt linu avansus par 5—6 miljoniem ar apsoliĵumu, ka pēc 4 mēnešiem viņa to naudu Finanču ministrijai atdos; 4 mēnešu vietā Finanču ministrija gaidīja 2 gadus un vēl ilgāk.

Man nav zināmi sīkāk «Lata» un «Uniona bankas» veikali, bet viena lieta tagad ir absolūti skaidra: vajadzētu nodibināt parlamentāru komisiju, kuŗā būtu atļauts piedalīties arī opozīcijas lietpratējam, kas lai revidētu, kādas īsti ir tās lietas, par visām lietām — kā ir ar pamatkapitāliem. Te Cielēna kungs un Bastjāņa kungs teica, ka bieži vien pamatkapitāls nemaz neesot ticis iemaksāts. Es arī esmu dzirdējis tādas lietas, ka bieži vien mūsu jaundibināmām bankām nekāda pamatkapitāla neesot bijis, ka «Grūnderi», dibinātāji, salikuši portfeli savus vekselus un tā dabūjuši rediskontu Latvijas bankā. Tālāk viņi saimniekojuši galīgi nemākulīgi, piesprieduši sev lielas algas; tur nemaz nevajaga izdarīt lielas blēdības un krāpšanas, bet ja veikali nav tik lieli, ja apgrozība nav tik liela, kas sedz direktoru algas, izdevumus par telpām, sludinājumiem u. t. t., arī citus izdevumus — tādai privātai bankai nav iespējams iztikt bez 200.000 latu izdevumu gadā, — tad, saprotams, tādi veikali nevar pastāvēt. Es esmu dzirdējis, bet nevaru apgalvot, cik tas pareizi, ka «Uniona banka», kuŗu faktiski dibināja

nelaiķis Meierovics, jau no paša sākuma, vai līdz ar Meierovica nāvi nonākusi ārkārtīgi lielās grūtībās, kad iznāca maksāt slavenās Bakmaņa firmas vekselus par 2—3 miljoniem latu. Ja nu visu pārādu sanāk kādi pieci vai seši miljoni latu, tad jādomā, ka labas tās lietas vairs nav. Katrā ziņā te vajadzētu zināt, kāds ir faktiskais stāvoklis.

Ministrs Laimiņa kungs teica, te neesot prasīts, vai valdība nedomājot piešķirt šīm organizācijām vēl kādus kreditus. Pirms dažām dienām «Rigasche Rundschau'ā», tā tad avīzē, kuŗas partija gan nepieder pašreiz pie koalīcijas, bet kuŗa ir draudzīga koalīcijai, es lasīju skaidri un gaiši aizrādījumu, ka neatlikšot nekas cits, kā dot tos miljonus latu, ko «Lats» un «Uniona banka» prasot. Te, kungi, no pilsoniskās morāles, no pilsoniskā viedokļa skatoties, vispirms būtu jākonstatē, kā ir ar šo veikalu kapitāliem, ar nodrošinājumiem, vai vispār maz ir kādi nodrošinājumi, vai tā nauda, kas tika dota, nebūs pilnīgi zemē nosviesta, vai tā tikai nepavairo visu šo nelaimi. Aizrādīja uz neražu. Tas nav pareizi. Redziet, dažas bankas — te tika aizrādīts uz «Latu», līdz ar «Uniona banku», — te nav ieinteresētas. Jau pagājušā rudenī mums nodibinājās vesela rinda sēklas iegādāšanas biedrību. Es jau agrāk tiku aizrādījis, ka sēklu iepērkot faktiski un pārdošanas cenu starpības dēļ pārmaksāti 3—4 miljoni latu. Cik pārmaksāts nemākulības dēļ, cik sēklas iepirkšanā dažādās sabiedrības ir nopelnījušas, cik nopelnījis «Lats» un «Uniona banka», to es nezinu. To vajadzētu sīkākī izpētīt.

Te aizrādīja, ka «Konsums» un «Ekonomiskā sabiedrība» esot sevišķi solidas firmas. Mēs pērn nospriedām dot zemkopjiem vienu miljonu latu mākslīgo mēslu palētināšanai. Un kas bija tās sabiedrības, kas dabūja šo vienu miljonu latu? Tās bija «Konsums» un «Ekonomiskā sabiedrība». Mākslīgo mēslu iepirkšana un izdalīšana tika nodota «Konsumam» un «Ekonomiskai sabiedrībai». Un tomēr cenas, kas zemniekiem faktiski bija jāmaksā, pilnīgi atbilst ārzemju cenām plūs transporta un citi

izdevumi. Tā tad te nevar atvainoties ar neražu. Tie dažādie veikali, kas bija nodibināti un kuņiem zināmā mērā bija sakari ar «Latu» un «Uniona banku», varēja nopelnīt. Ja viņi ir rīkojušies tā, ka nav nekā nopelnījuši, tad glābt tos ir valstij ārkārtīgi neizdevīgs uzdevums. Vismaz būtu pamatīgāk jāizpēta, kādas īsti tās lietas ir.

No otras puses te Jankus aizrādīja uz sludinājumu lietu. To es arī atzīstu, kā vācietis saka, par «Kreuzschaden». Jāpaskatās tikai mūsu partiju avīzēs: tur ir ļoti daudz sludinājumu, no kuņiem visi nebūt nenāk par labu šīm partijām, vienkārši tāpēc, ka tas papīrs, uz kā tie drukāti, taču arī ko maksā. Vajadzētu labāk taupīt papīru, vai rakstīt ko citu lietderīgāku. Solidām partijām vispār vajadzētu no šādiem sludinājumiem atturēties. Tiešām visās latviešu avīzēs atrodam tādas sludinājumus. Mūsu avīzes uzņem pat tādas «švindēja» firmas kā «Provendeine» sludinājumus, lai gan zinātnieki ir pierādījuši, kas šī firma patiesībā ir. Te zināmi grēki ir visu partiju laikrakstiem. Es gribu izņemt vienu — žēl, ka man nav pie rokas laikraksta «Taisnība», kas iznāk 6000 eksemplāros. Tur jūs neatradīsiet neviena sludinājuma. (Starpsaucieni.) Lai gan jūsu partijas avīze iznāk mazāk eksemplāros, tomēr tanī atrodam veikalnieku sludinājumus. Ja kādam ir jālabojas, tad jums, labai pusei, jālabojas pirmā kārtā. (Sauciens no vietas: «Profesori arī liek sludinājumus!»)

Kadastra jautājumā.

4. martā 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es neesmu bijis pirmā komisijā, bet darba rezultātā lai man atļauts izsacīt nožēlošanu, ka Saeimas plēnums tiek uzturēts tumsībā, nezināšanā par to, kādi bijuši sīkumi. Ja nemam lietu tuvāk, tad jā-saka, ka vajadzētu gan zināt, ka nemaz nav vaja-

dzīgs pārāk ilgi gatavoties kadastra likuma izstrādāšanai; tur nav vajadzīgi 10 vai 20 gadi. Citu zemju parlamentos kadastra likuma izstrādāšana tik daudz laika nav prasījusi. Tā piemēram kad Prūsijā tika sastādīts kadastrs, tas notika nepilnos trīs gados, no 1862. līdz 1864. gadam. Vai tie kungi, kas šo projektu ir izstrādājuši, ir iepazinušies ar kādu no Vakareiropas kadastriem? (Starpsauciens.)

Lieta ir tāda, ka jaunsaimnieki rūgti žēlojas, ka viņiem notiekot pārestība, jo jāmaksājot samērā lielāki nodokļi nekā vecsaimniekiem, kā arī jālabojot lielāki ceļa gabali. Kadastrs ir ļoti svarīgs ne tikai pareizai nodokļu un nastu sadalīšanai, bet par visām lietām kreditam, jo tas ir vajadzīgs tiklab vec- kā jaunsaimniekiem. Es domāju, ka kadastra sastādīšana daudz maz pietiekošā, kaut arī saīsinātā veidā, nebūs tik dārga, kā te teica — līdz 14 miljoni, un ka tā izvešanai nemaz nav vajadzīgi 10 gadi. Vidzemē ir bijuši 4—5 kadastri. Man ir pazīstami mērnieki, kas mērījuši 70-tos gados — slaveņajos mērnieku laikos —, un kas atzīst, ka jau zviedru kadastrs, kas sastādīts 17. gadu simteņa beigās, ir bijis ļoti labs. Viens kadastrs bija 40-tos gados, viens — 60-tos gados un beidzot viens ap 90-tiem gadiem. Ļaunāks stāvoklis ir Kurzemē, bet tur vismaz ir zināma platība. Pēc manām domām mūsu zemi varētu viegli un ātri nedaudz gados izmērīt, neliekot gaidīt 10—20 gadu, kamēr būs izstrādāti sīkie projekti, kas varbūt ir noderīgi mērniekiem, nevis zemniekiem. Var jau izstrādāt kadastru uz vissīkāko un smalkāko, bet pagaidām — to es uzsveru — ir iespējams nokārtot to arī 3 gados. (Sauciens no vietas: «Pareizi!»)

Zemnieku bankas lietā.

4. martā 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Finanču ministra kungs plaši paskaidroja, ka jautājums attiecībā uz Zemnieku banku esot lieks, jo

Zemnieku bankai vēl neesot pierādīti nekādi krimināli darījumi. Jāatzīmē, ka finanču ministra kungs to atzina vismaz par Uniona banku. Bet kā tad mēs varam pilnīgi droši pieiet pie Zemnieku bankas, ja neļauj tur nekā revidēt. Tāpēc, pēc finanču ministra kunga atzinuma par Zemnieku banku, lai atļauts mums vismaz šaubīties par to, vai tur tās lietas ir tik absolūti tīras.

Finanču ministra kungs paskaidroja arī savu ideoloģiju, savu viedokli. Viņa ideoloģija ir diezgan interesanta. Viņš mums paskaidroja, ka tagadējās valdības galvenais uzdevums esot nostiprināt to stūra akmeni, kas ir mūsu valstī, sekmēt privāto iniciatīvu, padarīt spējīgus un spēcīgus privātos darbiniekus. Ļoti skaisti sacīts! Un viņš piemetināja, ka mums esot ļoti maz bagātu pilsoņu, ka citās zemēs to esot daudz vairāk. Nu, kungi, mēs taču zinām, ka bagātāko pilsoņu mantā pa daļai kaŗa laikā izputējusi, pa daļai konfiscēta, lai darītu bagātāku tautu. Finanču ministrim ir tādi uzskati, ka ir ļoti svarīgi atkal izaudzināt bagātus pilsoņus. Nu redziet, demokrātiskā valstī taču nedrīkst būt saujņa bagātāko pilsoņu; tur, saprotama lieta, visai tautai jābūt bagātai. Nedrīkst izaudzināt bagātnieku šķiru uz tautas rēķina. Un citādi tas nav saprotams.

Latvijas valsts sākumā mēs domājām, vai, pareizāki, tika domāts no Ringolda Kalninga laikiem, ka visur jāvaldot privātai iniciatīvai. Gribēja nodibināt arī valsts banku uz privātās iniciatīvas pamatiem, tikai bagātie privātie neradās. Valsts banka bija jārada, tā sakot, spaidu kārtā. Reizē ar valsts banku tika nodibinātas — mazai valstij šausmīgs skaits — 24 privātas bankas. Liela daļa šo privāto banku bija dibinātas ar smieklīgi maziem akciju kapitāliem, no kuriem liela daļa bija kapitāli «uz zaķa», t. i. kapitāli, kas pavisam nebija iemaksāti, bet pastāvēja tikai nodrukātās akcijās. Dīvaini bija tas, ka šīs privātās bankas dabūja uz valsts un tautas rēķina rediskontu Latvijas bankā. Te jāuzsver ārkārtīgā centība, ar kādu Latvijas valsts atbildīgie

darbinieki pūlējās izaudzēt bagātu pilsonību. To viņi darija tā, ka rediskontu deva par 6%—7%, bet tās bankas, kas saņēma naudu, varēja ņemt 12%, sākumā pat vairāk, jo ierobežojums par 12% pastāvēja tikai no 1927. gada.

Man jāsaka, ka ir bijušas pat monarchiskas valstis, kas ir rikojušās citādi. Daudzi, varbūt, nezina jeb neatceras no vēstures, ka pirms 100 gadiem Nikolaja I laikā Krievijā bija patiesi liels finanču ministrs, nevis kāds ministrītis. Tas bija Kankrins. Tad pastāvēja valsts krāj- un aizdevu kases, kas pieņēma noguldījumus par 4% un deva publikai par 5%. Šī diference sedza ne tikai banku uzturēšanu, bet deva valstij arī peļņu. Tā rikojās kādreiz absolūta monarchija. Ko mēs tagad esam panākuši demokratiskā republikā? Tagad, kur vajadzētu rīkoties plašo masu interesēs tā, lai starpniecības procentu nepaceltu šausmīgā augstumā — līdz 100% — un ir bijuši gadījumi, kur tas pacelts 800% un 1000% augstumā, — tur mēs esam darījuši visu, lai padarītu bagātus privātos vidūtājus.

Pieņemsim, ka tā bija pieļaujama lieta, skatoties no pilsonības viedokļa, ka te bija «tolerare posse». Lūk, garīdznieki lieto izteicienu «tolerare posse», t. i. ka var pielaist bagātību gūšanu. Bet kas notiek, kad tas nāk sadursmē ar pašiem pilsoniskiem likumiem?

Finanču ministra kungam pietiek ar to, ka Zemnieku bankai nav pierādīts, ka viņā tikuši praktizēti nesegti čeki vai citas tamlīdzīgas lietas. Ir arī svarīgi, kā ir rikojušies valdība attiecībā uz Zemnieku banku. Ministra kungs atzīmēja, ka Ministru kabineta sēdē atļauts atcelt arestu vekseliem, kas bijuši izrakstīti par 360.000 latu, bet kuņu vērtība novērtēta uz 63.000 latu. Es domāju, ka katrā pilsoniskā valstī, kur vēl valda pilsoniska morāle, šādu lietu uzskatīs par nepieļaujamu, uzskatīs, ka te ir noziedzīgs nodarījums.

Otra lieta — ar Sinkas namu. Finanču ministrs paskaidroja: ja nams iegūts par 920.000 latu, tad nebūt vēl neesot pārmaksāts, jo nama materiālā

vērtība esot 1.200.000 latu. Es pilnīgi atzīstu, ka būves vērtība, atskaitot deldējumu, šim namam varētu būt 1.200.000 latu; bet, kungi, es domāju, ka ikvienam finansistam un sevišķi finanču ministram vajadzētu zināt, ka bez materiālās vērtības jeb būves vērtības ir arī vēl cita vērtība. Ne tik vien veikalnieku un finansistu aprindās, bet ikvienā tautsaimniecības grāmatā ir minēts, ka pastāv zināma vērtība — tirgus vērtība; un, lūk, šī nama tirgus vērtība nav 1.200.000 latu un nav arī 920.000 latu. Man bija gadījums runāt ar pašu Sinkas kungu. Viņš izteicās, ka nams esot ļoti vērtīgs — dodot 6000 latu mēnesī, kas ir gadā 72.000 latu. Kur tad nu, kungi, te iznāk 920.000 latu vērtības? Mums budžetā ir ļoti sīks norēķins par kādu citu finanču ministrijas namu, proti — par namu Dzirnavu ielā Nr. 31. Arī šis nams dod pāri par 60.000 brutto ienākuma, bet netto ienākums ir tikai 35.000 latu. Neviens šo namu nevērtēs augstāk par kādiem 350.000 vai 360.000 latu. Ir taču pazīstama lieta, ka Hipotēku banka veciem, pastāvošiem namiem par hipotēku procentu ņem 8%; bez tam 3% bankas uzturēšanai, bez tam vēl deldējuma summas; tā tad praktiski nemaz nav iespējams vērtēt namu citādi, kā kapitālizējot ienākumus ar 10%. Bet pielaidīsim, ka daudz namu pārmaksā aiz tā iemesla, ka pie mums lielā mērā ir nodibinājusies garantiju sistēma, kur namu īpašnieki iekļā savus namus par garantijām, kur viņi pelna zināmu procentu. Protams, ka pastāvot šādai garantiju sistēmai, viens otrs ir iekritis, arī Sinka.

Nu ir jautājums, vai valdībai bija pienākums pārmaksāt? Vai viņai nebija pienākums konstatēt, kāda ir nama tirgus vērtība, un vai viņai bija tiesība nevis atdot šo namu kādam privātam pircējam par to cenu, kāda nosolīta, bet paturēt namu pašai par solīto augstāko cenu. Tas nav noticis. Es ļoti šaubos, vai tiktu sasolīti 600.000 latu, vai nebūtu jāpietiek ar 500.000. Arī tādā gadījumā, ja no paša sākuma būtu paskaidrots, ka tam, kas šo namu pērķ, nav jāiemaksā visa sasolītā nau-

da, bet ka viņam tiks atstāti 80% vai 60% kā pirmā hipotēka — pielaidīsim, ka viņam tiktu atstāti visi 80%—, es nezinu, vai būtu bijis kāds, kas būtu riskējis savus 100.000 vai 150.000 latu iemaksāt, šo namu nosolot. Te ir pārmaksāts un ar nodomu, lai glābtu Zemnieku bankai aizdotās summas par pilnu vērtību. Mēs tagad zinām, kādas lietas ir notikušas «Latā» un Uniona bankā, un tāpēc būtu ļoti svarīgi, lai tas tiktu konstatēts.

Patiesībā mēs redzam, ka Uniona bankas rīcība ir bijusi ārkārtīgi vieglprātīga. Pirms dažām dienām finanču komisijā man iznāca maza saduršme ar zemnieku savienības deputātu Birnieka kungu, kurš apgalvoja, ka biržas biļetēniem neesot nekādas nozīmes. Viņš gluži nekautrīgi paskaidroja, ka mani skaitļi nekam nederot, ka uz biržas biļetēniem nevarot paļauties. Cītiem vārdiem sakot, pēc viņa domām biržām nav it nekādas vērtības un nav it nekādas nozīmes. Un te nu man jāsaka, ka taisni pēc šīs receptes ir darbojusies kā Uniona banka, tā «Lats» un arī Zemnieku banka. Kā citādi tas bija iespējams, ka no vienas puses bija likumīgi atļauts aizdot tikai līdz 60% no vērtības, bet mēs zinām, ka par dažām ieķīlātām mantām un precēm aizdots līdz 120% no vērtības.

Atļaujiet man mazliet pairōnizēt. Šis kungs man, profesoram, gribēja iegalvot, ka biržas biļetēniem neesot it nekādas vērtības, ka biržas cenām neesot ne mazākās nozīmes. Atļaujiet man pateikt, ka ne tik vien tautsaimniecības studentam, ka ne tik vien tieslietu studentam, bet kuŗam katram veikalniekam ir jāzina, neviens veikalnieks nedrīkst būt tik dumjš, ka viņš nezinātu, ka biržas cenām ir nozīme, jo citādi tam neglābjami jāiet bojā. Katrs veikalnieks, katra solida banka, ja viņā kāds veikalnieks gribēs ieķīlāt vai nu cukuru, vai labību, vai ko citu, vispirms prasīs, kāda ir biržas cena, vai var aizdot 60%, 70% vai 80% no biržas cenas pret lombardu, un banka pastāvīgi sekos, vai šie 60%, 70% vai 80% paliek, vai tie nesamazinās, vai cena nekrīt; tādā gadījumā tiek prasīta vai nu piemaksa,

vai arī iekļātās preces tiek liktas izolē. Tā rīkojas katrs veikalnieks, katrs fabrikants, katrs pilsonisks darbinieks. Ja rīkojas tā, kā to ir darījusi Unions banka un «Lats», tad var redzēt, ka nav ievērotas nekādas veikalnieka zināšanas.

Ciktāl tās ievērotas Zemnieku bankā? Tas taču mums vispirms būtu jāzina. Civilizēto valstu parlamentos gan pastāv tādi uzskati, ka ja kāds ministris nav pildījis kādus likumus, tad viņam jāatkāpjas. Bet te jau mēs piedzīvojām, ka pat vairāki ministru kungi ir ļoti maz bēdājuši par likumiem. Ja šī pati lieta būtu notikusi agrākā cariskā Krievijā, ja Krievijas valsts banka būtu aizdevusi šādas summas, un ja vēlāk būtu pierādījies, ka 360.000 latu aizdotās naudas vietā vekseli ir vērti tikai 63.000 latu, tad varam būt droši, ka šāda lieta būtu uzskatīta par kriminālu noziegumu un vainīgie būtu nodoti tiesai.

Par pilsoniskām valstīm, kur valda solida saimniecība, es varu norādīt uz vienu lietu. Tas bija ap 1890. gadu, kad Leipciņas bankas direkcija, vieglprātīgi rīkojoties, bija izšķērdējusi savu ieguldītāju kapitālus — depozītus. Tad Vācijas tiesa notiesāja galveno direktoru Eksneru ar 10 gadiem spaidu darbos. Taisni no pilsoniskā viedokļa, ja grib, lai bankas pastāv, šādi bargi sodi un rīcība ir vajadzīgi.

Attiecībā uz to, kā ministriem jāizturas pret privātiem veikaliem, arī varu atgādināt kādu lietu, kas notika Vācijā 1906. gadā. Kad ķeizara Viļuma II personīgais draugs, koloniju ministrs Podbieļskis, bija mazliet stājies veikalnieciskos sakaros ar valsti, t. i. izlietojis savu varu kā ministrs, lai slēgtu līgumu ar kādu akciju sabiedrību, kuņas akcijas gan viņam pašam nepiederēja, bet pa daļai piederēja viņa sievai, tad Podbieļski glābt nevarēja pat Viļums II, un viņam bija jākrīt. Viņa pēcnācējs Dernburgs, kas agrāk bija banķieris, paskaidroja: pirms es iestājos par ministri, es esmu visas savas akcijas pārdevis un pārvērtis zemes īpašumā un valsts vērtspapīros.

Redziet, tā rikojas solidās pilsoniskās valstīs. Pie mums, liekas, tāda morāle nepastāv. Bet, kungi, ja mēs šo pilsonisko morāli nemākam ieturēt, tad mums neglābjami jāiet bojā.

Ja te Bļodnieka kungs teica, ka viņš savus vēlētājus labāk pazīstot, tad man jāsaka: nepārvērtējiet savu vēlētāju mulķību, nedomājiet, ka viņi vienmēr būs balsotāji-lopīni. Divas reizes jūs jau esat viņus mulķojuši, esat apsolijuši mākslīgus mēslus par tirgus cenām — šo solījumu jūs neesat turējuši. Jūs gan esat atbalstījuši spekulantu sludinājumus. Tagad ir moments, kad ir modusies apziņa ne tikai jaunsaimniekos, bet arī vecsaimniekos. To lūzdu ievērot arī zemnieku savienības kungus. Tagad ir moments, kad labi un augsti stāvoši politiķi, ja tie pie laika neatradīs izeju, nesitīs sev pie krūtīm un neatzīsies, ka ir grēkojuši, izputēs kā pelavas, vējam ārdot.»

Par Rīgas vēlēšanām.

7. martā 1930. g.

Priekšsēdētāja biedrs A. Kviesis: Vārds deputātam Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es brīnos par ievesto noteikumu, ka vēlēšanām būtu jānotiek marta beigās, un vēl vairāk par Grantskalna kunga priekšlikumu — nolikt vēlēšanas septembra beigās. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē līdzšinējā likuma laušanu. Rīgā vēlēšanām jānotiek februāra beigās, vai, vēlākais, marta sākumā. Pat ja vēlētu martā, tas nozīmētu nelikumīgi pagarināt pilsetas domes pilnvaras par divi mēnešiem, un ja vēl vēlētu septembrī, tad iznāktu 8 mēnešu pagarinājums. Protams, Saeima var noteikt, kad vēlēšanām jānotiek, bet nedrīkst taču pagarināt domes pilnvaras ne par divi, ne par 8 mēnešiem. (V. P u s u l a stārpsauciens: «Kāpēc nē?»)

Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam.

26. martā 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Saeimas sēde atklāta.

Dienas kārtībā: valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. Turpināsies vispārējās debates. Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Nebiju domājis piedalīties vispārīgās debatēs, bet tā kā finanču ministra kungs ļoti plaši izklāstīja savu finansiālo politiku un finansiālo credo, tad nevaru atturēties, nekā nepiezīmējis.

Vispirms ar prieku jāatzīmē, ka ēmisijas banka šogad ir darbojusies labāk nekā citus gadus, ka nav tik lielu zaudējumu un tagad budžetā ievesti jau 4,9 miljoni latu atlikuma, kas būs apmēram 4% no valsts ieguldītā kapitāla. Liela lieta jau nu tas nav, un jā-saka, ka ēmisijas bankai tomēr būtu jārikojas labāk un apdomīgāk, jo ja viņa aizdod naudu par 6%, tad bankas peļņai vajadzētu būt drusku lielākai. Zināms, zināma loma piekrīt arī tam, ka daļa ārzemju valūtas ir ārzemēs un maz tiek maksāts uz tekošā rēķina — tikai 2%—3%.

Te vēl žēlojās, ka tiešie nodokļi dodot maz. Zināms, ja skatās tikai uz tiešo progresīvo ienākumu nodokli, tad tiešām tie 3½ miljoni latu liekas pavisam smieklīgi maza summa, salīdzinot ar visiem valsts ienākumiem — tikai 2%, kur Anglijā ienākuma nodoklis dod gandrīz 50% no budžeta. Bet pa daļai tas saprotams tā, ka mums nav lielu īpašumu, un pa daļai arī tā, ka mums nav tādas likumdošanas, kāda ir Vakareiropas kultūras valstīs. Par visām lietām — Anglijā ir zvērinātu grāmatvežu institūts, kāda mums nav. Jau agrāk man reiz bija jāaizrāda, ka pie mums notiek tādas lietas, ka tiek vesta dubulta un pat trīskārtīga grāmatvešana. Vienas grāmatas ved uzņēmumi paši sev un otras — nodokļu iekasēšanai. Tā tad mēs dabūjam piedzīvot to interesanto lietu, ka faktiski visā pilnībā ienākumu nodokli samaksā tikai ierēdņi, vai vispār

cilvēki, kuŗu ienākumi skaidri zināmi, ko nevar noslēpt. Jāatzīst, ka Valsts kontrole ir ārkārtīgi uzmanīga. Es reiz biju aizmirsis uzdot 10 latus, kuŗus biju ieņēmis par kādu avīzes rakstu, un mani tūlīt notvēra; bet par lielām starpībām, par miljoniem un simtiem miljonu Latvijas naudā, diemžēl, kontroles nav.

Tiešo nodokļu trūkumam valsts ienākumos izpalīdz ienākumi no valsts ieguldījumiem, ieskaitot ēmisijas banku, ķīlu zīmju ienākumi ar 4,64 miljoniem, kas arī ko nozīmē, atsavināšanas nodoklis, lauku un pilsētu nekustamu īpašumu tiešie nodokļi — kopā 2,5 miljoni, tirdzniecības un rūpniecības nodoklis 4,5 miljoni, ienākumi, ko dod valsts dzelzceļi — 5,8 miljoni, zemkopības ministrijas ienākumi — 1 miljons, ienākumi, ko dod meži — 9,5 miljoni; ārkārtējā budžetā ir vēl kādi 3,5 miljoni, un tā tad valsts uzņēmumi un tiešie nodokļi kopā dod 51 miljonu latu, t. i. gandrīz 30% no visiem valsts ienākumiem. Te nu ir tas interesantais, ka finanču ministra kungs visus šos ienākumus, laikam, uzskata par kādu ļaunumu, jo viņa uzskats bija tāds, ka valdības uzdevums esot rūpēties par kapitālu uzkrāšanu, cik es sadzirdēju, ne tikai par to, lai rastos bagātības, bet arī par bagātību koncentrēšanu; finanču ministra kungs ir te klāt — es tā sapratu: domāta bija bagātību koncentrēšana.

Tas nu ir marksisma kodols; proti — marksisti taisni aizrāda, ka pilsoniskā saimniecība gribot darīt bagātu nevis tautu, bet lūkojot panākt bagātību koncentrēšanu, un kad tās būšot koncentrētas nedaudzu rokās, tad būšot pienācis laiks dabīga veida apvērsumam, t. i. nāksot lielā revolūcija. Es gan domāju, ka no pilsonības redzes viedokļa var skatīties arī citādi, proti, — vēlēties, lai bagātības netiktu koncentrētas nedaudzu rokās, bet lai bagāta kļūtu visa tauta. Tādi apstākļi ir pašreiz Australijā, kur ir vislielākā plašu tautas masu labklājība, augsts izglītības līmenis un, par visām lietām, ļoti labs uzturs; šī labā uztura dēļ tur ir arī vismazākā mirstība un vislielākais vidējais mūžs, lielākais dzīves

mērs. Es to uzskatu par visvēlamāko, jo ja nostājas uz tāda viedokļa, ka jāsekmē ne tikai kapitālu uzkrāšanās, bet arī koncentrācija, tad nezinu, kā lai glābjas no Marksa sabrukuma teōrijas.

Es varu aizrādīt, ka pat dažas kapitālistiskas valstis nebūt neatzīst kapitālu koncentrēšanos par tādu laimi, un likumdevējas iestādes mēģina ierobežot kapitāla koncentrēšanos. Tā piemēram Anglijā bez parastā ienākumu nodokļa ir vēl papildu ienākumu nodoklis par visiem ienākumiem, kas pārsniedz 3000 mārciņu sterliņu, kas mūsu naudā būtu 75.000 latu. Bez tam Anglijā ir vēl liels mantošanas nodoklis. Ja jūs paskatītos angļu lielākā veikalnīku laikrakstā «Times», tad jūs redzētu, ka tur ir veselas lapas ar sludinājumiem, ka pārdod tādas un tādas skaistas vasarnīcas, tādas un tādas pilis. Ja apjautāsimies, kā tas izskaidrojams, tad dzirdēsiet, ka Anglija apliek savus bagātņiekus, viņu īpašumus ar tik lieliem nodokļiem, ka viņi spiesti tos pārdot. Bieži šīs vasarnīcas pārdod par lētu cenu, bet pa lielākai daļai tās nonāk jaunu bagātņieku rokās. Iznākums tomēr ir tas, ka šī vecā kapitālistiskā valsts lielā mērā gādā par to, lai bagātības pārietu valsts rokās, bet ne valsts tālāk tautas rokās. Es domāju, ka tā ir vienīgā iespēja izvairīties no sociālas revolūcijas. Man šķiet, ka pilsonībai tas būtu ļoti jāievēro. Mūsu pilsonībai vajadzētu ņemt paraugam Angliju, kurai līdz šim ir izdevies iztikt bez asiņainām revolūcijām.

Ministra kungs aizrādīja uz Anglijas lieliem ietaupījumiem un teica, ka Vācijā tie esot mazāki. Ja es pareizi sapratu ministra kungu, tad Anglijā esot 900 latu liels ietaupījums. (Finanču ministrs A. P e t r e v i c s no vietas: «Liekas, bija 700.») Vācijā esot 130 latu un Latvijā tikai 20 latu ietaupījums. Par šiem ietaupījumiem nu rodas jautājums, kā tos saprot. Par ietaupījumiem var saprast arī to, ka naudas papīru kurss ceļas. Redziet, nupat avīzēs aizrādīts, ka Amerikas lielajā krachā, kas bija oktobra mēnesī, akcijas, kas bijušas līdz 136 miljardu dolaru vērtībā, zaudējušas kādus 40—50 miljardus,

t. i. vairāk par $\frac{1}{3}$, bet katrs, kas ir iepazinies ar Amerikas apstākļiem attiecībā uz akcijām, zinās, ka akciju vērtība bija stipri cēlusies, tāpēc ka amerikāņi bija ieveduši lielas aizsargu muitas, un nu biržas vīri aizrādīja, ka akcijām tāpēc lielāka vērtība. Viņiem arī izdevās panākt, ka šo akciju vērtība cēlās, lai gan faktiskā vērtība palika agrākā.

Te es gribētu paskaidrot, ka par faktisko vērtību es uzskatu to vērtību, kas ieguldīta kādā īpašumā u. t. t. Ir zināms, ka Amerikā akcijas sadzītas trīsreiz un četrreiz augstāk par faktisko vērtību. Ja šādu akciju sadzīšanu, kas stiprā mērā ir notikusi arī Anglijā, uzskatītu par tautas ienākumu pavairošanu, tad var saskatīt diezgan ko, bet faktiski tādas ienākumu pavairošanās nav.

Ja saka, ka Vācijā iznākot 64 lati uz cilvēka, tad jāteic, ka tas var būt. Man arī ir zināms, ka Vācijā tagad, sakarā ar ārkārtīgi augsto procentu normu, par drošām hipotēkām jāmaksā 8%—10%, kur pirms kara pietika ar 4%. Vācijā bagātības vairojas ļoti ātri, bet tās ir tādas papīra bagātības, par kurām amerikāņiem ir ļoti zīmīgs apzīmējums, t. i. tā sauktais «ūdens kapitāls» vai, kā krievi saka, „вздутый“. Vācijā jau pirms pasaules kara bija tā sauktā zemes rente, t. i. tas kapitāls, kas bija pilsētas namu grunts vērtība kā tāda, neieskaitot būves vērtību, kas sakāpusi apmēram uz kādiem 40 miljardiem latu. Kara laikā un inflācijas laikā vācu namu vērtība bija noslidējusi dziļi zem būves vērtības. Es pats zinu gadījumus, kad namus pirka par trešo un ceturto daļu no būves vērtības. Stabilizācijas laikos, sakarā ar paaugstinātām irēm, namu vērtība atkal sacēlās apmēram līdz 50%—60% no pirmskara vērtības, jeb $\frac{3}{4}$ no būves vērtības. Vērtības pacelšanos es neuzskatu par kaut kādu laimi, tāpēc ka to, ko viena daļa tagadējo bagātnieku ir vinnējuši, to agrākie bagātnieki ir zaudējuši, tā kā var sacīt, ka Vācijā ir notikusi liela bagātību pārvietošanās. Agrākie solidie pilsoņi, turīgie pilsoņi ir izputējuši, tiem ir bijis jāķeras pie ubagu spieķa, bet da-

žādi švindleri un blēži ir tikuši pie bagātībām. To es nekādā ziņā nevaru uzskatīt par laimi.

Ja Latvijā ietaupījumi ir mazi, tad tas var būt tāpēc, ka mūsu lauku zemes vērtība nav visai cēlusies. Daži pat apstrīd, vai pagājušā gadā zemes vērtība pavisam ir cēlusies. Bet es to par lielu nelaimi nevaru uzskatīt.

Ministra kungs vēl aizrādīja uz ārzemju akciju sabiedrībām; ārzemnieki šinīs akciju sabiedrībās esot ieguldījuši 95 miljonus latu, no kuriem liela daļa, kādi 60%, ir ieguldīti bankās. Man, liekas, atkal varētu jautāt, vai to var uzskatīt par lielu laimi, jo ārzemnieki savus kapitālus ieguldīja tikai tad, kad varēja pamatīgi pelnīt.

Ministra kungs te vēl uzsvēra, ka valdība uzskatot par savu uzdevumu gādāt par tādu politiku, lai privātā saimniecība netiktu pārāk apgrūtināta, kamēr līdz šim valsts esot sakrājusi kapitālus uz privātās saimniecības rēķina. Tiešām valsts ir sakrājusi vairāk kā 300 miljonus latu, no kuriem vairāk kā 100 miljonu latu guļ Latvijas bankā, kādi 150 miljoni latu — Zemes bankā un Hipotēku bankā arī kādi 40 miljoni latu. Es to uzskatu taisni par laimi, jo kā tad citādā gadījumā klātos mūsu zemniekiem un vai pavisam būtu bijusi iespēja racionāli nodibināt sīksaimniecības, mazsaimniecības, ja mazsaimniekiem par to naudu, kas viņiem nepieciešama būvēšanai un pa daļai inventāra iegādāšanai, būtu jāmaksā tie 10% vai 12%, cik no viņiem ņem privātās bankas. Tā ir taisni laime, ka mūsu valsts ir vēl uzkrājusi šos līdzekļus, ko var viņiem dot.

Tāpat — kā tad ir ar rūpniecībā ieguldītiem kapitāliem? Gandrīz katra fabrika, kā jūs redzat, tiklīdz sīkāk apjautājaties, nav vis dibināta ar kaut kādiem tīriem ārzemju kapitāliem, bet gan ar kredītiem, kas dabūti no Latvijas bankas, vai tieši no Latvijas valsts, vai vismaz garantiju veidā no Latvijas valsts. No otras puses gan mēs redzam, ka daudz šādu biedrību uzrāda it kā ļoti lielas kapitāla vērtības. Bet kā viņas tikušas pie tām lielām kapitāla vērtībām, uz kuriem pamatojoties viņas var pa-

teikt, ka, salīdzinot ar saviem ieguldītiem kapitāliem, viņas aizņēmušās no valsts vai Latvijas bankas tikai samērā mazas summas? Te vislielāko lomu spēlē taisni tas „вздутый капитал“ jeb «ūdens kapitāls». Ja, piemēram, var rēķināt tā, kā to ir darījusi, starp citu, superfosfāta fabrika Milgrāvī, kas savu gruntsgabalu ir novērtējusi uz 800.000 latu vai 40 miljoniem rubļu, tad tā ir tāda nauda, ar ko varēja dižoties priekš kara, bet kas tagad nekādi nav uzskatāma par faktisku kapitālu. Tas ir vienkārši «ūdens kapitāls»! Tāpat, ja par ēkām tiek rēķināts viens miljons latu, tad tā var būt gan būves vērtība, bet ne tirgus vērtība. Ja tādā kārtā rēķināties ar to, ko ieguldījuši ārzemnieki un ko pie tam darījusi valsts, viņiem aizdodot naudu, tad mums jārēķinās ar tirgus vērtību un nevis ar šiem «ūdens kapitāliem». Tagad mēs varam Rīgā dabūt fabrikas cik patīk par 20% no būves vērtības, un zemes rente vai grunts kapitāls pavisam nebūtu jārēķina. Kas tad nu būtu, ja mēs tagad privātus uzņēmējus atbalstītu vēl lielākā mērā? Es domāju, ka privātuzņēmēju atbalstīšana ir notikusi jau tik lielā mērā, ka tālāk valsts vispārīgi vairs nav varējusi iet. Piemēram jau pirms 10 gadiem Hoffa valdībai piedāvāja vairāk izstrādāt lina dzijas, aizrādot, ka valsts, pārdodot linaus dziju veidā, varētu gūt gandrīz 100% peļņu. Bet Ringolds Kalnings pasacīja: valsts to nedrīkst darīt, bet drīkst Hoffa! Tam deva linaus par 15% zem tirgus cenas — tas varēja iegūt valstij ražotās dzijas par sviestmaizi, iedzīvoties naudā un būtu varējis uzstrādāties par 10—20 un pat 50 kārtīgu latu miljonāru, ja ārzemēs ar dažādiem švindeļa uzņēmumiem nebūtu daudz zaudējis.

Līdzīgi valdība ir rīkojusies ar veselu rindu rūpniecības uzņēmumiem, tā ka varētu sacīt, kā Ģētes «Faustā» Grietiņa saka, ka valsts ir darījusi privātuzņēmības labā tik daudz, ka vairāk darīt vairs nevar. (D ž. H ä n s no vietas: «Kur tas ir».) «... dass nichts mehr übrig bleibt».

Te aizrādīja arī, ka zemkopībai grūti klājas. Es piekritu, ka tai klājas grūti, bet stāvokļa uzlabo-

šanu es meklēju citādā virzienā. Vajagot pacelt labības cenas, jo tagad pat, esot pierādījies, neesot kur labību likt.

Man te jāņem mazs salīdzinājums starp Dāniju un Latviju. Mūsu labākie agronomi aizvieda, ka mums vajagot sekot Dānijas paraugam, t. i. pārstrādāt parastās zemkopībā ražotās vielas, piemēram labību, augstvērtīgās vielās t. i. ražot sviestu, gaļu un citas augstvērtīgas vielas. To sauc «Veredelungsindustrie».

Mēs it kā nezinām, kur likt šī gada ražu. Cik tad mēs esam ražojuši? Mūsu šī gada raža ir mazliet lielāka par 900.000 tonnu, t. i. par 10% vairāk nekā caurmērā pēdējos 5 gados. Ja izrēķinām, cik labības iznāk uz katru iedzīvotāju, tad faktiski iznāk tikai nabadzība. Ņemsim visu šī gada ražu — 900.000 tonnu, atskaitīsim sēklu, kuŗai vajaga ap 120.000 tonnu, pāri paliks 780.000 tonnu. Ja nu tās izdalīsim uz mūsu 1,9 miljoni iedzīvotājiem, kas tad iznāks? Tad iznāks netto raža apmēram 400 kg uz katru iedzīvotāju. Vai to var nosaukt par tādu ražu, ko nezina kur likt?

Ko dara Dānija? Dānijas raža pēdējos 3 gados ir bijusi caurmērā 3 miljoni tonnu — zemītē, kas par trešo daļu mazāka nekā Latvija. Ja atskaitām sēklu, tad atliek 2,8 miljoni tonnu, 3 $\frac{1}{2}$ reizi vairāk kā tagadējā bagātā gadā Latvijā un gandrīz 4 reizes vairāk par caurmēru uz katru iedzīvotāju, kur caurmērā iznāk 800 kg labības, jo Dānijā ir nepilni 3,5 miljoni iedzīvotāju. Dānija nebūt nežēlojas, ka viņai nav kur likt labību. Viņa nebrēc pēc ievedmitām. Tur nav pat kviešu muitas. Viņa labību pārstrādā, dod lopiem, ražo sviestu un bekonu. Dānija pārstrādā ne tikai savu ražoto labību, bet vēl pērk klāt. Pēdējos gados piepirkts klāt 1 miljons tonnu labības, tiklab maīsa, tā miežu un auzu. Viņa varētu iztikt arī ar savu maizes labību, bet ievēd vēl rudzus un tos izbaŗo lopiem, sevišķi tagad, kur Vācijas lieto tādu triku, ka piemaksā, lietojot tā sauktās «ievedlēses», kas ir faktiski izvedprēmija. Vienu pudu Vācijas rudzu tagad var dabūt par 100 rub-

ļiem un auzas vēl lētāk. Tos visus varētu labi izlietot, bet mēs to nedarām. Mēs kliežam, ka mums nav kur likt labību. Dānija bez miljona tonnu labības ievē trešdaļu miljona dažādu sēkļu, izspiež eļļu, un atlikumu, tā sauktos augstvērtīgos eļļas raušus, izbaļo lopiem. Tādā kārtā dāņiem ir iespējams izvest par 1800 miljoniem pārstrādātos zemkopības produktus — sviestu, bekonu u. t. t. Mēs baidāmies, kad esam tikuši līdz 50 vai 60 miljoniem latu, un domājam, ka tas jau ir daudz, ka tas jau ir kaut kas bīstams.

Ir aizrādīts uz Vāciju, kas stiprā mērā ņem muitas un piemēro ievēdlēses. Jāatzīst, ka arī Zviedrija ir ievēdusi labības muitu. Vācijā tik viena ceturtdaļa daļa iedzīvotāju pārtiek no zemkopības, bet trīs ceturtdaļas pārtiek no rūpniecības un tirdzniecības. Tur rūpnieki un tirgotāji var pārmaksāt, lai viņu zemē vairāk ražotu. Vācijas zināmā mērā uzskatāma par rūpniecības valsti. Arī Zviedrijai ir tā laime, ka viņa ieņem miljardu latu no mežiem — uz katru iedzīvotāju 160—170 latu. Mēs Latvijā no mežiem ieņemam līdz 80 miljonu latu; uz katru iedzīvotāju būtu 40 lati. Bet izcirst mežus tik lielos daudzumos ilgi pie mums nevarēs. Zviedrijā ir citādi apstākļi, viņa no mežiem ieņem uz katru iedzīvotāju četrreiz vairāk. Zviedrija jau ir lielākā vai mazākā mērā rūpniecības valsts.

Es neapstrīdu, ka zemkopjiem pie mums grūti laiki. Es arī iestājos par to, ka linu cenas jāstabilizē uz 56 mārciņām tonnā. Labības cenu stabilizēšanai varētu līdzēties nevis ar muitu, ievēdlēsēm un izvedlēsēm, bet gan vajadzētu ievest maizes labības — rudzu monopolu. Tad būtu iespējamās divas lietas — no vienas puses zemkopji saņemtu labības cenas, no otras puses — nesadārdzinātos maizes cenas. Pirms kādiem mēnešiem dažās avīzēs bija sacelts uztraukums par to, cik liela ir starpība starp maizes cenām un labības cenām, sevišķi maizes labības — rudzu cenām. Es nezinu, kāds nelabais ir uzlaidis savu dvasi Latvijai, bet visa tā lieta atkal ir apklususi. Tā tad paliek atkal tāpat, ka katru

rudeni zemkopjiem vajadzēs žēloties, ka labība lēta, bet tai pašā laikā maizes cenas nepazemināsies.

Runājot par zemkopību, man jāaizrāda uz vēl vienu lietu. Labais spārns meklē zemkopju glābību pārtikas vielu mīnās un darba algas nosīšanā. Kungi, ir vēl daudz svarīgākas lietas, bet labais spārns par tām nedomā — nedomā par to, ka vajadzētu samazināt ražošanas izdevumus, bet gan domā vienīgi par darba algu samazināšanu. Amerikā darba algas ir daudz augstākas nekā pie mums, bet tomēr Amerika izved uz Latviju savu labību. Tā tad labais spārns, liekot visu svaru uz cenu paaugstināšanu, aizmirst vienu ļoti svarīgu lietu, proti — ražošanas izdevumu pazemināšanu.

Es zinu, Arveds Berga kungs atkal pateiks, ka «Balodim jau nav nekā cita ko runāt, kā vienīgi par mākslīgiem mēsliem» — bet ko tur var darīt! — Mēs esam ievēduši gadā caurmērā 120.000 tonnu labības. Pēc slavenākā vācu zemkopības lietu pazinēja profesora Paula Vagnera aprēķiniem iznāk, ka 1 tonna Čīles salpetra pietiek 3—4 tonnu labības vairāk ražošanai; tas pats attiecas uz fosfora un kalija mēsliem. Ja rēķinām mēsļus par cenām, ko plēš Rīgas tirgotāji, tad iznāk, ka 120.000 tonnu labības ražošanai būtu vajadzīgi 17.000.000 latu. Tā tad vienai tonnai labības mēsli vien izmaksātu 140 latu. Jāaizrāda, ka patlaban labības cenas nav augstākas par 140 latiem tonnā. Tā tad viss risks jāņem par velti! Pašreiz zemēs, kur ražo tomasmēsļus, kule tomasmēsļu izmaksā Ls 5,70, bet Rīgā Ls 8,70. Ja mēs prastu racionālāki rīkoties, ja izlietotu valsts kuģus, dodot tiem fraktis atpakaļvešanai, tad tomasmēsļus mēs dabūtu Rīgā par 6 latiem kuli, citiem vārdiem — ietaupītu $\frac{1}{3}$. Čīles salpetris maksā Rīgā 30 latu, Antverpenē — 22 lati; par šo cenu to varētu dabūt arī Rīgā, ja vestu tieši no Čīles.

Šeit ļoti svarīgs ir ražošanas izdevumu samazināšanas jautājums, kam mūsu labā spārna kungi nepiegrīež ne mazākās vērības. Citas zemes, ar kurām mēs konkurējam, piemēram Dānija, šo star-

pību ievēro, bet mūsu zemkopjiem ir tik ārkārtīgi jāpārmaksā.

Ne mazāk svarīgs ir jautājums par citiem ražošanas līdzekļiem, proti — par lauksaimniecības darba rīkiem, lauksaimniecības mašīnām. Arī te vācu zinātnieki zina pastāstīt, ka Amerikā lauksaimniecības mašīnas un darba rīki esot uz pusi lētāki nekā Vācijā; pie mums ir apmēram Vācijas cenas, bet tur ražojumi ir stipri augstāki. Vācijā, kur $\frac{1}{4}$ iedzīvotāju ir zemkopji un $\frac{3}{4}$ tie, kas var pirkt zemkopības ražojumus, var cerēt ar izvedlēsēm un ievēdlēsēm un ražojumu muitām vairāk ko panākt. Bet ko tad jūs gribat panākt Latvijā, kur tikai $\frac{1}{3}$ iedzīvotāju nav zemkopji? Vācijā viens zemkopis ražo 3 tiem, kas nav zemkopji, bet te viens zemkopis ražo pusei tādu, kas nav zemkopis. Te gan par vissvarīgāko jāatzīst ražošanas līdzekļu paletināšana, nevis jācer ko panākt ar ievēdlēsēm. Man nebūtu nekas pretil, ja valsts būtu uzpirkusi auzas un miežus un par tirgus cenām piedāvātu zemkopjiem, kas stiprā mērā nodarbojas ar lopkopību. Te varētu būt Dānijas lauksaimniecības attīstības virziens; pie mums atzīst tikai pavisam citādus virzienus.

Te runāja par dažādiem jautājumiem, piemēram — kā pazemināt rūpniecības izdevumus. Ļoti interesants arī finanču ministra kunga viedoklis, ko es lasīju avīzē. Viņš domā, ka Doles spēka staciju nevarēs uzbūvēt valdība, bet būs jāizdod koncesija privātiem. Es esmu lasījis to koncesijas projektu, ko Finanču ministrijā bija izstrādājusi Doles spēka stacijas komisija ar profesoru Rezevska kungu priekšgalā. Projektā aprēķināts, ka ja Doles spēka stacijas būvi nodos privātai sabiedrībai, tad jāreķinās ar to, ka Doles spēka stacija varēs dot elektrību Rīgas pilsētai par 7,3 sant. kw stundu. Rīgas pilsēta savā elektrības tvaika spēka stacijā ražo elektrību, sākot no 1927. gada, kad tā vēl nebija ierīkota, par 5,7 sant. kw stundu, bet tagad, kad viņai iegādātas lielākas mašīnas, kad ogles ir tapušas mazliet lētākas, Rīgas pilsētas spēka stacija droši vien ražos elektrību par 5 sant. kw stundu. Tā nu mēs redzam,

ka šī koncesijas izdošanas lieta vienkārši neies. Šaubīgi, vai gadīsies kādi koncesionāri, kas uzņemsies būvēt Doles kanāli, un ja arī uzņemsies, tad droši vien prasīs, lai valsts garantē procentes. Bet ja nu valsts garantēs procentes, tad mēs zinām, kur tas var noiet; to mēs zinām no finanču zinātnes vēstures; piemēram no Krievijas dzelzceļu vēstures, ka valstij bijuši tie ragi jātur un privātie bijuši tie, kas varējuši slaukt. Krievijas valsts, Krievijas finanču ministrs bija spiests dzelzceļus izpirkt, tāpēc ka valstij bija jācieš pārāk lieli zaudējumi. Bez tam vēl, ja mēs gribam palīdzēt rūpniecībai, tad elektrībai jābūt lētai un nevis dārgai. Citādi tā lieta nevar iet. Es esmu lasījis, esmu runājis ar dažiem inženieriem, kuŗi saka, ka tad, ja valsts pati būvētu Doles spēka staciju un nerēķinātu vairāk par 8% no faktiski ieguldītā kapitāla, elektrību varētu dot par 2 sant. kw stundu. Tas būtu sevišķi svarīgi mūsu rūpniecībai; tad rūpniecība varētu attīstīties racionāli. Bet ar tādiem koncesionāriem, kas tūlīt plēš mūsu ražotājiem trīs vai četras ādas, tā lieta neiet.

Finanču ministra kungs aizrādīja, ka jāsekmējot kuģniecība. Es tam pilnīgi piekritu, bet man žēl atzīmēt, ka es nezinu, vai līdzšinējā sekmēšana ir bijusi diezīn cik lietderīga. Mēs kreditējam «pel-došo zārku» pirkšanu. Redziet, angļi pārdod 25—30 gadus vecus kuģus, kuŗus visi lietpratēji uzskata par noplēšanai derīgiem, tādām puskultūras valstīm, kā viņi domā, un tā tad arī Latvijai. Mūsu jūrnieki, vismaz mūsu rēderi apgalvo, ka tā neesot nekāda nelaime; kad latviešu jūrnieki ņemot rokās šos vecos kuģus, tad tie varot kalpot tālāk vēl ļoti labi kādus 10 gadus. Bet ja nu tie ir sarūsējuši, ja kuga dibens ir izrūsējis, tad gan lāgā nebūs iespējams to rūsu kaut kā nopucēt, un katrā ziņā jūrnieku dzīvības būs stiprā mērā apdraudētas.

Drusku racionālāki rīkojās Vācija pēc kara. Tā finansēja kuģniecību, bet finansēja kuģu būvēšanu un pie tam privātās būvētavās. Mums ir tā laime, ka mums ir lepmi granīta doki Liepājā, ka ir strād-

nieki, kuņi gandrīz mirst badā un būtu laimīgi strādāt pat par pusalgas, bet mēs kuģus nebūvējam. Mēs neprotam izlietot to kapitālu, kas mums ir par velti un tagad nekā neienes. Tas, ko mēs ieņemam tur mazliet kuģus izlabojot, ir mazs krāms. Būvēt jaunus kuģus, būtu cita ienesīga lieta.

Te aizrādīja uz zvejniecības veicināšanu. Ja sekmē piekrastes zvejniecību, tad tas ļoti maz ko nozīmē. Ja gribam zvejniecību sekmēt, tad būtu jāļauj būvēt jūrmalā vidēja lieluma kuģus, kaut vai no koka, 200—500 tonnu lielumā, kuņos varētu ielikt motorus un kuņi varētu braukt zvejot silķes Ziemeļjūrā. Mēs taču ievedam silķes par 6—7 miljoniem latu gadā, kuņas pērkam no norveģiem, skotiem, angļiem un citām tautām un kuņas nav sazvejojuši mūsu pašu zvejnieki. Būtu noderīgi sekmēt šādu zvejas kuģu būvi, nevis tikai mazo motorlaivu būvi Rīgas jūrmalā. Redziet, Baltijas jūra pieder pie zivju nabagām jūrām. Viss, ko mēs sazvejojām, ir kādi nieka 10.000 tonnu, kurpretim dāņi sazvejo kādus 80.000 tonnu un angļi — 1.200.000 tonnu; tas ir nevis tādēļ, ka viņiem zveja labāk ierīkota, bet gan tādēļ, ka Ziemeļjūras starp Vāciju un Angliju ir zivju bagātāka; vēl tālāk uz ziemeļiem, Norveģijā, sazvejo līdz 800.000 tonnu. Braukt vaļējā jūrā ir atļauts visiem. Bet par to pie mums neviens nedomā.

Vēl finanču ministra kungs gluži pareizi aizrādīja, ka zemnieku īpašumus arvien lielākā mērā ūtrupējot. Kādi tam iemesli? Vai lielum lielā daļā tā nelaieme nebūs bijusi tā, ka mākslīgie mēsli un mašīnas iepirkti par sadārdzinātām cenām un tagad tiek piedzīti vekseļi? Vai tāpēc viņiem nav jāizput? Tā būtu ļoti svarīga lieta. Tur var būt dažādi iemesli, bet jūs sakāt, ka vienīgais iemesls — pārāk augstās algas. Tas būtu sīkāk jākonstatē. Dažreiz zemnieks var nonākt pie ūtrupes tā, ka manta tiek dalīta; ja, piemēram, kāda māja ir miljonu vērtā, ja to dala uz 4 daļām, un tas, kas mājā paliek, paliek ar 0,25 miliona latu īpašumu, tad es nebrīnos, ka tādu īpašnieku var izputināt. Būtu svarīgi to noskaidrot. Vācijā jau pirms kara tika proponēts

«Anerbenrecht»; ja māja tiek dalīta, tad tiem, kas paliek mājā, dodamas zināmas priekšrocības. To vajadzētu noskaidrot. Es būtu ļoti ziņkārīgs, ja finanču ministra kungs apjautātos un sastādītu kādu statistiku, kādu iemeslu dēļ izūtrupēšana notikusi.

Tālāk finanču ministra kungs aizrādīja, ka vajadzētu likvidēt dažus valsts uzņēmumus — tad varēšot vieglāk izšķirt sasāpējušo ierēdņu jautājumu. Tiešām ierēdņi iet valdībai uz kakla, lai paaugstina viņu algas, ir nemierā ar zemām algām. Es arī domāju, ka mums vajadzētu sasniegt 100 latu algu minimumu mēnesī. Bet kā tad valsts varētu likvidēt šo sasāpējušo ierēdņu jautājumu? Es nezinu, ko finanču ministra kungs domā. Vai varbūt vajadzētu likvidēt valsts dzelzceļus un mežus? Valsts dzelzceļu ierēdņi sastāda pusi no visiem mūsu ierēdņiem. Tos varbūt varētu likvidēt un iegūt simts miljonu latu? Bet ko tad sacītu mūsu zemnieki? Es domāju, ka mūsu zemnieki tad jūs uz štiķiem paceltu. Pats par sevi saprotams, ja dzelzceļus nopirktu privāti īpašnieki, tad viņi sacītu: mēs prasām brīvību tarifa ziņā. Mūsu tarifs dod maz atlikuma — 6 miljoni latu gadā. Ja faktiski ierēķina arī dilšanu, tad neiznāk vis 6 miljoni latu, bet vēl mazāk. Jāatzīst, ka mums ir viszemākais tarifs pasaulē, un tas ir tikai par lielu svētību. Tagad zemnieki tiek izputināti — kā jūs sakāt. Bet tad dzelzceļi pārietu privātās rokās, tarifs tiktu pacelts vismaz par 50%, un dzelzceļa ienākumu būtu par kādiem 22 miljoniem vairāk. Kas tad to samaksātu? Protams, ka $\frac{2}{3}$ samaksātu zemnieki! Es nezinu, ko tad viņi sacītu.

Valsts mežus arī varbūt varētu likvidēt, un par tiem varētu dabūt 200 miljonus. Bet kur tad paliktu tekošie ienākumi? Tad gan laikam pircēji prasītu atļauju izcirst nevis tekošo augumu vien, bet gan vēl vairāk. Ja ir pareiza Zemkopības ministrijas statistika, tad pēc tās 1924. gadā ir bijuši 130.000 ha tādu mežu, kas vecāki par 100 gadiem. Ja šo mežu vērtību rēķinātu uz 1500 latiem par hektaru, tad sanāktu 200 miljoni latu. Tas ir šimbrīžam mūsu re-

zerves kapitāls, pie kuŗa varam ķerties visai grūtos gadījumos.

Nu, kādi citi uzņēmumi tad nu vēl paliktu? Valsts kuģi? Tie pieci-seši valsts kuģi ir devuši apmēram 20% peļņas no ieguldītā kapitāla. Saprotais, ka uz tiem esot ļoti kāri daži kungi — tā vismaz apgalvo ļaunas mēles — daži kungi, kas stāvot tuvu tagadējai valdības koalīcijai. Tā būtu valsts īpašuma putināšana, ja taisni tādu uzņēmumu, kas dod valstij vislielāko peļņu, gribētu nodot privātiem. Zināms, Ringolda Kalninga laikā jau tas notika — likvidēja tikai vaļā.

Tālāk — ekonomiskais veikals. Arī to labprāt vēlētos iegūt zināmas grupas. Ekonomiskais veikals bez nodokļiem, ko tas maksā, dod valstij 40.000 latu tīra atlikuma.

Kas tad nu ir vēl? Valsts muižas? Jā, tu mīļais Dievs, tas mazumiņš valsts muižu, kas vēl palicis, tie 4000 ha aŗamās zemes nepieciešami sēklas izaudzēšanai un vaislas lopu audzēšanai. Ja tās likvidēs, tad nekas nepaliks pāri. Ir zināms, ka valsts muižas vēloties mazzemnieki, bet valsts muižas sastāda tikai 1/2% no visa jaunsaimniekiem atdotā zemju daudzuma, kas bija vajadzīgs jaunsaimniekiem. Vienīgais — jaunsaimniekiem varētu nākt pretim ar valsts rīcībā esošiem purviem, kuŗu ir vairāk par 300.000 ha, bet tie ir jāmeliorē, kas iznāk dārgi. Šo purvu meliorēšana izmaksātu vismaz dažus 100 latus hektars.

Visā visumā varu tikai atzīmēt, ka nevaru piekrist finanŗu ministra viedoklim un tāpēc nevaru balsot par tagadējo budžetu.»

Mācītāji un Kristus mācības gars.

28. martā 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Negribēju vairs otrreiz pieteikties pie vārda, bet tā kā te runāja kristīgās ticības aizstāvji, kas aizstāv tagadējo koalīciju, tad arī man, gribot negribot, jā-saka kādi vārdi. Es nebūt neesmu Kristus mācības pretinieks; es augsti cienu kalna sprediķi, un man arī tagad ir bībele mājās. Es atrodu, ka tas ir netaktiski, ja taisni galējie kreisie, komunisti, tik asi runā pret kristīgām mācībām. Tas ir nepareizi. Man šķiet, ka galējie kreisie neprot izlietot Kristus mācību. Vai jūs, kungi, nezināt, ko apustuļi rakstījuši? Vai jūs nezināt, ka apustuļi ir bijuši pirmie kristīgie komunisti? Tagad jūs reizē ar tagadējo baznīcu gribat satriekt visu Kristus mācību. Vai jūs nezināt, ar kādu niknumu apustulis Pēteris uzstājās pret Ananiju un Zafīru, ka tie esot melojuši svētam garam, ka tie esot solījuši nodot kristīgai draudzei visu savu mantu, bet daļu no tās esot paturējuši?

Redziet, vienu no gudrākiem sociālistiem — Vanderveldi Beļģijā kādreiz apciemoja Beļģijas ķēniņš. Kad viņš ieradās šī sociālista namā, tad viņš ar lielu izbrīnēšanos jautāja, kā tas varot būt, ka pirmā vietā viņš redzot kaņājamies Kristus bildi. Vandervelde atbildējis, ka Kristus esot bijis pirmais sociālists. Tā tad, redziet, jums būtu vajadzējis mācīties no Kristus mācības, no tās jūs būtu daudz ko mantojuši un nevis uzstāties pret to.

Ir pareizi, ka tagadējā kristīgā ticība vairs neatbilst Kristus mācībai, bet apustuļa Pāvila mācībai, kas mācīja, ka vajaga padoties laicīgai varai,

ka kalpiem jāklausa kungiem u. t. t. Tā ir iestājies klūmīgais pārpratums. Apustulim Pāvilam vajadzēja iegūt plašas masas, un tie bija vergi. Viņš zināja, ka ar atklātu varu to nevarēs iegūt, viņam vajadzēja iegūt morālisku varu, lai tad vēlāk Kristus mācība iespaidotu arī kungus. Tiešām, dažus gadusimtenus tas ir stiprā mērā izdevies.

Romas valstī vergu būšana bija ļoti barga. Kristīgās ticības laikā tā tika mīkstināta; bet tā tika sabojāta tad, kad kristīgā ticība tika pārvērsta par valsts baznīcu. Kas agrāk bija īsti Kristus mācekļi un mocekļi, vēlāk pārvērtās par baznīcas firstiem, bīskapiem, archibīskapiem u. t. t., kas laicīgo mantu vairs nenicināja, bet visas tās daļas, ko dievticīgie cilvēki novēlēja baznīcai, izlietoja sev. Tā tas gāja cauri visus vidus laikus.

Par Beldava kungu man jāsaka, ka viņš man labi pazīstams; es Beldava kungu personīgi augstu cīenu, es zinu, ka viņš pieder pie tiem mācītājiem, kas tic, ko viņi sludina, un es domāju, ka tas ir augstākais, ko par kādu mācītāju var teikt. Bet man jāsaka tāpat, ka Grietiņai «Faustā»: «Es tut mir in der Seele weh, dass ich dich in der Gesellschaft seh!» Jūs zināt, ka maigais Kristus «Wucherus» ar pātagām dzina no dievnama laukā. Arī Latvijā mums ir korrupcija, bet kad pacēlās jautājums par šīs korrupcijas apkaņošanu, mūsu kristīgie mācītāji «diemžēl» nostājas tanī pusē, kas šo korrupciju cenšas segt un kas baidās, ka Zemnieku banka tiks revidēta. Es nesaku, ka tieši Zemnieku bankā būtu bijušas kādas briesmas, bet es domāju, ja tik daudz faktisku nebūšanu konstatēts citās bankās, kas bija tuvas Zemnieku bankai, tad arī Zemnieku banku vajadzēja revidēt. Tas nav noticis.

Kas attiecas tieši uz mācītājiem, tad te taisni ir jautājums, kāpēc mācītāji pulcina ap sevi kristīgos strādniekus. Man liekas, ka tas gan ir galīgs pārpratums. Ir arī citas zemes, kur garīdzniecība tiešām ir mēģinājusi pulcināt ap sevi strādnieku masas, kur viņai ir bijuši arī panākumi, bet tur viņa ir rīkojusies mazliet citādi. Pirms kādiem 50 ga-

diem izcēlās kristīgo sociālistu kustība vācu protestantu baznīcā, kuŗas priekšgalā stāvēja Štekers. Štekeram daudz ko pārmeta, bet tas gan jāsaka, ka Štekers, ejot kopā ar Bismarku, gan uzstājās pret sociāldemokrātiem, bet, kungi, nevis lai nospiestu strādniekus zemāk, bet gan lai viņu stāvokli paceltu. Un Bismarks, taisni sekojot kristīgo sociālistu uzskatiem, proti — Štekera un Adolfa Vagnera uzskatiem, realizēja Vācijā slimības apdrošināšanu, vecuma apdrošināšanu, tāpat arī nelaiemes gadījumu apdrošināšanu. Vācija bija pirmā valsts no visām Eiropas valstīm, kur tika realizēti šie sociālie likumi. Toreiz, Bismarka laikā, noteica, ka slimo kasēs strādnieku pārstāvjiem vēlēšanās jāpiedalās ar $\frac{2}{3}$ balsu vairākumu. Bet mūsu mācītāji balsoja gluži otrādi — nobalsoja par to, ka slimo kasēs piedalās puse strādnieku un puse uzņēmēju, tā kā faktiski uzņēmējiem iznāk vairākums. Te nu arī ir tā starpība starp kultūras zemju un mūsu garīdzniecības uzstāšanos.

Tagad atļaujiet man pāris vārdos pakavēties pie vācu klērikāļiem, vācu centra, kā tas izturas, ar ko tur centrs gāja un iet vēl tagad kopā. Vai tas gāja un iet vēl tagad kopā ar galējo labo spārnu? Jāsaka, ka taisni tur centrs ir parasti gājis vienmēr kopā ar strādniekiem, ir lēmis par 8 stundu darba dienas ieviešanu un veselu rindu citu sociālpolitisko likumu ieviešanu Vācijā. Tā tas ir bijis pagājušos gados, ir arī pēc pasaules kara; arī tagad centrs iet kopā ar kreisām partijām un nevis ar labām. Bet pie mums jūs redzat pavisam ko citu. Pie mums mēs varam novērot strādnieku likteņa ierobežošanas un pasliktināšanas tendenci.

Es nemaz negribu runāt par to, kādas summas un pabalstus saņem baznīcas, jo patiesībā šīm summām nav nekādas lielas nozīmes. Bet raksturīgi un bēdīgi ir tas, ka tie, kuŗiem būtu jācenšas realizēt Kristus mācību visā pilnībā, ir palikuši uz tāda paša viedokļa, uz kāda baznīca stāvēja, pa daļai spaidu kārtā, cariskā Krievijā. Tad bija saprotams, ka garīdznieks, kas nepiekrita garīgās priekšniecības re-

akcionārajam viedoklim, nevarēja palikt garīdznieks. Tagad būtu citādāki. Un redziet, tagad šie pagātnes lāsti pārāk ir iespaidojuši mūsu mācītājus.

Bet varētu domāt, kas tad tam par sakaru ar tagadējo valsts budžetu, ar finanču jautājumu. Es domāju, ka te ir gan liels sakars. Te nav tikai jautājums par strādnieku likteņa uzlabošanu, bet ir arī jautājums vispār par latviešu zemnieku likteņa uzlabošanu.

Kad es te trešdien biju runājis un minējis, ka vajaga palētināt zemniecībai ražošanas līdzekļus, lai arī zemnieki varētu savu stāvokli uzlabot, tad Arveds Berga kungs atkal ņirgājoties aizrādīja: nu Balodis atkal runās par mēsliem. Es varu sacīt, ka šinī ziņā esmu atradis labu sabiedrību. Arī Ulmaņa kungs, kas priekš pāris gadiem teica, ka mākslīgo mēslu cenas neesot iespējams palētināt — to viņš teica kādā komisijas sēdē Finanču ministrijā —, tagad savā grāmatā aizrāda, ka tāda palētināšana esot vēlama, un aizrāda, ka tai ziņā arī Zemkopības ministrija kaut ko darīšot, lai gan, diemžēl, līdz šim nekas nav darīts. Es domāju, ka partija, kuŗa ar maziem pārtraukumiem gandrīz 10 gadus vada valsts stūri, gan varēja šinī ziņā daudz maz vairāk ko darīt un ne tik vien domāt, kā tas tagad notiek, par labības muižu paaugstināšanu un strādnieku algu nosīšanu. Viņai bija jādomā vairāk par ražošanas līdzekļu palētināšanu, neizņemot meliorāciju plašākos apmēros.

Taisni attiecībā uz ražošanas līdzekļiem man vēl jāaizrāda, kādi samēri ir Dānijā un Vācijā. Ko dara Vācija ar savām izvedlēsēm, kuŗas pie mums arī propagandē zemnieku savienība? Vācija ir panākusi to, ka gudrie dāņi par puscenu nopērk vācu labību un to pārvērš augstvērtīgos lauksaimniecības ražojumos, t. i. sviestā, bekonā, olās. Redziet, man ir ļoti sīki zināms, ka pašā Vācijā Berlīnes apkārtnē gandrīz nav iespējams ražot putnu gaļu, olas, bekonu aiz tā iemesla, ka tur valda tas pats paņēmiens, kā pie mums, proti, ka labība vietējiem sīkiem dārzniekiem un sīkzemniekiem tiek sadārdzi-

nāta par kādiem 50% un ka Vācija tāpēc spiesta ievest bekonu, olas u. t. t. lielā mērā no ārzemēm. Vācija ievēd no ārzemēm par vairāk kā 1.500.000.000 marku taisni uzlabotos produktus. To izmanto lielā mērā dāņi. Bet mums, kas neesam rūpniecības valsts, vajadzētu vairāk ielāgot, ko dara tās agrārvalstis, kurās apstākļi ir līdzīgi mūsējiem.

Ja runājam par rūpniecības uzbūvi un atbalstīšanu, bagātību rašanos, ko finanču ministra kungs uzsvēra, ka vajagot, lai bagātības valstī nevien rastos, bet arī koncentrētos, tad man vēlreiz jāuzsver, ka par rūpniecību mēs esam rūpējušies divkārt: pirmkārt — ievēdot augstas rūpniecības aizsardzības muitas, un otrkārt — apgādājot rūpniecību ar lētiem valsts kredītiem, Pagājušā gada septembra mēneša beigās, piemēram, man nāca zināms, ka cementa fabrikas direktors pateicies Ulmaņa kungam par to, ka viņš izgādājis cementa muitas pacelšanu līdz pusotram latam par mucu. Es uzskatu to drīzāk par postu mūsu zemniekiem, jo tas sadārdzina nepieciešamo ugunsdrošo būvju materiālu. No otras puses šis direktora kungs pateicās arī kādas bankas direktoram par to, ka tas palīdzējis viņam izgādāt 1.600.000 latu. (K. Ulmanis no vietas: «Kā sauc šo bankas direktoru?» — starpsaucieni pa labi.) Es jau tam nepiekrītu. Es ar to nemaz neesmu saistījies, es to neaizstāvu. Visiem tiem, kas aizstāv zemniecību, izejot no sava viedokļa, vajadzēja par to gādāt. Tad man nebūtu nekas pretim arī pret šādas rūpniecības uzbūvi.

Slavenais Hofš savā laikā dabūja kādus 10 miljonus valsts aizņēmuma un izlietoja šo summu nevis lai paplašinātu savu fabriku, kas pastāvēja jau priekš 10 gadiem tādā pat apjomā, bet paņēma šos 10 miljonus pavisam citiem nolūkiem: sāka ar šo naudu ārzemēs spekulēt, un, protams, to nospekulēja. Tagad aizdevuma summa esot samazinājusies uz 5 miljoniem, bet ja jums šo summu vajadzēs iekasēt, ja jums vajadzēs viņa īpašumus pārvērtēt, tad gan jāšaubās, vai šos 5 miljonus būs iespējams piedzīt. Par šiem 10 miljoniem latu bija iespējams

apgādāt tikdaudz tekstilrūpniecības mašīnu, tikdaudz linu spolišu un linu vērpjamo stēļu, ka visā Latvijā ražotos linus varētu savērpt un saaukt mūsu pašu zemē. Bet mēs iedevām šos 10 miljonus Hofam, lai savā rūpniecībā neko nepanāktu, bet lai viņš ar lielu peļņu izvestu un pārdotu savus ražojumus ārzemēs lētāk nekā mūsu zemē.

Tā ir norisinājusies līdz šim visa mūsu saimnieciskā politika. Mēs esam visu ko darījuši, lai taisni linu audumu patēriņu mūsu zemē iznīcinātu. Mēs esam ievēduši muitas kokvilnas drānām no pusotra līdz trīs latiem par kilogramu, kas ir kādi 15%—30% no šo preču ievaduma vērtības, kurpetim par linu audumiem jāmaksā 8 lati muitas par kilogramu, kas ir vairāk kā 100%. Kas no tā ir iznācis? Ir iznācis tas, ka mākslīgi ir iznīcināts mūsu pašu linu audumu patēriņš Latvijā un ir tieši veicināta kokvilnas audumu ievēšana. Ievesto drānu un dziju vērtība sasniedz jau 25 miljonus latu. Mēs varētu pilnīgi iztikt bez šiem ievēdumiem, ja tāpat kā mūsu tēvi ģērbtos linu kreklos un lietotu linu audumus drānām.

Izsakoties pret tagadējo saimniecisko politiku, jāaizrāda, ka notiek nevis dabas spēku, nevis zinātnes, nevis tehnikas izmantošana, bet visa gudrība bagātību vairošanai ir — darba algu nosīšanā. Kur lai rodas bagātnieki, ja nabadzīgā tauta nespēj tik daudz ražot? Slavenam Amerikas automobiļu fabrikantam Fordam — cilvēkam, kas ticis pie miljardiem Latvijas latos — ir daudz gudrāka teorija — darba algu paaugstināšana, cik tik iespējams, un līdz ar to produktu cenu palētināšana, jo tad būs iespējams vairāk ražot, un tā celsies vispārējā labklājība. Fords ir paaugstinājis savu strādnieku darba algu līdz 6 dollariem dienā, t. i. 160 dollariem mēnesī — 40.000 rubļiem mūsu naudā, kas līdzinās gandrīz mūsu ministru algām. Laukstrādnieku algas Latvijā ne tuvu nav sasniegušas Amerikas algu apmērus. — Ulmaņa kungs, Jums, kas esat bijuši Amerikā un iepazīnušies ar tās lauksaimniecību, vajadzēja rādīt, kā rīkoties. (K. U l m a n i s no vietas:

«Varbūt man kādreiz izdosies Jums pastāstīt, kā tur patiesībā izskatās!»)

Man ārkārtīgi jābrīnās par mūsu baznīckungu uzstāšanos, kas runā pretim visu kultūras valstu baznīcu pārstāvju rīcībai; un arī par zemniecības pārstāvju uzstāšanos, kas ievēro mazāk zemniecības intereses, bet vairāk spekulantu intereses.

Par satiksmes ministrijas rīcību un budžetu.

1. aprīlī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Arī es esmu mazliet iepazinies ar Satiksmes ministrijas rīcību un budžetu un varu tikai izsacīt izbrīnu, ka nav ievesti Vakareiropas paņēmieni un pareiza grāmatvedība. Lai nepārmestu, ka es runāju, nekā nesaprotot dzelzceļa lietās, es varu paziņot, ka es esmu Berlīnes universitātē veselus 15 gadus no vietas lasījis priekšlasījumus par dzelzceļu politiku; tāpēc es varu tikai atkārtot, ka dzelzceļu politika nesakrīt ar racionālu grāmatvedību, ar racionālu dzelzceļu politiku.

Kas attiecas uz grāmatvedību, tad par visiem dzelzceļa iepirktiem materiāliem, vienalga, vai tie būtu gulšņi, sliedes vai vagoni, kultūras zemēs tiek vesta tāda grāmatvedība, ka grāmatās tiek ievests, cik par tiem samaksāts; pēc tam kalkūlē, cik ilgi šie materiāli var izturēt un, saskaņā ar eksistējošo tirgus procentu, tiek izrēķināts, cik tie maksā gadā un kad materiāli atjaunojami. Pie mums par šādu pareizu grāmatvedību, cik esmu informēts, neviens i nedomā. Dzelzceļu virsvalde varētu taisnoties ar to, ka viņa dzelzceļus pārņēmusi no agrākās Krievijas valdības, ka bija jāņem tas, kas bija, un ka citādi nevarēja rīkoties. Šādu atvainošanos es nevaru atzīt — nevaru atzīt tāpēc, ka mums taču ir arī vecās krievu grāmatas, kurās varēja informēties cik veča ir katra lokomotīve, ko mēs jau zinām, cik vecs ir katrs vagonš, ko mēs arī jau zinām; tādā kārtā varēja arī vēl tālāk informēties par to, kurā gadā katram dzelzceļa posmam ir uzlikta sliedes, no kāda materiāla tās ir, vai

tās ir vecās dzelzs sliedes, vai jaunās tērauda sliedes, un beidzot, no kādas fabrikaš tās ir nākušas. Tādā kārtā varēja ļoti labi aprēķināt, cik ilgi katra lokomotīve, katrs vagonš un tāpat arī katra sliede ir kalpojusi, un pieņemot zināmu dilšanas procentu, izrēķināt, cik būtu jārēķina dilšanai.

Ja rēķinām no dzelzceļiem 5.800.000 latu lielu atlikumu, tad man jāsaka, ka šis atlikums ir fiktīvs — fiktīvs tāpēc, ka nav rēķinājušies ar to, kāda ir materiālu vērtība, nav ievērota sliežu dilšana, tāpat arī lokomotīvu un vagonu dilšana. Vienīgais, ko mēs esam darījuši kopš dzelzceļu pārņemšanas no Krievijas, ir gulšņu atjaunošana. Bet gulšņus atjaunojot notika arī pazīstamā panama, kur par sūcinātiem gulšņiem ārkārtīgi pārmaksāja.

Ir ļoti interesanti aprēķināt — kas arī katrā saimnieciskā valstī ir jādara —, par cik sūcinātie gulšņi iznāk dārgāki par nesūcinātiem. Šī gada budžetā ir pieņemts, ka apgādājami 300.000 sūcinātu gulšņu par 2.846.000 latu, pie kam viens sūcināts gulsnis maksā 9 lati 28 santimi, turpretim nesūcinātie gulšņi — 80.000 gabalu apgādājami par 390.000 latu, pie kam katrs nesūcināts gulsnis maksā 4 lati 88 santimi. Parasti 1 sūcināta gulšņa mūžu rēķina uz 15 gadiem, bet nesūcināta — uz 7½ gadiem. Tādā kārtā pēc kultūras zemju grāmatvedības, rēķinot patreizējo tirgus procentu — 8%, par nesūcinātu gulсни iznāk 39 santimi, bet par sūcinātu — 73 santimi gadā procentu daļas. Turpretim dilšana, arī rēķinot 8%, nesūcinātam gulsnim iznāk 48 santimi, bet sūcinātam — tikai 36 santimi. Vienmēr ir starpība, tā ka gada patēriņš, ja lieto nesūcinātus gulšņus, ir 87 santimi par gulсни, bet lietojot sūcinātus — 1,20 līdz 1,22 latu, t. i. sūcinātais gulsnis gadā, pareizi rēķinot, ir par 40% dārgāks nekā nesūcinātais. Kā zināms, visās Vakareiropas valstīs ir spēkā likums, ka noslēgto līgumu, vai nu pirkšanas, vai nomas līgumu, var lauzt, izskaidrot par nederīgu, ja viena puse var pierādīt, ka ir bijuši zaudējumi pāri par 50%. Uz šī likuma pamata varēja arī līgumu ar Galder'a

firmu uzskatīt par nederīgu, varēja to lauzt. Man paskaidroja, ka līgums esot uzteikts, bet vēl tas jāievērojot 5 gadus. Tā tad 5 gadus Latvijas valsts vēl pārmaksās katru gadu apmēram $\frac{3}{4}$ — 1 miljonu latu, jo faktiski sūcināšanas izdevumu ir nevis Ls 4,40, bet, lielākais, Ls 1,50 par gulsni. Ja rēķinātu faktiskos sūcināšanas izdevumus, ja mums būtu jāmaksā par sūcinātiem gulšņiem tik, cik patiesībā jāmaksā, tad sūcinātie gulšņi izmaksātu 15% lētāk nekā nesūcinātie.

Tālāk gribu teikt pāris vārdu par oglēm. Ogles paredzēts apgādāt 91.920 tonnu par 2.298.000 latu, t. i. par 25 latiem tonnu. Tas nebūtu dārgi. Bet dzelzceļu virsvalde nav pielikusi klāt aizrādījumu, kur ogles domāts pirkt, vai domāts tās pirkt Polijā vai Anglijā, vai arī abās valstīs. Visas Vakarēiropas kultūras valstis, pērkot tik dārgas ogles, prasa ne tikai kvantitāti, bet prasa arī kāda ir kvalitāte. Ir jāievēro, ka ir tādas ogles, pa lielākai daļai Polijas ogles, kas dod tikai ap 6000 kaloriju, bet ir arī tādas Anglijas ogles, kas dod 7500 kaloriju. Nu, par tādu naudu, par 25 latiem — pat pāris latiem lētāk — būtu iespējams pie tagadējām cenām iegādāties arī labākās angļu ogles. Es nezinu, kāds te ir ņemts samērs, un kā te ir rēķināts.

Tad — par sliedēm. No pasaules kara sākuma, no 1914. gada, ir pagājuši jau 16 gadu. Kā man zināms, sliedes uz mūsu ceļiem nav atjaunotas — tikai niecīgs kvantums, nedaudz simtu tonnu, bet pavisam uz mūsu ceļiem ir 300.000 tonnu sliežu. Pēc Vācijas aprēķiniem sliedes atjaunojamas pēc 27—30 gadiem. Vācijā rēķina, ka dzelzs sliedes iztur 70.000 normālus vilcienus, tērauda sliedes — 200.000. Mēs nezinām, vai un cik mums ir vecas dzelzceļu sliedes, bet katrā ziņā 1914. gadā, kad sākās pasaules karš, šīs sliedes nebija jaunās, un nav arī zināms, kāds ir viņu vidējais vecums. Ja vidējais vecums būtu 15 gadu, tad iznākums būtu tāds, ka visas sliedes būtu atjaunojamas. Bet tas ir noticis ārkārtīgi mazā mērā. Ko tas no-

zīmē, ka sliedes ir vecas, nav pietiekoši stipras? Tad, zināms, nedrīkst ātri braukt, jo pārāk bieži var notikt dzelzceļu nelaimes. Mēs gan dzirdam tādas lietas, ka Satiksmes ministrija mums apsolā, ka vilcieni varēs iet ar 60 kilometru ātrumu; bet tā ir nākotnes mūzika, kad būs jaunas sliedes. Mēs zinām, ka caurmērā ātrums, pat uz mūsu vislabākiem posmiem, Rīga — Daugavpils, nepārsniedz 45 kilometrus. Tāpat tas ir uz Rīgas — Meitenes posma.

Kas attiecas uz sliežu iegādāšanu, tad mēs turamies pie tādas politikas: ja pārdod vecas sliedes, tad tās pārdod par 40 latiem tonnu, bet jaunas sliedes, cik tās ir iegādātas jaunbūvētiem dzelzceļiem, piemēram Glūdas-Liepājas, ir izmaksājušas, cik man zināms, 208 latus. Nu, tā ir Vācijas, Beļģijas, Francijas sindikāta cena. Agrāk sliedes bija lētākas. 1928. gadā es «Ekonomistā» izrēķināju, ka tad, ja mums pašiem būtu dzelzsāmurs, pieskaitot pie ieguldītā kapitāla 8% gadā klāt, mums pašiem dzelzceļa sliedes maksātu 120 latu tonna, un bez tam mēs dotu pāris tūkstošiem strādnieku darbu un maizi, kas tagad nenotiek. Prūsijā gan sliedes pagatavoja un arī tagad pagatavo privātas fabrikas, bet tur vecās sliedes pārdeva par 70 markām un jaunas pirka par 115. Tā tad, redziet, te starpība ir samērā diezgan maza. Jaunās sliedes maksā par 60% dārgāk nekā vecās, turpretim pie mums jaunās sliedes tiek pirktas par 500% dārgāk nekā tiek pārdotas vecās. Tā tas līdz šim ir darīts. Protams, ir taisnība, ka valsts mazliet vēl ir ieņēmusi izvedmuitas par vecām sliedēm. Nesen, pirms Ziemassvētkiem, mēs pieņēmām papildu budžetu, ar kuŗu atļāvām dzelzceļu virsvaldei iegādāties 10.000 tonnu sliežu par 3.200.000 latu. Tas nu iznāktu apmēram 320 latu par tonnu. Bet šai summā būs ieskaitīta arī summa, ko savest Liepājas Beķera fabriku tik tālu kārtībā, lai viņa varētu ražot sliedes. Katrā ziņā par to naudu, kas tur pārmaksāta, varētu iegūt vai uzcelt kādu stāvcepli 100.000 tonnām dzelzs gadā.

Nezinu, vai ir mēģināts ieskatīties sliežu kvālitātes lietā. Vakareuropā un tāpat Amerikā tagad no sliežu liferantiem prasa, lai tie ne tikai dod tērauda sliedes, bet prasa, lai piegādātās sliedes saturētu pusprocentu vara (kapara) un divus procentus mangāna, lai sliedes būtu sīkstas, lai lielākā aukstumā tik viegli nelūztu. Ja sliedes aukstuma dēļ lūzt, tad, saprotama lieta, vilciens iet bojā. Mums vajadzētu iegādāties vismaz 20.000—30.000 tonnu sliežu gadā, bet tas nav iespējams par tādām cenām, kādas plēš Liepājas Bekera fabrika.

Ar šo Bekera fabriku ir dieva darbi. To savā laikā izpostīja krievi, bet vācieši saveda kārtībā. Pēc visiem kara likumiem, kad latvieši okupēja Liepāju, šai fabrikai vajadzēja pāriet Latvijas valsts īpašumā, bet tur iesēdās kāds «samozvaņecs», teikdams, ka tā esot viņa fabrika. Latvijas valdība viņam noticēja. Pēc pāris gadiem, kad finanču ministra biedrs Aboltiņš noskaidroja, ka šis «samozvaņecs» nav Liepājas Bekera fabrikas faktiskais īpašnieks, viņu izsēdināja, pēc kam viņš padarīja sev galu. Bet uzreiz šī fabrika izkūņojās par akciju sabiedrību. Es domāju, ka atkal vajadzētu izdibināt, kā tā varēja izkūņoties no valsts īpašuma par akciju sabiedrību. Tagad ir tā, ka, pasūtot Bekera fabrikās sliedes, valstij papriekš fabrika jāpaplašina. Tā tad valstij vispirms jāpārmaksā un bez tam vēl jādod nauda, lai fabriku savestu kārtībā. Tāda saimniecība neatbilst kultūras zemju paņēmieniem, tāpēc dzelzceļu budžetu nevaru atzīt par pareizu.»

Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam.

2. aprīli 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es varu tikai izteikt izbrīnu par to, ka Saeima tik maz gādājusi par labu informāciju. Ar informāciju es te domāju bibliotēkas izdevumus. Izglītības un mākslas priekšmetiem Saeima piešķirusi 10.000 latu. Bet tad nu iznāk tā: ja vēlējumu grāmatā ieraksta kādus vēlējumus, ja tur ieraksta kādu grāmatu, kas būtu svarīga Saeimas locekļu informācijai, tad to strīpo. Pagājušā gadā nostrīpoja manis ierakstīto «Encyclopedia Britannica», bet atļāva pirkt «Encyclopedia Judaica». Pēdējo atļāva pirkt tāpēc, ka tā maksā samērā maz, bet «Encyclopedia Britannica» maksā lielāku naudu. «Encyclopedia Britannica» ir enciklopedija, no kuŗas var ļoti daudz mācīties. Tāpat jāsaprot, ka tas, kas tur rakstīts par Latviju, ir uzrakstīts mums draudzīgā garā, ne tā, kā Meijera enciklopedijā, kur par Latviju rakstīts naidīgā garā. Cik es dzirdēju, tad šogad, laikam, atvēlēšot līdzekļus arī «Encyclopedia Britannica» pirkšanai, bet tad, saprotams, samazinās izdevumus citām vajadzībām, lai gan mums būtu vajadzīgs vēl ļoti daudz visādu grāmatu un periodisku izdevumu.

Man jāaizrāda, ka visos citos parlamentos ir vislabākās bibliotēkas. Man pašam, dzīvojot Berlinē, bija izdevība dabūt no vācu reichstaga un Prūsijas lantaga bibliotēkām vislabākās grāmatas. Tur bija dabūjams viss, tiklab kas attiecas uz tautsaimniecību, kā arī uz tehniku. Ja apskatām mūsu bibliotēku, tad tur nav dabūjams nekas; piemēram, pagājušā gadā bija nostrīpots angļu «Times», tāpat «Zeitschrift des Vereins deutscher Ingenieur». Tagad šie izde-

vumi ir iegādāti. Tagad mūsu valsts īpašumā vai valsts nomā ir pārņemta Jelgavas cukura fabrika. Es biju ierakstījis, lai pasūta kādus cukura rūpniecības tehniskus žurnālus, jo tautas vietniekiem taču jāspriež par to, ko turpmāk darīt ar cukura fabriku, bet tagad viņiem nav brīv informēties par to, kā ir ar cukura rūpniecību. Informēti ir tikai spekulanti, ne tautas vietnieki. Tā tas ir gandrīz ar visiem jautājumiem. Mums ir valsts degvīna monopols, bet Saeimas bibliotēkā nav neviena žurnāla par vīnrūpniecību, par augļu pārstrādāšanas rūpniecību. Visi līdzekļi tādai literatūrai, kas būtu vajadzīga, nostrīpoti. Es minēju kādus 4 žurnālus, bet nav neviena no tiem.

Tagad man ar prieku jākonstatē — kad es priekš gada vēltīgi izrunājos, man labā puse pastāvīgi pārmet, sevišķi Arveds Bergs mani arvien norāj, ka es, par citu neprotot runāt, kā tikai par mēsliem —, kā arī Ulmaņa kungs un tāpat citi ir atzinuši, ka šis ir tiešām svarīgs jautājums. Tomēr Saeimas informācijai nav neviena žurnāla, kur būtu apzīmētas tekošās cenas. Te mums vajadzīga vesela rinda papildu žurnālu, un es domāju, ka nebūtu nemaz par daudz, ja būtu piešķirti 5000 latu mūsu tautas darbinieku tehniskai informācijai.

Es varu tikai pabrīnīties, cik maz atsevišķas ministrijas atļāvušas pieprasīt savai informācijai; piemēram Ministru kabinets mākslas un zinātnes priekšmetiem, tā tad arī savai informācijai, saņem tikai 150 latu. Sakait, ko par 150 latiem var pasūtīt! Tikai pāris dienas avižu, vairāk neko. Valsts kontrolei — 300 latu. Es domāju, ka taisni Valsts kontrolei ir vajadzīga pamatīga informācija, jo, varbūt, taisni Valsts kontroles nepilnīgas informācijas dēļ ir notikušas vislielākās nepareizības, tāpēc ka Valsts kontrole nav informēta ne par kādām cenām, ne par ko, kas pasaulē notiek.

Finanču ministrija — tā vismaz ir sev atvēlējusi 1850 latu un Ārlietu ministrija — 6000 latu. Ārlietu ministrijai ir tekoša informācija par muitas grozījumiem citās zemēs, bet mums šādas informācijas

nav. Bet kā gan Saeima var balsot par muitas likmēm citām valstīm, ja viņa absolūti nezina, kā ir rīkojušās citas valstis, izstrādājot muitas likmes. Nav ne mazākās iespējas informēties par šīm lietām, tāpēc katrā ziņā vajadzētu dot iespēju dabūt plašāku informāciju nekā līdz šim.

Tieslietu ministrijai atvēlēti veseli 800 latu, bet Izglītības ministrijai nav atvēlēts itin nekas. Tā tad Izglītības ministrijai šīnī ziņā ir vissliktākais stāvoklis. Izglītības ministrijai ir gan atvēlēti 12.000 latu kāda periodiska izdevuma izdošanai, bet viņas pašas izglītībai negrib ziedot itin neko.

Valsts bibliotēkai atvēlēti 25.000 latu. Kungi, tā ir tiešām apkaunojoša lieta. Vai jūs arī zināt, cik lielas summas kultūras valstīs piešķir bibliotēkām? Anglijā bibliotēkai dod 1 miljonu mārciņu, kas mūsu naudā būtu 25 miljoni latu; tāpēc arī Anglijai ir liela un bagāta bibliotēka. Samērā ar mūsu valsts iedzīvotāju skaitu Valsts bibliotēkai vajadzētu dot 1 miljonu latu, lai tā varētu stāvēt kaut cik savu uzdevumu augstumos, bet mēs ziedojam tikai 25.000 latu. Tāpēc arī tagadējā Valsts bibliotēka nevar nekā pamatīga iegādāties.

Man jāpiemin vēl viena lieta. Ar tām Saeimas stenogrammām arī ir dieva darbi. Saeimas stenogrammas var dabūt tikai Saeimas deputāti un tad vēl kādas pāris bibliotēkas, bet tieši tautas vietnieku vēlētajū — pagastu bibliotēkās stenogrammas nav atrodamas. Es domāju, ka tautai kā Saeimas deputātu sūtītājam gan ir interese dabūt zināt, ko viņu ievēlētie deputāti Saeimā dara, ko tautas vietnieki šeit runājuši, un par visām lietām — kas vienam otram deputātam ir atbildēts. To, kas Saeimā notiek, kas Saeimā runāts, tura kā noslēpumu, ko tauta nevar dabūt zināt. Lielāko partiju organi atstāsta savu pārstāvju runas, bet, protams, neatstāsta to, kas viņiem pretim runāts, ko runājuši viņu pretinieki. Man jākonstatē, ja kāds labās puses organs atstāsta to, ko es esmu runājis, tad vienmēr mana runa ir sagrozīta un no tās iztaisīts pavisam kas pretējs. Es domāju, ka tautai gan ir tiesība zināt un viņu arī inte-

resē, ko dara viņas pārstāvji šeit Saeimā. Lai to panāktu, vajadzētu stenogrammas iespiest vairāk eksemplāros. Par Saeimas stenogrammu iespiešanu izdod 16.000 latu, un tās iespiež laikam 500 eksemplāros. Nemaz nebūtu par daudz, ja tās iespiestu 1000 eksemplāros, un tos 500 eksemplārus piesūtītu pagastiem, lai Saeimas stenogrammas būtu arī visās mazākās bibliotēkās. Es domāju, ka mūsu lauku skolotāji un arī zemnieki nav tik neintelligenti, ka nevēlētos iepazīties ar tautas vietnieku runām šeit Augstajā namā. Tagad, diemžēl, tas nav iespējams. Kam tad ir iespējams tāpēc braukt uz Rīgu un iet kādā lielākā bibliotēkā lasīt Saeimas stenogrammas? Tāpat — kam ir iespējams par dārgu naudu tās pasūtīt?

Ar to nodošanu Arveda Berga spiestuvei arī ir dieva darbi. Bet šī spiestuve ir, laikam, bijusi vislētākā, un tā rīkojas tā: ja kāds grib pasūtīt kādas runas novilkumu, tad rēķina apmēram tikpat dārgi, kā tad, ja jāiespiež pilnīgi no jauna, ja burti jāsaliek par jaunu. Agrākā Pētersona spiestuve rēķināja tikai izdevumus par papīru un iespiešanu. Tagad, ja grib pasūtīt kādu novilkumu, jāmaksā tikpat dārgi kā par jaunu iespiedumu. Varbūt labā spārna kungiem tas ir citādi, bet man ir gadījies tā, ka tad, ja esmu gribējis pasūtīt kādas runas novilkumus vairāk eksemplāros, ir bijis jāmaksā tikpat dārgi, kā būtu jāmaksā citā spiestuvē, kur burti jāsaliek par jaunu. Šāda izturēšanās nekādā ziņā nav demokrātiska un nav racionāla. To varētu saprast agrākā cara Krievijā, kur tauta drīkstēja būt informēta tikai par to, ko «augstā valdīšana» vēlas. Pie mums demokrātiskā valstī taču tā «augstā valdīšana» vienreiz var nākt no vienas, otrreiz no otras grupas, un katrā ziņā tautai ir vislielākā interese būt pareizi informētai par to, ko runā viņas vietnieki šeit Saeimā. Tagad tas mums nav iespējams; tāpēc es varu balsot tikai pret šo budžetu.»

Finanču ministrijas budžets.

14. aprīlī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es jau runāju par Finanču ministrijas budžetu vispārīgās debatēs, bet tagad, sakarā ar to, kas ir publicēts, ko es esmu dabūjis rokās par dažiem sīkumiem, par cukura fabriku, par līnām, par dažādām citām lietām, valsts kuģu budžetu u. t. t., man tomēr dažas lietas jāpiezīmē.

Kāda ir finanču ministra kunga izturēšanās pret ienākušiem sēklas atdevumiem? Pie mums ir notikusi tāda lieta, kas jānosauc taisni par nosodāmu, ka atdotā sēkla tagad ir ārkārtīgi lēti pārdota — pa lielākaļ daļai par sviesta maizi — uz ārzemēm. Kā mēs varām zināt, kāds būs šis gads? Ja šogad atkal būs neraža, mums būs atkal tas pats, kas bija pagājušā gada rudenī, kad sēkla par trīskārtīgu cenu bija jāiepērk ārzemēs. Gudras valdības agrākos laikos, kad sociālisms vēl nemaz nebija izgudrots — vismaz modernais —, jau Fridrihs Lielais turēja 120.000 tonnu labības krājumā, t. i. pudu uz katru iedzīvotāju. Tāds pat likums pastāvēja arī agrāk, kad mums bija tā sauktās labības «magazīnas». Pastāvēja noteikums, ka bija jātur ziemāju pusčetrverts uz dvēseles un vasarāju četrverts uz dvēseles; tā tad uz katru iedzīvotāju iznāca 3 pudi. Izrēķinot uz 1.200.000 lauciniekiem, tas būtu 60.000 tonnu liels krājums. Tās summas, kas izdotas par iepirkto sēklas labību, lauciniekiem ir sakāpušas uz 28.000.000 latu, kas laikam, ja atdotu natūrā, par tagadējām cenām, iztaisītu kādus 10.000.000 latus; bet tas tomēr reprezentētu 60.000 tonnu, kas būtu

vajadzīgas pēc agrāk pastāvošā likuma, kas pavisam nepareizā kārtā tika atcelts. Toreiz, kad to atcēla, 1909. gadā, vēl varēja attaisnoties ar to, ka mūsu Baltija ir Krievijas sastāvdaļa, kur nemēdz būt vispārējās neražas un kur labību iespējams dabūt no pārējās Krievijas; bet nupat mēs esam piedzīvojuši, ka 1928. gadā mēs esam bijuši spiesti iepirkt sēklu ārzemēs, pārmaksājot vismaz 50%. Dubultcentners maksāja caurmērā 36 latus, bet tagad par dubultcentneru var dabūt ne vairāk, kā 15 latu. Mēs esam ievēduši ievēdlēses, uz kuŗu pamata mēs izdzenam labību no Latvijas, kas mums ļoti ļoti nodērtu labības fondam.

Tagad attaisnojas ar to, ka mums nav spīķeru. Zemnieku pagastu labības magazīnas ir izputinātas, izdāvātas jaunsaimniekiem, vai arī iznīcinātas, un izpostītas; bet, kungi, neaizmirstiet, ka Rīgā ir ļoti daudz spīķeru, kas nav izlietoti. Ņemsim tos pašus sarkanos spīķerus. Agrākos gados tie bija pilni ar linu un labību, tagad stāv tukši. Uz viena spīķera kāds žīds Kacs izlicis izkārtņi, ka pārdod vecu dzelzi; viņš parniecīgām summām pārdod vecu dzelzi un citus vecus krāmus. Sakait, vai viens no sarkaniem spīķeriem tiek lietderīgi izliētot? Nupat notika liels ugunsgrēks Sarkandaugavas spīķerī, kur bija novietotas 10.000 tonnas Padomju Krievijas linu — novietotas visas vienā vietā. Iznākums, protams, ir tāds, ka viss lielais linu krājums, kas ir ļoti viegli degošs materiāls, ir novietots vienā vietā, un tāpēc ir jāmaksā ārkārtīgi liela apdrošināšanas prēmija; apdrošināšanas biedrības prasa vienkārt ļoti augstu prēmiju un otrkārt vienu daļu no apdrošināšanas cieš pašī apdrošinātāji. Avīzes pašreiz apgalvo, ka pašai Padomju valdībai šī ugunsgrēkā būšot jācieš 100.000 mārciņu liels zaudējums, tas būtu pūstreša miljona latu liels risks jeb zaudējums.

Es gribētu jautāt finanču ministra kungam vai direktoram Mieža kungam, kāds ir mūsu stāvoklis. Arī mums visi krājumi atrodas vienā spīķerī, un ja šis spīķeris nodeg, cik lieli zaudējumi tad valstij

būs jāuzņemas uz sevis, cik procentu Latvijai pašai būs jāzaudē, cik augstas ir prēmijas, cik par tām jāmaksā. Es, būdams 15—18 gadus vecs zēns, strādāju pie liniem. Visi sarkanie spīķeri — vairāk kā 20 — ir ierīkoti tā, ka katrā ir kādi 2—3 brandmūri, tā kā vienā nodaļā, kur būtu lini, nekad nevarētu izdegt vairāk par 400—500 tonnu; ja tagad deg linu noliktavas, tad var izdegt 4000 līdz 6000 tonnu linu. Provodņika spīķerī bijis pat 10.000 tonnu, un tur nav bijuši brandmūri. Še ir ieviesusies tik aplama, tik nelietderīga rīcība, ka tā ļoti lielā mērā pavairo valsts risku, sacel apdrošināšanas prēmijas, un tas savukārt sacel linu ekspluatācijas izdevumus. (Sauciens pa labi: «Profesora kungs pie tās gudrības ir nācis tikai pēc ugunsgrēka Provodņikā; visus šos gadus viņš par to nav sacījis neviena vārda!») Esmu arī agrāk uz to aizrādījis — zināms, ne Saeimā, jo tur nebiju. Protams, liels ugunsgrēks negadās katru dienu, bet kad reiz gadās, tas var satricināt visu valsts budžetu. Kas būtu, ja sadegušie lini (saucieni pa labi: «Lini taču ir apdrošināti!»), ja 10.000 tonnas linu piederētu Latvijas valstij? (Starpsaucieni.)

Tagad, varbūt, Latvijas valstij Provodņika no-degšana būs labvēlīga. (Starpsaucieni pa labi.) Tas būtu tad, ja Latvijas valstij būtu vēl ko pārdot. Es nupat apjautājos pie direktora Mieža kunga. Viņš man, par lielām skumjām, pateica, ka mums valsts krājumos no pagājušā gada ražas vēl esot 700 līdz 800 tonnu linu. Ja mēs šīs 700 līdz 800 tonnas linu pārdotu par paaugstinātām cenām, tad tomēr, salīdzinot ar 12.000 tonnu pārdoto linu, tam liela nozīme nebūtu. Tās nākošā gada cenas, kas noteiktas, maksimums, 56 mārciņas par augstāko šķirni, nevarēs iespaidot. Viss atkarāsies no nākošā gada ražas, no tiem apstākļiem, cik daudz linu Padomju Krievija laidīs tirgū. Tā tad Latvijas Finanču ministrija ir pārāk pārsteigusies ar šo linu pārdošanu. Jau finanču un budžetu komisijā, apspriežot šo jautājumu, aizrādīja, ka priekš 10 gadiem Latvijā bija tādi apstākļi, ka ja linus pārdeva, tad pārdeva

tieši ārzemju firmām, bet vienu daļu pārstrādāja Hoffa fabrikā dzijās.

Hoffs pats kādā plašā memorandā aizrāda, ka tāda pārstrādāšana dzijās esot ļoti izdevīga, pelnot gandrīz 100%. Nupat es lasu kādā linu nodaļas izdotā brošūrā par linu izstrādāšanu, ka Kara ministrija šinīs gados no valsts iegādājusies labu tiesu linu audumu un varējusi maksāt uz pastāvošo noteikumu pamatiem arī tādas cenas, ka par 1 tonnu linu iznāktu valstij 100 mārciņas sterliņu. Lūdzu, finanču ministra kungs, 56 mārciņu vietā — 100 mārciņas. Redziet, labāk būtu, ja linus pārdotu dzijās un nevis tieši starpnieku firmām, un «švindeļa» firmām, bet pārdotu tanīs zemēs, kuŗas linu dzijas ieved, kā piemēram, Amerika. (Starpsauciens pa labi.) Mēs neesam pārdevuši, bet tā ir tā lieta, ka varētu šinīs tik grūtos apstākļos... — (Starpsaucieni pa labi.) Toreiz pirms 10 gadiem Hoffam bija 10.000 spoliņu; tā tad tikpat daudz kā tagad. Es nesaku, ka tā būtu tagadējā finanču ministra kunga vaina. Bet lieta ir tā, ka Latvijā tā saimniecība ir tāda, ka Hoffam tika izdoti 10.000.000 latu nevis lai fabriku paplašinātu, nevis lai varētu pārstrādāt visus Latvijas linus dzijās, bet gan dažādām švindeļu operācijām. Kā zināms, viņš ir nospekulējis ārzemēs šo naudu dažādos švindeļu uzņēmumos, par ko viņu Londonā Anglijas augstākā tiesa notiesāja.

Tā tad pašreiz mēs nevaram pārstrādāt vairāk linu nekā pirms 10 gadiem ir pārstrādāts. Bet par to vajadzētu gan padomāt, ka Latvijā vajadzētu vairāk pašiem pārstrādāt šos linus, jo ir kļūmīga un bēdīga lieta, ka mēs mūsu pašu labos linu audumus esam mākslīgi izdzinuši no Latvijas tautas patēriņa un darijuši visu ko, lai tikai veicinātu kokvilnas audumu importu un patērēšanu. Kokvilnas audumiem, proti, ir ļoti zema muiža, bet linu audumiem ļoti augsta. Kokvilnas audumiem muiža ir 15 līdz 30 latu par kilogramu, caurmērā 20% no vērtības, linu audumiem — 8 lati par kilogramu, kas pie tagadējās audumu cenas ir vairāk nekā

100% no vērtības. Sekas ir tās, ka mēs ievadam par 20 līdz 25 miljoniem latu kokvilnas audumu un nezinām, ko ar mūsu liniem iesākt, jo linu dzijas neapstrādājam. Mēs būtu labi darījuši, ja būtu ļāvuši pacelties mūsu lauku dzirnavniekiem, ja būtu finansējuši lauku dzirnavniekus, lai viņiem būtu iespēja iegādāties katram kādas pāris simtu vērpjamo spolišu. 25 linu spolitēm ir vajadzīgs viens zirga spēks, 200 spolitēm — 8 zirgu spēki. Tas ir tāds zirgu spēks, kādu caurmērā atrod mūsu lauku dzirnavās. Tad mēs linus būtu varējuši lēti pārstrādāt. Agrāk, pirms kara, daudzās lauku dzirnavās vērpa vilnu. Tagad, cik man zināms, vērpšana notiek daudz mazākā mērā.

Vēl aizmirsu pieminēt par labības krājumiem, par atdoto sēklu. Tagad lielais Rīgas elevators kritīs Finanču ministrijas vai Latvijas bankas rokās. Es nezinu, kas cits to varētu pārņemt, jo tas ir apgrūtināts ar veselu miljonu latu aizdevuma. Blakus pieminot, ir apgalvots, ka šis elevators vērts pusotra miliona latu. Esmu dzirdējis, ka Finanču ministrija aprēķinājusi viņa vērtību uz 1.750.000 latu. Man ir priekšā agrākā Rīgas virsīnženiera Adolfa Agtes raksts, kas ir piedalījies pie šī elevatora būves; viņš ir aprēķinājis, ka ēkas maksājušas 177.000 cara rubļu, un mašīnas maksājot 132.000 cara rubļu. Tā tad viss kopā maksājot 309.000 cara rubļu vai apmēram 830.000 latu. Es domāju, ka 37 vai 40 gados, kamēr tas elevators pastāv, tas nav kļuvis jaunāks un labāks. Mašīnas atjaunotas, bet atmainītas ar elektriskām mašīnām, kas ir lētākas nekā tvaika mašīnas. Tā tad iznākums būs tāds, ka elevators paliks karājoties vai nu pie Finanču ministrijas, vai Latvijas bankas. Tanī vienā pašā var novietot 20.000 tonnu labības. Priekš pusotra simta gadiem, kad Prūsijā valdīja Fridrihs Lielais, zinādams, ka labība jāuzglabā, viņš novietoja to valsts magazīnās tad, kad tā bija lēta, lai zemniekiem nebūtu labība par niecīgu maksu jāpārdod. Tad, kad bija sēklas trūkums, viņi to dabūja pirkt par zemu cenu, ar ko tika aizkavēts tas,

ka spekulanti sadzītu labības cenas bezdievīgā augstumā, kā tas bija Francijā. Francijas nespējīgais karālis Ludviķis XV pieļāva tā saucamos «Pact de famine» — bada izcelšanas sabiedrības dibināšanu, kas, uzpirkdama labību, to krāja, lai bada gados to pārdotu pieckārt un desmitkārt dārgāk. Pirms kara Vācijā gribēja atjaunot Fridricha Lielā labības uzkrāšanas politiku, bet toreizējais valsts bankas prezidents Havenšteins noraidīja manu projektu, kam piekrita pat Prūsijas ministrs, un sekas bija tās, ka Vācijai kara laikā bija jābadojas. Arī Latvijā var nākt neražas gadi, nemaz nerunājot par karu. Kas pazīst ģeografiskos apstākļus, tas zina, ka slapjiem gadiem seko allaž sausi gadi. Ja 1928. gads bija slapjš gads, tad šī vasara var būt ļoti sausa. Mēs lasām avīzēs, ka ārkārtīgi zemā ūdens stāvokļa dēļ upēs nav iespējama plostošana. Kas tad būs vasarā, ja jau aprīlī ir tāds stāvoklis? Tā tad atkal var būt neražas gads. Tāda tā lieta bija 1867. un 1868. gadā. Zināms, tie kungi, kas nepazīst ģeografiskos periodus, par to var smieties, bet man kā vecam ģeografam uz to jāaiizrāda.

Tālāk te runāja par Doles spēkstacijas izbūvi. Diemžēl, šai lietā noturēta tikai viena finanču un budžeta komisijas kopsēde. Šai sēdē no valdības puses profesors Rezevskis iesniedza vienu projektu, tā saucamo 2 R projektu, kas izmaksātu ap 40.000.000 latu. Interesantākais nu ir tas, ka šis projekts ir visbīstamākais, bet šis bija vienīgais projekts, kas bija izrēķināts. Bīstams šis projekts ir tai ziņā, ka te projektēts būvēt dambi šķērsām no Mārtiņsalas uz Doles salu. Šis dambis būs 2 metri augstāks par Doles salu un domāts kā zemes dambis, tikai mazliet nostiprināts ar akmeņiem. Valdība, varbūt, varētu izsludināt konkursu, varētu dažus projektus godalgot, tad mums būtu vairāki aprēķināti projekti, no kuriem, varbūt, vairāki būtu lētāki, samērā ar izlietojamo ūdensspēka daudzumu un ar krituma augstumu. Jāpiezīmē, ka lētāki ir arī tā sauktie IM un 1-e projekti. IM projekts izmaksātu kādus 12.000.000 latu, bet E projekts kādus

15.000.000 latu. Tā būtu tāda nauda, ko mēs varētu apgādāt saimnieciskā gadā no tekošiem līdzekļiem, un tad mēs reiz dotu iespēju ražot lētu elektrību.

Pēc 2 R projekta, kur stacijas būve izmaksātu 40.000.000 latu, elektrība maksātu 4,6 santimi kilovatstunda. Rīgas tvaika stacija ražoja 1926. gadā elektrību par 5,7 santimetriem stundu. Tagad, kad ir uzstādītas lielākas mašīnas un kad arī ogļu cenas ir kritušās, pašcena nebūs augstāka par 5 santimetriem. Saprotama lieta, ja mēs gribam būt pēc šī projekta, tad nemaz nav vērts būt. Agrāk bija vēl kāda profesora Rezevska uzņemta skice attiecībā uz IM projektu, un pēc šī projekta elektrība iznāktu nevis 4,6 santimi, bet 1 līdz 2 santimi kilovatstunda. Tad Rīgas pilsēta varētu labi pelnīt un palētināt elektrības cenu rūpniecībai, kas veicinātu elektrisko rūpniecību. Pēdējā 2 R projektā nebija paredzēta tā sauktās «atkritumu strāvas» izmantošana, kas iztaisa vairāk kā pusi no visas strāvas. Uzstādītā projektā atkritumu strāva nav absolūti ievērota. Man jāpiemin, ka rakstā, kas nodrukāts «Techniskā Vēstnesī» 1924. gadā bija aizrādīts, ka ar atkritumu strāvu var ražot amonjaku vai kaļķa salpetri. Pakāpeniski 6 gados zinātne un tehnika ir progresējusi, mēs zinām, ka tagad 3 kilovatstundu vietā, kas vajadzīgas 1 kg slāpekļa ražošanai — tas pierādīts ar Monsenī metodi —, pietiek ar 1,2 kilovatstundās. Bez tam iespējams ražot alumīniju, ko ļoti labi varētu izlietot mūsu elektrisko vadu ierīkošanai, un tad nebūtu vajadzīgs ievest kaparu; tāpat var ražot dažus citus elektroķīmiskus produktus. Vienu lietu būtu vajadzīgs likt finanču ministra kungam pie sirds: lai no budžetā ieviestiem 2.125.000 latu izdevumu neparedzētām vajadzībām ziedotu 10.000—20.000 latu godalgām par Doles spēka stacijas citu projektu izstrādāšanu vai šī projekta paplašināšanu; vai arī vajadzētu uzdot komisijai izstrādāt kādus jaunus papildu projektus, ne tikai 2R projektu, kurš, ja to reālizētu, varētu novest pie ļoti bīstamām sekām. Mēs nezinām, cik

Daugavas grunts izpētīta, bet urbumiem vajadzētu būt uz ik 25 metriem; tagad daudzi urbumi iztrūkst. Es esmu savā laikā iepazinies ar ģeoloģiju, un man no 2R projekta jābrīdina. Ja izbūvē zemākus kritumus, 5—6 metru augstumā, tad bīstamība nav ne tuvu tik liela. Es varu aizrādīt, kā ir citās pilšētās. Bāzele, kuŗa ir izbūvējusi tuvumā esošo Reinas kritumu — Reinai pie Bāzeles ir tikpat daudz ūdens kā Daugavai pie Rīgas —, ir izbūvējusi divi posmus. Vienu posmu izbūvēja 6 metru augstumā, kas pietika viņu vajadzībām, un tikai pēc 10 gadiem izbūvēja otru posmu, lai nebūtu par velti jāiegulda milzīgais kapitāls. Ja mēs tagad 40 miljonus aizņemamies no ārzemēm par 9% un pierēķinām vēl klāt 2% deldēšanai, tad sanāk tās ārkārtīgi augstās strāvas cenas nevis uz tehniskiem pamatiem, bet uz pārlicēģas kapitāla pārmaksas pamata. Tas būtu viens.

Man jārunā vēl par dažām citām lietām. Cukura fabrika tagad šā vai tā pāriet Latvijas valsts rīcībā, un es priecājos, ka finanču ministra kungs domā, ka varētu sastādīt vienu jauktu sabiedrību no valsts un līdzšinējiem akcionāriem, līdzšinējiem parādu devējiem. Bez šaubām, ja parādu devēji, kā viņi paši projektē, samazinātu savas prasības uz pusi, tad būtu iespējams dibināt vienu dzīves spējīgu uzņēmumu. Līdzšinējā Latvijas valsts rūpniecības politika ir bijusi aplama tanī ziņā, ka valsts ir turējusi tikai ragus, lai rūpnieki varētu slaukt. Valsts ir aizdevusi naudu, valsts ir financējusi rūpniecību ar aizdevumiem, kur daudz praktiskāki būtu bijis, ja tā ne tik vien būtu aizdevusi naudu, ieguldījusi uzņēmumā lielus aizdevumus, bet būtu pati aktīvi piedalījusies un arī kontrolējusi, lai sabiedrība neievestu savā bilancē tīru «ūdenskapitālu». Šie tīrie «ūdenskapitāli» tiek ievesti tāpēc, lai varētu dabūt no valsts lielākus aizdevumus. Zem tīrā «ūdenskapitāla» es saprotu to, ka bilancē tiek ievestas vecu ēku vērtības par priekškaŗa būvju cenām un arī zemes gabalu vērtība pēc priekškaŗa cenām, kur tagad fabriku ēkas var dabūt, cik patīk,

par kādiem 20% no būves vērtības, ieskaitot pat «grunts» cenu. Tādā kārtā, pamatīgi pārbaudot šo lietu, valsts varētu rīkoties daudz izdevīgāk un varētu piedalīties pie labāko rūpniecības uzņēmumu peļņas, ko tagad viņa nedara.

Runājot par cukura fabriku, jāpiemin, ka pēdējā gadā, diemžēl, tā nav diezin cik praktiski rīkojusies. Piemēram, arī tagadējā projektā aprēķināts, ka biešu pārstrādāšanai jāzaudē Ls 20.517,—. Bez tam jāzaudē visa ievedmuita. Akcīzes tik un tā neņem. Uz veco krievu likumu pamata akcīzi varētu ņemt, bet tad nebūs iespējams cukuru pārdot. Tā tad jāzaudē ievedmuita 1 miliona latu apmērā. To varētu izkalkulēt par pagaidu zaudējumu, kas vēlāk samazināsies, ja pasaules tirgū celsies cukura cenas, vai ja svikļu ražotājiem mazāk maksātu. Cik tagad esmu varējis iepazīties ar lietas apstākļiem un salīdzināt šīs cenas, izrādās, ka svikļu ražotājiem mēs maksājam 50% vairāk nekā Vācijā un Čehoslovākijā. Kā uz sevišķu pārmetumu jāaizrāda, ka par ievadamā jēlcukura pārstrādāšanu kalkulets tā, ka 5000 tonnu rafinēšana došot 257.000 latu peļņas. Šeit nav ievērots, ka šāda pārstrādāšana nozīmētu — zaudēt Ls 300.000 muitas, tā tad patiesībā iznāk vēl zaudējums. Es nevaru iedomāties tādu stāvokli, ka ārzemēs — Anglijā, Francijā vai Beļģijā par ievesto jēlcukuru rafinācijas fabrikas zaudētu. Tas ir pilnīgi izslēgts. Tikai pie mums ir šie zaudējumi. Iemesls tam ir tas, ka mēs verdziski turamies pie cariskās Krievijas noteikumiem, proti, ka visas valstī iepērkamās mantas jāiepērkot nevis par tirgus cenām, nevis par biržas cenām, ko katru dienu kotē Londonas un Ņujorkas tirgos, bet ka jāizsludina torgi, un šinīs torgos tad mūsu spekulanti kā gudri kungi sadzen cenas, riska prēmijas veidā, 10% augstākas par tirgus cenām. Cukura fabrikas direktors Lažes kungs man arī atzinās, ka esot pārmaksāts vairāk kā 10%, salīdzinot ar to cenu, kas būtu jāmaksā, ja būtu iepirkts tieši no Kubas, Brazīlijas vai Peru. Un nu jāsaprot, ka 5000 tonnu taču ir liela kuģa lādiņš; to jūs varējāt katru dienu pirkt Lon-

donas biržā, un šo cukuru adresēt Londonas vietā uz Rīgu, ar ko frakts pavairotos tikai par gluži niecīgu starpību, par kādu latu par tonnu.

Vēl attiecībā uz kuģiem, uz valsts kuģu pārvaldi visā visumā man jāsaka, ka valsts kuģi ir strādājuši ļoti sekmīgi. Samērā ar ieguldīto kapitālu, viņi ir pelnījuši 20% valsts labā. Pārskatā uzkrīt, ka apdrošināšana prasa 13% no kuģu vērtības. Ir jau gan mums veci kuģi; jaunākais no tiem būvēts 1909. gadā. Bet liekas, ka šī summa ir mākslīgi pārspilēta. Žēl, ka nav te tuvāki norādījumi. Par ostas naudām arī nav nekas tuvāk aizrādīts. Tās prasa 14% no frakts summām, un ielādēšana un izlādēšana — 26%, kurtažs — 5%, tā kā zudībā iet gandrīz 50% no frakts ieņēmuma. Tas ir mazliet par daudz. Tur būtu vajadzīga stingrāka pārbaudīšana, par visām lietām — stingrāka kontrole. Galu galā — kā tas iespējams, ka tik liela daļa, gandrīz puse iziet ielādēšanai, izlādēšanai un ostas naudām? Zināma lieta — viena nelaime ir tā, ka mūsu kuģi nedabū vest dārgākas fraktis, sevišķi valsts nedod viņiem vest linu fraktis. Kad lini pārdoti privātās rokās, tad šie privātie pircēji nedod tos vest valsts kuģiem. Šai ziņā mēs varētu mācīties no Padomju Krievijas. Viņa pārvadā savus linus tieši uz linu patērētāju zemēm — Angliju, Beļģiju — savos kuģos. Man liekas, ka tā var daudz maz ko vairāk iegūt.

Pirmais runātājs aizrādīja, ka pēc jauniem valdības koalīcijas projektiem nodomāts garantēt par izvedamo sviestu zemkopjiem 3,60 latu par kilo sviesta uz 6 gadiem. Pirmais runātājs aizrādīja, ka tas nozīmētu piemaksāt tekošā gadā 12 miljonu latu, t. i. ja pastāvētu tagadējās cenas, kas ir Ls 2,80 par kilogramu. Cik būs piemaksas bekonam, to vēl nezīnām. Pagaidām bekonis ir izdevīgs, bet nākošos gadus tā cenas var nokrist. Tālāk, par ko netiek gādāts un domāts, t. i. par to, lai būtu iespējams pazemināt sviesta ražojumu pārstrādāšanas izdevumus. Man ir zināma kāda sviesta pārstrādātāja — koppienotava, kuŗa ņem par viena kilograma sviesta pārstrādāšanu tikai 40 santimu. Bet Latvijā sviesta pār-

strādāšanas caurmēra cena ir 70 santimi. Dānijas cena ir 40 santimi, tā tad 30 santimus varētu ietaupīt.

Tāpat vedot uz ārzemēm iznāk pārāk liela starpība starp mūsu izvedamo cenu un citu valstu ievadamām cenām, iznāk atkal 35 santimi par kilogramu. To būtu iespējams pazemināt uz pusi, ja būtu valsts kuģis, kas maksātu vienu miljonu līdz pusotra miljona ar saldētavu ietaisēm. Tā varētu atkal panākt lētu sviesta pārvadāšanu. Sviesta pārvešana iznāktu ar visu apdrošināšanu ja daudz 10—15 santimi par kilogramu; tā būtu liela diference salīdzinot ar tagadējiem apstākļiem.

Par rudziem un kviešiem es domāju, ka rudzu un kviešu cenas būtu iespējams stabilizēt uz zināma Amerikas biržas cenu stāvokļa augstuma, pieskaitot frakti, apdrošināšanu un citus izdevumus, un proti tāpēc, ka mēs ievadam gadā 120.000 tonnās rudzu un kviešu. Tur, es domāju, pavisam neiznāktu piemaksāt, ja reizē tiktu noteiktas arī maizes cenas. Pirms 1860. gada visas gudrās valdības noteica, ka rupjās maizes cena nedrīkst būt augstāka par rudzu graudu cenu. Tikai pēc 1860. gada pār Eiropu gāja nelietīgas liberālisma tautsaimniecības plūdi, kad apgalvoja; ka valsts nedrīkstot iejaukties saimnieciskā dzīvē un tā tad nedrīkstot noteikt arī maizes cenas. Pirms šī laika neviens nebrīnījās un nesmējās par valsts iejaukšanos saimnieciskā dzīvē, par maizes cenu noteikšanu, jo zināja, ka 35% piecepuma pilnīgi sedz ražošanas izdevumus pat tad, ja maize tiek ražota ar rokām, nelietojot nekādas mīklas mīcāmās un dališanas mašīnas.

Ja salīdzinām rudzu graudu cenu ar rudzu miltu cenām, tad starpība nav racionāla, bet par 50% augstāka. Maizes cenas tagad mazliet kritušās, bet ne tuvu tādā samērā, kā rudzu cenas. Iemesls tam ir rudzu miltu muita, kas ir 5 santimus par kilogramu. Rudzu ievests ap 76.000 tonnu; pareizinojot ar 50 iznāk 3,8 miljoni latu jeb 190.000.000 Latvijas rubļu peļņas no muitas. Uz laukiem, kas zināms arī labā spārna kungiem, rupjo rudzu graudu samalšana nemaksā vairāk par 5—6 rubļiem pudā. Man ir zinā-

mas dzirnavas, kas maļ pat par 4 rubļiem pudu. Pirms kaŗa maksāja 4 kapeikas par pudu. Tagad mēs 5—6 lielajiem pilsētu dzirnavniekiem iesviežam klēpī nepelnītu prēmiju — 3.000.000 latu apmērā, t. i. rudzu miltu miltu.

Vēl trakāka ir lieta ar kviešu miltu miltu. Kviešu miltu maita ir 25 santimi par kilogramu, turpretim graudu maita — 7 santimi par kilogramu. Ko tas nozīmē? Visu kultūras valstu valstsvīri, kur pastāv kviešu miltu un kviešu graudu maita, zina, ka tās stāv viena pret otru kā 7:10. No 100 mārčiņām kviešu graudu var izmalt 70 mārčiņas miltu. Var jau gan izmalt tā saucamo «Kaiserauszug», 30—50%, bet, racionāli ņemot, pat 70% ir par daudz. Es atvedu no Anglijas grāmatu, kurā teikts, ka racionāli vajadzētu izmalt vismaz 75%. Ja izmaļ mazāk miltu, tad aiziet klijās kviešu dīglis, kas satur lielu daļu olbaltuma, tauku un vitamīnu. Ar citiem vārdiem — pie šādas ārkārtīgas izmalšanas, kādu praktizē mūsu dzirnavnieki, klijās aiziet visas vērtīgākās vielas, kas nepieciešamas pašiem cilvēkiem. Tā tad racionālas maitas starpība iznāktu kādi 15 santimi. Ja to aprēķinātu uz kādiem 50.000 rudzu vai 35.000 tonnām kviešu graudu, tad sanāktu 35.000 reizes 15, kas būtu 5.250.000 latu. Katrs, kas pazīst Rīgas maizes cenas, zinās, ka starpība starp Rīgas kviešu cenām, ja rēķina racionālo stāvokli un faktisko maizes cenu, ir 100% līdz 150%. Tā tad tā ir starpība, kas neatbilst patiesām cenām. Šo starpību nopelnī 5 lielie Rīgas un Liepājas dzirnavnieki, jo uz laukiem neviens graudus nesūta pārstrādāt. Es domāju, ka mēs varētu stabilizēt rudzu cenas uz diezgan augsta līmeņa, bez kā pilsētniekiem tad sadārdzinātos maize.

Zināms, cita lieta ir ar sviestu un bekonu, jo tas ir izvedprodukts, un šīs cenas atkarājas no pasaules tirgus konjunktūras. Ievērojot to, ka tirgus konjunktūra ir neizdevīga, ka arī Padomju Krievija un Sibīrija nāk ar lielākiem sviesta kvantumiem pasaulē, es baidos, ka sviesta cenas varētu krist vēl tālāk. Mums būtu jārūpējas, pirmkārt, lai no Latvi-

jas izvestu tikai I šķiras sviestu, lai tas varētu konkurēt ar Dānijas sviestu, un otrkārt, lai samazinātu starpniecības izdevumus.

Komisijas sēdē un arī kādā aizrādījumā «Jau-nākās Ziņās» esmu piekritis linu cenu stabilizēšanai. Es domāju, ka uz vienu gadu tam varēja piekrist, jo valdība savā laikā no linu ražotājiem ir ņemusi ārkārtīgas nodokļu summas. Pirmā gadā vien valdība pelnījusi kādus 30.000.000 latu. Tas bija 1919/20. gadā. Ja mums tagad būtu jāpārmaksā kādi 4.000.000 latu, tad vienu gadu to varētu pieciest, bet pēc tam mums būtu jāpadomā, vai mēs paši nevarētu valkāt linu audumus un nevis kokvilnas. Vai taš nav traki, ka mēs paši ražojam lētas un labas šķiedru vielas, bet ievadam no ārzemēm citas sliktākas šķiedru vielas. Tas ir panākts ar šo aplamo muitas politiku, ārkārtīgi zemo kokvilnas ražojumu muitu un ārkārtēji augsto linu ražojumu muitu; labāku linu audeklu mēs gandrīz nemaz neizstrādājam. —

Tālāk varētu aizrādīt, ka vairāk būtu izmantojamas Liepājas kara ostas darbnīcas. Pirms pasaules kara bija kādi 10.000 latviešu jūrnieku, kuņiem vēlāk nebija ne darba, ne maizes. Tagad viņi ir izklīduši, bet arī tagad diezgan daudz jūrnieku paliek pāri. Mūsu kuģniecības pacelšanas labā mēs esam ļoti maz darījuši; mēs varētu vismaz būvēt jūrmalā koka kuģus, apgādāt tos ar dīzelmotoriem un tad braukt Ziemeļjūrā silķes zvejot. Tagad mēs ievadam silķes no Norveģijas un dodam nopelnīt tirgotājiem. Tādas lietas mēs finansējam. Ir likts priekšā financēt Baltijas jūras zvejniecību, bet tas neatmaksājas, tāpēc ka Baltijas jūra ir zivīm nabaga; tāpēc šo mazo zvejnieku financēšana nekādus rezultātus nevar dot. Mēs varētu gūt peļņu, izbraucot zvejot Ziemeļjūrā, kur ir liela zivju bagātība. Norveģija un Anglija sazvejo kopā kādus 2.000.000 tonnu zivju, kamēr mūsu zvejnieki Baltijas jūrā ar mokām ir sazvejojusi 10.000 tonnu zivju. Neko vairāk te arī nevar sazvejot, jo arī Vācija Baltijas jūrā nav sazvejojusi vairāk par 30.000—40.000 tonnu zivju.

Kas attiecas uz izdevumiem, tad es brīnos, ka

tagadējā koalīcija ir atstājusi lielas summas neparedzētiem izdevumiem. Es gribētu aizrādīt uz vienu svarīgu posteni, kas būtu paaugstināms, t. i. skolotāju algām; tās tagad pazeminātas par 3 kategorijām visā Latvijas pastāvēšanas laikā. Citās kultūras valstīs stāvoklis ir citādāks, tur skolotāju algas ir samērā paaugstinātas, bet pie mums tas nav noticis.

Beidzot man jāaizrāda — to atzina pat finanču ministra kungs —, ka vajagot paplašināt informācijas literatūru. Viņš arī runā par kādiem 2000 latiem, bet, kā rādās, tur domāti atvēlētie 1850 latu Finanču ministrijai; Saeimas bibliotēkai nekas nav pavairots. Man 2. aprīļa sēdē iznāca sadursme ar Lukasu Ozoliņa kungu. Viņš apgalvoja, ka visas tās grāmatas un visi tie žurnāli, kurus es esot vēlējis dabūt, arī esot pasūtīti. To sevišķi spilgti atstāsta arī «Latvis» un aizrāda, ka tas esot tikai manās interesēs — smelties jaunas kalkulācijas, ka Ozoliņa kungs esot pasūtījis grāmatas, kādas es esot vēlējis, un tas pēc tam esot atmetis ar roku un aizgājis, kamēr zālē esot atskanējuši skaļi smiekli. Man jāsaka, ka Ozoliņa kungs un «Latvis» ir apzināti runājuši nepatiesību par šo grāmatu pasūtīšanu. Es varu atzīmēt veselu rindu grāmatu, kas nav pasūtītas. Varbūt Ozoliņa kungs nemaz nav ieskatījies, ko es esmu pasūtījis un ko nē. Piemēram «Mercuriales agricola», «Futter und Düngmittelzeitung». Tie ir žurnāli, kas var interesēt tautas vietniekus, jo tanīs ir runa par mākslīgo mēslu cenām, kur varētu smelties ziņas, vai ražošana mūsu zemē ir līdzīga ar pasaules tirgus cenām, vai nav. «Deutsche Landwirtschafts-presse» no sākuma bija atzīmēts pasūtīt, bet tad to atlika. Lūdzu, Ozoliņa kungs, ievērojiet to! Šīs grāmatas līdz šai dienai vēl nav pasūtītas. (L. Ozoliņš no vietas: «Šī gada budžetā nebija naudas! Nākošā budžeta gadā mēs tās pasūtīsim!») Kāpēc tad Jūs paužat tādu nepatiesību, ka viss tas jau ir pasūtīts, ko es esmu vēlējis? Tas pats jāsaka par «Deutsche Zuckerindustrie». Toreiz Jūs pasacījāt, ka visas tās grāmatas, kurās es esot vēlējis, esot pasūtītas, bet tagad sakāt, ka nav bijis naudas. Kāpēc

Jūs toreiz neteicāt, ka nav naudas, kāpēc Jūs tad nācāt un runājāt šeit nepatiesību? Es domāju, ka būtu gan jāgādā par to, lai tautas vietniekiem būtu pietama labāka informācija, lai tie varētu zināt, kas viņiem jārunā.

Visā visumā es nevaru atzīt Finanču ministrijas budžetu par tādu, kam varētu piekrist.»

Zemkopības ministrijas budžets.

15. aprīli 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Godātie tautas vietnieki! Te nu ir ārkārtīgi daudz runāts par lauksaimniecības pacelšanu, bet vēl jāaizrāda uz dažām svarīgām lietām.

Vācu frakcijas pārstāvis aizrādīja, ka mūsu zeme tiekot saskaldīta pārāk sīkos gabalos, tāpēc neesot iespējams racionāli saimniekot. No tehniskā viedokļa raugoties, jāatzīst, ka lielsaimniecībām ir priekšrocības darba spēka izmantošanas ziņā samērā ar ražojumu daudzumu. Ja tomēr Latvijā ir reālizēta agrārā reforma, tad nekas cits neatliek, kā nostāties notikuša fakta priekšā. Nav ne mazāko šaubu, ka jaunsaimnieki no bijušiem komunistiem un sociāldemokrātiem ir kļuvuši par pilsonisko partiju piekritējiem, vismaz 80% no viņiem. No militārā viedokļa arī jāatzīst, ka jaunsaimniecību dibināšanai ir savas priekšrocības, jo jaunsaimnieki, bez šaubām, izaudzēs diezgan daudz pēcnācēju, kas noderēs savas tēvu zemes aizstāvēšanai ar ieročiem rokās. Ir pilnīgi skaidrs, ka mūsu kalpu skaits un procents tiklab absolūti, kā relatīvi samazinās. Kalpi nav mierā ar savu tagadējo stāvokli. Zināms, tur ir daudz un dažādi iemesli. No šīs katedras vairākkārt ir aizrādīts, ka saimnieki labprāt nepieņem precētus kalpus. Tas, bez šaubām, veicina kalpu skaita samazināšanos. Mēs zinām, ka Vidzemē faktiskais iedzīvotāju skaits jau iet atpakaļ. Pieaugums novērojams vēl vienīgi Latgalē, un tā taisni ir sīksaimnieku zeme.

Kas attiecas uz lauksaimniecības pacelšanu, tad var piekrist tiem runātājiem, kas aizrādīja, ka Zemkopības ministrija nav stāvējusi savu uzdevumu aug-

stumos, nav gādājusi par zemkopības pacelšanu. 1928. gadā mums bija neraža, kas mūs spieda ievest apmēram 140.000 tonnu rudzu vien, kur iepriekšējos gados mēs ievēdām tikai ap 50.000 tonnu; bez tam mums bija jāpērk vairāk kā 40.000 tonnu vasarāja labības sēklai, par ko krietni pārmaksāts, apmēram 25% līdz 30%. Sēklas parādu mums ir sakrājis apmēram 28.000.000 latu. Ir pilnīgi skaidrs, ka mēs nevaram prasīt no lauksaimniekiem šo parādu pilnīgu atmaksu, nevaram prasīt to summu, par kādu labība iepirkta, bet mums jāapmierinās ar parādu atdošanu graudā.

Paskatīsimies, kā ir citās zemēs, kur saimnieko racionāli, vai tur arī 1928. gads bija tik briesmīgi neražīgs. Dānijā vasara nav siltāka kā pie mums, un 1928. gads arī Dānijā nav bijis izņēmums. Izrādās, ka Dānijā pēc statistiskiem skaitļiem, ko es nevarēju sniegt, kad runāju pirms gada, 1928. gadā ir bijusi rekorda raža, kuŗa par 25% pārsniegusi pēdējo 5 gadu ražu, kas bija 2,7 miljoni tonnu. 1928. gadā labības ražas bija 3,5 miljoni tonnu, t. i. piecreiz tik daudz kā Latvijā, lai gan Dānijas teritorija ir trīsreiz mazāka par Latvijas teritoriju. Zināms, Dānijā ir 65% aŗamās zemes, bet mums — tikai 28%. Mūsu agronomi — es domāju arī Ulmaņa kungs — slavē Dānijas paraugu, bet ir pagājuši 11 gadi, kamēr mums ir sava valsts, tomēr arvienu mums ir neraža, ne rekorda raža.

Iemesls tas, ka mūsu valdība nav stāvējusi savu uzdevumu augstumos. Dānija vislielākā mērā un ikgadus savu zemi meliorē, Dānijā visi lauki ir drenēti. Pie mums Latvijā man zināma viena muiža Mežotnē ar drenētiem laukiem, agrākais firsta Livena īpašums, kur arī 1928. gadā bijusi rekorda raža. Meliorācijas ziņā, drenāžas ziņā mēs šinīs 10—11 gados tikpat kā nekā neesam darījuši. Dānija gādā, lai ikgadus uz lauksaimniecības zemes tiktu likts virsū kāds miljons tonnu kaļķu. Pievešana pa dzelzceļu notiek par izņēmuma tarifiem; tiek atsavinātas kaļķa, merģeļa bedres, tā ka Dānijas zemkopis to dabū vēl tagad par ārkārtīgi zemu cenu.

Te runāja par labības muitām. Zemkopības ražību var pacelt ar vienu rīcību — var pacelt ar citādu rīcību. Vakareuropā, Vācijā un Francijā, ir ievestas muitas, bet sevišķi Vācija taču ievērojama ar to, ka tā zemkopības produktus ieved, tāpēc tur muitām var būt nozīme. Dānija turpretim gan ieved lauksaimniecības produktus, bet pārstrādā tos uzlabotos produktos, t. i. sviestā, bekonā un tamlīdzīgos.

Paceļas jautājums, ja nu mēs gribam iet pa Dānijas pēdām, vai tad tās labības muitas mums noder. Pret muitu vienam lauksaimniecības produktam, pret kviešu muitu interesantā kārtā nav bijusi nekāda pretestība, tāpēc ka to ir uzskatījuši par greznības priekšmetu; baltas maizes ēšanas iespējamību ir uzskatījuši par greznību. Bet mums arī ir labi zināms, ka rudzu cenas tagad ir ļoti zemas. Un sevišķi, pateicoties vācu izvedlēsēm, faktiski izvedprēmijām, lielā mērā ir pazeminājusies cena uz 1 pudu mūsu rudzu. Vācijā izvedprēmija no 1 puda bija 50 rubļu un sakarā ar to arī mūsu rudzu puda cena ir nokritusi līdz 10 rubļiem. Vācijā iekšzemē puds rudzu vēl tagad stāv uz 160 rubļiem.

Es jau esmu aizrādījis uz to, ka mums ir pastāvīgi nesaskaņa starp maizes un labības cenām, sevišķi maizes labības cenām, it īpaši uz rudziem. Rudzu cenas tiek ārkārtīgi nosistas un interesanti ir tas, ka arī vācu frakcijas kungi, vācu zemkopju kongress šinīs dienās, ir atzinis un prasa, ka vajagot rēgulēt labības cenas. Bet man liekas, ka šeit gribēja rīkoties pēc receptes «Wasch' mir den Pelz, und mach' ihn nicht nass». Vienā reizē sargāt tirgotājus-importierus un sargāt arī zemkopjus nav iespējams, to nevar darīt. Ja valsts nepārņems labības tirdzniecības monopōlu savās rokās un pieļaus licences, tad ar tām licencēm būs briesmīga tirgošanās un andelēšanās un nevienam zemkopim nebūs labums. Bet būtu iespējams, ka valsts saņem labības monopōlu un ieved tikai tik daudz labības, cik faktiski vajadzīgs, cik pašu zemē nav saražots.

Tagad notiek tādas lietas, ka ja zemniekiem ir labība ko pārdot, tirgotāji vienkārši to nepērk, no-

sit cenas, jo viņi ievēd no ārzemēm, tas viņiem ir ērtāk: ārzemēs viņi dabū labību uz kredīta. Ja būtu valsts monopols, tā lieta būtu vienkārša. Valdībai ir tiesība izlaist papildu valsts kases zīmes līdz 48 miljoniem latu. Tagad, cik zinām, ir izlaists par Ls 35.000.000,—. Valdība bez kādiem procentiem varētu iepirkt rudenos labību, atlikumu no zemniekiem, par zināmu noteiktu cenu, kuŗa varētu būt līdzīga Amerikas rudzu cenai, protams, pieskaitot klāt frakti un citus liekus izdevumus. Es domāju, ka par rudziem varētu tagad maksāt 180 līdz 200 rubļu pudā, nepaaugstinot pēdējo 5 gadu caurmēra maizes cenas pil-sētās. Tagad maizes cenas vismaz par 50% ir augstākas par to normu, kāda iznāktu, ja turētos pie tagadējām faktiskām rudzu cenām.

Ne mazāk kļūmīga lieta, ko jau aizrādīja, ir ar kviešu miltiem. Te var līdzēt vienīgi pilnīgs valsts tirdzniecības monopols. Tā kā valsts kase būs spiesta pārņemt savā pārziņā mūsu lielo Rīgas elevātoru, tad tehniski tas būs iespējams. Mums ir vēl daži lielāki elevātori, ko arī valsts varētu pārņemt savās rokās. Protams, šē būtu nepieciešams noteikums, lai maizes cenas nepaaugstinātu, bet lai tās rēgulētu, tā kā to agrāk darīja gudras valdības.

Otra, gandrīz vēl svarīgāka lieta, ir zemkopības ražošanas līdzekļu palētināšana. Cielēna kungs gluži pareizi minēja 3 lielās importa sabiedrības: «Latu», «Ekonomisko Sabiedrību» un «Konsumu», kas sadārdzina mūsu zemkopjiem ražošanas līdzekļus. Divi šie lielie uzņēmumi tagad likvidējas. Nu rodas jautājums, kas stāsies viņu vietā: vai atļaus dibināt jaunus spekulantu veikalus, vai pati valsts veiks vajadzīgo darbu. Vajadzētu gan padomāt, kā būtu, ja pati valsts iepirktu labību vairumā un mēģinātu to izdalīt lauksaimniekiem.

Pirms pāris dienām es iedevu deputātam Vestermaņa kungam franču žurnālu, kur ir uzrādītas melns uz balta Vakareuropas mākslīgo mēsļu cenas. Piemēram Beļģijas tomamiltu cenas, pārrēķinot mūsu valūtā, uzrādītas sekojošas: Antverpenē pārdod 16-procentīgos tomamiltus par 5,70 latiem, bet pie

mums jāmaksā 8,70. Tā tad mēs viņus varētu ievest tieši. Kuģinieki arī labprāt brauc uz Rīgu, jo šeit tie saņem vērtīgu atpakaļfrakti, kokus. Tā tad frakts iztaisītu tikai 50 santimus, bet mums ir jāpiemaksā no 40—50%. Ne mazāk pārmaksāts ir par Čiles salpetri. Atkal Antverpenē tas maksā 22 latus 100 kilo, bet Antverpene nav Čiles salpētra ražošanas zeme un tieši no Čiles varētu dabūt 100 kilo pat par 20 latiem, Rīgā to pārdotu par 30 latiem.

Es agrāk domāju, ka liemie importieri nes savu ādu tirgū, — kā te savā grāmatā Ulmaņa kungs aizrādījis, minot, ka bankas ņemot lielus procentus, bet tagad taču ar ekonomiskās biedrības nobankrotēšanas izrādās, ka tā nav nesusi savu ādu tirgū, izrādās, ka šīs biedrības dabū 4—9 mēnešu kreditu, bet zemniekiem gan viņas tūlīn plēš 1% mēnesī. Lielās sabiedrības dabū no bankām kreditus nevis par 1% mēnesī, bet par $\frac{1}{2}$ % mēnesī. 1% ir tas, kas atļauts starpniekiem. Tā tad tam, ko Ulmaņa kungs aizrādījis savā grāmatā, es nevaru piekrist.

Mums būtu jāgādā, lai mēs varētu tieši importēt, lai importu centralizētu. Vienu lietu es zinu, ka pie kalija mēsliem pastāv franču-vācu sindikāts un ka cenas tiek turētas ārkārtīgi augstas, tā kā nemaz neatmaksājas Latvijā lietot kaliju, turpretim, Vācijā šie mēsli ir par 40% lētāki. Bet nu ir jautājums, ko darījusi mūsu diplomātija, kad Vācija noslēdza līgumu, kad salīga vienkārši strīpot visus tos postījumus, ko bija padarījis vācu kaņaspēks. Tad bija īstais laiks pieprasīt kalija mēslus par cenām, kādas maksā Vācijas zemnieki. Un arī tagad sakarā ar vācu sviesta muitas paaugstināšanu mūsu diplomātija, ja tā būtu stāvējusi savu uzdevumu augstumos, būtu varējusi izkaulēt kalija cenas pazemināšanu (K. U l m a n i s no vietas: «Kā to, profesora kungs, Jūs varētu izdarīt?»). Nav pat laikam mēģinājuši to darīt (starpsaucieni). Zināms, ka es zinu, ka tie vācu valdības kungi taisnojas ar to, ka tā ir sindikāta darīšana, ka tā ir privāta padarīšana, bet vācu valdībai pieder gandrīz puse no kalija raktuvēm (starpsaucieni). Attiecībā uz lauksaimniecības ma-

šīnām ir gluži tāda pat lieta. Mēs zinām, ka Vācijā mašīnas ir atkal otrtik dārgas kā Amerikā. Ar to arī izskaidrojams Amerikas mašīnu ievaduma pārākums.

Šeit Cielēna kungs aizrādīja, ka augstskola nesot nekā darijusi labas sēklas izaudzēšanā. Es to gluži nevaru atzīt. No mūsu augstskolas puses tas, kas ir ļoti pūlējies, diemžēl ir miris — agronoms profesors Jānis Bergs. Viņš dažus gadus vadīja Vecauces saimniecību, bet tika iedzīts nāvē caur intrigām un sevišķi caur Mežu departamenta rīcību. Viņam atņēma tiesības rīkoties parkā un gluži nepareizā kārtā. Viņš savu vadītāja amatu bija piespiests atstāt, bet personīgi jums vēl jāpateicas viņam par to, ka viņš ir ievēdis sēklas saimniecību Stendē. Šī saimniecība, diemžēl, ir pārāk maza, lai tur varētu ko izaudzināt. Es domāju, ka šim nolūkam mums ir vēl palikušas valsts muižas. Mums valsts muižās ir pavisam 4400 ha aļamas zemes. Būtu nepieciešams tās pārvērst par sēklas saimniecībām. Man šeit ir agronoma Šēniņa brošūra par sēklas audzināšanas saimniecībām, kur redzam, ka diezgan daudz zemnieku saimniecību nodarbojas ar sēklas audzināšanu, bet absolūti nekas nav teikts par to, vai tās tiešām audzē tādā veidā kā īstās kultūrālās sēklu saimniecības, kur izlasi izdara ar rokām. Tā tiek izaudzēti slavenie Petkūzas rudzi.

Interesanti arī zināt, kas apgādā ārzemju sēklu? Salīdzinājumos pavisam neminēja Vācijas sēklu, tikai Zviedrijas sēklu. Mēs varam būt ne visai draudzīgās attiecībās ar Vāciju, bet tik daudz gan jāatzīst, ka Vācijas sēklu saimniecība stāv uz augstākas pakāpes kā visu citu valstu sēklu saimniecības. Ja runā par tērauda rudziem, tad jāsaka, ka tie izaudzēti Zviedrijā no Vācijas Petkūzas rudziem. Ka Zviedrijas sēkla vairāk piemērota mūsu apstākļiem, var apgalvot tikai tie, kas nepazīst Zviedrijas klimatiskos apstākļus. Viduszviedrijā ziemas mēnešos ir siltāks nekā Latvijā. Piemēram, Stokholmā ziemas mēnešos ir 3 $\frac{1}{2}$ °, bet Rīgā 4°, Latgalē pat 6°. Mūsu vasara drīzāk sakrīt ar Vidusvācijas vasaru, Zvie-

drijas vasara ir par $1\frac{1}{2}^{\circ}$ aukstāka. Piemēram Hanovērā, kur ir slavenās sēklu audzēšanas saimniecības, vasara nav siltāka par mūsu vasaru. Es neprasu, lai pilnīgi atmestu Zviedrijas sēklas, bet man šķiet, ka reizē jāņem paraugs arī no labākām vācu sēklu saimniecībām.

Nemaz nebūtu par daudz, ja pirktu katru gadu tik daudz oriģinālsēklu no slavenajām vācu un Zviedrijas sēklu saimniecībām, lai būtu iespējams apsēt ar tām kaut pusi no 4400 ha aŗamās zemes valsts apsaimniekotās muižās. Lai apsētu 2200 ha, būtu jāpērk 250 tonnas sēklas labības, kas maksātu 100.000 latu. Ar tiem varētu panākt, ka izaugtu vismaz 5.000 tonnas «ataudzes», kuŗas tad varētu pārdot plašākā mērā Latvijā. Skaidra lieta, ka ar labu sēklu var iegūt par 25% augstāku ražu. Ne mazāks svars jāliek uz mākslīgo mēslu lētāku apgādāšanu.

Te minēja, ka laukstrādnieki esot dārgi. Jāpieņem, ka Dānijā zemnieku brīvlaišanā visiem laukstrādniekiem piešķīra zemes gabalus 2 un 3 ha lielumā; tur i tagad netrūkst laukstrādnieku pašu zemē. Tas pie mums nav noticis. 1849. gadā Vidzemē nolēma kalpu uzturam dot kvotes mājas, bet šie nosacījumi nekad nav izpildīti. Arī tagadējās Latvijas valsts laikā tas nav izpildīts. Valdība uz šiem pāris simts tūkstots hektariem vien jau būtu varējusi nodibināt ļoti daudzas — ap 50.000 kalpu saimniecības, saprotams, tik tālu, cik tālu nebūtu iespējams kalpiem dot īstas jaunsaimniecības, tādas, kas būtu apmēram 15 ha lielas.

Saprotama lieta, pie mums ir ļoti bēdīgi un apaunojoši apstākļi, ka Latvijā no hektara ražo tikai 900 kilogramus labības, bet Dānijā, turpretim, — 2300 un Beļģijā — 2500. Anglijā no labības cenu krišanās laika sevišķi samazinājusies kviešu ražošana, un proti, uz pusi. Latvijā mēs varētu daudz vairāk darīt, ja mēs tagadējās valsts saimniecības pārvērstu par īstām paraugu saimniecībām, par īstām sēklas audzētāju saimniecībām.

Man jāaizrāda, ka pagājušā gadā Zemkopības ministrijas pārskatā par valsts muižām bija norādīts, cik un kādi mākslīgie mēsli izlietoti. Bija pateikts, cik izlietots kalija mēsli, cik slāpekļa, cik fōsforskābes u. t. t. Šogad tikai vienā kopējā rubrikā pateikts — par mākslīgiem mēsliem izdodams tik un tik. Saprotama lieta, šādā tumsā var labi pārmaksāt, bet, kungi, tādā kārtā mēs nedrīkstam sastādīt pārskatus par valsts muižu apsaimniekošanu.

Es esmu tai pārliecībā, ka Latvijā par daudz maz lieto slāpekļa mēsli, ar ko, varbūt, arī izskaidrojama mūsu zemā raža. Dānijā ievēd 150.000 tonnas slāpekļa mēsli, bet mēs ievēdam tikai knapi 1000 tonnas. Vācija katru gadu patērē 1.500.000 tonnas slāpekļa mēsli. Mums, salīdzinot ar Vāciju, vajadzētu katru gadu patērēt 150.000 tonnas slāpekļa mēsli.

Es jau aizrādīju, ka sakarā ar Daugavas krāču izbūvi mēs varētu ražot lētu elektrību un varētu to izlietot mākslīga amonjaka ražošanai un arī mēs varētu ražot pēc nupat Vācijā atrastām vismodernākām metodēm. Superfōsfātu mēs varētu ražot par kādiem 5 latiem 100 kilogramu kuli. Ja mūsu valdība būtu bijusi gudra, tad viņai nevajadzēja dot superfōsfāta fabrikas reorganizācijai 1.000.000 latu lielu kreditu, lai tā varētu slaukt mūsu lauksaimniekus, bet valdībai vajadzēja piedalīties fabrikā ar savām akcijām, zināms, novērtējot īpašumus par pareizu cenu un nevis pārspīlējot cenas, kā viņa to ir darījusi. Tad mūsu zemkopjiem būtu iespējams daudz ko labāku apgādāt.

Ja man vēl atļauts teikt pāris vārdu par mežiem, tad piezīmēju, ko ar prieku dabūju dzirdēt, ka 12% no mežiem, kas šogad izmantoti, ir izstrādāti uz saimnieciskiem pamatiem. Un uz šiem izstrādātiem mežiem valsts esot pelnījusi 1.000.000 latu, atskaitot tās prēmijas, ko saņēmuši mežziņi par šo izstrādāšanu saimnieciskā kārtā. Ja rēķinām to cenu, kādu valsts ir dabūjusi faktiski par uz torģiem liktiem meža gabaliem — ko tas gan nozīmē? Tas nozīmē, ka ja visi Latvijas meži nebūtu likti uz torģiem, pēc

āziaskiem paraugiem, kādi valdīja cariskā Krievijā, bet pēc kultūrālo zemju paraugiem: pēc Vācijas, Šveices, pat pēc Polijas paraugiem, tad mēs būtu varējuši iegūt 8—10 miljonus latu vairāk. Godājamie deputātu kungi, Latvijas valsts sākumā 1920. līdz 1921. gadam pacēla ārkārtīgu traci sakarā ar mežu panamām — tur bija vainīgs arī mežu departamenta direktors. Sīkākī apskatot visas šīs panamas, lasot tiesas spriedumus, var konstatēt 20 līdz 30 miljonu rubļu lielu valsts zaudējumu, kas faktiski ir spička. Bet ja aprēķina, cik Latvijas valsts varētu būt zaudējusi, rīkodamās pēc āziaskiem paraugiem un pār-dodot mežus no torģiem, tieši uz celma, ielaižot spekulantus mežā, tad iznāk pavisam citas summas, tad zaudējumi sniedzas līdz 10 miljoniem latu gadā. Tā kā zaudējumi nav vis nieka pusotra vai vesela miljo-na latu apmērā, ko mežu panamisti ir izdarījuši Lat-vijai pirmos pastāvēšanas gados, bet mežu speku-lanti ir saņēmuši 10 gados ap 100 miljonu latu lielu virspeļņu. Tāpēc būtu ļoti svarīgi, ja šo spekulantu virspeļņu ierobe-žotu un, kā jau teicu, lai vismaz 50% valsts pār-ņemtū saimnieciskā izstrādāšanā. Mūsu kaimiņ-valsts, mazā Igaunija, 35% no visiem mežiem izstrā-dā saimnieciskā kārtā.

Protama lieta, mums būtu jāveicina un jāuzlabo arī uzlabotā zemkopības produktu izvešana, sevišķi sviesta un bekona izvešana, bet ne ar tādām pār-maksām, kādas proponē Ulmaņa kungs, nosakot 3,60 latu no kilograma. Būtu jā rūpējas par to, ka sviesta pārstrādāšana neizmaksātu vairāk kā Dānijā. Bez tam jāgādā arī par to, lai sviesta eksports netiktu nodots spekulantiem. Valsts pati varētu iegādāties ātrbraucēju kuģi, ne visai lieli, pietiktu ar 500 ton-nām faktiskās lādiņa iespējamības, ierīkot arī saldē-tavas telpas, kas nedēļā reizi ietu no Rīgas uz ārze-mēm. Ar to būtu iespējams stiprā mērā uzlabot mū-su zemkopju ienākumus no sviesta un bekona.»

Kaŗa ministrijas budŗets.

16. aprilī 1930. g.

Priekŗsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Ja man jākritizē Kaŗa ministrijas budŗets, tad es to daru ne tāpēc, ka es domāju, ka Latvijai būtu jāatbruņojas, ka viņai būtu jāliekas ar galvu zem cirvja, kā tas notika ar Grūziju pirms 9 gadiem, bet es uzstājos tāpēc, ka es atzīstu šo apbruņoŗanos, cik man ir nācis zināms, par nepietiekoŗu un nēpamatīgi izstrādātu. Kad es nācu uz Latviju, es nevarēju iedomāties, ka Latvijā iespaidīgu valsts viru starpā varētu būt tādi, kas Latviju varētu nosaukt par «ŗjuŗu», vai arī kas varētu būt tādās domās: ko tad nu tā nabaga Latvija var turēties, viņai nav nopietna kaŗaspēka, nav nekādu virsnieku — neatliek nekas cits, kā atkāpties. Tas notika 1919. gadā, kas nebūtu bijis vajadzīgs, ja Ulmaņa kungs būtu atsaucis uz ātru roku gūstekņus no Vācijas. (Jautrība.) Es domāju, ka arī tagad būtu vajadzīgs darīt visu, un tas jāgādā taisni mazai valstij, lai viņas kaŗaspēks stāvētu apgādības ziņā un tehnikas ziņā vajadzīgā augstumā.

Jāgādā arī, lai neuzsvērtu ŗķiru naidu.

Pats par sevi saprotams, es nedomāju, ka Latviju varētu likvidēt 2 stundās, kaut arī ar visas pasaules lidmaŗinām, ja vien visā tautā valdītu vienprātība. Vienmēr blakus lidmaŗinām un ģiftīgām gāzēm ir izstrādāti arī arvien labāki aizsargu līdzekļi, aizsargu maskas un arī lidmaŗīnu lielgabali. Bet jautājums ir — vai mums viss tas ir iegādāts; vai tas viss ir iegādāts ne tikai kaŗavīriem, bet arī pārējiem iedzīvotājiem? Padomju Krievijā pagājuŗā gadā notika ŀeņingradā visu iedzīvotāju mobilizācija gaisa kaŗa gadījumam. Tur visi iedzīvotāji zina, kā jāiz-

turas, ja kāda liela gaisa flote uzbruktu Ļeņingradai. Pie mums gan iegādājas arvien jaunas gāzes maskas armijai, kas, kā ļaunas mēles stāsta, esot viena par otru sliktāka. Var jau būt, ka tās ir labākas nekā viņu slava, bet katrā ziņā te atkal jāuzsver tā politiskā kļūda, un tā nelaime, ka kara resora budžets pie mums ir slepens. Es esmu dabūjis daudz maz tanī ieskatīties, bet nevaru taču te kaut ko stāstīt par to. Tā tauta nedrīkst nekā par šo budžetu zināt; pat Saeimas deputāti nedrīkst par to zināt.

Te avīzēs kaut kas tika minēts, un pie tā es drusku apstāšos.

Ģenerālis Baloža kungs priekš kādām nedēļām izteicies, ka mēs nemaz tik briesmīgi nebrunojoties, ka vairāk par 80% no visa Kara ministrijas budžeta esot nolemts kara spēka pārtikas iegādāšanai, elpes iegādāšanai, algām u. t. t. Īstai bruņošanai tik briesmīgas summas nemaz neesot domātas. Es to uzskatu taisni par nelaimi. Lietai vajadzēja būt gluži otrādi. Līdz šim vienmēr ir bijis jautājums, vai ieroču apgādāšana, munīcijas apgādāšana ir pietiekoša, vai tur ir pietiekoši viss darīts. No vakarējās Bruno Kalniņa runas es dzirdēju, ka bruņošanai esot nolemts 1.600.000 latu, vai pat tikai 1.400.000 latu.

Cik es zinu, tad, ieskaitot munīciju, sanāks Ls 4.000.000,— Tas arī būs tikai 10% no visa budžeta. Šaubos, vai tā ir pietiekoša summa. Es vienmēr esmu aizstāvējis to viedokli, ka mūsu kara spēka tehniskai apgādei jābūt tik labai, cik vien to pieļauj mūsu dzīvais spēks. Ja te aizrāda uz noslēpumainību, tad jāteic, ka nevienam taču tas nav noslēpums, jo statistiskā gada grāmatā ir teikts, cik Latvijā katru gadu dzimst. Mēs ar $\frac{1}{1000}$ kļūdas varam izrēķināt, cik katru gadu būs rekrūšu. Ja pieņemam, ka 80% — skaits nav zināms — tiek ierindoti kara spēkā, tad vajadzētu būt 12.000 rekrūšu. Ar citiem vārdiem — tā kā mirstība starp jauniem vīriešiem ir maza — ar lielu varbūtību var skaitīt, ka mums būs 110.000—120.000 Latvijas pastāvēšanas laikā apmācītu karavīru, kopā ar agrāk apmācītiem — 200.000, kuŗus kara gadījumā kā ļoti imponējošu

spēku varētu raidīt pret ienaidnieku, bet gan tikai tad, ja šis spēks būs labi organizēts un labi vadīts. Piemēram Rītprūsijā pasaules karā iebruka divas krievu armijas, viena ar 850.000 un otra ar 500.000 karavīru, pie tam visa Krievijas gvardija un bez tam vēl latviešu pulki. Tos visus iznīcināja 150.000 vāciešu, kuņi bija labāk vadīti un labāk pazina savu zemi. Tāpēc es domāju, ka kara gadījumā mums nebūs jābaidās ne no kādiem uzbrukumiem, ja vien mums būs laba organizācija, laba vadība un labs apbruņojums.

Kā tad nu ar šo lietu ir? Attiecībā uz mobilizācijas plānu jāsaka, ka mēs esam paturējuši cariskās Krievijas politiskās mobilizācijas plānu, lai gan Padomju Krievija ir pārgājusi uz šveices teritoriālo sistēmu. Piemēram Krievijā notika parauga mobilizācija, kur katram vajadzēja uz to ātrāko ierasties attiecīgā pagastā. Tā mobilizāciju var realizēt ļoti ātri. Latvijā turpretim lielai daļai latgaliešu karavīru jābrauc uz Rīgu un vidzemniekiem uz Latgali. Kamēr šādu mobilizāciju realizē, Latvija var būt jau likvidēta. Kā jau vasarā aizrādīju, mums vajadzētu iepazīties ar šveices mobilizācijas plānu. Šveicē katram rezervistam karājas šautene pie sienas. Trauksmes gadījumā viņš 3 stundās var būt sapulcēšanās vietā un otrā dienā pie robežas. Un tikai šī labā šveices mobilizācijas sistēma ir pasargājusi viņu no noslaucīšanas pasaules karā.

Tālāk — vai mums ir tāda organizācija, ka vajadzības gadījumā mēs varētu sarindot tos 20.000 apmācīto karavīru? Par to mēs nekā nezinām. Ļaunas mēles pauž, ka kara gadījumā mēs varēšot sapulcēt tikai 30.000—40.000 karavīru, kas, saprotama lieta, ir ļoti niecīgs karaspēks, salīdzinot ar tagadējām dzīves prasībām.

Tālāk — jautājums par armijas apgādāšanu ar ieročiem un munīciju. Es domāju, ka pat par 4.000.000 latu varētu daudz ko dot, ja tik apgādāšana notiktu lietderīgāki, ja pati valsts, varbūt, ierīkotu munīcijas fabrikas u. t. t. Tas, diemžēl, nav darīts. Varētu, varbūt, teikt: ko tad maza valsts var

iegādāties! Fabriku ierīkošana maksā lielu naudu, mašīnas maksā dārgi u. t. t. Man jāaizrāda, ka mazā Dānija pati ierīkoja savu lielgabalu fabriku un tā ietaupīja vairāk kā 50% no maksas, ko viņa maksāja, pērkot Krupa un citu slavenu firmu lielgabalus.

Attiecībā uz mūsu armijas apgādāšanu ar ieročiem, es domāju, nevienam nav noslēpums, ka mūsu armija apbruņota ar Anglijas lielgabaliem, tiem lielgabaliem, kas bija kara laikā. Kādas tad nu tās lietas īsti ir? Žēl, ka Jūs, Berga kungs, aizejat. Man arī Jums kaut ko vajadzētu pateikt. Jūs Saeimā parasti izturaties tā, kā te būtu kāda āzētava. Jūs lietojat tādas pat metodes, kādas lietojāt, būdams «Lettonijas» fuksis. Saeimā mums jārunā lietišķa valoda. Te mums uz lietišķiem pārmetumiem lietišķi jāatbild. (Saucieni pa kreisi: «Pareizi!») Bet jūs tikai āzējaties. Tā rīkojoties, Jūs nolaidīsiet dibenā ne tikai mazas valstis, bet arī lielas valstis.

Kas attiecas uz lielgabaliem, tad Anglijas lielgabali sniedz, kā tas lasāms katrā konversācijas vārdnīcā un pie švartes, 7.800 metrus. Tie ir tie slavenie lielgabali. Grieķu-turku karā tirgotāji-spekulanti bija apgādājuši turkus ar franču lielgabaliem.

Par franču lielgabaliem mēs švarta grāmatā lasām, ka miera laikā iegādājās lielgabalus, kas sniedza 7000 metru tālu, un 1916. gadā pieņēma lielgabalus, kas sniedza 11.000 metru tālu. Tādus pašus izgatavoja arī Vācija — kas sniedza 11.000 metru tālu, un tie bija izšķirošie grieķu-turku karā. Ļaunas mēles melš, ka turki, kā gudri cilvēki, esot savus angļu lielgabalus, kuŗu tiem bijis liels krājums, pēc 1922. gada pārdevuši par mārciņu sterliņu gabalā, tāpēc ka tie viņiem nebija vajadzīgi — viņiem bija moderni franču lielgabali. Toš mēs esot iegādājušies. Es nebūt negribu uzstāties pret tagadējo kara ministri, kuŗš, kā es zinu, ir lojāls cilvēks, kuŗš varbūt tikai tamdēļ uzņēmās Kara ministrijas vadību, lai glābtu, kas glābjams. Diemžēl, viņam nav bijis iespējams glābt, kas glābjams, jo koalīcija ir pastāvējusi uz to, ka visas bijušā kara ministra Ozola aplamās reformas vai, pareizāki sakot, karaspēka

bojāšanas metodes ir palikušas spēkā. Tas, ka progresīvos virsniekus no armijas izsviež, ka likvidēta ceļu valde, ir faktori, no kuriem var atkarāties mobilizācijas izvešana vai neizvešana.

Tālāk jārūnā vēl par citiem jautājumiem. Te atkal ļaunas mēles runā, ka viena patrona mums izmaksā 15—17 santimu. Kāds ir patronas saturs, tas nav nekāds noslēpums. Par to rakstīts visās konversācijas vārdnīcās un citur. Patrona sver 25 gramus, čaulīte — 11,5 grama, lodes svars — 11,3 grama un pulvera — 6,5 grama. Pie pašreizējām cenām var viegli izrēķināt, cik viena patrona var maksāt. Ja čaulīte sastāv no 70% vara un 30% cinka, čaulītes saturs maksā 1,7 santima; svins un melchiors maksā 1,2 santima; pavisam kopā iznāk 3,1 santima. Pulveris, kas sver 2,6 gramus, maksā 1 santimu. Tā tad 1 patronas izgatavošanas materiāls izmaksā 4,4 santimus jeb 4½ santima. Ja mums pašiem būtu patronu izgatavošanas mašīnas, kādas var nopirkt Francijā un Anglijā, cik tik patīk, tad mums 1 patrona neizmaksātu vairāk par 6 santimiem tagadējo 15—17 santimu vietā. (Starpsauciens centrā.) — Jūs par to varat tikai nīrgāties. Es redzu, ka Jums nav nekādas intereses par šīm lietišķām lietām. Jūs uzskatāt Saeimu par āzētavu. Es taisni vēlētos, lai ieceltu, varbūt, komisiju, kurā varētu pieaicināt arī lietpratējus, dot paskaidrojumus, un ne tikai vietējos militāros lietpratējus, bet mēs ļoti labi varam uzaicināt arī mūsu draudzīgo kaimiņvalstu lietpratējus, piemēram Čekoslovāķijas un Francijas lietpratējus virsniekus, kas varētu dot paskaidrojumus. (L. A u s ē j s no vietas: «Mums ir fabrika Pārdaugavā!»)

Mēs varētu gūt ietaupījumus arī uz lielgabaliem un šautenēm. Jāsaka, ka modernā prasība ir tā, lai šauteņu un lielgabalu stobri tiktu pagatavoti ne tik vien no parastā tērauda, bet lai šauteņu un lielgabalu stobri būtu izklāti ar nerūsošo tēraudu. To jūs varat atrast katrā tehniskā grāmatā. Tur teikts, ka tam vajadzīgs nerūsošais tērauds, kas satur 10% niķeļa un 14% chroma un maksā 2 lati kilogramus.

Materiāls šautenēm tādā gadījumā izmaksātu 3—4 lati kilograma. Šautenes no rūsoša tērauda ārzemēs maksā 80—100 latu, bet paši mēs tās varētu pagatavot pilnīgi par puscenu. Tā kā mums vienā gadā ir 20.000—30.000 rekrūšu, tad, ja mēs gribam, lai armija būtu pietiekoši apbruņota, mums vajadzētu dot katram no viņiem šauteni līdz uz mājām ar noteikumu, ka viņi to labi uzglabās un laiku pa laikam revidēs. Protams, nav vajadzīgs dot līdz patronas. To es neprasu. Patronas var uzglabāt attiecīgās vietās, kur šos krājumus var pārvaldīt izdienējušie virsnieki. 12.000 šauteņu, pat ja rēķina 80 latu, maksātu tikai 960.000 latu, tā tad nepilnu 1 miljonu latu. Mēs varētu iegādāties 50 līdz 60 vismodernāko lielgabalu. Tagad ļaunas mēles stāsta, ka visai Latvijas armijai esot tikai 100 lielgabalu. (Starpsaucieni.) Jau Napoleons sacīja, ka lai pietiekoši apbruņotu armiju, 1000 vīriem vajadzīgi 4 lielgabali. Ja mēs varam iesaukt 200.000 vīru, tad būtu vajadzīgs 800 lielgabalu. Nemaz neatbalstoties uz diezin kādiem kara tehniskiem speciālistiem, katrs, kas pazīst kara un vispārīgo vēsturi, to var pateikt.

Runājot par dažiem jautājumiem, vēl varētu pieminēt — to es jau sacīju — es nepārmetu tagadējam kara ministram par viņa rīcību, bet ir ļoti liela nozīme, ka mēs šinī ziņā daudz maz ko labotu, ka atceltu šo noslēpumainību. Noslēpumainība mūs nepasargās. Mūsu varbūtējām ienaidniecēm karā ir zināms vispēdējais, ir zināms, kas notiek Latvijas armijā, kāds ir mūsu apbruņojums u. t. t. Noslēpumainība ne tikai nedara mums nekā laba, bet pat kaitē. Noslēpumainība vislielākā mērā kaitē mūsu armijas labai slavai. Daži pesimisti saka, ka kara gadījumā no mums prasīšot to pašu, ko prasīs karš pret lieliniekiem: mums būšot pretiniekiem jānočepj, jānolaupa mums vajadzīgie lielgabali un šautenes. (Starpsaucieni.) Pasaules karā mums bija strēlnieki, virsnieki, kas izstrādāja progresīvās aizstāvēšanās un uzbrukumu metodes. Nav nekāds noslēpums, ka vienīgi latviešu strēlnieki bija tie, kas varēja mēroties ar Vācijas vislabākajiem gvardijas,

tā sauktiem, triecienu pulkiem. Latviešu strēlnieki bija tie, kas pēc kara, kad bija pārgājuši lielinieku pusē, kā zaķus trenkāja senāk vienmēr par bīstamiem turētos kazākus. Latviešu strēlnieki bija tie, kas paglāba krievu armiju 1917. gada septembra mēnesī; tie 15.000 latviešu strēlnieku paglāba krievu armiju, sevi uzpurējot. Bet tagad mēs redzam, ka labākie latviešu strēlnieku toreizējie vadītāji ir izdzīti no armijas, ka vietā ir nākuši tie, kas toreiz nav pratuši uzvarēt, bet kas, cīnoties pēc krievu metodēm, ir cīņas pazaudējuši.

Saprotams, es nevaru balsot pret šo budžetu, es varu tikai atturēties, balsošanā nepiedalīties, jo es vēlētos, lai Latvijas karaspēks būtu savu uzdevumu augstumos, un tagad es baidos, ka tas tā nav. (G. Reinhard s no vietas: «Tāpēc vajaga dot to budžetu tik, cik ir!»)

Par Viļaku.

30. maijā 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Es varu tikai izteikt savu izbrīnu, ka mēs stundām ilgi spriežam par tik vienkāršu jautājumu, ko katrs vecāks pamatskolas skolēns, kurš prot lietu apskatīt no saimnieciska un ģeografiska viedokļa, izšķirtu 5 minūtēs. Te jau vairākkārt uzsvēra, ka te ir 3 dažādas intereses: vienkārt baltiešu intereses — dabūt par apriņķa pilsētu Balvus, latgaliešu intereses — dabūt Viļaku un beidzot krievu iedzīvotāju intereses — dabūt par apriņķa pilsētu Jaunlatgali. Krievu pārstāvji pat piedraudēja ar krievu dusmām vai atdalīšanos — es to vēl lāgā neizpratu. Es tikai domāju, ka Latgales krievi ne par ko negribētu, lai tos piedalītu Padomijai; bet es gan ļoti vēlētos, lai šie pagasti atietu pie Padomju Krievijas, tikai lai par tiem Krievija dotu mums tos 6 pagastus, kurus savā laikā Latvijas valdība neprata sev izkaulēt. Es būtu ļoti priecīgs, ja mēs varētu krietni daudz krievu apmainīt pret latviešu kolonistiem, bet nezinu, vai būs daudz tādu krievu Latgalē, kas vēlētos mainīties ar latviešu kolonistiem Krievijā. Ja mēs te redzam, ka katrs cīnās par savām interesēm, es pilnīgi atzīstu, ka arī krievu pilsoņi var prasīt savu tiesību ievērošanu, bet nevar prasīt, lai tāpēc tiktu izvaroti latviešu pilsoņi, nevar prasīt, lai pārkrievošana Latvijas valstī tiktu turpināta, vai, tā sakot, potencēta, kā tas šimbrīžam notiek.

Ja pieiet šim jautājumam no lietderības viedokļa, tad nevar neizteikt to pārmetumu, ka administratīvie iecirkņi nav paplašināti un pavairoti, kas no kultūrālā un saimnieciskā viedokļa būtu nepiecie-

šams. Ja paskatāmies citās valstīs, piemēram Prūsijā, tad redzam, ka tur viena aprinķa lielums ir caurmērā 600 kvadratkilometru; pavisam tur ir kādi 600 aprinķi. Tā mēs varētu ļoti labi ievērot visas trīs intereses — i latviešu, i latgaliešu, i krievu intereses, saskaldot aprinķi trīs daļās. Latvijā ir vismaz viens resors, kas ir pratis ievērot iedzīvotāju saimnieciskās intereses, un par godu jāsaka — tas ir mūsu dzelzceļu resors. Tas ir sabūvējis veselu rindu starpstaciju, tāpēc ka mūsu dzelzceļš bija tā būvēts, ka tas bija izdevīgs tranzitam no Krievijas, bet bija ļoti neizdevīgs Latvijas iedzīvotājiem: Stacijas sabūvētas par katrām 20—30 verstīm, un iedzīvotājiem dažkārt bija izdevīgāk braukt Rīgā ar ratiem nekā braukt līdz dzelzceļam. Tagad ir izbūvētas stacijas pa 5 un 10 verstīm. Tāpēc būtu svarīgi administratīvā aprinķa sadalīšanā turēties pie lietišķības viedokļa, mūsu aprinķus dubultojot.

Piemēram, ir notikusi tāda aplamība, ka Jaunlatgales aprinķis ir likvidēts. Tagad grib likvidēt Ilūkstes aprinķi. Lielāks bezprāts no kultūrālā viedokļa nepavisam nav domājams. Apskatait, kungi, karti! Jūs redzat tur Daugavpils aprinķi, kas ir 200 verstu garš. Sakait, kā nu lai cilvēks šinī aprinķī tiek līdz aprinķa pilsētai! Viņam jābrauc līdz dzelzceļa stacijai, tur jānovieto savs zirdziņš, tad jābrauc pa dzelzceļu tālāk un tad atkal visu šo garo ceļu atpakaļ. Tā ir pavisam neiespējama lieta. Tāpēc jāsaka, ka mūsu aprinķu skaitu vajadzētu vismaz dubultot. Ja mēs tagadējo 20 aprinķu vietā nodibinātu 60 aprinķus, tad tas, kungi, valstij varbūt izmaksātu kādu miljonu latu gadā vairāk, bet iedzīvotāji pelnītu 3 un 4 miljonus latu, jo nebūtu velti jātērē laiks un nauda. Mēs izturamies tā, it kā nebūtu pasaulē modernas mācības, mēs izturamies tā, it kā laiks nemaksātu naudu, ka laika tēriņam un taupībai nav nekādas nozīmes.

Šeit aizrādīja vēl, ja Jaunlatgali apstiprināšot par aprinķa pilsētu, tad iešot zudumā 300.000 latu. Bet sakait, vai citi iedzīvotāji nezaudēs vēl vairāk kā 300.000 latu, ja viņiem būs jābraukā uz Jaun-

latgali! Ja vēlētos izšķirt šo jautājumu lietderīgi, tad šeit vajadzētu būt zināmam plānam, kur būtu atzīmēts, cik pagastu ir Jaunlatgales apriņķī, cik ir iedzīvotāju, un tāpat, cik tur ir baltiešu, cik latgaliešu, cik baltkrievu un cik lielkrievu; tad mēs varētu daudz maz spriest. Kas tad tagad ir noticis? Vieni saka, ka pagasta vairākums ir par Jaunlatgali. Ko nozīmē pagasta vairākums? Viss taču atkarājas, cik pagastos ir iedzīvotāju, un mēs ļoti labi zinām, kā dažreiz ir ar to pagasta vairākumu. Dažreiz, piemēram, par šņabja pudeli var dabūt pagasta vairākumu savā pusē.

Ja gribētu lietišķi spriest, tad vajadzētu sarīkot plēbiscītu, bet to neprasa pat kreisās partijas. Labi, es esmu ar mieru, ja plēbiscīts izšķirtos par Jaunlatgali, lai tad būtu Jaunlatgale apriņķa pilsēta; bet kamēr to negrib, kamēr negrib dibināt arī vairāk apriņķu, atliek vienīgi paskatīties, kur ir apriņķa ģeografiskais centrs. Ģeografiskais centrs jau no vidus laikiem ir bijis Viļaka. (Sauciens no vietas: «Pareizi!») Es nemaz nepiederu pie latgaliešu partijām, bet izturoš pilnīgi objektīvi šinī lietā. Redziet, zemnieki pa lielākai daļai neizlietos dzelzceļu, bet brauks pa zemesceļiem, un Viļakā satek visi zemesceļi. Kungi, es būtu ļoti ar mieru, ja mēs te iedalītu divus apriņķus; bet kamēr ir tikai viens pats apriņķis, jāskatās no tautsaimnieciskā un saimnieciskā viedokļa, lai iedzīvotāji vismazāk zaudētu laika un naudas, braucot uz apriņķa pilsētu. No šī viedokļa mán atliek izteikties tikai par Viļaku.»

Par izlīdzinošo taisnību starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem.

16. septembrī 1930. g.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancāns**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams! Aizvien esmu uzstājies par izlīdzinošu taisnību starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem. Šai nolūkā, sākot ar 1923. gadu, esmu «Jaunākās Ziņās» atkārtoti rakstījis par augstāku labības cenu un lētu maizi. Esmu mēģinājis aizrādīt, ka ir pilnīgi savienojamas augstas labības cenas un samērā nedārga maize. Esmu aizrādījis arī uz to, ka starpību starp labības un maizes cenām spekulanti sadzen pārāk augstu. Zemnieku savienības mutē visu laiku ir bijusi tikai labības ievedmuita. Ievedmuitas iznākums ir zināms. Tas ir maizes sadārdzināšana un ne tikai par tik, cik liela ir ievedmuita, bet vēl klāt tirgotāju risks un peļņa. Tagad nu labās puses noteicošie kungi ir pārliecinājušies, ka labības cenas jārēgulē, un ir arī to izdarījuši; bet viņi ir aizmirsuši otru pusi, kas, varbūt, ir vēl svarīgāka — maizes cenas rēgulēšanu.

Savas domas šai lietā izteica arī strādnieku un, ja tā varētu izteikties, pseidozemnieku pārstāvis Jankus kungs. Man, gribot negribot, te jāvēršas pret Jankus kungu, kuram es dotu nopietnu padomu papriekš izsēdēt 3 bikses un tad nākt uz Saeimu un dot citiem padomus. Vispirms viņam būtu jāiepazīstas ar finanču zinātni un tautsaimniecības vēsturi; tad viņš zinātu, ka arī konservatīvās valstis — piemēram Anglija 18. gadsimta beigās un 19. gadsimta sākumā — ir pratušas rēgulēt maizes un labības cenas, ka tās ir noteikušas, ka rupjas maizes cena nedrīkst būt augstāka par labības cenu. Es ieteicu Jankus kungam izstudēt Fridricha Lielā labības ce-

nu politiku. Aizrādījums, ka labības monopōls komūnistiskā valstī ir pavisam kas cits, nekā pilsoniskā valstī, rāda tikai pilnīgu tautsaimniecības nepazīšanu.

Te runāja par aizmuguri; mums neesot aizmugures, un vajagot par to parūpēties. Es, kungi, domāju, ka tagad varu atsaukties uz pilnīgi neapšaubāmu liecinieku — sociāldemokratu Richteri, uz viņa ceļojuma piezīmēm pa Krieviju. To jūs, tā sauktie zemnieku un strādnieku deputātu kungi, nevarēsīt apstrīdēt, ka strādnieka maizes racija ir 1 mārčiņa dienā, ka tauku vai speķa racija ir 1 mārčiņa mēnesī un sviesta racija arī 1 mārčiņa mēnesī. Tā tad, ja strādnieks grib cilvēcīgi paēst, ja viņš grib paēst tā, kā ēd tanī pašā jūsu nosunitā, pilsoniskā Latvijā, viņam tas viss jāpērk par paaugstinātu — 15-kārtīgu un pat 30-kārtīgu cenu, jo tas sviests, ko var pirt tirgū, Padomijā maksā līdz 30 rubļu mārčiņa. Sakait, cik vienam Padomijas strādniekam, ar kādiem 50—60 rubļiem algas mēnesī, no kuŗiem viņam vēl iet nost tas, ko viņš saņem uz kartiņas, cik viņam paliek pāri, ar ko pirt to papildu raciju! (Sauciens pa labi: «Laicēns jau aizbrauca to porciju ēst!») Es nezinu, ko teiktu dāņi, kuŗu saimnieciskie apstākļi ir sliktāki, kuŗiem nav mežu, kuŗiem nav ūdensspēka, ja viņiem ieteiktu griezties pie Padomijas aizmugures. Viņi palaujas paši uz saviem spēkiem un ir panākuši tautas labklājību, kas ir ne tik vien divi un trīs reizes augstāka kā Padomijā, bet arī daudz augstāka kā Latvijā.

Tā tad viss jautājums ir par to, vai tiešām arī pilsoniskā valstī nav iespējams rast izlīdzinošu taisnību vismaz līdz zināmam mēram, jo pilnīgu taisnību atrast, kā zināms, nav iespējams; bet vismazāk to var atrast Padomijā. (Sauciens pa kreisi: «Jums, bez šaubām, tās tur nav!»)

Kas attiecas uz jautājumu par maizes cenu regulēšanu, vai tas izdarāms — man jāteic Jankus kungam, ka visa viņa gudrība ir tikai tas, ka strādniekiem jācīnās par algu paaugstināšanu. Katrs, kas daudzmaz zina Vācijas saimniecisko vēsturi inflācijas

laikā, zinās, ka uzņēmēji ar prieku maksāja augstākas algas, bet tanī pat laikā pārtikas vielu pārdevēji vēl ātrāk paaugstināja pārtikas vielu cenas. Katrā ziņā Jankus kungs gan varētu pamācīties, ka jau pirms pusotra tūkstoša gadu lielais romiešu ķeizars Dioklecians izdeva cenu tabulu, un taisni pateicoties tam Romas valsts — vai tā nu bija slikta vai laba, par to nerunāsim —, varēja pastāvēt vēl kādus pusotra simta gadus ilgāk.

Attiecībā uz cenu izlīdzināšanu gribu aizrādīt, ka pastāvošā koalīcija ir gan nolēmusi, ka labību katrs var ievest svabadi, bet pie rudzu miltiem jābūt 50% vietējo rudzu un pie kviešu miltiem 20% vietējo kviešu piemelumam. Es gribētu jautāt zemkopības ministra kungam, kā viņš zina, ka ar tiem 50% un 20% iztiks. Nupat šinīs dienās ir publicēts — man liekas vispirms tas parādījās taisni «Brīvā Zemē» — pārskats par šī gada ražu. Ja šī statistika ir pareiza, tad iznāk, ka šogad ražots 90.000 tonnu rudzu vairāk nekā pērn. Tā nu iznāk, ka šogad mūsu raža ir bijusi tāda, ka ievest labību nemaz nav vajadzīgs. Kā to aizkavēt? — To var aizkavēt tikai tad, ja valdībai ir labības monopols, bet nevis ar kādiem piemeluma procentiem. Kas tagad iznāks? Vai valdība pirks labību no zemniekiem? — Valdībai šimbrīžam, zemkopības ministra kungam ir laikam kādi 6 miljoni vai pat tikai 5 miljoni latu. (Starpsaucieni.) Es domāju, ka tie būs jau izkrogēti. Kā tad nu būs turpmāk? Steigšus būs vajadzīgs vairāk naudas! Bija domāts iepirkt 60.000 tonnas rudzu, kas maksātu gandrīz 15.000.000 latu. Ja nu jāpērk vēl 20000 tonnas kviešu, tie maksātu 6.000.000 latu. Kopā iznāk 21.000.000 latu. Šīs naudas jums vēl nav, tā vēl nav atvēlēta, un jūs arī neesat domājuši to pieprasīt. Varbūt zemkopības ministra kungs domā, ka labību ātri izpirks lieldzirnāvieki un ka tādā kārtā nauda atkal radīsies? — Bet lieldzirnāvieki ir gudri kungi: viņi nepērk labību, vai arī prasa, lai dod uz kredīta! Kāpēc tad viņi pirks, ja viņiem ir tik daudz labības, ko malt miltos, ka var pelnīt pusi uz pusi! Nevienam taču nav noslēpums, ka tagad var dabūt no Padomi-

jas rudzus par apmēram 100 rubļu pudu, no Amerikas — par apmēram 110 līdz 115 rubļiem pudu; Polijas rudzi arī laikam daudz vairāk par 100 rubļu puds nemaksā. Kas nu iznāk? — Iekšzemes labības trūkuma dēļ un tāpēc, ka Zemkopības ministrija nevar dot kreditu, maļ tos pašus ārzemju rudzus, kas maksā 100 rubļus puds. Tādā kārtā iznāk 15 santimi par kilogramu, bet to tiesu par miltiem pelnī pusi uz pusi. Par taisnošanos dažās avīzēs aizrāda, ka rudzu milti maksājot tikai 23 santimi kilogramus. Te taisni ir tas jautājums, ka lieldzirnavnieki pelnī pusi uz pusi.

Gribu pieiet arī jautājumam, vai ir iespējams reālizēt to, ko agrākās gudrās valdības prasīja, proti — lai rupjas maizes cena nebūtu dārgāka par rudzu cenu. Šī teze ir apstrīdēta no divām pusēm — no kreisās un no labās puses. Ir aizrādīts, ka viss atkarājosies no miltu cenas u. t. t. Es varu atsaukties uz vienu ļoti labu liecinieku man par labu, proti — vienu sīko maiznieku pārstāvi Norberta kungu, kurš «Jaunāko Ziņu» 20. augusta numurā ir publicējis aizrādījumu par sīko maiznieku izdevumiem, kas strādā pa lielākai daļai paši bez liekiem strādniekiem, vai ar saviem ģimenes locekļiem. Viņa rēķins ir tāds, ka 100 kg miltu var dot 140 kg maizes, ka izdevumi ir — 1 lats par malku, 2,2 lati algas meistaram, 0,5 lati — zēnam, 0,16 — elektrība motoram, 30 santimu — telpu īre, 40 santimu — piegādāšana. Tā tad viņš aprēķina, ka pašam maizniekam 100 kg pārstrādāšana izmaksā 4,36 lati. Viņš rēķina, ka pārdot tos varētu par 5 latiem, tā ka sīkā maiznieka peļņa būtu 64 santimi par 100 kg. Aizrādīts gan, ka izstrādājot plucināto vai, kā rīdzinieki to sauc, «breijāto» maizi, izdevumi esot 1½—2 lati lielāki. Ja nu salīdzinām, tad, pastāvot ļoti zemām miltu un ļoti zemām rudzu cenām, iznāk, ka šī teze, ka maizes cena nedrīkst būt augstāka nevis tikai par miltu, bet arī par rudzu graudu cenu, pilnīgi attaisnojās, jo ja rēķina miltu cenu 18 santimus par kg, izcepot 140 kg maizes, ieņēmuma iznāk apmēram 25,2 lati, t. i. pat 7,20 latu vairāk un ne tikai 5 lati

vairāk. Tā tad tas ir pilnīgi iespējams. Ja rupjas maizes cena visus pēdējos gadus ir pārsniegusi graudu cenas par 20% un pat 30%, tad iemesls ir nevis tas, ka sīkie maiznieki būtu nezin kā spekulējuši vai plēsuši, bet ka to peļņu paņēma lieldzirnavnieki, no kuriem viņi bija spiesti ņemt miltus pa lielākai daļai uz kredita. Te nu būtu bijis gudras valdības uzdevums taisni par to gādāt, lai starpība starp to, ko dabū zemnieki, un starp to cenu, kāda jāmaksā pircējiem, nesakāptu neattaisnojamā augstumā. Taisni par to līdzšinējā likumā nav gādāts; par to varēs gādāt, ja būs pilnīgs labības monopols. Ievērojot to, ka mūsu raža šogad ir tik liela, mums nemaz daudz ārzemes labības nevajadzētu. Ja robeža būs «aizklapēta», tad jaunu labību ielaidīs iekšā tikai tad, kad vecā būs patērēta. Tādu stāvokli mēs jau drīz varētu radīt.

Par visām lietām jau laikus vajadzētu apjautāties, kādi apstākļi ir Latgalē, vai arī Latgalē šogad tomēr nebūtu labības pietiekoši. Tādā gadījumā arī mūsu latgalieši celtu dumpi, ja no viņiem tāpat prasītu tos 24 santimus par kilogramu, ko mēs maksājam zemniekiem. Ja, piemēram, tur būtu jāieved un jāpiemā, kā tas valdības noteikumos paredzēts, pusi uz pusi un ja būtu jāmaksā zemniekiem izsniedzamā cena — 24 santimi, tad šeit būtu gan jāpadomā. Es domāju, to valdība varētu ļoti labi uzņemties. Ja ir runa par zemniecības pabalstīšanu, viņa varētu uzņemties transporta un samalšanas izdevumus un tā dot darbu un maizi arī mūsu lauku meldejiem, kas tagad ir atstāti novārtā. Labība, lūk, nāk uz pilsētām, un tāpēc to saņems tikai lieldzirnavnieki. Ir jau sen pazīstama lieta, ka mūsu lauku meldeji maļ lētāk nekā pilsētnieki, jo viņi ūdens spēku nerēķina, bet pilsētā jākurina tvaika mašīna vai eļļas motors, lai dzirnavu akmeni kustinātu. Ir zināms, ka lauku meldeji maļ rupjos miltus par 4, lielākais — 5 rubļiem pudu un bīdelētos — par 20 rubļiem pudu. Pilsētu meldeji rēķina vismaz 50% vairāk.

Kreisais spārns aizrāda, ka zemkopjiem vajadzētu maksāt par labību ne vairāk par pasaules tir-

gus cenu, pieskaitot transporta un citus liekus izdevumus. Es domāju, ka šāds viedoklis nav pieņemams, jo tas atstātu ļoti smagu iespaidu uz zemkopjiem. Pasaules tirgū mēs varam dabūt labību par 100—110 rubļiem pudu. Mūsu zemkopjus šāda cena izpostītu.

Kā tas notiek, ka pasaules tirgū var dabūt tik lētu labību? Pirmais iemesls ir tas, ka no Amerikas, kur laukus nevajaga mēsot, jo tur ir laba melnzeme, — sevišķi no Amerikas Savienotām valstīm — izved rudzus, tāpat no Kanādas un bez tam vēl labību no Padomijas. Interesanti, ka tur valda tas pats cara valdības ministra Višņegradska gudrības likums: paši neēdīsim, bet izvest vajaga. Padomija izsviež Eiropas tirgū labību par smieklīgi lētām cenām, nositot cenas, izsviež arī linus, tikai lai dabūtu daudz maz valūtas. Labības tagadējās tirgus cenas ir tik zemas, cik zemas tās bija pagājušā gadsimta 80-tos un 90-tos gados, kad visa Eiropa želojās par lauksaimniecības krīzi. Arī slavenajā Anglijā bija ārkārtīga lauksaimniecības krīze. Tur zemkopji glābās tā, ka viņiem uz pusi pazemināja nomas. Tas bija iespējams tāpēc, ka Anglijas zemkopji bija rentnieki un zemes īpašnieki, bagātie lordi, kam piedēra vēl ogļu raktuves un īpašumi pilsētās, varēja to darīt. Saprotams, vēlāk varbūt mēs varētu pazemināt tagadējās cenas, bet tagad, pastāvot tagadējiem ražošanas izdevumiem, 4 latus par pudu, t. i. 24 santimus par kilogramu rudzu es uzskatu par piemērotu cenu. Te jāteic labajam spārnam, ka ražošanas izdevumus būtu gan iespējams stipri samazināt, kas līdz šim nav noticis. To liecināja jau tas, ka pie mums, kas esam agrāra valsts, valda tāds absurds, ka gadu no gada ievēd lielus labības kvantumus. Pērn taču bija labs gads un tomēr ievēda lielu vairumu labības, pāri par 150.000 tonnām. Ražošanas izdevumi ir augsti, bet vai būs līdzēts, ja paaugstināsim labības cenas? Kas tās samaksās? Cik mums ir pilsētnieku? Ja labības cenas paaugstina rūpniecības valsts, piemēram Vācija, kur ar zemkopību nodarbojas nepilna $\frac{1}{4}$ iedzīvotāju, tikai 22,5%, bet pā-

rējie 87,5% nodarbināti rūpniecībā, tad vēl ir iespējams ko panākt; bet pie mums, kur, kā labās puses kungi apgalvo, zemkopju ir $\frac{2}{3}$ iedzīvotāju, mēs nekā nepanāksim. Kā tad lai tiek cauri pilsētnieki, kuriem būs jāpārmaksā? Daudz vienkāršāk būtu samazināt ražošanas izdevumus.

Tagad beidzot pēdējā laikā arī labā spārna kungi ir atzinuši, par spīti Arvedam Berga kungam, ka jāpazemina mākslīgo mēsļu cenas un jādomā par lauksaimniecības mašīnu un darba rīku cenu pazemināšanu. Mākslīgie mēsli pie mums ir par 25% dārgāki nekā Vācijā. Arī spēka barība pie mums ir dārgāka. Cik milzīga starpība ir starp lauksaimniecības mašīnu un darba rīku cenām pie mums un citās valstīs, par to liecina zinātnieki, kas ir apceļojuši Ameriku un kas zina, ka Amerikā darba rīku un mašīnu cenas ir pus tik augstas kā Vācijā; bet mēs jau turamies pie Vācijas, lai gan mūsu zemkopjiem nav tik lieli ienākumi kā Vācijā. Esmu jau aizrādījis, ka mums pašiem vajadzētu nodibināt lauksaimniecības mašīnu fabriku, bet tas līdz šim vēl nav atradis dzirdīgas ausis. Amerikā plaujmašina maksā 22 dollarus. Zirgu grābekļa cena bija 10 dollari, bet mūsu zemkopjiem prasa 200 un 600 latu par zirgu grābekli. Bet par to mūsu kungi nav padomājuši.

Kas attiecas uz cenām, es pat domāju, ka trūcīgākām pilsētnieku šķirām par labu maizes cena varētu būt pat mazliet zemāka par graudu cenu, t. i. par to caurmēra graudu cenu, kas iznāk, ja maļ pusi ārzemes un pusi iekšzemes rudzu; ja pietiktu tikai iekšzemes rudzu, tad maizei vajadzētu būt lētākai par graudiem. Ja ievestu maizes labības monopōlu, varētu arī mazliet piemaksāt rudzu maizes palētināšanas nolūkā. Pie mums pastāv tāds absurds, ka kviešu graudu ievedmuita ir 7 santimi par kilogramu, bet par kviešu miltiem — 25 santimi. Visās kultūrālās valstīs, pat slavētā fašistiskā Itālijā šī muita ir 7 un 11 un pat 7 un 10; citiem vārdiem — tā ir tā tehniskā starpība, ievērojot to, ka no 100 mārčiņām graudu iznāk kādas 100 mārčiņas bīdelētu miltu. Mūsu lieldzirnavnieki apgalvo, ka viņi šo starpību

nemaz neizmantojot, viņi pārdodot pirmās šķiras kviešu miltus par 53 santimetriem, otrās šķiras par 40 un trešās šķiras par 20 santimetriem mārčiņu. Es šinīs dienās apjautājos Armijas ekonomiskajā veikalā, kur pārdod vislētāki, un dabūju dzirdēt, ka pirmās šķiras kviešu milti maksā 65 santimus un otrās šķiras — 60 santimus kilograms. Amerikas vislabākos kviešu miltus šimbrīžam var dabūt par 33 šiliņiem, t. i. 1 kilogramu kviešu var dabūt par 27 santimetriem un 1 kilograms kviešu miltu nemaksā vairāk par 30—38 santimetriem. Vēl lētāk nekā amerikāņi pārdod savus augstvērtīgos, ar augstu olbaltuma procentu kviešus Padomija. Padomija izsviež Dienvidkrievijas kviešus līdz Londonai par 30 šiliņiem kvoteri; tie ir tikpat labi kā Manitobas kvieši. Ar visu muitu šie Dienvidkrievijas kvieši izmaksā ne vairāk par 33—35 santimetriem kilograms. Kungi, ja nu pieturētos pie tādas teorijas, ka kviešu maize ir greznības lieta, un ja ievestu šīs maizes labības pilnu monopōlu, tad iznāktu, ka uz kviešu miltiem valsts varētu pelnīt 30 santimus no kilograma; ja nu tikai pusi šīs summas piemaksātu par rudziem, tad tūliņ par iekšzemes rudziem varētu maksāt zemniekiem 24 santimus par kilogramu; arī tad, ja iekšzemes patēriņu varētu segt vienīgi ar pašu labību, rupju rudzu maize maksātu 20—21 santimu kilograms.

Tālāk man vēl jāsaka — to es jau iepriekš aizrādiju —, ka labā puse nemaz nav domājusi par ražošanas līdzekļu palētināšanu, ka ir domāts tikai par prēmijām. Mums ir prēmijas par sviestu, arī par bekonu. Es varētu aizrādīt, kāds absurds pastāv piemēram ar bekona cenām. Latvijā bekona cena ir tagad apmēram 100 santimi par kilogramu dzīvsvārā. Londonā cena ir tāda, ka tur iznāk 74 šiliņi par centneru, kādēļ var teikt, ka varētu maksāt 138 santimus par kilogramu, ja valdība uzņemtos pārstrādāšanu un transporta izdevumus līdz Anglijai. Dānijas bekons, vispār ņemot, nav labāks, bet tā kā dāņi ir mazliet izveicīgāki un mazliet labāk prot barot cūkas, viņu bekona cena sasniedz 1 latu 56 santimus. Mēs gribam maksāt prēmijas, bet arī bez

prēmijām, tikai racionālāk rīkojoties, mēs varētu zemkopjiem maksāt daudz vairāk. Tāpat ir ar sviestu. Tagad par Latvijas eksporta sviestu maksā Ls 3,50, bet zemnieks nedabū vairāk par Ls 2,30 līdz 2,40 par kilogramu. Mūsu kopmoderniecības pārstrādāšanas izdevumi ir par lieliem. Šinī ziņā valdība varētu palīdzēt, vienkārši ievēdot kopmoderniecību kontroli, no otras puses, uzņemoties, manis dēļ, visus kopmoderniecību parādus, aizņēmumu procentus, kā arī amortizācijas daļu. Dānijas sviestu Londonā kotē Ls 3,72 par kilogramu. Redziet, Latvijā mēs varētu maksāt zemniekiem Ls 3,20, t. i. 80 santimu par kilogramu vairāk, ja mēs gādātu par to — un tas ir iespējams —, lai mūsu sviesta kvalitāti uzlabotu līdz Dānijas sviesta labumam. Man ir stāstīts, ka pie mums kādas 7 kuģu biedrības vai kuģi nodarbojas ar sviesta transportu. Gadās, ka sviests, kas iznācis no mūsu valsts saldētavas un bijis ļoti labas kvalitātes, štetinā vai Londonā ir stāvējis dažas stundas uz klāja lauka saulē un sabojājies. Ar to varbūt pa daļai izskaidrojamas mūsu sviesta zemās cenas.

Valdībai vajadzētu rūpēties par pamatīgu statistiku. Mums taču ir pagastos darbinieki! Kam tad ir šie vietnieki un citi darbinieki, ja viņi nevar pamatīgi apjautāties un konstatēt, kādiem zemkopjiem ir, un kādiem nav ko pārdot. Es zinu, ir vesela rinda pagastu, kas par to sūdzas. Piemēram Tirzā, pa daļai arī piebaldzēni žēlojas, ka viņiem neesot rudzu, ko pārdot. (Starpsaucieni.) Es domāju, to varēs pateikt arī Breikša kungs! — Man taisni piebaldzēni ir žēlojušies, ka viņiem neesot rudzu, ko pārdot, un tāpēc rudzu cenas viņus neinteresē. Es domāju, ka no valsts valūtas politikas viedokļa ir ļoti liela nozīme tam, ka mēs tiktu tik tālu, ka mums nebūtu jāieved labība. Ir taču absurds, ka mēs, agrāra valsts, pat normālos gados ievadam par 30.000.000 līdz 40.000.000 latu maizes labības. Un ar ko lai mēs to maksājam? Mēs pagaidām to maksājam pa lielākai daļai ar mūsu zaļo zeltu — ar mūsu

mežiem. Bet te jau ir tas bīstamais! Cik ilgi tad mēs tā varēsim saimniekot!

Zemkopības ministra kungam es gan liktu pie sirds parūpēties uzzināt, kas īsti labību pārdod. Tas darbs būtu ļoti svētīgs un ļoti labi atmaksātos. Par visām lietām — ko mūsu valdība domā iesākt, ja viņa ir iepirkusi labību par 20—25 miljoniem un nevarēs to patērēt. Kur viņu tad likt? Saka, ka pa lielākai daļai šī labība esot žāvēta. Bet te būtu vajadzīga statistika, cik tonnu ir iepirkts žāvētas labības, ko var, ja vajadzīgs, uzglabāt pat pāris gadu, un cik ir iegādāts nežāvētas labības, ko var uzglabāt tikai pāris nedēļas. Es domāju, ka katrs, kas uz laukiem ir dzīvojis, zinās, ka labība, ja to beŗ klētīs, allaŗ «jāpāršķipelē». Ja to beŗ 3—4 un 5 pēdu augstumā, tad tā var ātri sakarst un bojāties. Te mums Rīgā ir elevātori. Tas ir taisni brīnums — mums ir 2 lieli elevātori: viens ir Centrālās savienības Bissenieka elevātors un otrs — pilsētas valdes elevātors, bet abi viņi ir tukši. Ja labība būtu sabēŗta šinīs elevātoros, arī tad, ja viņa būtu drēgna, tā nebojātos. Piemēram, ja mums būtu 20.000 tonnas sauso Dienvidkrievijas, vai Kanādas, vai Ziemeļamerikas Savienoto valstu rudzu, kas satur 2% drēgnuma, tad tos varētu maisīt pat ar Latvijas nekaltētiem rudziem un tādā kārtā tos uzturēt nebojātus. Bet tas nu nav noticis, šie elevātori ir tukši. Mūsu kara resoram labības pašreiz esot kādas 1000 vai 2000 tonnas. Par visām tādām lietām tagadējā valdība nemaz nav padomājusi. Tur ir arī kaltētava, bet tā, diemžēl, strādā tik gausi, ka dienā var izkaltēt tikai 50 tonnas rudzu. Kad nu mums tagad rudzu ieklūdums ir kādas 1000 tonnas dienā, tad nemaz nav zināms, kā mēs tiksīm ar šo lietu galā. Es šos skaitļus galīgi nezīnu, bet jādomā, ka zemkopības ministrim tie ir zināmi pilnīgāki. Ja nebūtu šis pārsteigtās labības nodošanas, bet ja būtu ievests labības monopōls, tad zemnieki zinātu, ka viņi labību var nodot cauru ziemu, un nevarētu pārmest tādās lietās kā tagad, ka daŗi spekulanti slepeni uzpērķ ārzemju labību un pārdod par Latvijas. «Brīvā Zeme» ir gan

šo apgalvojumu apstrīdējusi, bet es no trim vai četrām pusēm esmu dzirdējis, sevišķi par pierobežas apgabaliem, Lietuvas un Padomijas robežām, ka tur tādas lietas notiekot. Te nu vajadzētu gan robežas stingrāk apsargāt, bet tā ir mūsu iekšlietu resora darīšana. Pastāvot monopōlam to varētu vieglāk rēgulēt.

Visā visumā es gan domāju, ka mums nekas neatliks, kā šogad tās cenas, kādas ir noteiktas, paturēt; bet gan katrā ziņā likums jāpaplašina ar labības pilnu monopōlu — vismaz maizes labības monopōlu, t. i. rudzu un kviešu monopōlu, un ar stingru maizes cenu rēgulēšanu pilsētās, nosakot, ka rupjas maizes cena nedrīkst pārsniegt rudzu graudu cenu. Vēl labāk būtu, ja piemaksātu mazliet klāt no kviešu monopōla, tā dodot trūcīgiem iedzīvotājiem iespēju saņemt rupjo maizi par pieņēmīgu cenu.»

**Prof. Dr. Balodis sūta stud. Jankus kungu pamācīties
tautsaimniecības un finanču vēsturi.**

17. oktobrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputatam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): Augstais nams!

Man, diemžēl, students Jankus kungs drusku jāsūta pamācīties tautsaimniecības un finanču vēsturi. Ir jau ļoti atzīstams, ka Jankus kungs citē mana bijušā klausītāja Ceichnera rakstu «Ekonomistā». Bet to viņš nezina, ka es uz visu to esmu jau daudz agrāk aizrādījis. (O. J a n k u s starpsauciens). No visa tā Jūs nekā nezināt, vai arī negribat zināt, un ar tādiem ignōrantiem ir grūti cīnīties. Bet uz vienu lietu gan es gribētu aizrādīt. (O. J a n k u s starpsauciens.) — Lūdzu, atļaujiet papriekš man runāt! — Jūs proponējat ar savu gudrību atcelt miltu miltu un sakāt, ka tad būs lēta maize. Nē, tā tas nebūs! Tas tikai pierāda, ka Jūs esat tautsaimniecībai 100 gadus pakaļ palikuši. «Jaunākās Ziņās», sākot ar 1923. gadu, es katru gadu esmu aizrādījis savos rakstos: lēta labība — dārga maize, ka lieldzīrnavnieki ir kapitālisti... (O. J a n k u s starpsauciens.) Jūs kaņojat pret kapitālismu, bet tik daudz Jūs nezināt, nesaprotat, nejēdzat, ka ne viss atkarājas no tā, kas miltus ražo. Vai laucinieks var ēst graudus? Vai viņš ēd miltus? Nē, viņam jāēd maize! Es šos aizrādījumus esmu devis sākot ar 1923. gadu, pastāvīgi, bet Jūs tos atkārtoti esat ignōrējuši. Mums ilgu laiku nebija rudzu miltu miltas. Pašreizējā miltu miltas ir ieviesta tikai kopš divi gadiem, bet, neskatoties uz to, ka agrāk nebija miltas, bija ārkārtīgi liela diference starp maizes cenu un labības cenu. Mēs visu laiku redzējām, ka mūsu zemes importieri neliekas zinot, ka labība ir mums pašiem iekšzemē,

bet viņi to ievēd no ārzemēm, jo tas viņiem ir ērtāki. Ārzemēs importieņi dabū labību uz kredīta, un tāpēc viņiem visu laiku bija ērtāk pirkt dārgāku ārzemju labību un pārvaldīt maizes cepējus, bet reizē ar to arī sadārdzināt maizi, lai pēc visa tā kopā tikai iedzīvotos. Tagad ar muitas atcelšanu jūs nekā nevarat līdzēt. Te gan varētu ko līdzēt ar monopola ievēšanu. Es nemaz neaizstāvu pilnīgi tādu projektu, kādu sociāldemokrātu partija lika priekšā. (Starpšaucieni; troksnis.) Es jau vairākkārt esmu rakstījis, ka desmit procentu pārvaldes izdevumiem ir par daudz. Mums taču ir linu monopols, bet tur pārvaldes izdevumi prasa tik kāduš 2,5%. Arī šeit mēs tiktu cauri ar mazāku procentu.

Jankus kungs laikam nezina, ka ne muitas atcelšana ir galvenais maizes palētināšanai. Viņš laikam nezina, ka ir pasaulē arī tādas zemes, pie tam uz augstas attīstības pakāpes, kur labības muitas nav. Man te ir priekšā vācu statistiskā gada grāmata, un tanī mēs lasām par Dāniju, ka tur labības muitas nav. Kviešu miltu cena tur ir 40 santimi par kilogramu, bet baltas maizes cena — 79 santimi. Ja no viena kilograma kviešu miltu izcep 1,3 kilograma maizes pēc Jankus kunga aizrādījuma, tad taču mēs redzam, ka maizes cena ir par 250% augstāka. Anglijā lieta nav tik traka; tur cenas starpība starp maizi un tieši miltiem pārsniedz 50%.

Es jau esmu aizrādījis uz vienu neērtību, varētu pat sacīt — nelietību, ka lieldzirnāviekiem ir iespēja pelnīt ar muitas diferenci starp kviešu graudiem, kas ir 7 santimi par kilogramu, un kviešu miltiem, kas ir 25 santimi. Aprēķini, ko tagad sniedz Ceichners, ir pareizi, jo tāduš pat aprēķinus es esmu publicējis apmēram 7 gadus agrāk. Jankus kungs studē, bet, kā redzams, nekā no visa tā nezina. (Jautrība.) Arī tad, ja nebūtu muitas, nav sacīts, ka kviešu maizes cena kristos. Viss atkarājas no tā, kas ir spēcīgākais, vai pircējs, vai vidūtājs — lieldzirnāviņš un importieris. Es domāju, ka jums kā komunistu piekritējiem jāzina, ka kapitālistiskā valstī kapitālists ir spēcīgākais, ja neuzstājas vēl

spēcīgāka vara, proti — pati valsts, ievēdot tirdzniecības monopōlu.

Alberinga kungs gluži pareizi aizrādīja, ka mums šogad ir tāda rudzu raža, ka rudzu ievēšana nebūtu vajadzīga, bet rudzus tomēr ievēd. Mūsu valūta aizplūst. Es nezinu, cik ilgi tā ies. Mums būs valūtas sabrukums. Ko mēs šogad vairs varam izvest? Koku cenas, pateicoties Padomijas dempingam, nokritušas. Koku tirgotāji labprāt gribētu atteikties no saviem pagājušā gada kontraktiem, tiklīdz valdība to atļautu. — Linu cenas arī kritušas. Tā tad mums ir ārkārtīgi svarīgi taupīt valūtu, un to mēs varam darīt tikai tad, ja atļaujam ievest tikai to, kas nepieciešami vajadzīgs.

Te aizrādīja vēl uz latgaliešiem. Saprotams, es nebūt neesmu pretim, ka latgaliešu vajadzībām atļauj ko ievest no ārzemēm. Latgalieši jau ir dabūjuši dažas ekstrā desas. (Jautrība.) Kāpēc neatļaut viņiem kādas pāris desmit tūkstoš tonnas rudzu ievest vai nu no Padomijas, vai arī Polijas? Bet tad vajadzētu būt drošai garantijai no atsevišķiem pagastiem, ka šos no Polijas vai citurienes ievestos rudzus nepārdos tālāk uz Rīgu, vai citām lielākām pilsētām, kā Daugavpili un Rēzekni. Zināms, varētu šo labību krāsot ar eozīnu, bet tad laikam paši latgalieši to negribētu ēst. Eozīns ir ļoti lēta krāsa, jo par vienu santīmu var nokrāsot veselu pūru labības. Par šo jautājumu jau varētu runāt, bet tomēr vairāk mums būtu jārunā par jautājumu, kā panākt, lai arī normālos gados mums labību nevajadzētu ievest. Man šķiet, ka to mēs panāktu ar zemkopju ražošanas līdzekļu palētināšanu, protams, — arī ar latgaliešu ražošanas līdzekļu palētināšanu, kur ir viszemākās ražas, bieži vien tik pat zemas kā Padomju Krievijā. Saprotama lieta, ka ar tik zemām ražām un tik lielu iedzīvotāju daudzumu kā Latgalē, kur caurmērā dzīvo 50 cilvēku uz kvadrātkilometra — pārējā Latvijā ir tikai caurmērā 25 cilvēki uz kvadrātkilometra —, latgalieši ar savu ražu nevar iztikēt. To varētu panākt, ja valdība gādātu par lētiem mākslīgiem mēsliem, piemēram, par lētu čilisalpetri, kas būtu sevi-

šķi ieteicams, jo ar vienu maisu Čiles salpētra var ražot 4 maisus labības. Ja mums būtu lēti mākslīgi mēsli, tad latgalieši varētu ražot lētu labību. Tas būtu panākams jau nākošā gadā, ja tik valdība no Saeimas izprasītu attiecīgus kreditus, kas, cerams, netiktu liegti.

Saeimas komisijās ir runāts par lētu lopbarību. Arī es šim jautājumam nevaru paiet garām; tā ir svarīga lieta. Visa Dānijas eksportsaimniecība dibinās uz lētas ievestas lopbarības. Džeņa kungs, lai gan citādi esmu viņa pretinieks, jāatzīstas, komisijā ir iesniedzis labu priekšlikumu, proti, ka labību varētu jaukt ar gaļas un zivju miltiem. Tas ir ļoti prātīgs padoms. Tas ir pilnīgi prātīgi, jo gaļas un zivju milti nemaksās vairāk par kādiem 20 latiem centners. Ja tos jauktu ar šo dempinga labību, tad lieta būtu pilnīgi droša, jo sajauktā labība mazliet ož, un to neviens nevarētu cept maizē. Pastāvot tagadējām, ārkārtīgi zemām cūkgaļas un sevišķi bekona cūku cenām — 60 santimetriem par kilogramu, vēl vienmēr būtu iespējams ražot, izlietojot 4,5 dubultcentnera tādas jauktas labības viena centnera bekona ražošanai, lai gan jāsaprot, ka pareizāk būtu, ja valdībā uzņemtos bekona cūku — tāpat kā sviesta — eksportu un samazinātu izdevumus.

Visā visumā var teikt tikai to, ka aizrādījums, ka ar labības muiņas atcelšanu viss būs panākts, neiztur kritikas. Tas pierāda tikai tautsaimniecības, finanču zinātnes un, par visām lietām, cenu statistikas nezināšanu un tāpēc nekā nedod. Vienīgais, kas varētu ko dot, būtu prātīgs valsts labības ievadumu monopols. Šogad, varbūt, labības ieviešana nemaz nebūs vajadzīga. Esmu jau aizrādījis, ka ir pat iespēja dot maizi lētāk par graudu cenu. Uz to esmu aizrādījis «Jaunākās Ziņās», par to man ir pie rokas vesela grāmata. Esmu jau agrāk uzaicinājis kādu no saviem klausītājiem uzrakstīt 120 lapas pušu lielu disertāciju par maizes monopōlu, vai labības dzirnavniecības monopōlu, kurā būtu savākti kopā visi Vācijas dati par šīm lietām. (Sauciens pa kreisi.) Jūs, komunistu kungī, kā visas zinātniskās literātū-

ras ignōranti, nekā negribat no tā zināt. Jūsu gudrība ir veca mančestriešu gudrība, kuŗa ir jau 100 gadus novecojusies. Ja maizi izstrādā lielos uzņēmumos, t. i. fabrikās, kad ražošanas izdevumu ir ne vairāk par 10%—12%, tad, ievērojot vēl to, ka rupjās maizes piemalums vien ir 35%, ja arī šiem 12% ražošanas izdevumu maizes fabrikās pieskaita klāt atkalpārdevēju, t. i. starpnieku peļņu, kas ir 15%, tik un tā maizi būtu iespējams dot par 10% zem graudu cenas. Ir pat vēl lielāka iespējamība. Proti, ja to diferenci, kas ir starp balto miltu un kviešu graudu cenu, to 5—6 miljonu latu peļņu gadā, ko iegūst lieldzirnavnieki ar muitas starpību, izlietotu kā fondu lauksaimniecības aizsardzībai no vienas puses un maizes palētināšanai, kas ir pilsētnieku un arī strādnieku interešu labā, no otras puses, ja to dalītu uz pusi un 2—3 miljonus latu pieliktu klāt rudzu maizes palētināšanai, atstājot baltmaizes cenu līdzšinējā augstumā, tad būtu iespējams, ja rudzu cena būtu 24 sant. par kilo, par rudzu maizi neņemt vairāk par 20 un, varbūt, pat tikai 18 santīmiem. Un to jūs, komunistu kungi, nepanāksit ne ar kādu muitas atcelšanu. Muitas atcelšana būs noderīga tikai kapitālistiem, kas tautsaimniecību tur savās rokās.»

Par Saeimas komisijām un atlīdzību 18. marta cie-
tušiem un kareivjiem.

14. novembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam
Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams!
Par to, ka budžeta komisija jau lietu pārrunājusi
un pieņēmusi zināmu lēmumu, es dabūju dzirdēt nu-
pat tikai pirmo reizi šeit Saeimā. Tas tikai ir vēlreiz
pierādījums, cik nelietderīgi sastādītas mūsu kom-
misijas. Komisijas var lemt, bet šos lēmumus ne-
dabū zināt pat Saeimas deputāti. Tas notiek tāpēc,
ka komisijas sastādītas nevis pēc lietderības atslē-
gas, bet pēc partiju procentuālām attiecībām, un
lietpratēji galvenā kārtā paliek ārpus komisijām.
Visu to, ko lemj komisijas, vismaz vajadzēja pro-
tokolēt un padarīt pieietamu visiem Saeimas depu-
tātiem. Tad nebūtu tādu gadījumu, kāds ir nupat,
kad mēs Augstajā namā nezinām, kādā virzienā un
ko lēmusi Saeimas budžeta komisija.

Nupat Gulbja kungs paskaidroja, kā jautājums
domāts. Vajagot uzlikt papildu akcīzi un ar ienā-
kumiem meliorēt kādus 50.000 ha purvu. Tikai no
Bļodnieka kunga dabūju zināt, kāda šī papildu ak-
cīze domāta. Viņš domā par 20%, bet laikam gan
būs 25%, jo citādi no Finanču ministrijas aprēķiniem
gan nekas nevar iznākt un būtu jādomā, ka aprēķinu
sastādītāji neprot pat vienreizvienu. Mūsu tabakas
akcīze patlaban dod 12 miljoni latu. 20% būtu tikai
2,4 miljoni un nevis 3,5 miljoni latu. Ja pieņemam
25%, arī tad iznāk tikai 3 miljoni latu. Tomēr viena
lieta man jāsaka tiem kungiem, kas šos priekšliku-
mus ir izstrādājuši un toš aizstāvējuši: ja akcīzi pa-
augstina par 25%, kā tad var dabūt 3,4 miljoni latu
ienākuma? Viņi nezin finanču zinātnes ābeci un

katrā eksamenā pie katra profesora izkritīs cauri! Katram, kas nodarbojas ar finanču zinātņi, jāzin, un katrā mācības grāmatā jūs varat lasīt, ka, paaugstinot zināmu netiešo nodokli par attiecīgiem procentiem, ienākums nekad nepavairošies par tik pat daudz procentiem, bet sašaurinoties patēriņam, arvien iznāk stipri mazāks — dažkārt pat tikai puse no tā, cik rēķināts papildu ienākuma. Pavisam cita lieta būtu, ja proponētu tabakas monopōlu. Tas gan varētu dot 5—6 miljoni latu vairāk, jo tad lielo starpniecības peļņu gūtu valsts. Akcīzes uzlicēju iedomas, ka ar 25% lielāku akcīzi ienāks 25% vairāk, liecina tikai par galīgu finanču zinātnes nepazīšanu.

Pieņemsim, ka tiešām ienāktu 3.000.000 latu un tiktu meliorēti tie 5000 ha purva. Es nezinu, kur Gulbja kungs kā agronoms dabūjis tādu gudrību, ka par 300 latiem var meliorēt vienu hektaru purva. Novadgrāvjus, varbūt, gan par šo naudu varētu izrakt, bet pārvērst purvu tādā stāvoklī, lai tur būtu iespējams ražot, ar 300 latiem nav iespējams. Purvs pats par sevi nemaz nav tik slikta lieta, kā te attēloja daži kungi. Purvu daudz zemkopju uzskata par zeltu, jo tur ir 1%—2% slāpekļa, turpretim labā aļamā zemē tā ir tikai ½%. Nelaime tikai tā, ka purvā humus ir skābs, tāds, kas nedarbojas. Lai padarītu to tādu, kas darbojas, vajaga bez novadgrāvjiem ierīkot apakšzemes drenāžu ar caurulēm. Kad tas izdarīts, tad vēl pamatīgi jākalķo, lai neutrālizētu kaitīgās skābes; pēc tam jāuzaļ, jāapsēj ar derīgām zālēm — un tad tikai purvs kļūst lietojams. Vācijā pirms kara purva meliorēšanas izdevumi sasniedza 600—800 marku par ha, t. i. 1000 latu. Pieņemsim, ka Latvijā tā izmaksās lētāk, tomēr, ja to grib izdarīt pamatīgi, tad zem 600 latu nekas neiznāks. Tas izmaksās vismaz divtik kā Bļodnieka kungs rēķina.

Tas ir viens. Tad — otrs! Ir zināms, ka jaunsaimniekiem, kam esam devuši zemi, būs vēl jānodklāt mežs un arī aizdevumi, lai viņi varētu apbūvēties. Redziet, mežs, ko viņiem deva, bija caurmērā 8000 kubikpēdas uz vidēju jaunsaimniecību ar

10—18 ha platību, vai arī 250 kubikmetri. Cenu rēķina 8—10 latu par kubikmetru. Tā tad vienai jaunsaimniecībai iznāktu 2000—2500 latu. Es rēķināju 8 latus par kubikmetru — varbūt Kiršteina kungs te varētu mani korrigēt. Tā tad, kā jau teicu, arī tiem nākošiem jaunsaimniekiem vajadzētu dot apbūvei, vai nu mežu graudā vai naudā, ar vārdu sakot — tik daudz, lai viņi varētu apbūvēties, jo ko lai viņi citādi iesāk. Uz kaila zemes gabala taču nevar dzīvot. Tad atkal vajadzēs naudu. Te vajadzētu vismaz 1500 līdz 2000 latu. 10 ha purva kultivēšanai izietu 500—600 latu par ha. To jūs atradīsīt katrā vācu mācības grāmatā un žurnālos, kur ir runa par purvu kultivēšanu. Vācijā iznāk pat vesels žurnāls, veltīts tikai purvu kultivēšanai. Tā tad, kā jau teicu, mazāk par 5000 līdz 6000 latu 10 ha saimniecībai nevarēsīm paredzēt. Tik daudz maksās purva meliorēšana 10 ha lielai jaunsaimniecībai. Šī summa jāaizdod, vai arī pa daļai pat jāatdāvina; citādi nav iespējams, jo jaunsaimnieki taču dabūja mežu par 1/3 takses. Tad vēl jāparedz 3000—4000 latu pabalsta katrai jaunsaimniecībai. Kopā iznāktu upurēt 9000—10.000 latu katrai jaunsaimniecībai. Redziet, cik tagad iznāk! Varbūt, būs drusku mazāk, bet liela starpība nebūs. Kaņavīri, kas nebija dabūjuši zemi, 1926. gada kongresā prasīja 2000 latu. Tas gan bija domāts skaidrā naudā.

Te jautā, kur ņemt līdzekļus. Tie mums katrā ziņā jāsameklē. Ir tiešām kauna lieta! Drīz mēs svētīsim valsts 12 gadu pastāvēšanas svētkus, bet no tiem, kas brīvību izcīnīja ar savām asinīm, vēl puse nav zemi dabūjusi, lai gan tā viņiem jau sen solīta. Es domāju, tā ir tiešām kauna lieta! Kauns arī tiem, kas varēja viņiem to dot un kas līdz šim to ir nokavējuši; bet labāk jau vēlū nekā nekad. Es domāju, ka šis tabakas projekts dotu pārāk maz. Ja ievestu pilnīgu monopōlu, tad es sacītu, ka tas varētu ko dot. Arī purvu kultivēšana ieilgs 5 gadus. Tā tad kaņavīriem atkal būs jāgaida.

Otrs priekšlikums, ko te proponēja Bastjāņa kungs, ir — uzlikt nodokli tiem, kas iedzīvojušies uz 18. marta 1920. gada likuma pamata. Es pilnīgi atzīstu, ka zināms nodoklis vēl būtu bijis iespējams, un es nebaidītos uzlikt šo nodokli arī tiem, kas namus ieguvuši otrās un trešās rokās. Ir taču pazīstama lieta, ka tad, ja kāds pērk laupītu mantu, viņš nav brīvs no soda. Vācijā, cik es zinu, kad tur savā laikā izdarīja «Aufwertung», t. i. parādu uzvērtēšanu, neprasiņa vis, vai īpašumi ir otrās vai trešās rokās, bet griezās tieši pie īpašniekiem, kādēļ daudz bija jācieš tiem, kuŗi paļaudamies, ka visi parādi samaksāti, dabūja no jauna maksāt. Vācijā hipotēkas uzvērtētas par 25% no tās dienas zelta vērtības, kad šie īpašumi pirkti, vai kad hipotēkas īpašumos ieguldītas.

Vintera kungs no savas puses teica, ka tiem, kas zaudējuši 18. marta likuma dēļ, esot priekštiesība, un kaŗavīriem līdzekļi jāatrod citur. Saprotama lieta, ka visiem kopā — i kaŗavīriem, i cietušiem, nu gan daudz kas neiznāks, jo vienmēr jāatzīst un, šo uz 18. marta likuma pamata īpašumu ieguvēju jautājumu nokārtojot, jāievēro, ka kaŗā galu galā ir cietuši visi zemkopji; ne tikai kurzemieki, kuŗi bija padzīti un bija aizgājuši no savas zemes, ko tie vēlāk atrada galīgi apaugušu krūmājiem un nederīgu, bet arī vidzemnieki un latgalieši ir stipri cietuši no kaŗa sekām. Tā tad, ja zemkopjiem gribētu uzlikt kādu nodokli par labu kaŗavīriem vai arī cietušiem, tad būtu jāievēro arī tas, ka tur faktiski būtu ļoti maz, ko ņemt.

No otras puses jāievēro arī tas, ka pilsētu īpašumu ienākumi ires likuma dēļ ir samazinājušies par 37,5%, salīdzinot ar agrākiem ienākumiem. Ja arī varētu būt, ka viņi atsvabinājušies no parādiem, tad tomēr viņu ienākumi nav tik lieli, kādi bija pirms kaŗa. Bet, protama lieta, tā kā zināmā mērā ir zaudējuši visi, tad kādu daļu zaudējumu varētu uzlikt arī viņiem. Cik zināms, visi Rīgas pilsētas tagadējie nekustamie īpašumi nebūs daudz vairāk vērti par 300 miljoniem latu; pirms kaŗa to vērtība bija 300

miljoni zelta rubļu. Par visām citām pilsētām kopā, man šķiet, nesānāktu vairāk par simts miljoniem zelta rubļu. Tā tad sadabūt 30 miljonus latu, kā Bastjāņa kungs domā, varbūt būtu iespējams, ja apietos diezgan saudzīgi. Piemēram, mazo namiņu īpašniekus, kuŗu nami mazāk vērti par 10.000 latu, varētu pavisam izslēgt, jo izmeklēšana un izpētīšana, varbūt, maksātu vairāk. Tā galu galā no viņiem nekā daudz nevarētu ieņemt.

Nelaime ir tā, ka uz kādreizējā finanŗu ministra Ringolda Kalninga kunga prasību Saeima 1923. gadā atcēla kara peļņas nodokli. Tas būtu bijis ļoti laba lieta, un ja tas būtu pamatīgi realizēts, tad no tā būtu varēts daudz ko dabūt. Bet tagad tas nu ir atcelts.

Katrā ziņā es no savas puses pilnīgi piekrītu tam, ka mums jasadabū kopā viss tas, kas vēl ir dabūjams, un par visām lietām jānoskaidro, kas tur īsti ir. Es domāju, ka cietuŗiem naudas noguldītājiem arī būtu jāpieliek, un šinī ziņā varētu balsot par Bastjāņa kunga priekŗlikumu.

Bet es domāju, ka ir arī vēl cita iespējamība, ir kāds fonds, kas šimbrīŗam nemaz nav aiztikts. Šis fonds ir — visi tie līdzekļi, ko ir izdevusi Hipotēku banka, t. i. pāri par 40.000.000 latu 6% aizdevumos, un tie pāri par 150.000.000 latu, ko ir izdevusi Zemes banka. Tiesa, viena daļa no tiem ir 2% un otra daļa — 4% aizdevumu. Ja tos 2% aizdevumus pārvērstu 4% aizdevumos un saliktu kopā, tad vienmēr varētu iznākt kādi 120.000.000 latu 4% ķīlu zīmēs. Es no savas puses būtu par to, ka tiklab Zemes bankas, kā arī Hipotēku bankas ķīlu zīmes izlietotu atlīdzībai tiem karavīriem, kas nav dabūjuŗi zemi, un otrkārt cietuŗiem naudas noguldītājiem. Ja arī viņi nevarētu dabūt pilnu zelta vērtību, tad tomēr pie mazākiem ieguldījumiem to varētu ievērot. Bastjāņa kungs rēķināja, ka ieguldījumus līdz 1000 zelta rubļu varētu atlīdzināt pilnā mērā. Par to mums bija debates jau pirms kāda gada, un es tagad turu Bastjāņa kungu pie vārda, ka ne tikai karavīriem, bet arī cietuŗiem naudas noguldītājiem jāsaņem atlīdzība.

Tam nolūkam mums būtu jālaiž tautā šis ķīlu zīmju fonds, kas kopā būtu kādi 120.000.000 latu 4% ķīlu zīmēs un kādi 40.000.000 latu 6% ķīlu zīmēs. Tas nebūtu nekāds grēks, un arī tie zemkopji, jaunsaimnieki, kas būtu dabūjuši šos aizdevumus, nevarētu taču ļaunoties, ka vienu daļu no šiem aizdevumiem, par kuņiem viņiem tā kā tā jāmaksā procenti, dotu kaņavīriem un vienu daļu tiem, kas cietuši 1920. gada 18. marta likuma dēļ. Es domāju, ja tā tiktu izdots, tā sakot, izkrogētas ķīlu zīmes, tad tautsaimnieciski tas noderētu tikai par apaugļojumu. Tiesa, valsts tā zaudētu, sacīsim, kādus 6—7 miljonus latu gadā procentēs, bet toties tie, kas šīs procentes dabūtu, pa labai daļai tās atkal patērētu, tā ka tīrais zaudējums tomēr atkal nebūtu tīrs zaudējums, bet gan daļa šī zaudējuma izlīdzinātos netiešos nodokļos, kuņus samaksātu tie, kas patērētu dažādus produktus, kas aplikti ar akcīzi un muitām.

Cik augstu varētu vērtēt lauku īpašumus? Varbūt uz 500 miljonu latu. Bet ņemt no tiem varētu maz. Labi, ja pavisam no pilsētu un lauku īpašumiem sanāktu 30 miljonu latu.

Mazliet būtu jāapstājas pie strīdus starp Bļodnieka un Milberga kungu. Es arī esmu lasījis Tautas Padomes protokolus, kur redzams, ka Bļodnieka kungs savā laikā, 1920. gada 18. martā, ir balsojis par likumu, ar kuņu noguldītājiem tika atņemta viņu nauda, ar kuņa palīdzību bija iespējams rubli apmainīt pret grasi. Ja nu Bļodnieka kungs ir tagad tāds atgriezīgs grēcinieks, tad es priecājos par to, jo debesīs arī priecājas par katru atgriezušos grēcinieku; tikai tad viņam būtu atklāti jāpasaka: es gan esmu grēkojis, bet tagad lūkošu to, ko esmu grēkojis, labot.

Es balsošu par Bastjāņa kunga priekšlikumu, tomēr uzturu spēkā prasību, ka tie krājumi, ko Latvijas valsts ir uzkrājusi 10 gados, tie aizdevumi, ko ir izdevušas Zemes banka un Hipotēku banka, arī būtu jāizlieto — tie ir līdzekļi, pie kuņiem var ķerties tūlīn. Zināms, daudz kaņavīru teiks, ka ar to

maz līdzēts, jo tā nav skaidra nauda. Te varētu izlīdzēties tā, ka uzdotu Latvijas bankai lombardēt līdz 50% un summu — 2000 latu paaugstināt līdz 3000 un, varbūt, 4000 latu. Caurmērā taču jaunsaimniecības ir bijušas ap 5000 latu vērtas.»

Vēl par atlīdzību karavīriem.

14. novembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Žēl, ka man vēlreiz jāuzstājas, sevišķi par to, kur ņemt līdzekļus tiem karavīriem, kas nav dabūjuši zemi. Te stipri minēja tabakas akcīzes paaugstināšanu, ko tā dotu. Savā pirmā runā es varēju aizrādīt tikai uz to, ko minēja Bļodnieka kungs, proti, ka tā varētu dot 20%—25% vairāk nekā tagad. Anusa kungs minēja pavisam ko citu, proti, ka ienākumu samazināšanās, akcīzes paaugstinot, ko es minēju, jau esot ievērota, un tā iznākot šie 3,5 miljoni latu. Te man atkal jāsaka, ka pie mums valda ārkārtīga necienība pret Saeimas plēnumu. Visās kultūras valstīs tādas lietas kā projekti visiem parlamenta dalībniekiem tiek likti priekšā drukātā veidā. Pie mums vien tas tā nav. Pie mums iznāk, ka liela vairumam nav jāzin, kas notiek. Ja nu šī vairuma vidū ir arī lietpratēji, tad tomēr arī tiem nekas nav jāzin, un svarīgi likumi tiek pieņemti tā — «zem rokas». Bet ja tas arī tā būtu, un būtu pareizi rēķināts, tad pēc visām finanču zinātnes pareizām kalkulācijām iznāk, ka akcīzi vajadzētu paaugstināt nevis par 20% līdz 25%, bet apmēram par 50%, lai pie 12.000.000 latu tagadējās akcīzes ieņēmumu nāktu klāt vēl apmēram 3,5 miljoni latu. Un pat tad var šaubīties, vai tik daudz iznāktu. Es savā laikā esmu daudz ar likumiem strādājis, un Vācijā esmu atrasts par cienīgu izstrādāt priekšlikumus. Jūs par to smejaties, Dubina kungs, bet Jūs to nezināt; es esmu lasījis slavenā Adolfa Vagnera vietā priekšlasījumus un tāpēc domāju, ka financēs ko saprotu; vismaz lietpratēji to ir atzinuši. Bet te nu iznāk,

ka mēs nekā nedabūjam zināt. Finanču ministrija liek ko priekšā, budžeta komisija to pieņem, neprasot citus lietpratējus, vai šis priekšlikums ir tāds, kas iztur kritiku, vai nē. — Tas ir viens.

Bet pieņemsim, ka te būtu tas brīnums noticis un tie 3½ miljoni attaisnotos. Bet tad tas, ko te minēja Annusa kungs un mācītājs Sandera kungs, ka 3000 latu pietikšot 10 ha purva gabala meliorēšanai, nu gan neiztur nekādas kritikas. Atkal man jāaizrāda, ka es gadiem esmu sekojis Vācijas žurnāliem par purvu meliorēšanu un tādas summas neesmu atradis. Tas prasa daudz vairāk līdzekļu. Saprotais, ja grib pavisam meliorēt, izrakt tikai dažus novadgrāvjus un teikt: «Nu, karavīriņ, nu tu vari tur apmesties!» — jā, tad zināms, varbūt, pietiktu ar 3000 latiem. Bet arī tad neiznāks maz, jo jaunsaimniekiem mēs esam devuši kokus un tad vēl aizdevumus. Tā tad arī tad, ja šādu zemes gabalu varētu meliorēt par 3000 latu, arī tad kopsummā izietu kādi 6000—7000 latu, t. i. trīsreiz tik daudz, cik karavīri prasīja 1926. gadā, proti — 2000 latu.

Nevaru piekrist arī Šterna kunga izteiktām domām, ka vajagot izdalīt pārpalikušās muižas. Mēs jau visas muižas esam izdalījuši. Ir palikušas pāri tikai divas augstskolas fermas un 18 valsts muižas, kopplatībā apmēram 7000 ha. Bez tam vēl ir palikušas izrentētās valsts muižas — kopplatībā apmēram 10.000 ha. Pavisam kopā valsts īpašumā būs kādi 17.000 ha. Ja mēs pie šīs zemes gribētu ķerties klāt, tad varētu apmierināt kādus 1000 jaunsaimniekus. Ar to mēs nekā nebūtu panākuši, bet gan reizē ar šo darbu būtu likvidējuši sēklas saimniecību un lopkopības parauga saimniecību ierīkošanas iespējamību, jo sīkie saimnieki savās mazās saimniecībās nespēj tās ierīkot. Tur zinātnei vajaga nākt palīgā un taisni organizētās lielākās saimniecībās. Tā tad šis Šterna kunga aizrādījums ir nevietā.

Zināms, var vēl aizrādīt uz pārdodamām mājām. Mēs varam pieņemt likumu, ka valstij būtu pirmtiesība nopirkt māju par tādu summu, kādu

pircēji ir solījuši, ja mājas nāk pārdošanā; tā nopirktās mājas tad varētu izdalīt jaunsaimniekiem. Nu — atkal katrs, kas būs sekojis nekustamo īpašumu cenām, varēs pateikt, ka mājas jaunsaimniecību lielumā, ar apmēram 15 ha zemes, zem 6000 latu tagad nebūs pērkamas. Tā būtu trīskārtīga summa, trīsreiz lielāka par to, ko karavīri paši ir prasījuši. Mājas ar labāku zemi būs pat dārgākas.

Tā tad visas šīs lietas neiztur kritikas: ne mājas, ne purvu meliorācija, ne muižas. Jāpaliek pie tā, ka nauda jālūko sagādāt kā citādi. Ja arī būtu iespējams, kā Gulbja kungs uzsvēra, 5000 karavīriem apgādāt zemi purvos, tad vēl paliek 11.000 nepmierinātu. Vai gaidīs, kamēr tie būs pamazām izmiruši? Zināms, 11 gadus, kas pagājuši kopš kara beigām, vismaz 10%—15% bijušo karavīru ir nomiruši. Ja gaidīsim vēl 11 gadus, tad, tā kā viņi kļūst arī vecāki, nomirs vēl kādi 25%. Tā varam gaidīt ar atlīdzību tik ilgi, kamēr viņi visi nomirst.

Interesanta bija Sandera kunga uzstāšanās, kurš apgalvoja, ka 1920. gada 18. marta likums bijis netaisns, bet ka tagad nekā nevarot dabūt. Te ir vietā pazīstamais latīņu izteiciens: «Scio meliora, proboque, deteriora sequor» — es zinu, kas ir labāks, es tam piekritu, bet daru to sliktāko, to ļaunāko. Kā jūs, mācītāju kungi, ja jūs Dievam ticat, varēsīt viņam atbildēt?

Alberinga kungs ar ļoti lielu enerģiju uzstājās pret mani, kā es varējis minēt tādu briesmīgu lietu kā zināma likuma revidēšanu, it kā tas likums būtu kāds laupīšanas likums. Augstais nams! Uz kādiem pamatiem pastāv mūsu Latvijas republika? Uz kādiem pamatiem ir pieņemts atsavināšanas likums? Taču uz tiem, ka atzina par netaisnu to, ka pirms 700 gadiem latviešiem zeme atņemta, un nu aiz morāliiski-ētiskiem principiem (sit ar dūri uz katēdras) prasīja atdot šo zemi viņas īstiem apstrādātājiem, tiem, kam tā kādreiz atņemta, pie kam neprasiņa, vai tā pieder tam, kas viņu pirms 700 gadiem latviešiem atņēmis, vai kādam jaunam īpašniekam! Ir pat tādi zemes īpašnieki, kas pavisam to nav mantojuši no

senčiem, bet ar saviem darba sviedriem to ieguvuši. (V. Firks s no vietas: «To Jūs skaitāt par pareizu!»)

Es varu pat no jūridiskā viedokļa ko aizrādīt. Redziet, pirms kara arī man bija gadījums, kur kādu kvotes māju piesolīja pārdošanā un kāds mans radnieks to gribēja pirkt. Mēs izgājāmies pie vairāk advokātiem, bet visi viņi mūs brīdināja to pirkt, teikdami, ka vēl ir spēkā 1848. gada cara Nikolaja I ukazs, saskaņā ar kuŗu kvotes mājas pienākoties kalpiem. Tā tad Alberinga kunga enerģisko uzstāšanos var apšaubīt arī no jūridiskā viedokļa.

Bet kā 18. marta likumu pieņēma Tautas Padome? Tautas Padome nebija tautas vēlēta, tilīai Satvermes Sapulce bija tautas vēlēta, vēlēta pēc visiem ētiskiem un jūridiskiem principiem. Satvermes Sapulcei vajadzēja šo likumu vēlreiz caurlūkot, vajadzēja to revidēt, vēl vairāk tāpēc, ka šo likumu pieņēma tikai ar 37 pret 36 balsīm, kas atļāva ar $\frac{2}{3}$ Latvijas rubļa samaksāt vienu cara rubli, jo toreiz tas bija $2\frac{1}{2}\%$ vērtības un līdz 1921. gadam nokrita līdz $\frac{1}{2}\%$. Ja Bļodnieka kungs toreiz — tagad viņš uzstājas ar pilnu balsi — būtu uzstājies un balsojis otrā pusē, tad likumu nemaz nepieņemtu. Ja Satvermes Sapulce ir nokavējusi šī likuma revidēšanu, tad katra vēlākā Saeima to var izdarīt, jo katrai Saeimai ir tās pašas likumdevējas tiesības kā pirmajai un katrā ziņā daudz lielākas nekā Tautas Padomei, jo tā nebija tautas vēlēta.

Annusa kungs uzstājās par to, ka saimniekiem esot piederējuši 63% no namu vērtības. Tagad ar īres likumu to vērtība esot samazinājusies par 50%. Tā tad saimnieki ir patērējuši 50%. Bet kreditori taču saņēma tikai $\frac{1}{2}\%$! Tā tad skaidrs, ka te ir acīs krītoša netaisnība, kas katrā ziņā jāizlabo. Tas izlabojums, kā ir domājis Bastjāņa kungs, ar 30.000.000 latu nekādā ziņā nebūs tik briesmīgs, ka tā dēļ varētu visai stipri ciest tie, kas ar šo likumu ir pelnījuši. Es labi zinu, ka tagad Rīgā nami tiek pārmaksāti. Šī pārmaksāšana, acīmredzot, dibinās uz to paļaušanos, ka tagadējais Saeimas vairā-

kums atceļ īres likumu un tā dos namsaimniekiem iespēju, tā sakot, divkāršot vai trīskāršot savus ienākumus. Te es varētu piezīmēt, ka kultūras zemēs tā nerīkojas. Vācijā gan ir atcelts īres likums, bet namsaimniekiem puse brutto ienākumu jānodod valstij nodokļos. Tā tad var rīkoties šā vai tā, vienmēr ir iespējams ko iegūt.

Es gribēju atkārtot, ka visdrīzāk kaņavīri var ko dabūt, ja viņiem dod no tiem līdzekļiem, kas valstij jau ir, t. i. no Hipotēku bankas un Zemes bankas ķīlu zīmēm, kuŗas atrodas valsts portfeli un kuŗas var dabūt katru brīdi.»

Par jauno bezdarba apkaŗošanas likumprojektu.

9. decembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Es mazliet pabrīnējos par jauno bezdarba apkaŗošanas likumprojektu. Īsi ņemot, ņeit taŗu ir tādas lietas, ka ir liels jautājums, vai tekoŗā gada bezdarba apkaŗošanai tas maz vairs var noderēt. Es domāju, pat Alberinga kungs nevarēs apstrīdēt, ka ņo rudenī ņis jautājums ir patieŗām daudz bīstamāks, bezdarbs ir vēl daudz lielāks nekā bija agrākos gados. Es, diemŗēl, biju par vēlu pieteicies pie vārda, kad apsprieda pirmo likumprojektu. Es gribēju pateikt, ka jau tagad ir reģistrēti pāri par 20.000 bezdarbnieku. Ko jūs gribat vēlāk ar viņiem iesākt?

Te jau aizrādīja, ka ar mūsu budŗeta gadu ir lielas neērtības. Kas iznāk? Mums ir bezdarbs, bet budŗeta gads sākas 1. aprīlī. Nu, bez budŗeta nevar ievērot ārkārtējos apstākļus, kādi tagad pastāv, seviŗki attiecībā uz meŗu izmantoŗanu. Tā ņe paredzētā summa 7 miljoni latu var izrādīties par daudz maza. Es nevaru saprast, kāpēc Latvijā budŗeta gadu sāk 1. aprīlī. Agrākā cariskā Krievijā budŗeta gads bija no 1. jāvāŗa līdz 1. janvārim. Tas arī mums būtu nesalīdzināmi izdevīgāk, taisni ievērojot ziemas darbus, meŗu cirŗanas darbus. ņī formālā kļūda, acīmredzot, izdarīta, sekojot Vācijas budŗeta gadam.

Pasaulē ir daŗādi budŗeta gadi. Anglijā, piemēram, budŗeta gads ir no 30. jūnija līdz 29. jūnijam. Padomju Krievijā — no 1. oktōŗa līdz 30. septembrim u. t. t. Taisni ņāds budŗeta gads — no 1. oktōŗa — mums būtu visizdevīgākais, bet pie tā mēs, laikiem, nekad netiksim, tāpēc ka tautas viet-

nieku kungiem vasarā ātrāk gribas doties brīvdienās un vasaru viņi negribēs atvēlēt budžeta apspriešanai. Tā tad mēs nevaram tikt pie visizdevīgākā budžeta gada, pie tāda, kur būtu ievēroti ziemas darbi. Nu mums pagaidām jāapmierinās ar to, kas ir. Zināms, es no savas puses varētu proponēt vismaz sākt budžeta gadu 1. janvārī, bet tas jau tik ātri nebūs reālizējams. Tad vajaga vismaz kādu gadu iepriekš sagatavoties.

Kas attiecas uz summām, kas it kā domātas ziemas darbu sarīkošanai, to darbu sarīkošanai, kam paredzēti krediti Saeimai iesniedzamā nākošā gada budžeta projektā, tad man jāaizrāda, ka pašreizējos ārkārtējos apstākļos šis likums absolūti nekā nedod.

Te jau minēju mežu izstrādāšanu. Te taisni būtu visbriesmīgākais un visspilgtākais bezdarbs mūsu priekšā. Un ne tikai tas vien! Arī valsts budžetā būs liels robs, ja steidzami netiks labots, netiks gādāts, lai mežus izstrādātu tādos apmēros, kādi paredzēti mežu departamenta projektā, kad bija cerības, ka izsoles būs izdevīgas un ka visi meži, ko paredzēts pārdot, arī tiks pārdoti. Tagad, kā mēs visi zinām, tas tā nav. Tā tad ziemas otrā pusē var palikt bez darba 20.000—30.000 strādnieku. Zināms, var sacīt, ka tie visi nav tādi, kas tūlīt ciestu badu, ka lielākā daļa ir jaunsaimnieku un sīkgruntnieku, kas kaut kā izsistos; viena daļa ir sīkzemnieku — latgāliešu, viena daļa — lauku strādnieku, kas vasarā strādāja un tā tad kaut ko nopelnīja. Tomēr robs, kas te var rasties, ir diezgan bīstams, lai valsts vīriem neuzliktu pienākumu pārdomāt par tā novēršanu. Acīmredzot, citādi tas nav iespējams, kā uzdodot mežu departamentam izstrādāt mežus saimnieciskā kārtā — tos mežus, kas nav nosolīti. Citādi bezdarbs var izvērsties par briesmīgu postu ne tikai bezdarbniekiem, bet arī valstij, jo tad samazinātos budžeta ienākumi no dzelzceļiem, samazinātos eksports, līdz ar eksportu — imports un arī lielā mērā muitas ienākumi. Kās lai notiek, ja tie 80.000.000 līdz 90.000.000 latu, par cik lielu summu pēdējos divos gados kokus eksportēja, tagad iztrūktu? Tagad

būs varbūt tikai pāris desmit miljonu, t. i. no tiem mežiem, kas nosolīti pagājušā gadā, kas uzņēmējiem noteikti jāizstrādā.

Kullīša kungs te sacīja, ka rodoties lieli zaudējumi, ja mežus izstrādādot saimnieciskā kārtā. Es nezinu, kad tādi bija; varbūt, it kā slavenajā ar mežu panamām bagātā 1919. un 1920. gadu ziemā. Mums taču ir piedzīvojumi — žēl, ka te nav Kiršteina kunga —, mums ir tieši dati, ka saimnieciskā kārtā izstrādātie meži valstij dod apmēram divreiz tik daudz, kā pārdodot spekulantiem. Izstrādāšanu saimnieciskā kārtā un izvešanu pie stacijām vai plostojamām upēm praktizē visā civilizētā Eiropā. Tā saimniecība, kas ir mūsu mežu resorā, ir āziātiska, pārņemta no cariskās Krievijas. Vācija un arī Polija ir pārgājušas pie vakareiropejiskas saimniekošanas — to varēs apliecināt arī Kiršteina kungs —, izstrādādot mežus saimnieciskā kārtā un tad liekot uz torgiem.

Bet arī šādi saimniekojot var iet tālāk un jautāt: ko tas līdz, ja mežus izved līdz stacijām un plostojamām upēm, bet neviens pircējs nenāk, un meži sapūst. Nu redziet, arī tur var līdzēt! Mūsu dzelzceļš var transportēt, arī mūsu plostnieki gribēs darbu. Tā tad, ja vien gribēs, visu varēs noorganizēt saimnieciskā kārtā un bez kādiem kavēkļiem kokus transportēt līdz ostas pilsētām.

Kas attiecas uz koku sazāgēšanu un ielādēšanu kuģos, tad arī tur nav paredzami nekādi sarežģījumi. Es domāju, ka katra koku zāgētava būs laimīga, ja varēs sazāgēt kokus pat par 20% zemāku atlīdzinājumu, nekā lielam eksportam pastāvot. Man jāaizrāda, ka Padomju Krievija arī tā eksportē kokus uz ārzemēm un pārdod tos tur torgos, tā iegūstot daudz vairāk. Mūsu koku tirgus nepārsniedz pirmskaņa koku tirgu.

Dzird apgalvojumus, ka Anglijā nemaksājot vairāk par 11—12 mārciņu sterliņu par standartu. Te es varētu pateikt, ka šī cena ir vēl augstāka nekā bija pirms kara. Pirms kara — 1911., 1912. un arī 1913. gadā koku cena parasti bija 10 mārciņas sterliņu par standartu. Bet toreiz, man jāsaka,

Krievijas un tāpat arī Kurzemes meži deva vairāk ienākumu no hektara nekā tagad. Tas būtu viens.

Kas attiecas uz lielo bezdarbnieku skaitu, man šķiet, tagad būtu īstais laiks konstatēt, kas tad īsti mūsu mežos ir. Kad es pirms kādiem 6 vai 7 gadiem aizrādīju, ka mežus vajaga lielākā mērā izstrādāt saimnieciskā kārtā, man mežu departaments nīkni vien uzbruka. Varu aizrādīt, ka arī mežziņi prasa, lai mežus izstrādātu saimnieciskā kārtā. Taisni mežziņi aizrāda, ka mūsu meži ir stipri izpostīti, ka mežus vajaga saudzēt. Bet te nu ir tāds jautājums, ka mēs paši nezinām, kas ir mūsu mežos. Mūsu meži ir reģistrēti pēc gadu gājumiem; mēs zinām, cik ir 20, cik 40, cik 60 un cik pat 100 gadu vecu mežu, bet nezinām, kas viņos ir iekšā. Ja nu tagad ir tāds bezdarbs, tad, man šķiet, varētu ziedot kādu miljonu latu, lai izzinātu, kas tur ir iekšā, vai tiešām ir tā, ka mēs savus mežus esam pārcirtuši, vai mums ir tik daudz krājumu, ka ārkārtīgos gadījumos, kā piemēram tagad, tos varam izcirst vēl vairāk. Tur var nodarbināt tiklab fiziska darba strādniekus kā intelligentus bezdarbniekus.

Alberinga kungs aizrādīja uz nesaskaņu — kā varot runāt par bezdarbniekiem, ja lauksaimniecībā trūkstot strādnieku! — Es varu tikai pabrīnēties par šādu sofismu. Taisni Alberinga kungam kā zemnieku savienības līderim vajadzēja vislabāk zināt, ka vasarā bezdarba nav, ka bezdarbs ir sezonas lieta. (A. Alberinga starpsauciens.) To Jūs neuzsvērāt. Es neesmu pretim Lietuvas strādnieku ievēšanai, ja viņi nepieciešami. Protams, vispirms būtu jāreģistrē — te es pilnīgi piekřītu kreisā spārna aizrādījumiem — tie, kas mums ir, un tikai tad, ja pašu strādnieku pietrūktu, tie jāielaiž no ārzemēm.

Ir zināmas lauksaimniecības kultūras, kur, tā sakot, papildu vasaras strādnieki ir nepieciešami. Par visām lietām tā ir cukura svikļu kultūra. Vācijā bija tāda parādība, ka katru pavasari tika ielaisti 400.000—500.000 strādnieku no krievu Polijas, kurus rudenī atkal izsūtīja, tā sakot, izstūma laukā. Tā ir tāda sezonas lieta. Jau tagad, par cik ir strādājusi

mūsu vienīgā cukura fabrika, mēs nebūtu iztikuši bez pāris tūkstošiem lietuviešu; bet ja mēs gribētu ražot tik daudz cukura, cik tiek patērēts mūsu zemē, tad vajadzētu pat veselus 10.000 vasaras strādnieku, kurus mēs, laikam gan, Latvijā vasarā sadabūt nevarētu. Protams, tā ir lieta par sevi.

Vissvarīgākais būtu — tādas mantas, ko var ražot Latvijā, arī tiešām ražot pašu zemē. Es tiešām varu pabrīnēties par tādu lietu, ka lokomotīves pasūta Polijā. Atrunāties ar kredita trūkumu ir aplam un nedibināti. Kamēr Latvijas valstī, Latvijas bankā ir apmēram 90—100 miljonu latu rezervju, tikmēr nevar būt runas par kredita trūkumu. Un to vislabāk pierāda tagadējā valdība, kas pastāvīgi aizņemas naudu no Latvijas bankas labības iepirkšanai. Tā tad no vienas puses krediti ir, bet no otras puses it kā nav. Kungi, kur te nu ir loģika un prāts?

Neprātība arī būtu, ja preču vagonu pagatavošanu par pusotra miljona latu atdotu ārzemēm, jo līdz ar to uz ārzemēm aizplūstu arī tikpat daudz valūtas. Ja nu mēs gribam valūtu taupīt, tad to mēs nekādā ziņā nedrīkstam darīt.

Man ir zināmi vēl daži interesanti dati. Mūsu pasta resors gatavojas atdot kāda kābeleļa būvi no Karalaučiem uz Liepāju kādai vācu firmai. Viss kābelis maksāšot kādus 10 miljonus latu. 8 miljonus latu visžēlīgi uzņemsoties uz sevis Vācija, un tikai 2 miljoni latu Latvijai būšot jāuzņemas uz sevis. Par 2 miljoniem latu Latvija pasūtīšot kābeli Simensa un šukerta firmai. Man ir zināms, ka šo kābeli, par ko Vācijā būtu jāmaksā 2 miljoni latu, mūsu Latvijas pasta un tēlegrafa resora darbnīcas izstrādātu par apmēram pusmiljona latu. No vienas puses mēs taupām, bet no otras puses šķiežam uz to visbezdievīgāko — ja man atļauts runāt mācītāju kungu valodā.

Tāda pati brīnumu lieta ir sekojošais. Mēs lasām avīzēs par to — ir notikušas jau arī kommisijas sēdes par šo jautājumu —, ka mēs gatavojamies atdot Daugavas krāču izbūvi kādām ārzemju firmām un ka to darot tāpēc, ka mums pašiem neesot naudas. Šīs ārzemju firmas visžēlīgi būšot ar mieru mums

dot elektrību par tādu cenu, ka tā mums nemaksātu dārgāk par tvaika elektrību, ko ražo Rīgas, Liepājas un Jelgavas tvaika elektrības stacijas. Tas, varētu sacīt, būtu vislielākais tautsaimnieciskais noziegums, jo tad jau mēs visu to, ko mums daba ir devusi, vai, kā mācītāji sacītu, ko Dievs devis, atsviestu par lēcu virumu, atsviestu pilnīgi par velti. Te būtu viena vieta, kur varētu nodarbināt arī bezdarbniekus, kur jau ziemā varētu iesākt priekšdarbus. Mūsu Doles krāces Daugavā ir Rīgas durvju priekšā. Visā Eiropā tikai 2 pilsētas mīļais Dieviņš ir nostādījis tik labos apstākļos kā Rīgu, kur durvju priekšā ir 11 metrus augsta krāce. Bāzelē bija jāizbūvē divas krāces, viena 4 un otra 5 metrus augsta, tad Ženevā viena krāce ir 2 $\frac{1}{2}$ un otra 8 metrus augsta. Mēs tomēr nedomājam pat par priekšdarbiem, bet gribam, lai nāk ārzemnieki kaut vai par dubultu cenu, aizrādot, ka tad mums nevajadzēs pašu naudas. Bet vēlāk mums taču būs jāmaksā procentes un ārzemnieku direktoriem, kā arī par strāvu jāmaksā divkārtā cena!

Visumā varu tikai piezīmēt, ka, ievērojot tagadējos apstākļus, sevišķi to, ka meži nav nosolīti, šis 7 miljonu latu kredīts ir daudz par mazu. Tagadējiem apstākļiem vajadzētu vismaz kādus 15 vai pat 20 miljonus latu. Arī šos līdzekļus mēs varētu ļoti labi nospriest ņemt no rezerves fonda. Bez tam tas būtu tikai apgrozības kapitāls, ja mežus izstrādātu saimnieciskā kārtā. Tad, laikam gan, mūsu valsts nopelnītu kādus 10 miljonus latu vairāk nekā paredzēts budžetā.

Bez tam, saprotams, nevar piekrist tādām 3. pantam, kurā sacīts, ka saimnieciskā kārtā ar 2. pantā paredzētiem līdzekļiem sarīkojamos darbos nodarbināmi tikai bezdarbnieki, izņemot gadījumus, ja starp viņiem attiecīgi strādnieki nebūtu atrodamī. Ar šādu pantu var pilnīgi visu likvidēt. Tāds pat noteikums ievedams līgumos ar uzņēmējiem. Tam, zināms, nav nozīmes, ja uzņēmēju nav. Saprotams, tagad apstākļi ir tādi, ka mums ir ne tik vien tekošie sezonas bezdarbnieki, bet savu darbu

ir samazinājušas, pat ir slēgtas vesela rinda fabriku. Tā tad te ir gan lietas, par kurām jāpadomā.

Citās zemēs — Vācijā un Anglijā bezdarbnieki saņem faktiski pabalstu par darba nestrādāšanu. Piemums tas tā nav. Tāpēc aizrādījums par bezdarbniekiem, it kā tie būtu nedarbnieki, ir vislielākā liekulība.

Jāsaka, ka šis likumprojekts jāizlabo, paredzētais kredīts vismaz jādubulto. Otrkārt, mežu izstrādāšana tanīs mežos, kas vēl nav nosolīti, jāpārņem valstij.»

Mežu uzņēmēji-spekulanti.

9. decembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Man, diemžēl, jāuzstājas vēlreiz, jo Dubina kungs mani tā provocēja, ka es citādi nevaru.

Līdz šim es biju iedomājies, ka mežu uzņēmējiem ir vismaz tik daudz kapitāla, ka pirmā darba stadijā viņi var iztikt paši ar savu kapitālu, t. i. iemaksāt 10%, sākt mežu cirst un izvest, un kredīts būtu vajadzīgs tikai beidzamā stadijā, kad jāmaksā apstrādāšanas un sazāģēšanas izdevumi. Bet ja kredīti vajadzīgi jau transportu sākot, ja jau tad grib dabūt aizdevumus, tad tos gluži labi var dot arī Latvijas banka — tad procentes, kas jāmaksā par aizdevumiem, paliktu vismaz mūsu pašu zemē. Bet ja nu jau no paša sākuma griežas pie ārzemniekiem un prasa aizdevumus, tad es ļoti šaubos, vai te maz ir kāda norobežošanās no švindēļa. Ciktāl tas nav švindelis, tas tomēr ir zaudējums mūsu valstij, jo tā ļoti daudz valsts kredita diskonta veidā aiziet uz ārzemēm, bez kā mēs varam iztikt ļoti labi, jo visiem, kas apstrādā mūsu valsts mežus, ir iespējams segt savus izdevumus ar Latvijas valsts kases naudas zīmēm. Ja nu mežus izstrādās valsts pati saimnieciskā kārtā, tad viņai uz ārzemēm nebūs jāizdod ne sarkana graša, nekas nebūs jāaizņemas. Bez tam mums vēl ir tiesības izlaist valsts kases zīmes — likums nav pilnīgi izmantots. Ir tiesības izlaist naudas zīmes par 48.000.000 latu, bet apgrozībā būs tikai kādi nepilni 40.000.000. Katrā ziņā valsts kases zīmes mežu izstrādāšanai ir iespējams sagādāt, un Latvijas valstij tas nekā vairāk nemaksā, kā tikai drukāšanas izdevumus. Tas nebūtu nekāds švindelis, jo

kapitāls, ko ieguldītu darbā un kokos, nāktu atpakaļ, tiklīdz koki būtu izvesti uz ārzemēm.

Te nu ir jautājums, vai valsts pati var mežus izstrādāt. Te jau Kiršteina kungs atzīmēja dzelzceļu darbnīcu panākumus. Es arī ar šo lietu esmu iepazinies un varu tikai apstiprināt, ka dzelzceļu darbnīcas ne tik vien savām vajadzībām izstrādā mežus, ne tik vien nopelna to naudu, kas būtu jāsamaksā torģos, bet arī pelna vēl no pārstrādāšanas.

Runājot par mūsu zāģētavām, Kiršteina kungs jau uzsvēra, ka daudzās ir vecas mašīnas. 1924. gadā es jau aizrādīju «Ekonomistā», kādā plašākā rakstā, ka mūsu zāģētavās ir ļoti daudz vecu zāģu, par kuņiem angļu žurnālā «Timber Trade Journal», kādā rakstā, kuŗa autors, es domāju, ir lielāks lietpratējs nekā Dubina kungs, viens no angļu tirgotājiem, kas izdod šo «Timber Trade Journal», uzsvērts, ka Vācijā un Baltijā zāģi novecojušas sistēmas, ka Amerikas zāģi strādā ar 18% zāģu skaidu, bet vācu zāģi ar daudz lielāku procentu, tā ka no 100 kubikpēdām apaļu koku iznāk tikai 60 kubikpēdas sagatavotu koku. Tā tad dēficits ir apmēram 20%. Ja mūsu zāģētavām nav tik labu zāģu, par ko baidās mūsu finanču ministrs, tad valstij būtu jādod nauda Amerikas zāģu iegādāšanai, kādus ir iegādājusies Padomju Krievija. Es neesmu Padomju Krievijas piekritējs, bet jāatzīst, ka viņu koki izstrādāti labāk; tos viņi sūta tieši uz Angliju, liek tur izsolēs un dabū labas cenas. Padomju Krievijai ir moderni zāģi. To iegādāšana visām mūsu zāģētavām maksātu dažus simts tūkstošus latu. Tas ir iespējams, jo zāģētavu ēkas ir, mašīnas ir, vajaga tikai modernos, vislabāk Amerikas lentas zāģus.

Ja finanču ministra kungs optimistiski aizrāda, ka nevarot iejaukties privātā tirdzniecībā, tad man jāaizrāda, ka tagad ir ārkārtīgs gadījums. Finanču ministra kungs, ko Jūs iesāksit, ja mūsu valstij trūks vairāk desmit miljonu latu ienākumu? Un tie trūks, ja mēs nevarēsim izvest apmēram tikpat daudz, cik pagājušā gadā. Tad būs zināmā mērā finanču sabrukums. Mēs varam nostāties, uz kāda viedokļa gri-

bam, bet jāuzsver, ka nekas nelīdz, ka jārēķinās ar faktiskiem apstākļiem.

Dubina kungs, varbūt, sacīs, ka viņi nevar tik lēti strādāt. Bet tā tas nu ir? Priekš kara, kad Anglijā cenas bija zemākas, varēja strādāt ar peļņu. Es zinu, ka tagadējās cenas atbilst priekš kara cenām, jo nav nekas grozījies. Koku tirgotāji var gan par tādām taksēm nosolīt, bet viņi domā, ka tad būtu pārāk maz peļņa. Saprotams, ja naudas trūkst pat 10% iemaksai, ja tā tūlīt jāaizņemas ārzemēs, tad ražošanas izdevumi ir tik lieli, ka nevar strādāt.

Kas attiecas uz konkurences jautājumu, tad es līdz šim domāju, ka labais spārns un arī finanču ministrs ir par brīvu konkurenci, brīvu tirdzniecību. Tagad mēs zinām, ka ar spekulantiem nedrīkst konkurēt. Kungi, man šķiet, tagad ir tādi apstākļi, ka arī valstij būtu jāatļauj tās pašas tiesības, kas jau ir spekulantiem. Es negribu izskaust privātos tirgotājus, bet prasu tikai valstij tās pašas tiesības, kas ir spekulantiem.»

Pilsētu pašvaldības vēlēšanas.

12. decembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Es gribētu pie šī likuma piezīmēt tikai tik daudz, ka ar to, ka pilsētu pašvaldību vēlēšanas noliktas 27. martā, tik un tā ir jau zināmā mērā radīts starplaiks, varētu sacīt — nelikumīgs starplaiks, jo, piemēram, Rīgā 1928. gadā pilsētas domi, pilsētas iedzīvotāju vietniekus ievēlēja 17. februārī. Katrs vēlētājs zin, ka viņi ievēlēti trim gadiem. Tā tad ir jau 40 dienu starplaiks, ko katrā kultūrālā valstī uzskata par nelikumīgu. Ja nu vēl grib pielikt klāt 5 nedēļas, tad tā ir nelikumības reduplicēšana. Es nevaru saprast, kā tādas lietas var aizstāvēt. Saeima, protams, var nospriest, kad vēlēt pilsētu iedzīvotāju vietniekus, var noteikt, cik garu starptermiņu viņa grib, bet šie ir tas jautājums, uz kādu laiku ir ievēlēti pilsētas vietnieki, kas sacīts vēlētājiem. Ja to pārkāpj — tad tā ir nelikumība, tā ir vēlētāju krāpšana!» (Troksnis; starpsaucieni.)

Pret Saeimas darbības pagarināšanu no 3 uz 4 gadiem.

12. decembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Es nevarēju nesmaidīt, klausoties deputāta Sandera kunga motīvējumu. Taisni šos motīvus es dzirdēju pirms 34 gadiem, kad es kā students strādāju Berlīnē un kad par to rakstīja avīzes. Tur bija uz mata tie paši motīvi, ko Sandera kungs te minēja, ka pirmā gadā deputāti esot kā mazi bērni, kā pirmziemieki, kuriem jāmācoties, kas parlamentā notiek un kas tur jādara, otrā gadā viņi jau esot mazliet apsvīlušī, sākot ieiet lietas kursā, trešā gadā viņi jau labāk strādādot un ceturtnā gadā jau pavisam labi ejot. Tāpēc ar 4 gadiem vien nepietiekot, vajagot 5—6 un 7 gadus. Un atkal tie paši motīvi, uz cik ilgu laiku grib noteikt parlamenta pilnvaru laiku. Kungi, bija tāds posms 17. gadu simtenī, kad Anglijā valdīja tā sauktais garais parlaments — pirms Kromveļa un pēc Kromveļa; pavisam iznāca kādi 20 gadi ar tiem pašiem vēlētiem kungiem. Var iznākt, ka arī mēs gribam visu mūžu valdīt.

Vislielākā bīstamība šai projektā ir tā, ka, ja reiz ievadam 4 gadu termiņu, var proponēt to attiecināt jau uz tagadējo Saeimu, lai gan vēlētājiem ir sacīts, ka tā vēlēta 3 gadiem. Sandera kungs atsaucās uz pilsētu domēm. Ar pilsētu domēm jau ir iznācis tā, ka likumīgais pilsoņu termiņš jau ir pārkāpts par 6 nedēļām. Ja mums būtu jāreķinās ar Vakareiropas senātiem, tad viņi visus šī starplaika spriedumus atzītu par nelikumīgiem, tāpēc ka likumīgais solījums tautai, apņemšanās tautas priekšā

ir pārkāpta. Berga kungs grib atlikt pilsētu vēlēšanu termiņu vēl 5 nedēļas vēlāk; kas var zināt, varbūt, pēc kāda mēneša, kad mēs atkal būsīm sapulcējušies, šo termiņu vajadzēs atkal atlikt. Tā tad faktiski pilsētu vēlētiem priekšstāvjiem ir dota tiesība nelikumīgi valdīt tālāk.

Iepriekšējais runātājs aizrādīja, ka mūsu satversme ir tik smaga, ka neparedz Saeimas atlaišanu. Tiešām tas ir viens no svarīgākiem argumentiem. Mūsu smagā satversme paredz, ka tautas nobalsošanā Saeimu gan var atlaist, bet tikai tad, ja par atlaišanu balso 50% balsstiesīgo. Tā kā parasti Saeimas vēlēšanās piedalās tikai 75% vēlētāju, tad, saprotams, nekad tāda nobalsošana nav iespējama, it īpaši tāpēc, ka pietiek tikai atturēties no balsošanas, lai priekšlikumu izgāztu cauri. Es varētu piekrist 4 gadu termiņam, ja ar to savienotu noteikumu, kāds pastāv citās valstīs, kur ir 4 gadu vēlēšanu termiņš, atvieglojot atlaišanas iespēju, ka tautai ir tiesība atlaist Saeimu.

Kā bija Vācijā? Vācija 1928. gadā vēlēja divus reichstagus. Daudz netrūka — ja sociāldemokrāti pagājušā nedēļā nebūtu balsojuši pret savu pašu programmu par Brininga kabinetu, tad tagad reichstags jau būtu bijis atkal atlaists. Nav arī garantijas, ka nenāk kādreiz tāds laiks, kad tas būs jāatlaiz. Bet jāievēro, ka Vācijā valsts prezidentam ir tiesība atlaist reichstagu, bet mūsu Valsts prezidents var tikai ierosināt Saeimas atlaišanu; bet ja nu tauta nenobalso vairākumā par to, tad iznāk, ka Valsts prezidents pats ir atlaists. Es gribu zināt, vai rāsies tāds Valsts prezidents, kas riskēs ar savu prezidenta troni, lai ierosinātu Saeimas atlaišanu! Tas tomēr grūti ticams. Tauta arī nevar atlaist Saeimu, jo nobalsošanā vajadzīgs vairāk par pusi visu balsstiesīgu pilsoņu. Bet tas nu gan reti kad izdodas. — Tas ir viens.

Otrkārt, ir taču skaidrs, ka grūti atsaukties uz citiem parlamentiem. Ja atsaucas uz to, tad arī jāzin, kā iet citos parlamentos, un arī jāzin, ka taisni

nopietnākie tautsaimnieki un zinātnieki aizrāda, ka tur, kur tautas vietnieki jūtas drošāki, ir arī vislielākā korrupcija. Tas ir tādā gadījumā, ja parlaments tiek ievēlēts uz ilgāku laiku. Amerikā parlamentu nevar atlaist. Tur valda arvien divas lielas kliķes: viena ir fabrikantu apvienojums, otra — pa daļai tirgotāju un pa daļai lauksaimnieku apvienojums. Tā tad tur ir divas partijas. Un mēs zinām, cik stipri Amerikā zeļ korrupcija. To zina katrs, kas daudz maz ir iepazinies ar zinātniskiem rakstiem par Amerikas tautsaimniecību. Taisni no šī viedokļa, ievērojot to, ka mūsu zemē korrupcija ir sākusi zelt un ziedēt, ir sevišķi svarīgi, lai posms, kādu valda tautas vietnieki, būtu iespējami īsāks. Nekādā ziņā nevar būt runa par pilnvaru laiku pagarināšanu — gluži otrādi, var būt runa tikai par pilnvaru laika saīsināšanu.

Varētu atsaukties uz vēsturi, jautājot, kā bija sirmā senatnē? Kamēr Roma bija republika, kamēr tā uzstājās par lielvalsti, tikmēr Romā tautas pārstāvjus — tribūnus vēlēja ikgadus. Šiem tribūniem bija tikai tiesības apturēt senāta lēmumus, bet, ja viņi prata šīs tiesības izlietot, tad tādi enerģiski cilvēki kā Tiberijs un Kajs Grakchi faktiski varēja izdot pirmo slaveno agrāro likumu, uz kuŗa pamata Romas tuvumā zemes lielspekulantiem atņemto zemi sadalīja 30 romiešu jūgeru gabalos siksaimniekiem. Kā zināt, Tiberiju Grakchu nonāvēja. 10 gadu vēlāk viņa pēdās stājās Kajs Grakchs; arī viņš krita par upuri. Vēlāk, kad romiešu bagātņieki bija ieguvuši tik lielu varu, kā katram tribūnam bija jābaidās par savu dzīvību, galu galā vēlēšanas palika par farsu, un Roma praktiski izvērtās par monarchiju. Pēc Cezara nāca viņa pēcnācēji, no kuŗiem vispirms Augusts piesavinājās sev tribūna, tad diktatora un beidzot augstākā priesterļa tiesības. Nu viņš bija kā tribūns un tautas vietņieks neaizskaŗams, kā diktators visvarens un kā augstais priesteris—svēts. Nepagāja ilgs laiks, kad ķeizars Domiciāns savus dekrētus izdeva ar tādu ievādu: «Dominus et Deus voster hoc fieri jubet», t. i. «kā jūsu Dievs un kungs pavēl».

Acīmredzot, jūs, labās puses kungi, stūrējat uz šādu pašu nozīmi.

Redziet, romieši savus augstākos ierēdņus, zināmā mērā ministrus — konsulus vēlēja ik gadus, sanākot kopā tautas sapulcē. Protams, tas bija iespējams tik ilgi, kamēr Romas tauta rekrutējās galvenā kārtā no Romas apkārtnes. Reprēzentācijas likuma toreiz vēl nebija. Bet arī atēniešiem bija tāds likums, ka ik gadus tika vēlēti 10 tā saucamie archonti, t. i. valdnieki, kuŗus var salīdzināt ar mūsu ministriem. Tā tad ik gadus viņus vēlēja no jauna. Bet bez tam bija vēl tautas sapulces, kuŗas katrā laikā varēja korigēt archontu rīkojumus.

Es domāju, ja, runājot par Saeimas darbības gaŗuma posmu, mēs gribam tautai iestāstīt, ka pirmajā gadā ir tikai jāapostās, jāiepazīstas ar to, kas darāms, tad tautai nebūs iepriecinoši, ka tautas vietnieki sevi nostāda par bērniem. Tauta domā, ka viņa vēlē nopietnus cilvēkus, nopietnus vīrus, kas ir dzīvē pārbaudīti, kas zina, ko paši grib, nevis bērnus. Pēc Sandera kunga motīvēcijas iznāk, ka tautas pārstāvji nezin, kas viņiem darāms, kā valsts valdāma.

Mēs redzam arī no piemēriem Grieķijā, ka vēlēšanas uz vienu gadu ir bijušas tikai par svētību. Mēs redzējam, ka lielo Periklu ievēlēja par archontu 16 gadus no vietas. Viņš uzbūvēja Akropoli un darīja priekš mākslas tik daudz, ka Atēnas mākslas ziņā ir kļuvušas par nesasnietu, kur nu vēl pārspētu paraugu un priekšzīmi. Tikai tad sāka iet uz leju, kad vēlēšanas pārvērtās par farsu.

Tā tad, ja mēs gribam uzturēt tādu kārtību, lai tautai ir iespāids, lai tauta varētu kontrolēt un korigēt tautas vietnieku darbību, mēs nedrīkstam šo laiku pagarināt, mums drīzāk jādomā par tā saīsināšanu. Es domāju, ka būtu labāk un korrupcijai nebūtu vietas, ja Saeimu vēlētu uz 1 vai 2 gadiem, 3 gadi ir jau nelaimīgs termiņš. Varu atzīmēt, ka Grieķijā pirms kaŗa pāstāvēja 2 gadu termiņš. Gaŗāks ter-

miņš ir bīstamāks, īpaši tad, kad nav nekādas korrektūras iespējamības, kad nav iespējams parlamentu pirms vēlēšanu laika beigām atlaist. Tā tad man katēgoriski jāizsakās pret šo priekšlikumu.»

Par mežu izstrādāšanu valsts saimnieciskā kārtā.

16. decembrī 1930. g.

Deputāts Alberings liek priekšā:

«Liekam priekšā K. Kiršteina un M. Rozentāla priekšlikumu (pārejas formulu) par meža materiālu pārstrādāšanu saimniecības kārtā nodot caurskatīšanai un atsaukmei lauksaimniecības un tirdzniecības un rūpniecības komisijām.»

(V. Bastjānis no vietas: «Ārlietu komisijai arī!») Pie šī priekšlikuma vārds darba savienības deputātam Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Man katēgoriski jāizsakās pret šīs pārejas formulas nodošanu komisijām. Tas tikai aizkavētu visu šo lietu uz ilgāku laiku. Ir jau vēls laiks, Ziemassvētki ir tikpat kā klāt, un tā tad komisijas izstrādājums nonāks plēnārsēdē tikai janvāra beigās, ar citiem vārdiem — tad nemaz nebūs vairs laika mežu izstrādāšanai. Citādi es to nevaru saprast.

Tagad vēl par pašu būtību. Man jāatzīmē, ka man šinī starplaikā ir savākti vēl daži materiāli, kas vēl vairāk pierāda vajadzību izstrādāt mežus saimnieciskā kārtā, sevišķi vēl tāpēc, ka tagad nemaz nav mežu solītāju, kas mežus nosolītu par to taksu, kādu izstrādājusi valdība; viņi atsaucoties it kā uz cenu krišanos pasaules tirgū. Varu tikai aizrādīt, ka mežu izstrādāšana saimnieciskā kārtā, ko Dubina kungs pirms nedēļas apšaubīja, ir ļoti izdevīga valstij un izdevīga arī zemniecībai — lūdzu, kungi labajā pusē, to ievērot! Stāvoklis taču ir tāds, ka, mežus tā izstrādājot, zemnieks var ātrāk tikt pie savas naudas par darbu un zirgiem, vienalga, vai tas ir vecsaimnieks, vai jaunsaimnieks. Ir gluži skaidrs, ka valsts ir lielāka drošība, ka tur nevar notikt tādas lietas, ka nauda ilgi jāgaida.

Es atzīstu, ka Dubina kungs ir koku izstrādāšanas lietpratējs. Viņš pats ir bijis koku tirgotājs, viņam vēl tagad pašam ir sakari ar koku tirgotājiem. Bet viņš ir vienpusīgs lietpratējs, kas aizstāv tikai uzņēmēju intereses. Man kā profesoram jāaizstāv valsts un arī zemniecības intereses.

Še ciešā sakarā atrodas zemniecības un strādnieku intereses. Zemnieki un strādnieki par koku izstrādāšanu nopelna, cik man zināms, apmēram kādus 11.000.000 latu, plostnieki — arī vēl kādus 4.000.000 latu. Vārdu sakot, te lieta grozās ap ļoti lielām summām, un ja tagad šīs lietas izšķiršana tiek nokavēta, kas tad lai notiek! Tad jūs, kungi labajā pusē, arī jūsu pašu vēlētāji darīs atbildīgus par to, ka viņiem ziemas otrajā pusē trūks vajadzīgās peļņas, kas viņiem pavisam nepieciešama.

Attiecībā uz mežu izstrādāšanu saimnieciskā kārtā esmu ieguvis no deputāta Kiršteina kunga mežu departamenta ziņas, ka tā ir pilnīgi iespējama. Rodas izsmeloša aina par to, cik izdevīga ir valstij un reizē arī strādniecībai un zemniecībai mežu izstrādāšana saimnieciskā kārtā. Šai lietā vairs nevar būt runa par kādiem Vakareiropas piedzīvojumiem, bet taisni par mūsu pašu piedzīvojumiem. Tā 1928/29. gadā izsolēs pārdoti 2.931.000 kubikmetru meža, kas bija taksēts par Ls 11.675.000,—, bet nosolīts par Ls 17.263.000,—. Tā tad uzņēmēji uzsolījuši 48% virs taksēs. Saimnieciskā kārtā faktiski izstrādāti 389.000 kubikmetru. Takse bijusi Ls 1.186.000,— un iznākums — Ls 2.456.000,—. Tā tad uzvija bijusi 107%, citiem vārdiem sakot — uzvija, mežu saimnieciski izstrādājot, bijusi par 59% augstāka nekā par uzņēmēju nopirkto un izstrādāto mežu.

Zināms, es sagaidu, ka Dubina kungs te atbildēs: saimnieciskā kārtā izstrādāti labākie meža gabali. Tādus aizrādījumus es esmu atradis uzņēmēju presē. Bet kā ir ar šo aizrādījumu patiesībā? Patiesībā ir tā, ka saimnieciskā kārtā izstrādātais mežs ir nācis no skrajcirsēm un citāda veida izlases cirsēm — 100%, un šinīs cirsēm ir taisni sliktākie

koki, pie šiem mežiem uzņēmējus pat nevar laist klāt, jo citādi viņi to koku vietā, kas no meža izņemami kā sliktākie, lai atbrīvotu vietu labākiem kokiem, ņemtu taisni labākos. Tā ir parasta lieta, ka izlases sistēma ir novedusi pie mežu izpostīšanas. Skrajcirsu bijis 28%, neizstrādātu gabalu — tālākie 26%. Tālāk 12% ir devusi zemes fondā atdalāmā mežu zeme. Pavisam kopā sanāk 66%; tikai pārējie 34% saimnieciskā kārtā izstrādātā meža ir bijis tāds mežs, ko var salīdzināt ar to mežu, ko izstrādājuši uzņēmēji.

Ir vēl sīkāki dati arī par to, cik liela ir starpība, ja tādu veselu mežu nosolījuši un izstrādājuši uzņēmēji un ja tas ir palicis mežu departamentam izstrādāšanai saimnieciskā kārtā. Vecsalaces mežniecībā saimnieciskā kārtā izstrādātais mežs devis nevis 107% uzviņu, salīdzinot ar vispārējo nolikto taksi, bet 146% un 141% uzviņas. Lieta visā visumā ir tāda, ka no tā meža, kas nodots uzņēmējiem, apmēram 80% krīt uz veselu būvkoku mežu un tikai 20% uz malkas mežu. Bet mežu saimnieciskā kārtā izstrādājot, mēs turpretim redzam tikai 40% būvkoku meža un 60% jau malkas meža. Visi mūsu rīcībā esošie dati ir diezgan pilnīgi un diezgan plaši, lai varētu tikt pie pilnīgi droša slēdziena, ka, ja mēs Latvijā būtu visu mežu izstrādājuši saimnieciskā kārtā, tad mums būtu nevis 5 miljoni uzviņas, bet gan no 11.600.000 latu, par kādu taksi meži novērtēti, būtu 12—13 miljoni uzviņas. Es to lieku sevišķi pie sirds finanču ministram, kas vislabāk zina, cik grūti Latvijas valstij savilkt kopā sava budžeta galus.

Pārejas formulas otrā puse prasa, lai saimnieciskā kārtā izstrādāto un līdz stacijām vai plostojām upēm novesto mežu, ja negadītos pircēji, transportētu tālāk tāpat saimnieciskā kārtā līdz mūsu ostām un zāģu sudmalām. Arī tur tiek likts priekšā strādāt tālāk saimnieciskā kārtā. Šī lieta ir pilnīgi sakarā ar pirmo. Transports pa dzelzceļiem ir valstij iespējams, tāpat koku pludināšana pa upēm. Izstrādāšana saimnieciskā kārtā zāģētavās arī ir iespējama lieta. Protams, ka katrā atsevišķā gadījumā

ar zāģētavām jāligst, bet arī koku tirgotāji pa lielākai daļai paši nepārvalda zāģētavas —, viņi tāpat ir spiesti zāģētavas nomāt. Ja 1920. gadā tiešām notika, ka 20.000 standartu koku Rīgas ostas malā kļuva zili un pelēki, tad tās kļūdas dēļ, ka tos ilgi turēja neapsegtus. Es lasu angļu «Timber Trade Journal», kur pastāvīgi aizrāda, vai Anglijā ievestie koki ir «covered» vai nav «covered», t. i. aplāti vai neapklāti. Valdība, varbūt, toreiz to nezināja, vai arī nebija iespēja kokus aplāt. Katrā ziņā bojāšanās notika ne aiz mežziņu, ne aiz transporta vainas, bet tāpēc, ka Rīgas ostas malā koki stāvēja neapklāti.

Ja Dubina kungs aizrādīja, ka Padomija dabūjot par kokiem, kas transportēti uz Angliju, mazāku cenu nekā Latvija, tad, varbūt, viņš domāja tos kokus, ko Padomija pārsūta uz Angliju, pēdējā laikā rīkodama dempingu, nevis tos, kas pārdoti pagājušos gados. Es uzmanīgi sekoju «Timber Trade Journal'am» un zinu, ka Anglijā par tiem kokiem, ko eksportē no Pēterpils, kas ir apmēram līdzīgas kvalitātes ar mūsu kokiem, nemaksā mazākas cenas kā par Latvijas kokiem. Par Ziemeļkrievijas — Archangeļskas kokiem maksā vairāk, jo tie ir augstākas kvalitātes.

Cik maksā mežu izstrādāšana? Es par to esmu rakstījis «Ekonomistā», un neviens manus rakstus nav kritizējis.

Sakarā ar šo mežu izstrādāšanu Dubina kungs sacīja, ka mūsu koku tirgotāji dabūjot līdzekļus ārzemēs, tā tad it kā ievēdot valūtu. Nesaprotu, kāds labums ir no valūtas ieplūšanas, jo tam, kas iekšzēmē izstrādāts, pietiek ar Latvijas banknotēm, un, tāpat kā linu izstrādāšanā, Latvijas valsts kases zīmēm, kuŗu izlaidumu ir iespējams paplašināt.

Ja es sacīju, ka tie uzņēmēji, kas jau pašā sākumā nevar iemaksāt 10%, ir «švindleri», tad es domāju, ka par to nav ko šaubīties. Es zinu, ka ir daudz solidu koku tirgotāju, kam pašiem ir savs kapitāls, bet ir arī tādi, kam tā nav. Labā spārna kungi taču aizstāv to viedokli, ka tirgotājam jānopelna, jo viņš riskē ar savu kapitālu, tā sakot, ved tirgū savu ādu. Bet kas tad nu ir par risku, ja nau-

du dabū ārzemēs? Tagad taču ir tā, ka par ārzemju aģentiem darbojas zināmi uzņēmēji, un tad nu ir drīzāk saprotams, ka tiem aģentiem ir tieksme koku cenas nosist. Te valdībai taisni vajadzētu cīnīties ar šiem aģentiem, ja ne ar visiem, tad ar to zemju aģentiem, kas iaved būvkokus, kādas vēl ir Anglija, Vācija, Francija, Spānija un Itālija, ar vārdu sakot — visas Vidusjūras zemes.

Personīgi man par šo «švindeļa» lietu attiecībā uz Dubina kungu jāsaka sekojošais. Es nebiju labi ieklausījies, jo Dubina kungs runā ļoti ātri, var teikt — bej kā pupas. Varbūt, viņš bija arī aizgriezies uz otru pusi, un tāpēc es arī nesadzirdēju, ka Dubina kungs pieminēja vārdu «švindelis» un to, ka arī profesoru kungi švindelējot. Otrā dienā Dubina kunga «leiborganā» — «Segodņā» un arī «Latvī» — kas, liekas, ir kļuvis par Dubina kunga otro leiborganu, — es lasīju par to, bet tur nu vairs nebija tikai vārds «švindelis», bet jau «švindlers». Starp šiem vārdiem ir liela starpība. «Švindelēt» var ikviens, arī diplomāti bieži vien «švindelē», un tas dažreiz pat ir viņu pienākums, ja viņi grib strādāt savas valsts labā; bet «švindlers» ir tāds cilvēks, kas kā ar profesiju nodarbojas ar «švindelēšanu», ar krāpšanu.

Kā tad nu ir? Dubina kungs mani apvainoja, ka es sākumā esot it kā apsolijs savu algu atdot, bet tad to neesot pildījis. Redziet, te nu ir tas, ko es esmu solījis. Lūdzu! «Pēdējā Brīdī», kas nebūt nav mana avīze, rakstīts, ka Saeimas deputāts profesors Balodis atsakās no savas algas par labu plūdos cietušiem. Sakait, kungi, kad tad bija tas laiks, kad bija plūdos cietušie! Tas taču bija 1928. gadā, kad bija neraža! Līdzīgi rakstīts arī «Rigasche Rundschau»ā.

Lūdzu, te sacīts tas pats un taš pats arī «Jau-nākās Ziņās». Otrā dienā Dubina kunga otrs leiborgans «Latvis» pat nekautrējās izteikt vēl lielāku nepatiesību, pārtrumpojot iepriekš teikto, ka es it kā esot devis Sarkanajam krustam 2300 latus, bet tā neesot bijusi visa alga. Es esot atteicies tālāk maksāt, teikdams, ka mana alga esot apķīlāta. Es lūdzu citus kungus pārliecināties, kas rakstīts bei-

dzamā kvītē, kas izrakstīta par 1150 latiem 1929. gada 9. jūlijā. Tur rakstīts: «Plūdos cietušiem un kaulu tuberkulozes ārstējumiem.» Tas ir tāpēc, ka Sarkanais krusts man paziņoja, naudas lasīšana plūdos cietušiem esot izbeigusies, un, tā kā 1150 lati pārsniedza plūdos cietušo vajadzības, tad atlikums tika ziedots tuberkulozes slimiem. Tā tad pienākumu, ko esmu toreiz uzņēmis, esmu pildījis. Kad es atteicos no savas algas, es cerēju, ka man sekos daži citi kungi. Ne jau tie, kam nav lieli ienākumi, bet tie, kam ir lielāki ienākumi nekā man — arī tādu ir Latvijā diezgan daudz; bet man nesekoja neviens, manitiek vēl avīzēs izsmēja, izmēdīja, ka es ar to gribot it kā vēlētājus zvejojot. (Sauciens: «Pareizi!») — Zināms, zināms! Jūsu kauns gan, laikam, pie sūņiem aizbēdzis! — No tā es esmu mācījies, ka Latvijā cilvēks nevar būt labdarīgs atklāti, bet ar to jānodarbojas slepenībā.

Ja te aizrāda uz maniem lieliem ienākumiem, tad jājautā, vai jūs zināt, cik man ir izdevumu, cik es esmu atbalstījis slepenībā. Vai jūs zināt, ka Latvijas universitātē stūdējošo stāvoklis ir šausmīgs, ka mums nav nekādu faktisku stipendiju. Tur dažreiz gribot negribot vienam otram jāpalīdz.

Es gribētu pasacīt vēl vienu otru lietu sakarā ar ierāvēju atbalstīšanas politiku, kas tagad valda, kas reizē ir uzskatāma par Latvijas gremdēšanas politiku, ar ko nodarbojas sevišķi dažas labā spārna avīzes. Es atrodu, ka ir nepieciešami pārdrūkāt un izplatīt manas runas. Kad, piemēram «Latvis» un «Brīvā Zeme» par mani ko raksta, tad tie manas runas vilto un sagroza. Sakarā

ar to es esmu nolēmis izdot savas runas un izplatīt tās lielākā apjomā, tāpēc es turu pilnīgi par savu tiesību izlietot savu Saeimas algu šim nolūkam un, varbūt, arī dažiem citiem rakstiem, kas man ir un kas ir nepieciešami Latvijas saimnieciskai politikai.

Par to lielo algu, kādu es saņemot no Universitātes, 1000 latu mēnesī, man jāsaka sekojošais. Vai kāds no jums, kungi, arī zina, ko nozīmē Latvijas universitātē nopelnīt 1000 latu mēnesī? Tas iespējams man tāpēc, ka es aizvietoju divas katedras, proti — politiskās oikonomijas un saimnieciskās ģeografijas katedras. Es ieņemu abas katedras tāpēc, ka pirms diviem gadiem nomira ļoti labais saimnieciskās ģeografijas docents Hedenštrems. Ja mūsu Universitāte tagad gribētu pieņemt labu spēku no ārzemēm, tad par to algu, kāda ir mūsu Universitātē, labu spēku nebūtu iespējams dabūt. Tāpēc man bija jāuzņemas uz dažiem gadiem aizvietot šīs divas katedras — līdz tam laikam, kamēr mēs būsim izaudzējuši pašu spēkus. Man tagad jālasa 14 stundas nedēļā un jāvada gadā 40 diplomdarbu. Katrs diplomdarbs prasīja vismaz dienu. Es varu to izpildīt tikai tāpēc, ka esmu beidzis trīs fakultātes. Es būtu varējis beigt arī ceturto fakultāti, ja tikai man tas būtu bijis iespējams. Es esmu beidzis teoloģijas fakultāti, ģeografijas fakultāti un tautsaimniecības fakultāti. Arī ar lauksaimniecību es esmu daudz nodarbojies, tā kā, ja man būtu iespējams atrauties no darba, arī tur es būtu varējis nolikt attiecīgus eksāmenus. Tāpēc es varēju gan uzņemties kā lietpratējs lasīt šos divus tautsaimniecības priekšmetus. Mūsu profesora iesākuma alga ir 500 latu mē-

nesī. Varat ticēt, ka par to neviens labāks ārzemes spēks šurp nenāks. Piemēram Vācijā profesora alga, kāda man tur varētu būt, ir 13.000 markas jeb 16.000 latu gadā, un bez tam vēl tur ir ienākumi no priekšlasījumiem. Jau kara laikā — es to varu dokumentāriski pierādīt, ja to, piemēram, kādai komisijai vajadzētu pierādīt — man Vācijā bija 25.000 latu algas, par 20% vairāk nekā man tagad iznāk ar visu tagadējo Saeimas deputāta algu.

Te ir taisni tas jautājums, kas tagad ir vēl ļaunāks, proti — ka par veciem profesoriem netiek gādāts. Mums ir stipendijas, pensijas...

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Deputāta kungs, es atvainojos...

K. Balodis (turpina): Atļaujiet, es vēl neesmu beidzis! Man vēl jāpasaka...

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Es atvainojos, deputāt Balod, bet laiks ir vēls, un mēs tagad runājam par mežu izstrādāšanu valsts saimnieciskā kārtā.

K. Balodis (turpina): Es varu tikai jautāt Dubina kungam: vai Jūs esat tas Dubina kungs, kas 1922. gadā dabūja spirta brūža koncesiju, un vai Jūs tagad jau 8 gadus neieņemat vietu Latvijas parlamentā, pretēji Latvijas satversmes 32. pantam, kas aizliedz Saeimas deputātam saņemt koncesijas?»

No vienas puses sviēž dučiem miljonus projām, no otras puses knapina, kur nevajaga knapināt.

22. decembrī 1930. g.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vispirms nobalsošanā nāk steidzamība. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret steidzamību. Tādu nav. Kas atturas? Arī nav. Steidzamība vienbalsīgi pieņemta. — Atklāju vispārīgas debates. Vārds deputātam Kārlim Balodim.

K. Balodis (darba savienība): «Augstais nams! Finanču ministrs komisijā gribēja visai saknāpināt to, kas agrākos gados dots. 1.500.000 latu! Es nezinu, kāds padomdevējs Finanču ministrijā strādājis, vai viņš tiešām ko zin no financēm un vispārējās tautsaimniecības. Lieta taču ir tāda, ka tas, kas tiek dots uz Ziemassvētkiem, iet tūlīt tai pašā dienā apgrozībā. Mūsu ierēdņi, kuŗu apstākļi tiešām nav spīdoši, piešķirto summu izlietos, piemēram, papildu manufaktūras iepirkšanai — katrā ziņā tādu lietu iepirkšanai, kas apliktas augstām muitām un akcīzi.

Ja dod veselus 3.000.000, tad nevar būt šaubu, ka valsts visus 3.000.000 nezaudēs, bet vismaz $\frac{3}{4}$ miliona atnāks atpakaļ valsts kasē, kas citādi valstij zustu. Otrkārt, katrs, kas daudzmaz zina finanču apstākļus, zina, ka tirgotāji gaida, ka ierēdņiem tas tiks dots un ka tirgotājiem tā tad arī būs peļņa. Tā tad jāreķinās ar to, ka $\frac{3}{4}$ no piešķirtās summas būs tirgotāju peļņa. (Troksnis.)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Lūdzu vairāk uzmanības!

K. Balodis (turpina): Tirgotāji no savas peļņas maksā valstij nodokļus. Dažs labs tirgotājs bankrotēs, ja uz Ziemassvētkiem nebūs iespējams pārdot par papildu summām. Visā visumā, ja valsts

dotu 3.000.000, tad 1.000.000 iekasētu atpakaļ; ja valsts dos 1.500.000 — tad atpakaļ ienāks, lielākais, 500.000.

Es brīnos, ka vairākums ar vieglu sirdi atteicās no iespējas iegūt 10.000.000—12.000.000 latus no mežiem, bet te, kur ierēdņiem kas jādod, to negrib darīt. No vienas puses sviēž dučiem miljonu projām, no otras puses — knapina, cik vien iespējams — laikam, lai varētu miljonārus izaudzēt.

Par mūsu ierēdņiem jāsaka, ka apmēram 40% viņu ir dzelzceļnieki, kas, kā zināms, saņem ļoti zemu algu, kāpēc mums arī ir vislētākais dzelzceļu tarifs Eiropā. Tālāk liela daļa ierēdņu ir policisti, kuŗus jūs, labā spārna kungi, gan negribēsīt apbēdināt. Ja jūs to darīsīt, tad es novēlu jums labas laimes. Nākošā gada oktobrī mēs pie Filipiem redzēsīmies!»

B.

Prof. Dr. P. Zālītes runas

**Latvijas Dēmokratiskās Republikas Saeimā
no 20. janvāra līdz 22. jūlijam 1931. gadā.**

Prof. Dr. P. Valice Knass
Lectures on the History of the
in the year 1871

VIII sesijas 1. sēde 1931. g. 20. janvārī.

Mirušā Saeimas deputāta profesora Dr. Kārļa Baloža piemiņas godināšana.

Saeimas priekšsēdētājs Dr. Pauls Kalniņš: Saeimas VIII sesijas 1. plēnārsēde atklāta.

Godājamie deputātu kungi! Iekams pārejam pie sava kārtējā darba, man deputātu kungiem jāziņo, ka starpsesiju laikā, 13. janvārī, Universitātes klīnikā miris mūsu deputāts Kārlis Balodis.

Kārļa Baloža, kā zinātnieka vārds bija tālu pazīstams arī aiz Latvijas robežām. Viņa zinātniskie raksti par tautsaimniecību un sevišķi saimniecisko statistiku uzskatāmi daudz jautājumos par vadošiem. Gribu atzīmēt, ka tad, kad Kārlis Balodis atstāja savu darba vietu svešumā un 1919. gadā pārnāca uz Latviju. Latvijas jaunā zinātņu iestāde un vispārīgi latviešu tauta zināmā mērā apsveica šī zinātnieka ierašanos. Arī mūsu likumdevēja iestāde jau agrāk ir vairākkārtīgi izlietojusi Kārļa Baloža zināšanas, pieaicinot viņu par ekspertu dažādu jautājumu izšķiršanā. Kad Kārlis Balodis ienāca III Saeimā par tautas pārstāvi, mēs viņu aizvien redzējām kā dedzīgu savu vēlētāju aizstāvi un tādu, kas aizvien iestājas par savu pārliecību. — Es uzskatu par visu mūsu pienākumu godi-

nāt Kārļa Baloža piemiņu ar piecelšanos. (Visi pieceļas.)

Pārejot uz pirmo dienas kārtības punktu — prezidija ziņojumiem, man jāziņo, ka mirušā Saeimas deputāta Kārļa Baloža vietā, kas ievēlēts no Rīgas vēlēšanu apgabala darba savienības un tautas apvienības kandidātu saraksta Nr. 11, Saeimas prezidijs, saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 57. pantu un Saeimas kārtības rullja 5. pantu, uzaicinājis tā paša saraksta nākošo kandidātu Pēteri Zālīti. Ar š. g. 19. janvāra rakstu Pēteris Zālīte paziņojis, ka viņš uzņemas Saeimas deputāta pienākumus.

H. Celmiņa valdībai aizejot.

3. martā 1931. gadā.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Pēterim Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Godātie deputāti! Uztājos pirmo reizi šinī Augstajā namā! (Starp-saucieni.) Mans lielais priekšgājējs, nelaikis profesors Kārlis Balodis, sarakstīja kādu darbu «Latvija pie labas un sliktas valdības». Ja mēs no šī viedokļa, t. i. no tā viedokļa, ko profesors Balodis izlicis šinī savā darbā, vērtējam atkāpušos Celmiņa kunga koalīcijas valdību, tad mums jāatzīstas, ka pie labām valdībām Latvijā Celmiņa kunga koalīcijas valdība nav pieskaitāma. Viņa ir, kā to viņas darbi rāda, viena no vissliktākām valdībām, kādas Latvijā tās pastāvēšanas laikā ir bijušas. (A. Eglīts no vietas: «Ko Herkules par to teiktu?»)¹) Ikvienai valdībai jādibinās uz darba tautu — laicīgā un garīgā darba —, jāpacel tautas labklājības līmenis, jāved tauta pretim ziedošai nākotnei, jāaizsargā tauta no grimšanas atkarība... (Troksnis.) Celmiņa valdība to nav darījusi. Viņa jau pati pastāvīgi ir bijusi atkarīga no minoritātēm. Bija jāaizsargā tauta no atkarības kā materiālā, tā garīgā zi-

¹) Arkādijs Eglīts, kuŗa starpsaucienos alaž izskan liels netaktiskums un ignorance (nezināšana), laikam arī šoreiz pats nemaz nav zinājis ko viņš runā. Viņš laikam «Herkulesa» vietā būs domājis kādu filozofu. Bet, nezinašams ko viņš dara, minējis grieķu tautas teiksmaino varoni «Herkulesu» un arī to izrunājis nepareizi «Herkules» un nevis, kā tas latviski jāizrunā Hērakls.

ņā. Nevajaga pat tikai šķietami pabalstīt vienu šķiru vai partiju, kā to darīja Celmiņa valdība. Ja mēs prasītu, kas īstenībā viņai ir nācis par labu, tad tikai šķietami tāda ir bijusi viņas darbība arī attiecībā uz zemnieku savienību kā tādu. Taisnībai jāvalda valstī! Ikvienam jādara savs pienākums un jādabū sava alga. Bez apzinīga un sistēmatiska darba nekas nav panākams. Jāpaceļ visas valsts apgaismības, turības un labklājības līmenis. Lai varētu panākt labklājību, visam jādibinās uz taisnības principa granīta pamatiem. Nav jāprasa, kas zemnieku savienībai, kas vecsaimniekiem, jaunsaimeņiem, kas spekulantiem šķiet labs, bet katrreiz jāprasa, ierosinot kādu projektu vai jautājumu, vai tas nāk par labu visiem, visai valstij, visai Latvijai. Labai valdībai jābūt brīvai, liberālai, iecietīgai. Ar izņēmuma likumiem un drakoniskiem preses likumiem katrs ēzelis, kā saka, var valdīt, kamēr vadzīs ir pilns un lūzt, vai kamēr revolūcijā tauta pati savas tiesības norauj no debesīm, kā izsakās lielais angļu filozofs Džons Loks. Latvijas valdības galva sacīja, ka viņš labāk iet kopā ar minoritātēm nekā ar Latvijas darba tautu. Tādai valdībai nebija stingrības, viņai bija jādejo ap Dubina un citu zelta teliem, un no tiem viņa visu laiku bija atkarīga.

Kā dai jābūt īstai Latvijas valdībai? Latvijā ir jāvalda neatkarīgai, nesavtīgai, sapratīgai latviešu valdībai. Deputātu kungi! Latvijas Saeimā jeb Latvijas parlamentā jāskan arī tikai latviešu valodai, kā tas ir Vācijā, Francijā un Anglijā, kur parlamen-

tos atskan vienīgi šo tautu valodas. Tā ir necienība pret latviešu tautu un valdību, ja šai Augstajā namā vēl vienmēr atskan bez latviešu valodas vēl citas valodas. Es to nesaku aiz neiecietības pret citām valodām. Latvijas Saeima, Latvijas parlaments nav nekāds Bābeles tornis. Še lai turpmāk atskan tikai latviešu valoda!»

Rītiņš kā IV vidusskolas direktors. Sienas avīze.

10. martā 1931. gadā.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Es IV vidusskolas direktoru Rītiņa kungu pazīstu jau vairāk desmit gadu (30 gadus). Ar viņa skolu iepazīnos tuvāk Latvijas republikas dibināšanas sākumā, mūsu Latvijas valsts sākumā, lasīdams Tautas augstskolā IV vidusskolas telpās par filozofiju un filozofijas vēsturi.

Es varu vēl sacīt, ka es Rītiņa kungu, IV vidusskolas direktoru, kuŗu es labi pazīstu, uzskatu par vienu no mūsu vislabākiem pedagogiem, par vienu no visspējīgākiem un nesavtīgākiem ģimnaziju direktoriem.

Ja ieceltā komisija ir izmeklējusi IV vidusskolas darbību, tad man šķiet, ka tiem kungiem, kas ir nosodījuši šo IV vidusskolas direktoru, varētu sacīt tā: «Jūs, liekuļi, tie 3 kungi, izvelciet papriekš baļķi no savas acs, un tad Jūs, liekuļi, lūkojiet izvilkst skābargu no Rītiņa kunga acs!»

Jūs pārmetat IV vidusskolas audzēkņiem komūnismu, kā arī to, ka viņi nodibinājuši sienas avīzi. Apskatot šīs avīzes saturu, kas tur rakstīts, nekas sevišķi ļauns tur nav konstatēts. Jūs sevišķi uzstājaties tautskolās, pamatskolās un vidusskolās par reliģijas mācību. Jūs labi zināt, ka taisni mūsu jaunatne ir sajūsmīga un progresīva, un viņa daudzreiz ar sajūsmu iet savam laikmetam pa priekšu. Un ja nu viņa vienā otrā gadījumā kļūdas, tad tā ir jaunības privilēģija, mūsu jaunatnes privilēģija.

Jūs, lielie reliģijas piekritēji, uzklausieties, kur šī jaunatne varēja varbūt šīs mācības smelties, kā viņa varēja pie tām nākt un savā starpā apspriesties.

Es nolasišu dažus vārdus no maigās serafiskās, aītēriskās, dievišķās būtnes, Kristus, ko viņš saka, kā viņš izliek savas mācības, kā tās saprata viņa mācekļi un kā tās arī saprata pirmās kristīgās draudzes. Tad nu uzklausieties!

«Vai jums šķiet, ka esmu nācis mieru dot virs zemes? Es jums saku: nebūt nē! Bet ienaidu. Jo no šī laika vienā namā 5 savā starpā būs ienaidā, 3 pret 2, un 2 pret 3. Tēvs ienaidu ceļš pret dēlu un dēls pret tēvu, māte pret meitu un meita pret māti» u. t. t. (Lūk. ev. 12, 51—53.) «Es esmu nācis uguni mest uz zemi, un kā es gribētu ka jau degtu!» (Lūk. ev. 12, 49.) — Uzklusaities, ko Kristus tālāk sacīja! Viņš nenāca skātu mest tikai uz debesīm, bet arī tepat uz zemi. (Troksnis.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvana): Lūdzu apmierināties!

P. Zālite (turpina): Uzklusaities, ko Kristus saka apustuļu darbos 4. nodaļā: «Un tā draudze, kas ticēja, bija viena sirds un viena dvēsele. Un neviens neko no savas mantas nesauca par savu, bet tās mantas bija visiem kopā. Un viņu starpā arī nebija neviena, kam kas pietrūka, jo kuņģiem tīrumi vai nami bija, tie tos pārdeva un atnesa to maksu no tā, kas bija pārdots, un nolika tiem apustuļiem pie kājām. Un ikkatram tapa izdalīts, kā kuņģam vajadzēja.»

Jūs redzat, kur skolniekiem varēja parādīties komūnisma saknes. Izstrīpojiet šīs vietas no Jaunās derības, kur par to rakstīts, vai arī nebrīnieties, ka viņi savās reliģijas mācībās, ticības mācībās varēja šīs Kristus mācības piesavināties. (Troksnis. Priekšsēdētājs zvana.) Tas ir labi, ka viņi tās savā starpā pārrunāja. Ir labi, ka mums ir tāds vidusskolas direktors, kāds ir Rītiņa kungs, kuŗš prot savus audzēkņus tā audzēt un to visu novērst miera ceļā, pārrunājot šīs mācības. Es esmu pārliecināts, ka no Rītiņa vidusskolas nāks tikai īsti patrioti un labi pilsoņi. Tur gan nenāks neviens tāds, kas neuzstāsies par neatkarīgu Latviju, neviens, kas sapņos par fašismu un par tādām lietām kā reakciju, kas suminās Niedru u. t. t. Niedras piekritējus IV vidusskola ne-

audzinās, bet gan īstus, krietnus, nesaudzīgus un nepiekukuļojamus cilvēkus, pilsoņus, tautas vietniekus. (Starpsaucieni: «Ā-ā!») Jā, nepiekukuļojamus! Un ja kāds nepelnī sodu, bet gan medāli, Triju zvaigžņu ordeni, tad tas ir Rītiņa kungs. (Starpsaucieni: «Ā!»)

Es pilnīgi piekrītu tam, ko Dēķena kungs stāstīja par IV vidusskolu. (Starpsaucieni; smieklī.) Smejaties, cik gribat, tik nedomājiet, ka ar mani varēsīt apieties tāpat, kā ar profesoru Balodi. Es pagaidīšu, kamēr jūs izsmiesities, un tad runāšu gluži mierīgi tālāk. Bet es ceru, ka aizgājuši mājā, jūs tomēr paņemsit Jauno derību un palasīsīt, ko Kristus saka par komūnismu.» (Starpsaucieni.)

Par Māras (Doma) baznīcas piederību. Viņa pieder
suverenai latviešu tautai.

23. martā 1931. gadā.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks**: Vārds deputātam Pēterim Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): (Sauciens no vietas: «Kristīgais komūnists!») «Godātie deputātu kungi! Es še negribu runāt par to, kas Doma baznīcu cēlis — vai to cēluši libji, vai krustneši, vai, varbūt, to cēluši bīskapi, vai arī bruņinieki. Man vienalga, kas tur akmeni uz akmeņa nesis. Katrā ziņā, ja ne pašā sākumā, tad vēlāk pie šīs baznīcas būves savu roku pielikuši arī latvieši — latviešu tauta. Arī viņai šai būvē bijusi sava tiesa un dalība. Negribu arī runāt par juridiskām tiesībām, kam īsti Māras baznīca pieder — vai tā pieder vāciešiem, vai Miera draudzei, vai Garnizona draudzei.

Kad šeit runāja iepriekšējie runātāji, es dzirdēju no kāda archibīskapa kunga (Jāņa) mutes par dēmagogiju, ka šeit Saeimā notiekot dēmagogija. Es domāju, ka arī kāds bīskaps (Irbe) vainīgs par to, ka Latvijas parlamentam tagad jārunā par Māras baznīcu. Man šķiet, ka šo jautājumu vajadzēja izšķirt jau 1923. gadā. Bet — atvainojiet par izteicienu — toreiz mūsu bīskaps bija tāds Antiņš, kas ticēja, ka latvieši varēs Māras baznīcā mierīgi sadzīvot ar vāciešiem. Kad es šo ziņu lasīju avīzē, tad es par tādu naīvitāti brīnējos un nodomāju, ka šo jautājumu neizšķirs miera ceļā, ka tur izcelsies tāds troksnis, ko dzirdēs ne tikai Latvijā, bet kas atskanēs visā pasaulē. Tas ir piepildījies. Šis troksnis tagad jau ir atbalsojies Vācijā.

Mūsu vācieši nav apmierinājušies ar to vien, ka troksnis ir atskanējis Latvijā, bet viņi ir gādājuši par to, lai tas atskanētu visā pasaulē; viņi sūrojas par to pārestību, kādu viņiem, «nabaga vāciešiem», latvieši nodarot. Latvju tauta viņus izvarojoš; pat ticības lietās viņiem neesot miera, viņiem atņemot Māras baznīcu. (A. Eglīts no vietas: «Doma baznīcu!») Doma baznīcas nosaukums ir tikai vāciešiem; mums latviešiem tā ir tikai Māras baznīca, jo mums viņai jau ir zināmas tradīcijas. Es ticu, ka Māras baznīca arī paliks latviešiem.

Es gribu jautāt vāciešiem: ar kādām tiesībām jūs likāt šiem «Māras kaņiem» atbalsoties Vācijā! Vai jūs tiešām gribat atkal atsaukt atmiņā pagājušos laikus? Vai jūs spiežat atcerēties, kā izturējās vācieši, ieņākuši Latvijā? Kā izturējās okupācijas vara? Kas bija viņas pirmais solis? Vai viņi tūliņ neokupēja katedrāli? Vai no katedrāles nenonēma pat pareizticīgo krustu? Bet tagad mūsu vācieši griežas pie visas pasaules un sauc: «Nāciet mūs glābt, mēs ejam bojā! Latvieši mūs izvaro!» — Vai vācieši atkal neatgādina to, ko pasaules kaņā teicis Vācijas kanclers Betmans fon Holvēgs par Beļģijas neitralitātes garantiju, ka tas esot tikai papīra strēmeļu saišķis? 1918. gadā, vācu okupācijas varas laikā, es runāju ar vienu no Kurzemes galveniem pārvaldniekiem un jautāju, kā viņš izturēsies pret līgumiem, ko latvieši slēguši ar Krievijas cara valdību? Uz to viņš man, kodīgi sminēdams, atbildēja:

«Ko jūs domājat?! Mēs esam uzvarētāji un tad lai mēs respektētu līgumus, ko cara valdība slēgusi ar latviešiem?!» Tos līgumus, kurus cars slēdzis ar latviešiem! Tagad jūs saucat pēc nezin kādas likumības. Redziet, tāda ir tā vara, tā vācu tauta, pie kuŗas jūs esat griezušies. Lai tā nāk un tiesā starp mums un jums.

To pašu, ko viņa, varētu darīt arī mēs, tāpat rīkojoties, bet mēs nebūsim tik ļauni un neiecietīgi, kādi ir bijuši vācieši. Mēs tagad zinām, kā jūs esat respektējuši visus līgumus! Mēs tagad zinām arī to, ka, ja vācieši būtu palikuši mūsu zemē uzvarētāji, viņi būtu mūsu vecsaimniekiem atņēmuši, kā gribēja darīt vācu okupācijas vara un vācu valdība — pusi no viņu mājām; otru pusi vācieši viņiem būtu atņēmuši ar viltu, t. i. uzsakot uzreiz visus kreditus. Kas nevar tos laikā nomaksāt, tas lai iznīkst! Es arī pazīstu tos vācu valdības rīkojumus, kas par mums to lēma, un es par tādu vācu hibridu brīnējos. Es, kā jau teicu, arī domāju, ka tas gan nenotiks, ka vācieši sadzīvos mierā ar latviešiem Doma — es gribētu sacīt — Māras baznīcā, jo taisni visneiecietīgākā vara vienmēr ir bijusi baznīca. To pierāda, es gribētu teikt, gadu tūkstošus ilgās cīņās, kas ir norisinājušās starp baznīcu un zinātni, vai starp baznīcu un filozofiju.

Saciņa, ka filozofija ir reliģijas — baznīcas kalpone (ancilla religionis — theologiae). Baznīca ir varen pratusi arvien kalpināt un katru, kas nav atzinis viņas dogmas un mācības, bet kas ir domājis citādi nekā baznīca, kas to uzdrošinājies, viņa to ir

spīdzinājusi un nonāvējusi. Miljoni ir nolikuši galvas cīņā par zinātnes neatkarību. Vēl 1600. gadā filozofu Džordano Bruno (Giordano Bruno), lielāko italiešu filozofu, sadedzināja uz sārta. Un atminēsimies lielo franču filozofu, lielo rakstnieku Voltēru, kurš nebūt nebija neticīgs, kurš bija reliģiozs cilvēks, kurš sacīja: ja nebūtu Dieva, tad Dievs būtu jāizdomā, jo visa radība pēc tā kliec —, Voltēru, kurš bija uzcēlis veselu baznīcu un uz šīs baznīcas durvīm uzrakstījis: «Deo erexit Voltaire» (Dievam uzcēla Voltērs). Bet tad, kad Voltērs, šis lielais gars, un arī Russō bija miruši, katoļu baznīca (tās garīdznieki vai fanātiskie kalpi) atdarīja panteonu Parīzē, atdarīja Voltēra un Russō šķirstus, aptraipīja pat miroņus, izņēma tos no šķirsta un iemeta kaļķu bedrē. 1864. gadā, kad Napoleons III abu filozofu šķirstus lika attaisīt, tie bija tukši. Tāda, lūk, ir katoļu un vispār baznīcas neiecietība! Ir, lūk, vienas ticības draudzes, evaņģeliski-luteriskās draudzes, un tomēr nevar satikt vienā baznīcā!

Es raksturošu baznīcas neiecietību vēl mazliet tālāk. Šeit sacīja, ka viss šis jautājums pacelts tikai dēmagōģijas dēļ. Man jāsaprot, ka šeit vainojams mūsu bīskaps Irbe, viņa iecietība un lētticība, ka šīs draudzes varēs mierīgi sadzīvot Doma vai Māras baznīcā.

Ko sacīja pats kristīgās reliģijas nodibinātājs Kristus, kad viņam jautāja, kur būs Dievu pielūgt, Jeruzālemes dievnamā vai Garicina kalnā? Protams, jūdi domāja, ka tikai Jeruzālemes dievnamā var pielūgt Dievu, bet Kristus domāja citādi. Lai man nepārmestu, ka es nepareizi citēju, es nolasīšu vārdu pa vārdam: «Bet kad Tu Dievu lūdz, tad ej savā kambarī un, savas durvis aizslēdzis, pielūdz savu Tēvu slepenībā, un tavš Tēvs, Dievs, kas redz slepenībā, tas Tev to atmaksās gaismā.» (Mat. ev. 6, 6.)

Varētu domāt, ka Māras baznīcā vai Doma baznīcā būtu telpas visiem — i vācu draudzei, i Miera draudzei un arī Garnizona draudzei. Bet jūs jau zināt — es jau šeit norādīju —, cik liela neiecietība

valda. Jūs, mīlestības evaņģelija sludinātāji, pado-
mājiet, ka vienas ticības cilvēki, evaņģeliski-lute-
riskas draudzes nesatiek savā starpā! Viņi plūcas
tāpat kā sociāldemokrāti ar komunistiem. Te mēs
redzam tādu pat neiecietību.

Kad nu tas ir tā, tad valstij ir tiesība iejaukties
šai strīdū. Es gan stāvu uz tāda pama-
ta, ka vienīgā un pēdējā konsekvence
no gadusimteniem ilgās cīņas starp
zinātni un baznīcu, it sevišķi ne-
iecietīgo katoļu baznīcu, un arī
starp baznīcu un valsti, ir: pilnīga
baznīcas šķiršana no valsts. Pilnī-
ga šķiršana! Par to tagad uzstājas
un ir jāuzstājas it visiem zinātnie-
kiem, arī filozofiem, vienalga, lai
viņi būtu, kas būdami, ikvienam li-
berālākam garam. Bet ja pie mums tas vēl
nav noticis, tad šeit jāiemaisās valstij.

Man šķiet, šeit Māras baznīcas jautājumā jāiziet
no cita viedokļa — ne no tā jautājuma, kas šo baz-
nīcu būvējis, ne arī no kāda jūridiska jautājuma.
Tā mēs šeit varam pētīt un meklēt gadiem ilgi, bet
vēl vienmēr neatradīsim pilnīgu saskaņu, jo vienmēr
atradīsies jūristi, kas domās citādi, nekā tie, kas
iedomājas šo jautājumu jau izšķīruši. Man liekas,
ka vienīgā izeja te ir tāda: Māras baznīca at-
rodas Latvijas teritorijā, un suve-
rēnā, neatkarīgā demokrātiskā La-
tvijas republikā ir vienīgi latvie-
šu tauta. Lūk, latviešu tauta prasa
šo baznīcu latviešiem. Par to nav
šaubu. Tā ir tautas vienprātīga
griba.

Aplūkojot šo jautājumu pat no taisnības vie-
dokļa, vāciešiem nav taisnība. Vai lai uzskaitām
visas Rīgas baznīcas? Kam pieder galvenās baznī-
cas? Vai tās nav vāciešiem? Vai Māras baznīca,
vai Pēterā baznīca, Vecā Ģertrūdes baznīca nepie-
der vāciešiem? Vai savā laikā, kad cēla Jauno Ģer-

trūdes baznīcu, vācieši latviešiem neparādīja milzīgu «žēlastību», vācot un atļaujot vākt līdzekļus Jaunai Gertrūdes baznīcai? Tos latviešus, kas jau bija Vecā Gertrūdes baznīcā, izraidīja no tās ārā, lai viņi iet uz savu jauno baznīcu. Kā visur, tā arī te redzam vislielāko neiecietību taisni no baznīcas puses un pie mūsu vāciešiem. Mūsu vācieši vēl nav aizmirsuši to, ka šeit Latvijā, Latvijas republikā tagad valda nevis vācieši, bet suverēnā latviešu tauta. Viņi, vācieši, arvien vēl grib būt kungi šai zemē, un tādi viņi grib palikt vienmēr. Ja tā, tad nevar būt šaubu — Māras baznīca vienkārši jāatsavina vāciešiem, tā ir latviešu baznīca, latviešu suverēnai tautai vajadzīga.

Man šķiet, ka mēs varētu iet vēl tālāk. Es negribu būt tāds ierosinātājs, bet man šķiet, ka vāciešiem pilnīgi pietiktu ar Pēteru baznīcu vien un arī Vecā Gertrūdes baznīca varētu būt latviešu baznīca. Katrā ziņā Māras baznīcai jābūt latviešu baznīcai, un ar to mūsu vāciešiem, kas vēl arvienu grib būt kungi un mūsu valdnieki, jārēķinās. Latvijas republikā viņu kundzības dienas ir skaitītas. Viņiem jāapmierinās ar savu stāvokli. Ja viņi grib mierīgi un satiecīgi mūsu zemē dzīvot, tad mēs negribam būt tik ļauni un neiecietīgi, kā jūs, vācieši, bijāt. Jūs nolaupījāt mums visas tiesības, jūs negribat i tagad dot mums pat Māras baznīcu, ko visa tauta prasa. Ja jūs esat kristīgi, tā Dieva bērni un reliģijas dibinātāja īsti piederīgie, kas nes mīlestības evaņģeliju zemē, tad apdomājaties. — Jūs gribat vēl arvien un visur arī Māras baznīcas jautājumā parādīt savu varu. Tai varai reiz jābeidzas. Mēs jūs uzskatīsim par «mīļiem zemes iedzīvotājiem», ja jūs reiz atsacīsieties no savas hibri-

das, no savas iedomības, no kungu
lomas un dzīvosit ar mums miermī-
līgi, saticīgi, pazemīgi, kā līdztie-
sīgi pilsoņi un ne kā iedomīgi kun-
gi mūsu zemē.»

Par Kārļa Ulmaņa valdības deklarāciju. Kā P. Zālīte apsveica Kārļa Ulmaņa ministru kabinetu?

24. martā 1931. gadā.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks**: Vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Ar nenozīmīgu un tukšu deklarāciju nostājas šeit Augstā nama priekšā Kārļa Ulmaņa kungs kā Latvijas ministru prezidents. Ar lielu nodevības aktu nacionālā lietā viņš ir bruģējis sev ceļu uz šo amatu.

Es lūdzu piegriezt vērību tam, ko es tagad teikšu. Es šeit stāvu mana nelaika drauga, lielā tautsaimnieka un financista prof. Dr. K. Baloža vietā. Tāpēc es atļaušos atstāstīt kādu viņa un manu sarunu.

Pagājušā gada beigās, kad atkal pēc daudz notikumiem pacēlās it kā Ulmaņa kandidātūra uz šāda vai tāda ministra vietu — runa bija pat par ministru prezidenta amatu —, Kārlis Balodis, kas tagad ir jau veļu valstī — bet es domāju, ka viņa vārdi jūs daudz maz vēl interesēs —, teica, ka tā būs Latvijas nelaime, ja Kārlis Ulmanis tiks par Latvijas ministru prezidentu, jo viņš var Latviju novest tikai purvā, Latvijas finances un valūtu pie sabrukuma un Latvijas neatkarību bezdibenā. Viens labums ir, ka vēlēšanas nav tālu. Tauta, jācer, taps redzīga, un viņš kā ministru prezidents nebūs iespējams. Es vaicāju Balodim: «Kā, vai tad Ulmanis ir tik kaitīgs Latvijai, ka Tu viņu pat apzīmē par Latvijas lielāko nelaimi?» — «Jā,» viņš saka, «tā ir! Ulmaņa ministrija droši vien būs vis-

sliktākā, par ko nav šaubu!» (Troksnis.) Kad vaicāju Balodim, kāpēc tad viņš tā ir pret Ulmani, Balodis man atbildēja: «Ulmanis ir korrupcijas un spekulācijas tēvs.» (Troksnis.) Lai atceroties tikai «Eifēmijas» lietu. Vai kuģis «Eifēmija» neesot iebraucis ar mantām taisni Ulmaņa valdības laikā? Un tiešām tas tā bija! Tas mums rāda, kas no Ulmaņa valdības sagaidāms. Jūs zināt, ka taisni «Eifēmijas» panamā nodarītie zaudējumi Latvijai ir apmēram 200 miljonu Latvijas rubļu lieli. Atceraties arī «Metalbankas» zaudējumus — apmēram 1 miljardu Latvijas rubļu! Tad — slavenā «International Corporation» lietu — apmēram 113 miljoni Latvijas rubļu zaudējumu Latvijai. Jankeļa Kleina lietā — zaudējumu 250 miljoni! Ābrama Bekera lietā — apmēram 160 miljoni Latvijas rubļu zaudējumu! Hoffam tikpat kā atdāvināts Ainažu - Smiltenes dzelzceļš. Škoļņikova linu lietā zaudējumu 57 miljoni Latvijas rubļu! Tie ir apņēmīgi, ko izdarījis Balodis, un es jums varu uzskaitīt vēl daudz citu. (Troksnis.) Nesmejieties, kungi! (Troksnis!) Lūzdu, izsmejieties ar' — tad es turpināšu!

Jūs redzat, kurp mūs ved Ulmaņa valdība, un kur tā mūs var novest! Kā baidošā pazīme ir raksturīgi jau tas, ka pirms Ulmanis uzkāpa ministru prezidenta krēslā, jau atsvieda — personīgi, varbūt, viņš pie tā nebija vainīgs — mežu spekulantiem daudz miljonu. Viņš, varbūt, pats pateiks: cik tur bija miljonu? Es domāju, ka tur būs bijuši kādi 30—40 miljoni Latvijas rubļu.

Un ja nu apskatām šo ārkārtīgi tukšo, nenozīmīgo deklarāciju, kur itin nekas nav teikts, ko īsti viņš grib darīt, kādā veidā viņš grib iegūt vajadzīgās finanses, tad jāsaprot, ka tā ir tukša un nenozīmīga. Viņš gādāšot par lauciniekiem, būšot arī taupīgs. Jā, to taupību mēs jau redzējām! Pirmais Ulmaņa taupības akts jau bija — atsviest mežu spekulantiem miljonus. Redziet, Ulmaņa paspārnē, vai nu viņam prezidentam — ministram esot, vai arī zemnieku savienības priekšgalā nostājoties, plaukst korrupcija. Viņš ir tās tēvs un spekulācijai allaž ir stāvējis kūmās. Latvija, pateicoties Ulmaņa kungam, ir izpelņījusies pasaulē panamu zemes slavu. Korrupcija un spekulācija ir pastāvīgi bijusi ziedos, un Ulmanim valdot, tās ziedēs arī turpmāk. Tāpēc šai valdībai var novēlēt visīsāko mūžu, lai viņa drīz aiziet pie tēviem.

Saeimai, ja viņa grib ievērot Latvijas labumu, tūliņ būtu jāizteic Ulmaņa kabinetam neuzticība. Saprotams, es, kā Baloža pēcnācējs, šai valdībai nevaru dāvēt uzticību.»

Priekšlikums ierobežot ārzemnieku nodarbināšanu Latvijā.

Debates Saeimā 24. IV 1931. gadā.

Saeimas sēdi 24. aprīlī pulkst. 5 pēcpusd. atklāj priekšsēdētājs **Dr. P. Kalniņš**. J. Breikšs, P. Zālite, J. Vinters, P. Juraševskis, K. Kiršteins, J. Šterns, Trasuns u. c. iesnieguši priekšlikumu:

Uzdot valdībai nekavējoši revidēt ārvalstu pilsoņiem izsniegtās nodarbošanās kartiņas un saskaņā ar 1929. g. 13. aprīļa noteikumiem par darba atļaujas izdošanu ārvalstniekiem (1. un 2. p.) anulēt tās visiem, izņemot vienīgi tikai visnepieciešamākos speciālistus, kurus nav iespējams atvietot ar Latvijas pilsoņu darbaspēku.

P. Zālite (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Man liekas, ka mums vispirms jādod darbs mūsu pašu strādniekiem kā pilsētās, tā uz laukiem. Vispirms mums jā rūpējas par mūsu pašu amatniekiem, vispirms par mūsu mēhantiķiem, vispirms par mūsu māksliniekiem, vispirms par mūsu intelligenču un tad tik, ja viņi būs nodrošināti, vai arī pietrūks darba roku, mēs varētu un drīkstētu runāt, tikai tad tik vēl runāt par ārzemnieku ievēšanu.

Uzklausoties, ko te runāja Rozentāla kungs un iekšlietu ministra kungs un apskatot skaitļus, cik daudz ārzemnieku pie mums nodarbināti, diemžēl jā saka, ka uz iekšlietu ministra kunga datiem mēs pavisam nevaram paļauties, jo viņš runāja tikai par nelielu skaitu — 1288 laukstrādnieku, bet te mēs dzirdējām, ka, dibinoties uz statistiskās pārvaldes ziņām, runāja par 23.000 cilvēku. Pirmais runātājs (J. Breikšs) teica, ka ārzemniekiem Latvijā esot izsniegtas 18.000 vai 20.000 darba kartiņas, avīze «Taisnība» apgalvo, ka to mums Latvijā ir 56.000. Redzat,

kāds haoss valda skaitļu ziņā! Vispirms mums tā tad pamatīgi jāizpēta, cik ārzemnieku ir Latvijā. Man liekas, ka ņemot vērā šos skaitļus, mēs varētu runāt par ārzemnieku invāziju (A. Eglīša starpsauciens: «Kas tas ir?»), t. i. ārzemnieku ieplūšanu Latvijā.

Kungi, jūs zināt, cik liels bezdarbs ir Rīgā. Ik dienas mēs redzam, ka strādniekiem jāmirst badā un tāpēc, man šķiet, ka ārzemnieku ieplūšana Latvijā ir pilnīgi nepielaižama lieta. Rīgas pilsētas kase ir tukša. Nav darba mūsu pašu strādniekiem, māchanīkiem, amatniekiem. Mūsu intelligence un mākslinieki cieš trūkumu, bet tomēr katru nedēļu mūsu operā viesojas ārzemnieki. Es neesmu pret šaļapinu vai citiem lieliem māksliniekiem, bet gan pret to, ka šaļapinam dod tik milzīgas summas. Šaļapinam mēs maksājam ap 3000 (īsti gan 2800) dolaru ik no izrādes. Sakait, cik tas iznāk mūsu naudā? Gan mums to palīdz maksāt žīdi un citi mūsu zemes bagātņieki. Bet kur viņi to ņem? Tepat mūsu zemē. Vai mums pašiem trūkst ievērojamu mākslinieku? Varbūt viņi nav tik ievērojami un par visām lietām tik slaveni, kā šaļapins, bet tomēr labi mākslinieki. Tāpēc mums katrā ziņā jāuzstājas pret ārzemnieku ieplūšanu, jāprasa izbeigt šo nevēlamo parādību.

Ievērojot skaitļus, kas šeit minēti, mēs varam runāt par pārāk lielu ārzemnieku ieplūšanu Latvijā. Man liekas, ka ir iesākusies it kā jauna Latvijas iekarošana, kā priekš 700 gadiem. Mēs tiekam nomākti fiziski un garīgi, valūta nevajadzīgi aizplūst uz ārzemēm u. t. t. Mūsu pašu strādnieki un mākslinieki pie mums cieš lielu trūkumu. Mums, kungi, ir jāizsargājas pret šo ārzemnieku ieplūšanu, vienalga no kurienes viņi nāktu, vai viņi nāktu no Krievijas, vai viņi nāktu no Vācijas, vai nāktu no citām zemēm. Kungi, es nerunāšu tagad tik daudz par materiālo postu, ko viņi mums nodara, par to runāja jau citi, bet par kādu citu nelaimi, kas mūs var piemeklēt. Es griezīšos šeit it īpaši pie vāciešiem, vācu deputātiem un man ir prieks, ka es redzu dažus sev priekšā. Jūs, vāci, teiksit, ka es būšu ieinteresēts latviešu

tautas priekšstāvis un runāšu kā tāds, būšu pret jums, vāciešiem, netaisns. Nē, es šoreiz runāšu par jums ar jūsu pašu pārstāvja, ievērojamā diplomāta, sūtņa A. Viniga, vārdiem, ko vācu tauta Latvijas tapšanas laikā bija sūtījusi uz Latviju. Ko viņš par vāciešu ieplūšanu saka. Taisni te, runājot par ārzemnieku ieplūšanu vispāri, mēs varēsim daudz ko no šī vācu diplomāta vārdiem mācīties viņu uzklautos. Tāpēc lai runā šīs «kungu un kareivju tautas, kādas citas viņai līdzīgas zemes virsū vairs neesot» pārstāvis (Starpsaucieni.), kā viņš saka.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Deputāt Eglīt, es lūdzu netraucēt runātāju tik daudz ar starpsaucieniem.

P. Zālite (darba savienība): (Turpina.) Es lūdzu mani uzklaust, it īpaši, vācu tautības deputātu kungus. Lūkosim saprast, ko latviešu tauta no šī vācu diplomāta vārdiem varētu mācīties. Es pieturēšos pēc gara un pēc būtības pie viņa vārdiem. Savā beigu vārdā savā grāmatā «Am Ausgang der deutschen Ostpolitik» («Vācu austrumpolitikas pastari», kā vislabāk saturu vērojot to varētu tulkot) Augusts Vinigs, kurū jūs visi vēl pazīsit, izsakās, ka tas, par ko viņš te rakstot, esot viena no vislielākām pasaules vēstures traģēdijām. «Pēdējās ciņās Latvijā dots trieciens visai vācietībai. Vācu austrumpolitikā šāda beigšanās esot liela pasaules vēsturiska traģēdija. No Donavas līdz Baltijas jūrai vācietība zaudējusi visas savas pozīcijas.» Tā Vinigs. Bet Vinigs tomēr vēl tic, ka tas austrumos nebūšot pasaules vēsturē pēdējais vārds. «Austrumiem», tā Vinigs saka, «vajaga vāciešu, tāpat kā vāciešiem vajaga austrumu. Ja visai rietumu kultūrai nepienāks drīz gals, tad drīz vien atkal dziņa uz austrumiem lauzīs sev jaunus ceļus, par ko ikdienas redzamas jaunas zīmes (122. lapp.). Kā priekš 700 gadiem, tā šo baltu dienu

vāciešiem viņu zeme ir par mazu. Kā tolaik, tā arī tagad vācu tautas spēka pārpalikums spiežas pāri par savas zemes robežām un liela daļa no tā, kā tolaik, tā arī nākotnē plūdīs uz austrumiem. Bet veids» — es lūdzu uzklausties — kādā šī spēka pārplūšana pār robežu notikšot, būšot citāds.» «Ne zobenu un krustu nesīs vācu austrumu ceļotāji, bet ar tehniskām spējām, ar organizācijas mākslu, ar kultūrālu pievilkšanas spēku, ar šīm istām vācu tautas balvām apbruņojušies, viņi dosies turp un paplašinās vācu iespaida robežas. Varbūt, ka viņus tikpat nelabprāt redzēs kā agrāk, bet viņu vajadzēs». Tā A. Vinigs. Man šķiet, ka viņi nebūs vajadzīgi ne mums, ne arī citiem. Vācu sūtnis Augusts Vinigs tālāk turpina: «Vai jaunās mazās valstis vēl kādu gadu rindu pastāvēs, jeb vai viņas atkal drīz savienosies ar citām no Krievijas miesas šķirtām daļām un atkal radīs veco Krieviju, vienāļa, viņas tā kā tā nevarēs iztikt bez vāciem. Varētu būt, ka vācu tautas jaunā spiešanās uz priekšu notiks pamazām un tikko manāmi. Ne gaŗos kaŗa gāŗienos, bet viens pēc otra vācieŗi tur ieradīsies un ikviens no viņiem ar pūlēm sev radīs darba lauku. Ar laiku ŗie darbības lauki sasniegsies un savienosies par plaŗu vācu kultūras un saimniecības lauku, kas vācu valstij aizslēŗies priekŗā, varēs noderēt kā atbalsts izŗķiroŗās cīņās, kas rietumos plosīsies.» Tā saka Vinigs savas grāmatas 123. lappusē.

Sūtnis Augusts Vinigs redz, ka nākotnē rietumos plosīsies briesmīgas iz-

šķirošas cīņas un ka šinīs cīņās kā atbalsts vāciem noderēs tie vāci, kas austrumos aiz Vācijas robežām sev būs radījuši darbības laukus.

Lai mūsu Latvija nepaliek par tādiem vācu darbības laukiem, kas vāciem varētu noderēt nākotnes kaļā un būt mums par nāvi! Acis vaļā! Lai paši tikai ar saviem spēkiem izveidojam un izkopjam savu zemi! Lai paši izmantojam savas dabiskās bagātības! Savas zemes un dabas bagātību izmantošanu lai neatdodam svešniekiem! Daugavas ūdens spēku — nekad! Karaspēkā, flotē, visur valsts dzīvē vadība un veidošana lai tik latviešiem! Arī Viniga grāmata lai mums atver acis un rāda, cik bīstami var būt atļaut savā zemē radīt svešniekiem jaunus darbības laukus. Tādēļ lai tik paši vien visu veicam ar savu spēku! Lai uzticamies tikai paši sev! Nešaubīgi ticēsim Latvijas neatkarībai un pastāvībai. Lai godīgākie un spējīgākie latvieši veido mūsu Latviju!

Dzirdiet un mācāties no tā, ko šis ievērojamais vācu diplomāts saka par tiem vāciem, kas no Vācijas plūst arī uz Latviju un tur rada vācu šūniņas. Tādas šūniņas ir vācu mēchanikī, kas nodarbojas mūsu fabrikās. Tādas šūniņas ir vācu skolotāji, vācu zemkopji, vācu frizieri un citi amatnieki, kas te nodarbojas. No tiem visiem mūsu tautai draud briesmas un mums ir jāaizstāvas. Mums jāaizstāv mūsu tautas patstāvība. Mēs nedrīkstam tik vieglprātīgi ielaist vāciešus un vispārīgi ārzemniekus un viņiem uzticēties. Mums pašiem Latvijā ir viss jāizveido.

Vēl beidzot teikšu dažus vārdus par to, cik dažos gadījumos mūsu valdība nelāgi rīkojas. Te no sociāldemokratu u. c. puses runāja par nansenistiem. Arī man šinī ziņā ir piedzīvojumi, cik nelabprāt valdība nāk dažiem no viņiem pretim. Priekš dažiem gadiem no Krievijas ieceļoja un tikai uz dažām die-

nām gribēja Latvijā apmesties kāds ievērojams krievu zinātnieks prof. Speranskis, kurš cara laikā bija daudz cietis. V. Speranskis bija Pēterpils universitātes privātdocents, vēlāk psihoneiroloģiskā institūta profesors un dekāns. Viņam mūsu valdība negribēja dot atļauju šeit Latvijā uzturēties, tikai dažus priekšlasījumus noturēt. Te bija jānāk palīgā Kanta biedrībai, lai šis zinātnieks dabūtu atļauju, un es pats personīgi vairākas reizes gāju pie toreizējā izglītības ministra un pie citiem. (Starpsauciens: «Redz, kā gādā!») Šis ievērojamais krievu zinātnieks aizceļoja vispirms uz Vāciju, tad Austriju un vēlāk apmetās Francijā. Tagad viņš ir Francijā un, būdams nansenists, viņš tomēr ir Parīzes universitātes profesors un atrodas franču valdības dienestā. Francijā viņam ir dota iespēja nodarboties. Redziet, mūsu valdība, kur vajadzēja pretim nākt, to nedarīja, kur nevajaga, tur atļauju dod. Man liekas, arī tagad viņa tāda ir, jo arī latviešiem, kas Krievijā dzīvojuši ilgāku laiku, gadiem ilgi kā kolonisti u. t. t., tiek pieprasīta 5 gadu nodzīvošana Latvijā, lai iegūtu pavalstniecību. Mums jātop arī šai ziņā citādiem. Bet vispār pret ārzemniekiem mums ir jātur acis vaļā. Mums draud ne tik vien posts materiālā ziņā, ka mūsu strādnieki un intelligenti nedabūn darbu, bet arī politiskā ziņā mums ir jāsarģās. Lai vācieši nedomā, ka es runāju kā šovinists. Es runāju kā latviešu tautas pārstāvis. Man ir dārga viņas patstāvība, es negribu, ka viņā vēlreiz ielaužas un to iekaro Golca un Bermonta bandas. Pret to mums Latvija ir jāaizsarģā. Un es ceru, ka arī tie vācieši, kas ir dabūjuši muižu centrus, šai ziņā neuzstāsies pret mums, bet nāks palīgā un nesaudzīgi apiesies ar tiem, kas no Vācijas laužas iekšā un mēģina mūs miera ceļā iekarot. Mums visiem jāuzstājas pret to lielo postu, kas mums faktiski ceļas materiālā ziņā

caur svešnieku ieplūšanu un nodarbošanos Latvijā, bet it īpaši jāaizsargājas no tā un jāapbruņojas pret to, kas apdraud mūsu valsti, mūsu neatkarīgās Latvijas pastāvēšanu.»

Pret 10 milj. latu garantijām Padomju Krievijai.

8. maijā 1931. gadā.

P. Zālite (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Es esmu pret katru Ķīnas mūra celšanu ap Latviju ar pāraugstu muitu u. t. t. palīdzību. Es saprotu to, ka Itālijas valdība, Mussolini slēdzis tirdzniecības līgumu ar Padomju Krieviju. Es saprotu arī to, ka Austrijas valdība ir to pašu darījusi, tāpat arī Vācija. Šīm valstīm bez Krievijas ir grūti iztikt. Krievija ir liela valsts un tāpēc ir saprotams, ka tās lūko atrast tirdzniecības sakarus ar Krieviju. Bet tās arī lūko šos tirdzniecības līgumus, ievērojot līdzšinējos piedzīvojumus, slēgt uz solidākiem pamatiem. Lūko dabūt solidākas garantijas. Redziet, še man atkal ir jārunā, jāsaka, ka es še stāvu un ieņemu lielā tautsaimnieka Baloža vietu. Man atkal jums ir jāaizrāda, ka profesors Balodis nebija draugs šim noslēgtam līgumam ar Krieviju. Viņš ar grūtu sirdi skatījās uz to un taisni baidījās: vai Krievija nesāks prasīt garantijas, vai mums nebūs jādod šīs garantijas un vai mūsu Latvijas banka tās neuzņemsies? Prof. Balodis sacīja, ja tas notiktu, ja Latvijas banka vai Latvijas valdība sāktu iet šādu ceļu, tad viņa ievēdīs Latviju bezdibenīgā purvā. Viņš bija pret tādām garantijām. 10 miljoni latu, zināms, nav nezin' cik liela summa, bet nabadzīgai Latvijai viņa ir ļoti liela summa. Es šinī ziņā varu piekrist runātājam Dr. med. Reinharda kungam, kas sacīja, ka šie 10 miljoni latu aizies uz neredzēšanos. Tādēļ arī man ir jāievēro profesora Baloža uzskati un

sava pārliecība. Es gan neesmu tautsaimnieks, liels fināncists kā Balodis, es arī negribu pēc būtības tagad ielaisties pārrunās par šo Krievijas līgumu. Bet ievērojot profesora Baloža bažas, viņa lielās bažas par šīm garantijas prasībām, kādas ar laiku Krievija varētu celt un prasīt, man jāuzstājas pret šo garantiju projektu. Redziet, tagad jau ir tas piepildījies, no kā baidījās Balodis. Mūsu koalīcija un valdība ir tagad, diemžēl, atkal sākusi iet tādus ceļus, kuri Latvijai ved pretim bezdibenam. Mana balss, zināms, te nevar neko izšķirt. Viņa ir viena. Bet dibinoties uz šādu profesora Baloža atsauksmi, mana balss tomēr pacelsies pret šīm garantijām par 10 miljoniem latu. Latvijas intereses to prasa.»

Budžetu apspriežot.

20. maijā 1931. gadā.

Prof. P. Zālite (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Te ļoti daudz runāts par mūsu budžetu, par viņa reālītāti un nereālītāti, un arī par iemesliem un ceļiem, kā no šīs — tiešām ļoti smagās krīzes — varētu iziet. It sevišķi, kā es domāju, skaisti un pamatīgi te runāja Bastjāņa kungs, kurš arī aizrādīja uz iemesliem un līdzekļiem, kā iziet no šīs krīzes.

Es gribu pie budžeta pieiet no cita viedokļa.

— «**Taisnība paaugstina tautu.**» — To skaisti izteicis lielais italiešu gleznotājs Rafaēls. — **Taisnība** ir viena no tautas, valsts galveniem pamatiem. — **Taisnība, brīvība, iecietība, lietderība**, ražīgs darbs, tie ir valsts pastāvības un labklājības galvenie pamati.

Ja nu mēs jautājam, vai mūsu valdība no pat valsts dibināšanas laika ir pieturējusies pie šiem principiem, tad mums jāatbild, ka ne pie viena no viņiem nav pieturējusies mūsu valdība.

Kā ir ar taisnības principu? Viņam jāstāv ikkatras valsts pamatā. Ko šīs taisnības princips saka un ko par viņu izteikušies filozofi, valstsvīri? Filozofs ideālists Platons saka tā: «ta cheautū pratein» (darīt savu pienākumu). To it kā papildina Cicerons vai, kā mūsu filologi saka, Kikerons, sacīdams «sum cuique» (ikvienam savs), t. i., ka arī ikvienam jādabū savs, sava darba alga.

Kā nu mūsu valdība rūpējusies, lai ikviens darītu savu pienākumu un dabūtu savu pienācīgo darba algu valstī? Mūsu valdība taisni vajā šos «sava» meklētājus. Kādā lugā ir rādīts, ka mācītājs atrodas un mēlojas kopā ar bagātiem un novēršas no nabagiem. Tā arī mūsu valdība iet pie bagātajiem, nepabalsta vis tos,

kam palīdzība tiešām vajadzīga, bet ir šķiedusi tautas līdzekļus uz visām pusēm, devusi pabalstus tādiem, kam tie vismazāk vajadzīgi un šķiedusi naudu nevietā pat tādiem spekulantiem, šķietamiem «bagātniekiem», kā piemēram Šivam ar viņa lupatām. Lūk, tā ir izšķiesta tautas manta un nauda. Tas ir viens no galveniem iemesliem, kāpēc mūsu valsts tagad nonākusi kritiskā bezizejas stāvoklī. Mēs tagad runājam, kā no šī stāvokļa iziet, kā iziet no šīs vispasaules krīzes, t. i. no lauksaimniecības un rūpniecības krīzes. Līdzekļi, ko mūsu valdība, it sevišķi pēdējos gados pielietojusi, kā viņa lūkojusi atrast izeju no šī stāvokļa, ir visai absurdi.

Latvija ir maza daļiņa no visas pasaules, mēs nevaram no krīzes iziet un Latviju glābt, ceļot ap Latviju Ķīnas mūri ar prēmijām un pāraugstām muitām. Mēs esam daudz devuši, daudz miljonu ir izšķiests, bet kam viņi ir izšķiesti? Vai viņi ir nākuši to rokās, kam palīdzība tiešām ir bijusi vajadzīga?

Es uzstājos un stāvu par lauksaimniecības pacelšanu, kā to darīja arī mans lielais priekšgājējs tautsaimnieks Balodis. Vai mūsu valdība viņu ir atcerējusies, vai viņa ir staigājusi pa tādiem ceļiem, kādus Balodis rādījis? Nesmejaties, zemkopības ministra kungs — atkārtoju, vai Jūs esat gājuši šos ceļus? Man liekas, Jūs negribat tos i tagad iet. Jūs sakāt, ka Darba savienība runājot par Baloža atceri. Jā, kas īsti ir Baloža atcere? Balodi atcerēties, lūk, ir atcerēties īsto ceļu, kā Latviju izvest no krīzes. Balodis to ir rādījis, rādījis, kā bez kādām prēmijām un augstām muitām to panākt, piemēram organizējot labāku satiksmi, kā izvest uz Angliju sviestu. To viņš ir aizrādījis, bet Jūs to neesat ievērojuši. Viņš ir arī aizrādījis, kā dabūt lētus mākslīgus mēslus. Bet ko jūs esat darī-

juši? Jūs nekā neesat darījuši. Tāpat, vai jūs esat gādājuši par lētām mašīnām? Arī nē. Daudzmaz jūs Latvijā esat gādājuši par labākiem satiksmes līdzekļiem: ceļiem, šosejām u. t. t., bet arī tur nav darīts sistēmatisks darbs, bet ja kādam ministram vai kādam prezidentam uz laukiem ir māja, tad uz to ir taisīts ceļš vai šoseja, pat dzelzceļš, kur viņu nevajadzēja taisīt; bet jūs neesat devuši naudu tur, kur ir bijis patiešām vajadzīgs. Aizejat uz mūsu laukiem rudenos un pavasaros un mēģināt iekļūt kāda jaunsaimnieka mazā mājiņā. Jūs netiekat tur iekšā, jums ir jānogrimst dubļos; tikpat dubļaini ceļi ved arī uz vecsaimnieku mājām. Mūsu zemkopju posts tiešām ir ļoti liels. Es esmu runājis ar vecsaimniekiem, ar jaunsaimniekiem no mūsu bagātākiem apgabaliem: Bauskas un Jelgavas apgabala. Viņi saka: «Kāds labums mums no tām augstām muižām un no sviesta prēmijām, ko valdība mums dod! Mums nekā tur nav.» «Kādēļ tad jūs visos kongresos prasāt, lai jums dod šos līdzekļus?» tad viņi atbild: «Nu kā nu mēs neprasīsim, ja Rīgā valdībai ir tik daudz naudas, ka mums lauciniekiem pat liekas tā, ka tur Rīgā būtu it kā kāda neizsmejama zelta ādere, kur naudu ņem laukā un šķiež uz visām pusēm. Valdība dod visiem spekulatīviem uzņēmumiem, bankām, iegulda naudu nereālos veikalos, kas drīz vien bankrotē. Ja mūsu valdībai ir visiem ko dot tik daudz naudas, kāpēc tad lai mēs neprasām? Tad lai nu arī mums dod to, ko mēs prasām.» Redzat, kungī, ja valdība vienmēr būtu taupīga bijusi un ļoti saimniekojusi, kā viņa to ir solījusi, tad arī mūsu zemnieki būtu dzīvojuši vēl taupīgāki un tad mūsu zemnieki nebūtu pavedināti uz netaupību. Tagad tauta lūko darīt pakaļ Rīgas kungiem, lūko arī saimniekot tāpat kā saimnieko Rīgā. Redziet, tādi ir tie apstākļi. Ja būtu saimniekots tā, kā vajadzīgs, ja lauksaimniecība būtu pabalstīta tādā veidā, kā tas vēlams, tad zemkopji būtu otrtik ieguvuši kā tagad un zemkopība zeltu.

Bastjāņa kungs šeit aizrādīja, ka pie pagājušā

gada bagātīgās ražas kvieši esot bijuši saražoti 25 mēri no pūrvietas. Man šķiet, ka kviešu caurmēra raža varēja būt vēl daudz augstāka kā tagad. Ir daudz tādas zemes, kur klimatiskie zemes apstākļi nav labāki par mūsu apstākļiem, bet raža tomēr tur ir vēl augstāka, kviešu raža izņēmuma gadījumos ir pat 35—40 mēri no pūrvietas. (A. Alberinga starpsauciens.) Alberinga kungs, nejaucieties man starpā, Jūs varēsiet man atbildēt, kad būšu beidzis runāt, bet man jāsaka, ka arī Jūs, Alberinga kungs, piederat pie tiem, kas mūsu zemkopībai ir kaitējuši un nevis labu darījuši. Ja būtu kārtīgi saimniekots un taupīts, tad mūsu zemkopji, mūsu vecsaimnieki un jaunzemnieki, dzīvotu daudz labākos apstākļos. Tagad viņiem visiem jādzīvo tiešām šausmīgos apstākļos. Neskatoties uz augsto, lielo ražu pagājušā gadā, kas bija izņēmuma raža, viņu posts tomēr ir ļoti liels un pie šī posta ir vainīga zemnieku savienība, it īpaši Ulmaņa kungs, Alberinga kungs un arī Celmiņa kungs, kurš pēdējais tik ilgi, apm. 2 gadus, saimniekoja un valdīja. Jūs esat Latviju ar savu saimniekošanu ievēduši postā. Tagad jūs gribat šo savu politiku tomēr vēl turpināt. Jūs gribat arī tālāk tāpat kā līdz šim, tiem bagātniekiem dot, bet tiem nabadzniekiem, tiem, kam palīdzība vajadzīga, tiem viņu liedziet, tos jūs neatbalstāt. Tas ir tas, ko šoreiz saku par valsts pirmo pamatu — **taisnību**. Bet kā nu ir ar otro — **brīvību mūsu valstī**? Es uzstājos un stāvu par absolūtu brīvību, par pilnīgu politisku brīvību un par sirdsapziņas brīvību. Bet ko mēs redzam? Mūsu cietumi ir pārpildīti. Jūs bāžiet tur visus iekšā, kas tikai izplata kādas proklamācijas. Var sacīt, tās proklamācijas ir pilnīgi nekaitīgas, ja saimniekots tiek valstī labi un tā, kā vajaga saimniekot. Šī

nīs cietumos gan vajadzētu ieiet tām korrupcijas un spekulācijas līdakām, kas valsti gāž postā, bet ko mēs redzam? Mūsu tauta un arī laucinieki, nedomājiet, nemaz nav tik akli un tik neredzīgi. Viņi ir atmodušies un mūsu tauta ir tapusi tālredzīga. Viņa redz, ka šīs lielās korrupcijas un spekulācijas līdakas gan ieiet cietumos, bet tālāk tauta ir nesaprašānā, kā viņas var tikt laukā no cietumiem. Tauta domā, ka šīs līdakas būs cietumos uz mūžu ieliktas un tur arī nosmaks, bet viņas atkal iztiek laukā un iepeld dziļos ūdeņos un dzīvo mundri tālāk. Tiem, kuŗiem vajadzētu būt pie katorgas darbiem notiesātiem, tie atkal dabū augstus valsts amatus. Viņi gan pagaidām tiek nosūtīti uz Latgali un cetur, bet drīz vien mēs atkal redzam, ka viņi paceļas šepat un staiģā pa mūsu Rīgu. Redziet, es varētu daudz ko runāt, bet es negribu šo jeremiādi tālāk dziedāt. Bet, kungi, viens kas man jums un it īpaši mūsu valdības kungiem gan būtu jāsaka. Šo jautājumu jau minēja un jums uzstādīja Bastjāņa kungs. Man tas ir jāatkārto un jāpastripo. Viens no tiem līdzekļiem un ceļiem, pa kuŗiem mēs varam rast izeju no šīs krīzes, no šīs tiešām lielās krīzes — kā lauksaimniecībā, tā rūpniecībā — ir korrupcijas un spekulācijas apkaŗošana un tās politikas izbeigšana, ko tagad piekopj, proti, palīdzēt bagātiem, kam palīdzības nevajaga un tiem, kam patiešām šo palīdzību vajadzētu, tiem nedod. Saprotams, es no palīdzības neizslēdzu mūsu vecsaimniekus, arī tiem vajaga palīdzības, tāpat arī jaun-saimniekiem, bet tāpat šī palīdzība

ir vajadzīga mūsu strādnieku šķīrai. Es esmu gan tikai īsu laiciņu šeit Saeimā, bet es neesmu dzirdējis nevienu vārdu no mūsu valdības, ka arī strādniekiem šī palīdzība būtu vajadzīga. Jūs runājiet par izvedprēmijām un par ražošanas pašizmaksu, — es jau neuzstājos un es nesaku, ka lauciniekiem neko nevajaga, arī lauciniekiem vajaga palīdzības, daudz vajaga viņiem palīdzēt. Bet taisni tāpēc, ka nav mums sistematiska palīdzība, taisni tāpēc, ka sistematiski nekas netiek darīts, ceļas šis jautājums. Es neesmu dzirdējis no valdības puses ieminamies kaut vienu vārdu par strādniekiem, par lauku un pilsētas strādniekiem. Es neesmu dzirdējis no jums, no pilsoņiem, ka arī strādnieks būtu bijis cilvēks. Vispār jūs runājiet tā, it kā strādnieks būtu kāda mašīna, kāds izmantojams daikts, ko var pēc patikas izmantot. Ja jums būtu daudz maz taisnības sajūta, tad runājot te par cietām cenām, jums vajadzēja runāt arī par strādniekiem, vismaz par strādnieku minimālām algām. Arī viņiem taču vajaga dzīvot un ēst. Es negribu te vairs daudz runāt, es gribu tagad tikai teikt: «atcerieties profesoru Balodi un viņa idejas, atcerieties to ceļu, ko viņš rādīja un kas var mūs izvest no šīs smagās krīzes — zemkopības un rūpniecības krīzes. Jūs **nevarēsiet** to izdarīt, bet jums būs jāiet prof. Baloža nospraustais ceļš. Ulmaņa un Alberinga kungi, jūs varēsiet iziet no šīs krīzes tikai tad, ja jūs staigāsiet pa nelaiķa Baloža ceļu un ievērsiet monopōlus. Es tāpēc lieku priekšā darīt to. Pamēģināsim **vispirms ar labības monopōlu un ar tabakas monopōlu.**

Tad ievēdīsim citus Baloža ieteiktos monopōlus. No tabakas monopōla vien pēc Baloža aprēķina katru gadu var ienākt divi simti miljoni. Kas tagad iemanto šos divi simti miljonus? Šos lielos ienākumus saņem daži žīdi ar Maikaparu un citiem priekšgalā. Tā tad nedaudzas personas. Vai ievēdot šo monopōlu jūs kaitējiet pašai tautai? Nē, **latvju tautu jūs darītu tikai bagātāku.** Jūs ar tabakas monopōlu kaitētu tikai spekulācijai un korrupantiem. Šāds pabalsts — naudas dāvāšana atsevišķām personām ir jāizbeidz un uz visiem laikiem. Ja, Ulmaņa kungs, Jūs to nedarīsāt, tad Latviju jūs nevis pacelsit un izvēdīsāt no krīzes, bet gan viņu ievēdīsāt purvā, tādā purvā, kur nav dibēna. Varbūt arī no Jūsu puses ir kādi, kas spekulē uz to, lai atsvabinātos no tām parādu summām, kas valūtai sabrūkot ir viegli iespējams. Tad parādi būs visi dzēsti, varbūt par kādu simto daļiņu no parādiem. Ja jūs neatzīsiet nelaiķa Baloža nosprausto ceļu un nesāksāt iet pa to, tad nebūs ilgi jāgaida līdz Latvijas tautas nelaiimei, līdz tam brīdim, kur jūs Latviju vairs nevarēsiet atturēt no bezdibēna. Bet jūs reizē ar to sagraujat ne tikai valūtu. Arī Latvijas neatkarību. Vispirms materiālo un tad arī vispāri visu Latviju jūs pazudināsāt. Viņai tad ir jāiet bojā. Tā nevar saimniekot īsts saimnieks un krietna valdība. Jūs paši esiet atzinuši, ka mums nav naudas ko krīzi novērst, jo mūsu bankas ir tukšas, jo mūsu Latvijas bankas rezerves arvienu vairāk un vairāk samazinās. Kur jūs ņemsit naudu tagadējām spiedošām vajadzībām? Rūpniecības mums tiklab kā nav. Tādēļ ejat pa nelaiķa

lielā tautsaimnieka Baloža nosprau-
sto ceļu un Jūs tad Latviju izvedī-
sat no krīzes un viņa zels.»

Piezīme. Valsts galvenais pienākums ir: gādāt, lai iedzīvotājiem būtu **darbs un maize**. Ja valdība to nespējot, tad viņa zaudējusi eksistences tiesību. Tā izsakās vairāki filozofi un valstsvīri. Bet ko mēs redzam? Labību, kafeju un citus produktus gāž jūrā, bet ļaudis mirst badu. Nav ne darba, ne maizes. Bezdarbs vai visās valstīs. Nepelnīta bagātība un nepelnīta nabadzība visur. Taisnības nav. Vai tas tā drīkstētu būt? Nē. Vai taisnīgām un spējīgām valdībām valdot tas viss nevarētu būt citādi? Varētu. Vai pie mums Latvijā labai valdībai valdot varētu būt runa par bezdarbu? Nē. Viss it kā sauc un kliedz pēc darba rokām. Rīgas apkārtnē ir purvs un viena postaža. Lauku ceļi briesmīgā stāvoklī, rudenos un pavasaros nebraucami. Ūdens līmenis uz laukiem nenosvērts un nenokārtots. Grāvji aizsērējuši un netīrīti. Tīrumi nedrenēti. Jāizmanto Daugavas kritumu spēks. Cik tur nevajaga darba roku un inteliģences! Dosim visiem, kam nav darba, **darbu un maizi**. Radīsim radoša darba armiju un ar viņas palīdzību sāksim reiz nopietni izveidot Latviju un viņa pārvērtīsies par ziedošu dārzu. Viss zels un plauks. Būs visiem darbs un maize. Bez darba, sistēmatiska, radoša darba nekas nebūs. Tik darbā ir svētība un laime.

Prof. Dr. phil. P. Zālītes runa Saeimā, runāt tur tik latviski.

29. maijā 1931. gadā.

Ar pieciem deputātu parakstiem tika iesniegts attiecīgs likumprojekts.

P. Zālīte: God. dep. kungi! Saeimā Latvijas parlamentā, šai augstajā namā, kurā izpaužas Latvijas suverenās (neatkarīgās) latvju tautas suverenā griba, namā, kurā viņa dod likumus, man šķiet, aiz cieņas pret latvju tautu un viņas bagāto daiļskanīgo valodu, vajadzētu runāt tikai latviski. Šāds priekšlikums nav neiecietības auglis pret citām valodām. Iesniedzēji dzīli cīnīti visas citas valodas. Bet, kā Anglijas, Francijas, Vācijas, Itālijas, Austrijas, Polijas un citu valstu parlamentos runā valdošo tautu: — valsts valodā, tāpat ar' Latvijas parlamentā jārunā latviski.

Neviena nacionālās jūtas mēs ar to negribam aizskārt. Lai vācieši ir un paliek labi vācieši, krievi labi krievi, žīdi labi žīdi, lai ikviens brīvi izkopj savu valodu un literātūru, bet Latvijas parlamentā jāatskan tik latviešu valodai. No mums latviešiem ar' nevar prasīt, lai mēs prastu krieviski, vāciski, poliski, žīdiski, bet no ikviena Latvijas pilsoņa, kas ieiet šai augstajā latvju likumdošanas namā, gan var prasīt, lai viņš prastu un runātu šai namā latviski. Saprast vēl varētu, ja žīdi šeit runātu žīdiski, bet kā viņi tiecas runāt krieviski vai vāciski, tas ir pagalam dīvaini. Atzinība lai tiem žīdiem, kas runā latviski.

Un nu kādu vārdu agrākiem Latvijas kungiem!

Herdera institūta bijušais rektors, agrākais Charkovas mācības apgabala kurators un bijušais Maskavas universitātes profesors Dr. Sokolovskis ir sarakstījis un 1918. gadā Hallē izdevis darbu, kuŗa virsraksts «Das neue Russland und seine sittlichen Kräfte» («Jaunā Krievija un viņas tikumiskie spēki»). Šī darba autors saucas Heinrichs Leve (Löwe), bet tas ir pseudonims (rakstnieka pieņemts vārds). Darba īstais autors ir prof. Dr. Sokolovskis. 170. lapp. tur lasāms: «Energiski ar vācu zemniekiem jākolonizē vispirms Lietuva un Baltijas provinces. Vecais Sakšu ceļš tagad ir pagarināts, siena, kas šķīra Prūsiju un Vidzemi, izlauzta un visa ordeņa zeme nu var tikt iegūta vienādā mērā vācu mēlei» («das ganze Ordensgebiet kann nun der deutschen Zunge übergeben werden»). Grāmata pauž latviešu pārvācošanu.

Prof. Dr. Sokolovskis nav vienīgais, kas to vēlas. Tādu ir ļoti daudz. Grib pat latviešiem atņemt viņu zemi, pašus pārvācot un kā tautu iznīcināt. Tādi piem. ir Fr. Bernevics, bijušais Kurzemes ģenerālsuperintendents, vācu kolonizātors, bijušais Kurmales īpašnieks Silvio Brederichs, Kazdangas bij. īpašnieks barons fon Manteufels u. v. d. citi.

Kurzemes ģenerālsuperintendents Fr. Bernevics, kuŗu, kā savu uzticības vīru un sava gara paudēju šai augstajā amatā, kā Kurzemes ev.-lut. draudžu virsganu izvēlēja Kurzemes muižniecība, saraksta un izdod grāmatu «Patiesība par pasaules kaŗu». Lai latvju tautai slēptu, ka viņš, Kurzemes ģenerālsuperintendents, šīs grāmatas autors, tad viņš nosaucas par Ozolu Jāni, kas ir šī Kurzemes augstā garīdznieka un bruņniecības uzticības vīra sētnieks un kučiers. Fr. Bernevica «Patiesība par pasaules kaŗu» 1917. g. ir: «katrs prātīgs cilvēks var teikt, ka patstāvība vai arī tik pašvaldība latviešiem nekad nevar būt lemta». Pārvācot tik latviešus. «Kad senāk Kurzemi saucām par latviešu zemi, tad uz priekšu tas būs pilnīgi un pamatīgi grozījies. **Kurzeme latviešu zeme nekādā gadījumā vairs nebūs.**» Par pateicību šis «Ozolu Jānis» — Bernevics, ja nemaldos, Vācijā ir bīskaps.

Silvio Brederichs savā brošūrā «Das neue Ostland» («Jaunā Austrumzeme»), kuŗa, kā rokraksts, iespiesta 1915. g., saka: «Uz Austrumzemi gribam mēs jāt.» Viņš Latviju grib visu pilnīgi kolonizēt ar vāciešiem. 30.000 vācu ģimenes tūlīt apmetināmas Kurzemes zemnieku mājās, tikpat daudz arī tāpat uz valsts zemes (agr. kroņa zemes) un arī uz vācu lielgruntnieku zemes. Līdzīgi Vidzemē.

Brošūrā «Kurland unter deutscher Verwaltung» («Kurzeme vācu pārvaldībā»), Jelgavā, 1915. g., sacīts: «Latviešu problēma, kas ģermanizēšanai (pārvācošanai) varētu darīt sevišķas grūtības, gan grūti rasies, uz to 1¼ miljonu liela tautas drumstala nemaz nav spējīga».

Deputātu kungi! Es gribētu cerēt, ka mūsu vācieši no tā laika un no lielā pasaules kara laika, kad vācieši dabūja krietnu mācību pie Cēsīm, Juglas, kamēr viņi tika sakauti Kurzemē, būs labojušies un vairs nesapņos par tādām lietām, kā sapņojuši vēl nedaudz gadus atpakaļ viņu reprezentanti, kas izpau- da viņu īsto domu. Ka viņi būs tapuši citādi. Bet viņi tomēr vēl, kā es redzu un jūtu, grib būt mū- su zemē kungi, ne mūsu līdzpilsoņi. Arī valodas ziņā viņi šē šai augstajā namā, runādami savā vācu mēlē, grib izrādīt mūsu daiļskanīgai latvie- šu valodai un suverenai latvju tautai, ka viņi nevar nekad aizmirst, ka agrākais latviešu vergs ir tapis par suverenu tautu un viņi, bijušie kungi, sa- vu stāvokli zaudējuši. To, man šķiet, viņi arī tik drīzi neaizmirsīs. Bet, lai būtu kā būdams. Es negribu runāt šē kā atriebējs. Vēsture un laiks daudz kam pārvelk krustu pāri. Es vairāk negribu, kā ti- kai to, lai viņi būtu mūsu līdzpil- soņi, bet nejustos kā mūsu kungi un neuzlūkotu mūs vēl kā savus bi- jušos vergus, lai viņi reiz prastu cienīt mūsu skaisto, daiļskanīgo la- tviešu valodu.

Mums ir sava universitāte. Latviešu valoda nav nekādas neattīstītas Afrikas tautas valoda, bet dziļi kultūras tautas valoda tapusi, jau tā izkopta, ka šai

valodā mūsu lielais dzejnieks Rainis ļoti skaisti pārtulkojis vācu vislielāko un dziļdomīgāko literārisko ražojumu — Ģētes «Faustu».

Man šiet, ka neciešams vispār ir arī tas, ka poļi te runā krievu valodā. Latvijas likumdošanas iestāde nav nekāds Bābeles tornis, ko es vēl reiz šeit atkārtāju, bet Latvijas parlaments. Jūs, kungi, vienalga, kādas tautības jūs esat, kas šai augstajā namā ieiet, te visi var un drīkst runāt tikai latviski, latviešu valodā un ne citādi. Es to runāju ne aiz neiecietības pret jums un jūsu valodām. Es augsti cieņu valodas. Es cieņu vācu valodu, bagāto krievu valodu. Es cieņu vācu literātūru, vācu zinātņi, vācu filozofiju, bet tas še nav no svara. Lai arī mani vāci sauc par Jenas vai Heidelbergas doktoru, ar to gribēdami rādīt, ka es, kā tāds, tā nedrīkstētu pret vāciem uzstāties un par viņiem tā izsacīties, lai arī man būtu vai visdziļākā cieņa pret vācu valodu, literātūru, zinātņi un filozofiju, patiesība tomēr par visu augstāka, tomēr, kamēr vien es būšu šai augstajā namā, sacīšu: «Šai latvju tautas svētajā vietā, Saeimā, šai suverenās latviešu tautas likumdošanas iestādē drīkst runāt tikai latviski.»

Lūdzu iesniegto likumprojektu nodot attiecīgai komisijai.»

Piezīme. Notika brīnums. Opozīcija, pozīcija un minoritātes vienojās un izteicās pret to, ka latviešu valoda būtu vienīgā, kurā varētu runāt Saeimā. Dīvaini: poļi, vāci, franči, angļi, italieši un citas tautas var prasīt un prasa, lai viņu parlamentos runātu tikai viņu valodās un latvju tauta to nedrīkstētu prasīt, lai viņas parlamentā runā latvju valodā.

Tas tomēr, ceru, notiks, kad reiz no mūsu kauliem un asinīm izgaisīs verdzības svina atliekas un mēs būsim brīvi un pratīsim cienīt paši sevi un savu valodu.

Ārlietu budžetu apspriežot.

2. jūnijā 1931. gadā.

P. Zālīte (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Negribēju runāt par ārpolitiku, bet mani izaicināja dzejnieks Linards Laicēns. Teikšu vispirms kādus vārdus par mūsu ārlietu politiku. Man šķiet, ka Latvijas ārlietu politikai vajadzētu būt pilnīgi neitrālai. Viņa nedrīkstētu pievienoties ne pie vienas koalīcijas, arī pie Polijas nē. Viņa varētu un drīkstētu iet tikai tos ceļus, kādus iet Šveice un Holande: atturēties no katras iemaisīšanās, no katras iešanas aiz kādas lielvalsts. Arī tā politika, kuŗu mūsu Ārlietu ministrija, kā man liekas, līdz šim piekopt, t. i. ejot pakal Polijai, arī tā mūs var tikai ieraut nākošā kara bezdibenī. Bet kas attiecas uz Laicēna kungu, uz ārpolitiku, par kuŗu viņš runāja, tad man jāsaprot, ka mūsu ārlietu politikai vajaga iet kopā ar Lietuvas, Igaunijas un ar Ziemeļeiropas tautu, piemēram, Zviedrijas ārpolitiku. Zināms, nevajaga aizskārt arī Krieviju, lai tā dzīvo savu dzīvi. No Latvijas viedokļa mēs varēsim pat sacīt — jo sliktāk tur iet, jo labāk tas ir mums un jo drošāki mēs esam no Krievijas Latvijā. (Jautrība.) Kas zīmējas uz Laicēna kunga ārpolitiku, tad viņš runāja par strādnieku šķiras ārpolitiku; man liekas, dzejnieks Linard Laicēns, vislabākā ārpolitika Padomju Krievijā būtu tā, ja tur mazāk izlietu asiņu, bet vairāk ievērotu darbu un ma-

zāk apspiestu tautas, nekā būtu tik neiecietīga pret brīvību. Vai var runāt, Linard Laicēn, tur, Krievijā, par kādu brīvību? Politi-
sku brīvību? Mēs varam runāt ti-
kai par asiņu izliešanu. Vēsturnieki un
filozofi saka, ka kultūras vēsture ir brīvības vēsture.
Vai var runāt par kultūras vēstu-
ri, kā brīvības vēsturi, Krievijā?
Var runāt tikai par asiņu izlieša-
nas vēsturi Krievijā. Jūs runājiēt par
naidu pret Padomju Krieviju. Man
naida nav. Nerunājiēt labāk tik daudz par pil-
soņu naidu! Zinu arī, ka pilsoņu pusē notiek daudz
kas, kas nevēlams. Daudzi grēko. Mans viedoklis ir
tāds — **liksim Krieviju mierā. Lai viņa var mierīgi
attīstīties un izveidoties.** Viņai tik milzīgi
daudz darba. Par viņu mums nav arī
jājūsmo un jādzied slavas dziesmas,
nelaikā, kā to dara mūsu komūnisti
un it īpaši dzejnieks Linards Lai-
cēns šeit. Lai attīstās viņu piecga-
du saimniecība! Bet ir jau arī diez-
gan ilgs laiks pagājis no Padomju
Krievijas dibināšanas, lai nopietni
varētu sākt skatīties un pārdomāt,
ko viņa veikusi, ko pastrādājusi, kā
viņa ved savu politiku, kā strādā
un kā tagad dzīvo tautas Krievijā.
Vai viņas laimīgas? Viņas jūtas ap-
spiestas. Būtu viņi labāk mazāk
tautas apspieduši, bet toties vai-
rāk izkopuši Krieviju un viņu izvei-
dojuši, rādījuši pasaulei, ko viņi no
Krievijas var iztaisīt. To komūni-
stiem Krievijā vajadzēja rādīt.

Ja mūsu Ārlietu ministrija pēc mana ieskata par
daudz izdod līdzekļu sūtniecībām ārzemēs, tad man
jāsaka, ka Krievija jau pavisam nesamērīgi ar viņas
tagadējām materiālām spējām, iz-
šķiež naudu tādām pat mērķim. Viņi
to naudu velti izšķiež agitācijai, strādnieku šķirai pa-

šai par postu un velti viņu rīdīdami pret Eiropas kultūru, bet tā kultūra, ko Jūs piekopjiet šeit un Padomju Krievijā, tā kultūra, kurā jūs izkļiedziet, nav nekāda kultūra. Jums vajadzētu nosarkt runājot par Padomju Krieviju, par viņas lielisko uzplaukšanu, par viņas labumiem un viņas paradīzi. Tas tā gan varētu būt. Krievija ir bagāta. Viņai viss kas ir, lai viņu izkoptu par paradīzi. Bet viņas veidotāji, liekas, ir nespējīgi to darīt. Es pazīstu arī Krievijas apstākļus. Jūs, dzejniek Linard Laicēn, ja Jūs, ja Jūs Baloža kungs, nāksiet, runāsiet un slavēsiet tagadējo Padomju Krieviju, tad nedomājiet, ka starp Latviju un Padomju Krieviju ir Ķīnas mūri celti un ka aiz viņiem nav nekādas skaņas sadzirdamas, ka viņas neskaņ Latviju. Nē, mēs tomēr dzirdam gaudas, dzirdam vaimanas, vaimanu skaņas. Man personīgi arīdzan ir tādas ziņas no Padomju Krievijas par turienes apstākļiem un jo sevišķi no Padomju Krievijas tālās Sibīrijas. Sibīrijā dzīvo kāda revolucionāra latviešu ģimene, kas, tā sakot, carā un cariskā iekārtā Krievijā ieraudzīja visa ļaunuma sakni. Šīs ģimenes galva tika no cara varas noslepkavots. Šī ģimene tagad dzīvo tālā Sibīrijā. Un ko viņa tagad raksta par savām ciešanām? Tās ir šausmas, tā ir gaudu dziesma, vaimanas. Un jūs, komunisti, jūs šādu revolucionāru ģimeni ar savu neapdomīgo politiku Padomju Krievijā esat pārvērtuši par lielāko cara varas dievinātāju. Viņi saka, tā cara vara, pret kurā mēs kaņojām, bija daudzkārt labāka, nekā tā paradīze, nekā tā labklājība, ko Padomju Krievijas tagadējā vara viņai sniedzot. Nevar mierīgi lasīt vēstules, kurās šī ģimene iztēlo savas jūtas un attiecības. Tāpēc, Baloža un Laicēna kungi, nerunājiet šē tik daudz par Krieviju un viņas labumiem. Man arī ir dokumenti un es varu nolasīt tādas vēstules, ka Jūs te paši nodrebēsiet. Ja Jūs gribat strādāt Krievijas komūnisma idejās labā, tad rakstiet uz Maskavu un pamāciet viņus! (Jautrība.) Pamā-

ciet, kā jāizveido Krievija. Krieviju var izveidot par paradīzi, jo viņa ir bagāta zeme. Viņai ir tik daudz dabisko bagātību, bet kā viņas tagad izlieto? Komunisti plēš no tautas ādu nost un ieņemtos līdzekļus izlieto agitācijai citās zemēs un ne pašas Krievijas izkopšanai. Nebūtu labākas un pārliecinošākas agitācijas, kā Krievijas izveidošana uz komunistiskiem pamatiem par paradīzes dārzu. Nekāda cita agitācija tad nebūtu vairs vajadzīga.

Ir pilnīgi pareizi, ko Cielēna kungs stāstīja: «Mēs neesam nekādi Antiņi, Mēs arī it labi zinām, ka Jūs esat lielos draugos ar fašistisko Itālijas diktatoru Musolini. Jūs gan šē runājāt par brīvību, it kā Jums būtu kāda brīvība. Jūsu vadoni saprotas pat ar pāvestu. Jūs visi saprotaties. Jūs esat tie, kas rada šē nesaskaņas. Tiklīdz jūs plešat muti vaļā, tūliņ jūs klūpat vīrsū sociālistiem, kur jums vajadzēja saprasties un kopēju fronti vērst pret reakciju. Man nav nauda ar strādniecību. Jūs pielaižat uguni pulvera mucai un viņa sprāgdama kaitē tik jums. Reakcionāri par to smejas. Man nav jāaizstāv sociāldemokrati. Viņi paši ir spējīgi sevi aizstāvēt. Prof. Dr. K. Balodis, kas pats būdams neatkarīgais sociālists, kas sarakstījis nākotnes valsti, izsacījās, ka latviešu komunistu partija esot lielākais ļaunums Latvijā. Latvijas komunisti, viņš sacīja, ir lielākie brīvības apspiedēji, viņi izjauc katru labo darbu, ko brīvie neatkarīgie gari Saeimā strādā. Tas nedrīkst tā turpināties. Brīvprātīgajiem elementiem ir jāsaprotas!»

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Debates izbeigtas.

Runa apspriežot Tieslietu ministrijas budžetu.

3. jūnijā 1931. gadā.

Prof. Dr. phil. **P. Zālīte** (darba savienība): «Godātie deputātu kungī! Kad es apskatos šeit apkārt, tad es diemžēl neredzu dzejnieku Linardu Laicēnu. Arī viņam man būtu kas sakāms. Bet es priedājos, ka šeit ir Baloža kungs, komūnists Balodis. (J. Balodis no vietas: «Es labi nedzirdu. Lūdzu runāt stīprāk!»)

Sūrodomies par Latvijas likumiem, par Latvijas netaisniem tiesnešiem, par Latvijas briesmīgiem cietumiem, par strādnieku, un it īpaši par komūnistu vajāšanām un spīdzināšanām, Balodis izsacījās — ka cietumos nedodot literātūru, dodot bībeli. Pārmetumam, ka nedod grāmatu, viņam varētu pilnīgi piekrist. Bet vajadzētu būt zinātniskai literātūrai un ētiskai literātūrai. Es turpretim šaubos, vai tāda literātūra, kādu Jūs domājiet, nestu gaismu cietumniekiem, sniegtu viņiem kādu labumu. (J. Baloža starpsauciens.)

Vēl man kādus vārdus jāsaka zīmējoties uz Jūsu domām — Jūs to uzskatījāt par kaut ko briesmīgu, ka cietumos cietumniekiem dodot bībeli. Sakait, vai Jūs arī saprotat, kas ir šī bībele? Man liekas, ka Jūs bībeli nekad neesat sapratuši. Vai Jūs esat lasījuši Ijaba grāmatu? Šinī grāmatā ir ļoti dziļa filozofiska doma un šī doma, kas tur ir, ir darījusi ļoti lielu iespaidu uz vislielākiem cilvēces ģenijiem, uz tādiem ģenijiem, kas ir daudz lielāki nekā Jūs, uz tādiem ģenijiem, kas ir daudz lielāki arī nekā Laicēns. Šī doma ir darījusi lielu iespaidu pat uz lielo Ģēti, uz vienu no vislielākiem cilvēces dzejniekiem. Šī doma izpaužas Faustā — «prologs debesīs». Cik skaisti skan tā doma, kas tur no bībeles smelta un izpaužas «prologā debesīs»:

R a f a e l s.

Dimd saule seno lielo dziesmu
Ar brāļu sfērām saskaņā,
Kā pārķonos ar zibens liesmu,
Tā lemto ceļu nostaiģā.
Un enģeļiem dod spēka kvēli
Tās vara neizprotamā;
Dievs, Tavi darbi mūžam cēli,
Kā pirmās dienas spožumā.

G a b r i e l s.

Bezgala straujos joņos dzīta
Ap sauli zeme apgriežas;
Drīz paradīzes gaismā tīta,
Drīz dziļu nakšu šausmībās;
Un platās strāvās jūŗa šķeļas
Pret klinšu sienām dziļumā,
Bet līdz klints un jūŗa veļas, —
No sfērām rautas straujumā u. t. t.

Redziet, kāda dziļa doma, ko no bībeles var smelt. Un tāļāk skaistā Zālamana Augstā dziesma, ebrēju jeb žīdu tautas augstā mīlas dziesma. Arī tā ir nemirstīga un arī viņa jūsu dvēselē, es domāju, var zināmas skaņas izvilināt. Piemēram tur, kur Zālamans dzied par savu Zulamiti. Un tad, Baloŗa kungs, arī žīdu pravieši nav nemaz zemē metami. Jūs, komūnisti, no bībeles varētu daudz ko mācīties. Komūnisma labā tur var daudz ko smelties, sevišķi, ja jūs būtu lasījuši kaut ko par šiem pētījumiem par komūnismu, sakarā ar bībeli. Bet es nedomāju, ka jūs ar tādām «nieka» lietām būsiet nodarbojušies, kā piemēram ar Roberta fon Pēlmaņa (Pöhlmann) «Sociālā jautājuma un sociālisma vēsturi antiskā pasaulē». («Geschichte der sozialen Frage und des Sozialismus in der antiken Welt») (2. sēj.). Tur jūs tiešām arī daudz ko sev atrastu. Arī jaunā derībā jūs, komūnisti, variet daudz ko sev atrast. Es sev atļausos nolasīt Raiņa tulkojumā ko no Jēkaba grāmatas V nodaļas. Klausaities, Baloŗa kungs, kas tur ir rakstīts: «Un jūs, bagātie, raudat un kaucēat par savu postu, kas nāks pār jums, jūsu bagātība ir sapuvusi, jūsu drē-

bes ir no kodēm saēstas, jūsu zelts un sudrabs ir no rūsas saēsts un viņu rūsa būs liecība pret jums, un ēdīs jūsu miesas kā uguns. Jūs esat sev mantas krājuši šinīs pēdējās dienās. Lūk, to strādniekualga, kuŗi ir apkopuši jūsu zemi, tā ir no jums ieturēta tikuse un tā alga brēc, un to plāvēju saukšana ir nākusi ausīs tam Kungam Cebaot. Jūs esat zaļi dzīvojuši virs zemes un savu kāriību kopuši un jūsu sirdis ir uzganījušas uz kaujamo dienu.» Vai jūsu, komūnistu sirdis neielīgsmojas tādus vārdus lasot? Redziet, bībelē jūs varat atrast ļoti dziļas domas un daudz ko, kas arī jums noder. Jūs, acīmredzot, bībeli neesat lasījuši, un ja esat lasījuši, neesat to sapratuši. Komūnistu kungi, man vakar (2. jūnija sēdē) nācās jums izteikt daudz pārmetumus, bet es domāju, tautas vietniekiem ir jābūt taisniem. To pašu, ko es jums vakar pārmetu un pārmetu komūnistiem Krievijā, tas man šodien, diemžēl, būs jāpārmet arī mūsu valdībai. Es uzstājos pret jums un prasīju, ka pilnīgai politiskai brīvībai ir jāvalda ikvienā valstī, — arī Krievijā. Krievijā nevalda arī sidsapziņas brīvība, nevalda sapulču brīvība, nevalda prešes brīvība. Sakait, kāda no visām šīm brīvībām īsti tur valda? Komūnisti, sociālisti, vispār brīvdomātāji — cilvēki allaž ir cīnījušies pret nāves sodiem, ir atzinuši nāves sodu par lielāko ļaunumu, pret ko jāvēršas. Bet kas valda Krievijā? Vai tur nelīst asinsstraumes? To es jums pārmetu.

Visas aģitācijas, ko komūnisti Krievijā un ārzmēs dzīnuši, ir liekas. Labākā aģitācija jums būs tā, ja Jūs Krieviju izkopsiet. Laiks ir diezgan ilgs pagājis. Jūs vēl nekā neesat darījuši. Jums tomēr ir kas jādara, ja jūs gribat turpmāk eksistēt un iegūt eksistences tiesības,

un es jums uz to novēlu vislabākās sekmes. Strādājiet, bet neaģitējiet. Strādājiet īpaši strādnieku labā un tad jūs arī Krievijā darīsat labu darbu.

Un nu es piegriezīšos pie mums. Es te runāju par politisko brīvību, par sirdsapziņas brīvību, par vārda brīvību, par preses brīvību, par sapulču brīvību un es tām pieskaitīšu vakar jau šeit aizstāvēto streika brīvību. Tas ir darba tautas cīņas līdzeklis, cīņas līdzeklis pret izmantotājiem. Tas ir arī nepieciešami vajadzīgs. Šeit mēs runājam arī par kādu pieprasījumu, par brīvmūrnieku biedrības neatļauju. Tā būtot pretim baznīcai. Nu redzat, kungi, kādas briesmīgas lietas! Baznīcas kungi, atvainojiet, ka es jūs saucau par baznīcas kungiem, jo īsti jums vajadzētu būt draudzīgajiem; brīvības un darba strādnieku aizsargātājiem, bet diemžēl jūs tādi neesat; tā ticība, ko Kristus nodibināja, tā mīlestība un tā baznīca un tas gars, kas kristīgās, pirmās kristīgās ticības draudzēs izpaudās, ir tapis tagad citāds. Baznīca tagad ir tapusi par kungu baznīcu. Starp Kristu un evaņģēliju un to, ko jūs māciet un sludiniet, ir milzīgi dziļa plaisa. Diemžēl, tas tā ir. Arī šai ziņā jums vajadzētu mācīties un tapt citādiem.

Es ticu komūnista Baloža kungam, ka mūsu cietumos notiek visādas lietas, lai gan pats neesmu iepazīnis ar cietumu dzīvi. Es ticu, ka apcietinot strādniekus, sevišķi komunistus, viņus nesāņem vis ar glazē vai samta cimdiem, bet gan ļoti jūtamīgi, un viņiem dara daudz pārestību. Par to es esmu pārliecināts. Par šādām tādām lapiņām, proklamācijām viņus apcietina, bāž cietumā, piemēram to pašu dzejnieku Linardu Laicēnu. Neaizmirstiet taču, ka viņš

ir dzejnieks. Mūsu finanču ministrs viņu nesen vēl kā uzslavēja, kad Laicēns Saeimā runāja par garantijām, sacīdams, ka Laicēns esot runājis vispamatīgāki. Un tagad šis pats Laicēns neka lietas dēļ nevar iet Rīgas pilsētas domē, tas ir kauns. Tā ir liela pārestība viņam. Es esmu pilnīgi pārliecināts, ka Linards Laicēns, it īpaši Laicēns, dzejnieks būdams mums nav bīstams un vajājams. (J. Birznieks no vietas: «Ir ļoti bīstami, ja viņš to dzird.») Tālāk — J. Baloža kungs, kurš gan daudz plāpā, sarunā daudz muļķību, bet arī viņš nemaz nav tik bīstams, kā daži izliekas. Ja Latvijā tiešām valdītu laba valdība, ja būtu politiskā, sapulču un runas brīvība, tad Balodis un komunisti mums nebūtu bīstami. Viņš mums nebūtu bīstams, ja Latvijā tik būtu laba **oikonomiska saimniecība**. Redziet, kā Anglijā, kas ir īsta konstitūcijas zeme, var sapulcēties kas grib, var nolamāt pat Anglijas ķēniņu, bet nedrīkst ņemt otru pie rokas un sacīt: «Nāc, draugs, iesim gāzt viņu no troņa», tad tūlīn būs policija klāt. Latvijā jāvalda pilnīgai vārda un preses brīvībai.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Deputāt' Zālīte, es lūdzu mazliet tuvāk turēties Tieslietu ministrijai.

P. Zālīte (turpina): Labi. — Redziet, likumprojekts, ko cenšas ievest, tas ir tiešām briesmīgs, draķonisks likums, kas rakstīts ar asinīm, netaisns, galīgi netaisns. Es nevaru saprast, kā var būt valdība, vai Tieslietu ministrs, kas ar tādu likumu var nākt Augstajā namā. Tas jau nebrīvības ziņā pārsniedz katru cara laika likumu.

Tad, kungi, man liekas, ka arī ar tiesnešiem pie mums ir tā savādi. Tiesnešiem vajadzētu būt taisnīgiem — brīvībai un taisnībai jāvalda ikvienā valstī. Tiesnešiem jābūt taisniem un neatkarīgiem tiesnešiem. Es pats pie-

dzīvoju kādu prāvu, kur tiesnesim, kas, varētu teikt, bija atkarīgs, nācās spriest tiesu par kādu savu draugu, ar kuŗa palīdzību viņš, laikam, bija iecelts šai augstā tiesneša amatā. Tiesnesim bija jāspriež tiesa par kādu grāmatu, kuŗas autoram nācās atbildība no izdevēja un minētais tiesnesis ne tik vien kā noraidīja autora prasību, bet uzlika viņam vēl visus tiesas izdevumus. Lietu pārsūdzēja tālāk tiesu palātā, bet arī tur to noraidīja. Šī lieta izpaudās visā Rīgā, viņu uztvēra arī mūsu Universitātes profesors Zinaiskis. Ar lielu interesi viņš tai sekoja un atrada, ka tiesas spriedums ir nepareizs. Profesors Zinaiskis iztīrāja šo lietu arī savos semināros, pārrunāja viņu ar studentiem un izteicās, ka viņš cerot, ka viņa klausītāji nākotnē tā nespriedīsot. Vēlāk lietu pārsūdzēja uz Senātu. Tas iedziļinājies lietā aizsūtīja to atpakaļ Tiesu palātai, lai tā to izspriestu jaunā tiesnešu sastāvā, un te tad autors arī dabūja pilnīgu gandarījumu. Jūs redzat, cik grūti ir sūdzēties. Ja šai gadījumā nebūtu radies augstskolas profesors, ja viņš nebūtu iejaucies minētā lietā, ja tāda autoritāte nebūtu uztvērusi to lietu un ja, varbūt, sūdzētājs pats būtu kāds nabadzīgs strādnieks, vai it sevišķi komūnists, vai jūs domājat, ka tad viņš panāktu savu taisnību? Es domāju nē. Tas ir kauns, ka tiesu spriež atkarīgi no personām, spriež saviem draugiem par labu. Tiesnešiem jābūt absolūti taisnīgām, neatkarīgām un ētiskām personām. Tik daudz par to.

Vai mums ir labi likumi? Es redzu, ka nav. Mēs allaž vēl tiesājam pēc Kerenska un cara laika likumiem. Tik daudz gadu ir pagājuši no Latvijas nodibināšanās, bet mums vēl pašiem nav Latvijas likumu. Kā tad skatās vispār tiesneši, valsts vīri, filozofi, psihologi uz kādas tautas likumiem, kādiem viņiem vajadzētu būt? Atļaujiet man, es lūdzu jūs, deputātu kungi, lietas labā iepazīties ar lielā psihologa Vilhelma Vundta, franču filozofa Ribō (Ribot) un franču psihologa Le Bona (Gustave Le

Bon) uzskatiem par tautu psiholoģiju. Lebons savā darbā «Lois psychologique» izsakās tā: «Šī rašu dvēsele loka un vada tautu likteni, noteic viņu ticības mācības, ierīkojumus un mākslu. Viņa ir vienīgā vara, pret kuŗu neviena cita vara nevar nekā darīt»...

Tā ir sacīts šīs grāmatas 112. lapas pusē. Ētikai vajāga būt autonomai. Visiem ētiskiem likumiem jāizriet iz cilvēka dvēseles, iz viņa sirds dziļumiem, kā to arī prasa jaunlaiku filozofs Imanuēls Kants. Tāpēc pirmā prasība pēc šo filozofu un psihologu, ievērojamo tautu pazinēju ieskatiem būtu, ka katrai tautai vajāga būt īpatnējiem likumiem. Mēs aiz šī iemesla arī nevaram likumus pārstatīt no vienas tautas uz otru. Ir jāizstrādā arī **īpatnēji latviešu likumi, kas saskanētu ar latviešu sīchi — ar latviešu tautas dvēseli**. Tas nav darīts. Vai ir kāds tieslietu ministrs to darījis? Neviens un nekas nav darīts. Mēs vēl tagad par to nedomājam, bet tiesājam pēc veciem cara laika likumiem. Starp krievu tautu un latviešu tautu un šo tautu dvēselēm ir ļoti liela, ļoti dziļa starpība un nevar pēc krievu, sevišķi pēc cara vai Kerenska likumiem tiesāt latviešus. Šie likumi mums ir netaisni.

Mums jāgādā arī par labiem tiesnešiem, it īpaši par labu audzināšanu, jo pilnīgi pareizi to izsaka lielais filozofs Platōns: «Nelīdz vislabākie, visbrīvākie likumi, nelīdz vislabākās un visbrīvākās Satvermes un valsts konstitūcijas, ja cilvēki, tauta nebūs uz to sagatavoti, nebūs attiecīgi audzināti». Tas ir pareizi. Bet ko mēs redzam? Vakar mēs apspriedām šinī Augstā namā kultūras darbinieku algošanas likumu pēc **dažādām mērauklām**. Kiršteina kungs aizstāvēja sociālās likumdošanas komisijas redakciju,

citi atkal izglītības komisijas redakciju u. t. t. Tā bija dziļa netaisnība. Es vakar cietu klusi, jo negribēju, kā varētu domāt, ka es personīgi ieinteresēts. Protama lieta, arī personība mazliet varētu spēlēt lomu un tāpēc es labāk cietu klusi. Saeima nedarīja tā, kā to prasīja Kiršteina kungs, kā to prasīja lietderība, taisnība. Augstskolu mēroja ar citu mērauklu nekā citas skolas. Tāpēc arī mums nav iespējams sagatavot teicamus tiesnešus, labus likumu pratējus. Ja jūs liekat novārtā Augstskolu, tad ar to jūs liekat novārtā arī visu Latviju. Ir liela starpība starp dažādiem zinātniekiem un profesoriem. Mums ir vajadzīgi labi spēki. 1924. gadā mēs gribējām aicināt lielo ķīmijas zinātnieku, kas sarakstījis vairākus sējumus biezu grāmatu par ķīmiju. Aicināmais profesors bija visā kultūras pasaulē pazīstams. Viņu uzaicinājām no mazās Rostokas universitātes uz Latviju. Pie mums profesoru algas bija ap 500 latu lielas. Rostokā Valdenam bija ap 1500 latu un dzīvoklis.

Priekšsēdētājs P. Kalniņš (zvana): Bet tas taču attiecas uz izglītības lietām.

P. Zālīte (turpina): ja jūs ko darāt pāri universitātei, tad to darāt ne tikai universitātei, bet arī visai Latvijai, visai latviešu tautai.

Esmu tagad galā. — Negribu vairs ilgāk runāt. Saņemot visu teikto kopā, man rodas priekšlikums: — lai mūsu valdība ieceļ komisiju, kurā ieiet tiešām bezpartejiski zinātnieki, lieli likumu pazinēji, protams, tikai latvieši, jo tikai latvietis var pilnīgi pazīt savas tautas psīchi un dot likumus. Un tad tiesāt pēc šiem likumiem, kas saskan ar mūsu tautas psīchi (dvēseli), bet

ne vairs pēc Kerenska un cara laika likumiem.

Tas, ka pie mums tik daudz gadus vēl tiesā pēc šiem likumiem, tas, atvainojiet par izteicienu, ir kauns visai Latvijai un kauns arī šim Augstajam namam.»

Piezīme. Likumus izdodot, jāpazīst tauta un it īpaši savas paša tautas psiholoģija, aiz kāda iemesla es aizrādīju, starp citu, uz Ribo, Le Bona, V. Vundta darbiem. Labam likumdevējam jāpazīst arī filozofija, kamdēļ es minēju Platōnu, Kantu, runāju par Kanta autonomo morāli un aizrādīju, ka audzināšanai vajaga būt labai un ūniversitātei vajaga būt materiāli labi nostādītai, lai varētu dabūt labus profesorus un varētu izaudzināt labus valstsvīrus, labus likumdevējus un t. t.

Apspriežot Zemkopības ministrijas budžetu.

10. jūnijā 1931. gadā (rīta sēdē).

Prof. Dr. phil. **P. Zālite** (darba savienība): (A. Eglīša starpsauciens.) Eglīša kungs, ja Jums ir kas sakāms, tad lūdzu nāciet manā vietā, vai arī ciešat klusu un ļaujiet man runāt. (A. Eglīša starpsauciens.) Jūs vispār, Eglīša kungs, lietojat šeit huļģaniskus paņēmienu.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancāns** (zvana): «Lūdzu netraucēt runātāju ar piezīmēm.

P. Zālite (turpina): (A. Eglīša starpsauciens.) Ja Jums, deputāt Eglīt, ir kas sakāms, tad es noiešu no katedra un atdošu Jums savu vietu. (A. Eglītis no vietas: «Es jau iešu». Bet neiet.) Zālite turpina: Godātie deputātu kungi! Mums zemnieku savienība valda šeit Saeimā un arī Rīgas pilsētas domē. Liekas, ka zemkopjiem tagad Latvijā būtu ziedu laiki, ka viņiem labi klātos, ka Latvijā zemkopjiem būtu it kā paradīze nodibināta. Visus šos daudzus gadus — ar retiem izņēmumiem — ir valdījusi zemnieku savienība, bet ko mēs redzam un dzirdam? No mūsu zemkopjiem visur atskan tik nopūtas un vaimanas, viņi sūrojas un žēlojas, ka tiem neiet labi. Sūrojas Latgalē, sūrojas Vidzemē, sūrojas Kurzemē un pat Latvijas auglīgākos apgabalos — Jelgavas un Bauskas līdzenumā. Jūs varat iet, kur gribēdami, visur nopūtas, gaudas un vaimanas, ka viņiem nelabi klājas, ka valdība par viņiem negādā, ka viņi nevarot nemaz vairs

dzīvot, elpu atvilkt. Un tomēr, ko mēs redzam? Valda zemnieki, valda mūsu zemnieku savienības agronomi, un agronomi ir arī mūsu tagadējais zemkopības ministrs. Kā tur zemkopji varētu sūdzēties par grūtiem laikiem un par to, ka par viņiem netiek gādāts? Mēs redzam, zinām un jūtam šē Saeimā, ka tiek ļoti daudz gādāts par zemkopjiem, tiek izšķiestas milzīgas summas; un tomēr zemkopji vaid un nav mierā! Kā tas nāk, ka tas tā ir? Vai tiešām tas mūs neizaicina un neizsauc mūs uz tādām domām, kas diemžēl nāk par sliktu mūsu zemnieku savienībai un par sliktu tiem agronomiem, kas ir valdījuši zemkopības resorā, ka viņi nav saimniekojuši pareizi, ka viņi nav saimniekojuši oikonomiski? Tie līdzekļi, kas ir doti zemnieku labā, nav izlietoti labi, oikonomiski; tie ir izlietoti, varētu teikt, ačgārnī. Tā tas arī ir. Sakait, zemkopības ministra kungs, vai jūs vadāt mūsu zemkopjus pa to ceļu, un rādāt viņiem to ceļu, kāds būtu jāiet? Vai jūs tiešām domājat, ka rodama izeja no krīzes ar milzīgām aizsardzības, rūpniecības muitām no vienas puses un izvedprēmijām, piemaksām no otras puses? Jūs sapņojat atkal par bekona izvedprēmiju paaugstināšanu! — Ar to jūs mūsu zemkopjus tikai iemidzināt, jūs viņiem radāt illūziju, it kā jūs viņiem dodat palīdzību. Ka mūsu zemkopji tagad visur cerē uz palīdzību, tā ir zemkopju iemidzināšana, it kā letargiskā miegā. Viņi vairs nelūko paši sev palīdzēties, paši ar saviem spēkiem tikt ārā no krīzes, bet visu gaida no valdības. Tanī pat laikā, kad jūs viņiem

radāt nepiepildāmas cerības uz palīdzību, jūs zināt, ka visas valdības kases ir tukšas, zināt, ka Latvijas valdība nespēj tagad un nespēs arī drīzumā turpmāk rast naudu, ar ko palīdzēt, ko tā varētu izšķiest. Jums ir jānostājas uz reāliem pamatiem un jārāda kā tiešām var palīdzēt. Ar izvedprēmijām, piemaksām un pāraugstām rūpniecības muižām nekas nav izdarāms. (Starpsaucieni.) Es lūdzu, zemkopības ministra kungs, mani netraucēt, ja Jūs vēlaties runāt, es noiešu no katedras un varēsīt runāt Jūs. (Starpsaucieni.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancāns**: Es lūdzu netraucēt runātāju.

Atļaujiet taču man runāt un netraucējiet mani. (A. Eglītis no vietas: «Te nav augstskola, kur viens var runāt, kas patīkas, bet citiem jāklausās!») Zemnieku savienības galva Kārlis Ulmanis runāja par mūsu nabaga zemkopjiem, kuriem esot jāpalīdz, kuriem nav iespējams nepalīdzēt, ka bez izvedprēmijām un augstām piemaksām viņiem neesot iespējams elpot. Viņš aizrādīja, ka Amerikā esot ļoti lielas un milzīgas latifundijas, tūkstošiem hektaru lieli kviešu un labības lauki, Amerikas zemkopis varot izlietot visas mašīnas, kādas tik ir, un tur bez šaubām varot iztikt bez augstām piemaksām, jo tur Amerikā viņiem atliekot, esot iespējams daudz lētāki ražot un varot lētāki pārdot, vēl iznākot tik un tā liela peļņa. Bet mūsu zemkopjiem tas neesot iespējams. Mums ražošana iznākot dārgāki. Es arī neesmu nekāds Antiņš, es zinu, ka ir liela starpība starp mūsu mazaizņēmniecībām un Amerikas latifundijām. Tur var izlietot mašīnas, pēdējos zinātnes ieguvumus mašīnu un citādā ziņā. Bet arī par Latvijas lauksaimniekiem šinī ziņā varēja daudz vairāk gādāt un viņu labā vairāk ko darīt.

Jūs to neesat darījuši, es esmu spiests atkārtot, ko jau reiz sacīju, ka tie līdzekļi, kas līdz šim sniegti zemkopjiem, ir kā ūdenī, kā purvā iesviesti, nekas nav darīts sistematiski, nav sistematiski gādāts par mūsu zemkopību. Vai jūs esat gādājuši par lētiem zemkopības mēsliem lauksaimniecībā, kas tik ļoti ir vajadzīgs. Vai Jūs esat gādājuši par lētām mašīnām? Jāsaka, ka nekas nav darīts. Jūs šeit gan runājat un spriežat par izvedprēmijām, piemaksām, cietām, noteiktām cenām, bet aizmirstiet tanī pat laikā, ka, ja jūs runājat un gādājat lauksaimniekiem augstas cenas par viņu ražojumiem, tad jums būtu arī jārunā un jāgādā par minimālalgām laukstrādniekiem. Arī viņiem tad ir tāda pat tiesība to prasīt no jums, bet par to jūs nerunājat un neesat gādājuši.

Agronoms būdams, jūs, Alberinga kungs, ne par ko neesat gādājuši. Vai ir kas darīts? Sistematiski nekas nav darīts. Vai ir kas gādāts sistematiski, es uzsveru šo vārdu «sistematiski», par ūdenslīmeņa norēgulēšanu Latvijā, Jelgavas-Bauskas līdzenumā, Kurzemē, Vidzemē, Latgalē? Ir kaut kas darīts, bet nav sistematiski un diezgan darīts. Vai ir kas darīts un gādāts par nosusināšanu, par grāvjiem, vai ir kas gādāts sistematiski par lauku un pļavu drenēšanu? Nekas nav darīts. Ļoti maz tiek darīts, sistematiski nekas nav darīts. Ja būtu gādāts par to, ja zemnieku savienība visus šos gadus tiešām būtu gādājusi par mūsu lauksaimniecību, tad tas būtu citādi. Līdz šim viņa ir tikai šķietami gādājusi, un gādājusi nevis par lauksaimniekiem, bet tikai par savu maku, pati par sevi. Ja viņa būtu tiešām gādājusi, tad mūsu lauki Zemgalē un Bauskas līdzenumā visi būtu

drenēti un tad mūsu ražas būtu dubultojušās vai trīskārtojušās. Ja tas tā būtu, tad arī mūsu zemkopji, neskatoties uz Amerikas lielajām latifundijām un turienes labumiem, tad arī viņi varētu dzīvot, tad viņiem nebūtu jāpalīdz un viņiem nebūtu jāsauc pēc palīdzības. Tagad viņiem iet ļoti slikti un viņiem jāsauc pēc palīdzības ne jau nu tīri tāpēc, ka jūs neesiet palīdzējuši — jūs daudz viņiem esiet palīdzējuši — bet tāpēc, ka jūs neesiet sistematiski viņiem palīdzējuši. Tāpēc ir šis vaimanas un šis vaimanas norims tikai tad, kad zemnieku savienība vairs nevaldīs Latvijā, kad Latvijā vairs nevaldīs arī tādi ministri kā tagadējie. Jūs man šeit atgādinājat netaisni profesoru Balodi. Šinī sakarībā arī no sociāldemokrātiem tika aizrādīts uz eksporta tirdzniecības monopōlu un viņi — sociāldemokrāti — arī jau lika manīt, ka tikām, kamēr netikšot ievesti arī citi monopōli, tikmēr Latvijā nekāda vispārīga labklājības pacelšana nebūšot iespējama. Redziet, agronoma jeb labāki sakot zemkopības ministra Alberinga kungs, nesēn sarunājoties ar jums, jūs paši atzināties, ka Latvijā esot nepieciešami vajadzīgs labības monopōls, tabakas monopōls. Dārieto, ievēdiēto viņus. Neievēdiēto tikai pseidomonopōlus, bet ievēdiēto īstos monopōlus profesora Baloža garā. Ievēdiēto tādus monopōlus un gādājiēto par stingru kontroli un sistēmatisku Latvijas izveidošanu un apstākļu uzlabošanu, ko jūs līdz šim, diemžēl, neesat darījuši.»

Sēdi slēdz. Nākošā sēde plkst. 5 pēc pusdienas.

Atbilde Arkadijam Eglītem.

10. jūnijā 1931. g. (vakara sēdē).

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks**: Vārds personīgā lietā deputātam Zālītem uz 5 minūtēm.*)

Prof. **P. Zālīte** (darba savienība): Es pārmetu valdībai, Alberinga kungam, ka zemniekiem un lauciniekiem ar vienu roku dod un ar otru roku ņem, pateicoties rūpniecības muižām.

Nu, atbilde Eglītem. Tiesa, man ir bijusi Bramberģes muiža Zemgalē. Man ir 3 muižas bijušas: divas kroņa muižas: Jēkabmuiža (150 des.) un Bramberģes muiža (290 des.) Zemgalē un trešā dzimtmuiža Čekijā (1000 pūrv. liela); visas kopā ar prof. Balodi. Kas attiecas uz Jēkabmuižu, tad Jēkabmuižā es sasniedzu 20 pūrus no pūra vietas lielas ražas caurmērā. Uz atsevišķiem laukiem daudz augstākas. Tika ierīkota sēklas saimniecība un es atsaucos šeit uz Ulmaņa kungu. Ulmaņa kungs taisni iepirka Petkuzas rudzu sēklu priekš sava brāļa, garām braucot Ekonomiskās biedrības Bērzmuižai. Kauguru lauksaimniecības biedrība man piešķīra par sēklas audzēšanu Bramberģes muižā un Jēkabmuižā 3 Grand Prix (zelta medaļas). Tā tad ir tiesa, ko Eglīts teica, ka man bija Bramberģes muiža. Viņa man bija 6 gadu laikā. Šinī laikā es uzbūvēju Bramberģes muižā s e š a s ē k a s, to starpā trīs strādnieku mājas, vienu lielu šķūni, skaistu ķieģeļu pirti, remontēju visas citas ēkas un meliorēju gandrīz vai visas pļavas, tās nogrāvodams un apsēdams ar pļavu zālēm un pļavās ierīkojot l a b u s, l i e l u s s a k ņ u l a u k u s. Jēkabmuižā bija 100 slaucamas govīs, Bramberģē 85 slaucamas govīs.

Kas attiecas uz kalpiem, uz strādniekiem, tad es pieminēšu tikai vienu gadījumu. 1905. gadā, revolūcijas gadā, kad sociāldemokratija kā strādnieku ideālprasību uzstādīja algu — 300 zelta rubļu, m a

*) Man esot kuluāros Arkadijs Eglīts, neapmierinājies ar starpsaucieniem, ar kuriem mani pastāvīgi traucēja, vēl bija atradis par vajadzīgu man uzbrukt man klātneesot. Tāpēc šī atbilde «personīgā lietā» viņam.

niem strādniekiem tā jau bija augstāka. Es viņiem pa jokam sacīju: vai viņi varbūt vēlas sociāldemokrātu solīto? Bet viņi aprēķināja un teica: «Jūs jau mums dodat 500 rubļu zeltā.» Labi, paturiet savu tagadējo. Tā tas bija. Redzat, kādas bija manas attiecības ar strādniekiem.

Bramberģes muižu es neesmu īsti lūdzis, bet viņa man tika dota pēc tam, kad domeņu valdes priekšnieks firsts Meščerskis un Zemkopības ministrijas Baltijas nodaļas priekšnieks pamatīgi bija apskatījuši Jēkabmuižas saimniecību un ieteica man ņemt Bramberģes muižu izmēģinājumiem. Viņi tā tad man ieteica 290 des. lielo Bramberģes muižu. Viņu man deva uz visaugstāko pavēli bez torģiem uz 25 gadiem. Gribēja vēlāk vēl līgumu paildzināt līdz 40 gadiem, bet es to nevēlējos. Redziet, šī muiža man tika dota uz visaugstāko pavēli. Zemkopības ministrija gribēja no Krievijas zemkopības skolām un augstskolām sūtīt praktikantus uz Bramberģes muižu. No Latvijas valdības man nu vajadzētu pēc viņas pašas noteikumiem dabūt, kā to dabūja arendātori, 22 ha lielu muižas centru, bet pateicoties mūsu valdībai, laikam zemnieku savienības valdībai un rīcībai es esmu dabūjis Bramberģes muižā nevis 22 ha, bet tikai 14 pūrvietas un pie tam to sliktāko zemi. Tāda ir bijusi pateicība man. Tāda ir mana atbilde Eglīša kungam.

Vēl man jāaizrāda, ka uz Bramberģes muižu un Jēkabmuižu mani toreizējie politiskie pretinieki, gribēdami man sadot, izsūtīja revidēt manu darbu agronomu Vitoliņa kungu no Veinberga «Rīgas Avīzes». Jūs zināt, ka es nekad neesmu bijis draugos ar Veinberģi, bet Vitoliņa kungs un Veinberģa kungs tomēr bija tik godīgi, ka nodrukāja «Rīgas Avīzē» vairākos numuros plašu pārskatu par Bramberģes un Jēkabmuižas saimniecībām kā paraugsaimniecībām.»

Piezīme. Savā apskatā par Jēkabmuižu un Bramberģes muižu Vitoliņš starp citu izsacījās, ka Jēkab-

muižā jau esot tāda tik varena labība, ka zaķis tur nevarot izskriet caur labības lauku, bet viņam esot jāskrien pa viņojošu labības lauku — vārpu virsu. Varētu vēl piezīmēt, ka Jēkabmuižā pa vasaru uzturējās divas profesoru ģimenes: bijušie Rīgas politehnikas profesori: inženieris Vladimirovs un tautsaimnieks Kosinskis. Prof. Vladimirovs jau miris. Profesors Kosinskis tagad darbojas mūsu universitātē. Profesoram Kosinska kungam pašam bija divas muižas Krievijā. Viņš var ikvienam, kas to vēlētos, arī Arkadijam Eglītim, pastāstīt kāda Jēkabmuižas laukos auga labība. Par kādu 40 pūrv. lielu auzu lauku prof. Kosinska kungs izsacījās: «Tās jau nav auzas, bet niedras un šalc vējā līgojot kā niedras». Viņas ražoja 45 pūri no pūrvietas, caurmērā no visa lauka. Tādas, tik lieliskas labības viņš neesot redzējis.

Saeimā 19. jūnijā 1931. g. apspriežot, ka zemnieksavienības koppienotavas piena nodevējiem uzspiež abonēt «Brīvo Zemi».

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Zālītem.

Prof. Dr. **P. Zālīte** (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Te runāja Bļodnieka kungs un šoreiz man jāsaka, izteica daudz, ko es gribēju teikt par žurnālistiku. Es cienu brīvību, to jūs visi būsiet manījuši. Es esmu par žurnālu, avīžu izplatīšanu tautā un manis dēļ arī par «Brīvās Zemes» un «Latvja» izplatīšanu, kas gan ir mani galīgi pretinieki un mani visādi noķengā un manas runas runas visādi sagroza. Lai tauta lasa arī viņus un lai iepazīstas ar viņiem un redz, cik zemiski var būt žurnālisti-avīžnieki. Bet uzspiest kādus žurnālus vai avīzes, kā to dara sevi uzspiežot «Brīvā Zeme», tas ir nepiedzīvots skandāls Latvijā. Agrāk un pat vēl līdz šim atklāti avīžnieki kaunējās to darīt, — pat negodīgas reklāmas veidā uzspiest kādu žurnālu vai avīzi. Līdz šim no tā kaunīgi atturējās, domājot, lai tauta pati brīvi izvēlas. Tāpat arī šai gadījumā ir jāsaka, bet piespiest neviena nedrīkst abonēt un lasīt. Man ir no daudziem apgabaliem, no vecsaimniekiem, jaunsaimniekiem un sīkgruntniekiem teikts, lai uzstājoties no Saeimas katēdras pret lasīšanas uzspiešanas politiku, kādu piekopt «Brīvā Zeme». Tas esot neciešami. Un neciešami tas arī ir. Piemēram, ja kādam jaunsaimniekam, kuŗam tā jau maz piena, ko nodot, kuŗa ienākumi ir mazi, un, varbūt, viņš vēl pieder pie kādas zemnieku savienībai pretējas partijas un viņam spaidu kārtā koppienotavas uzspiež abonēt «Brīvo Zemi», piespiež viņu to lasīt. Tas ir skandāls. Es esmu pret katru piespiešanu, vienalga,

vai tā ir laba, vai slikta lieta, bet uzspiest, ministru prezidenta kungs, jūs tautai nedrīkstiet nekā. Arī pirkt un lasīt «Brīvo Zemi» ne. Tas ir vienkārši negodīgi, ja koppienotavas to dara. Lai lasa katrs, ko grib. Es neuzstājos par šo priekšlikumu tāpēc, ka es esmu pret «Brīvo Zemi». Nē, uzspiest nedrīkst nevienu politisku laikrakstu. Lai tauta lasa, ko grib. Arī politikā tautai vajaga būt brīvai.»

**Saeimā 19. jūnijā debatējot par uzņemšanas
eksameniem Īniversitātē.**

Prof. Dr. P. Zālite (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Es jūs nepgrūtināšu ar gaŗu runu. Mūsu Īniversitātes augstākais mērķis, kad mēs viņu dibinājām, — arī es biju Īniversitātes dibināšanas sākumā organizācijas padomē un Īniversitātes padomē — bija, lai viņa būtu autonoma un krietna. Autonomija viņai ir panākta. Tas ir bijis mūsu augstākais mērķis redzēt mūsu Īniversitāti eĵam līdzās lielo kultūras tautu ĵniversitātēm zinātnes priekšgalā un ar tām sacenšamies. Saprotams, daudz ko var viņai vēl šai ziņā pārmest, bet autonomai viņai jābūt un jāpaliek. Mēs varam še Saeimā izteikt šādu vai tādu vēlēšanos, bet iemaisīties Īniversitātes autonomijā — arī uzņemšanas eksamenu ziņā — nav labi, aizskārt autonomiju nedrīkstētu.»

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Debates izbeigtas.

Māras baznīcas jautājumā.

10. jūlijā 1931. gadā.

Jaunu likumprojektu par Māras (Doma) baznīcas piederību iesnieguši deputāti Kullīts, Ausējs, Pauļuks, Reinhards u. c. Šai likumprojektā par Māras (Doma) baznīcas īpašnieku paredzēta ev.-luterāņu baznīca. Viņa būtu arī ev.-luterāņu baznīcas bīskapa katedrāle. Pārvaldības likumu izdevēja un lietošanas noteicēja būtu ev.-lut. baznīcas sinode.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Godājamie deputātu kungi! Es jau savus ieskatus esmu izteicis agrāk un pie tiem vairs neatgriezīšos. Es tikai brīnos par to, ka tur, kur suverēnā latviešu tauta jau pati runājusi, kam Māras baznīca lai pieder, ka tur no baznīcas, no mūsu garīdznieku, mācītāju puses varēja vēl ierosināt šeit Saeimā tādu maldinošu likumu, it kā viņi gribētu un varētu izšķirt Māras baznīcas likteni miera ceļā un sadzīvot Māras baznīcā ar vāciešiem kopā. Līdz šim mūsu sinode, mūsu bīskaps Irbe to nav paspējis. Un ka viņi līdz šim nav paspējuši apmierināt garnizona draudzi un mūsu latviešu tautu, tad viņi arī turpmāk to nespēs. Es esmu savu parakstu devis kopā ar pāri par 200.000 parakstītājiem un es domāju, ka tā ir latviešu tautas balss, kas jau ir runājusi. Un viņa ir runājusi, ka Māras vai Doma baznīcai ir jāpieder suverēnai latviešu tautai. Saprotama lieta, ka viņa būs evaņģēliska baznīca arī turpmāk un par to te nevar būt šaubu. Ja te ir gribēts teikt, it kā tas turpmāk tā nebūtu, ka tur varētu tikt ierīkots kāds kino vai kas tamlīdzīgs, tad tā ir maldinoša balss. Tā nav balss, kas nāk no Kristus, tā ir balss, kas nāk no pašas

elles. Šis priekšlikums ir maldinošs. Viņš ir jānoraida un pret viņu ir cieši noteikti (katēgoriski) jāuzstājas. Suvērenā latviešu tauta ir runājusi. Pāri par 200.000 latviešu prasa, lai Doma baznīca tiktu atņemta vāciešiem. Vāciem baznīcu ir diezgan. Vāciem ir Pēterā baznīca, vāciem ir vecā Ģertrūdes baznīca, Doma vai Māras baznīcai ir jāpieder suverēnai latviešu tautai.»

Piezīme. 10. jūlijā Saeimā vajadzēja izšķirt ierosinājuma likteni. Bet mācītāji u. c. nāca ar jaunu priekšlikumu. Viņi Māras baznīcas likteni arī turpmāk gribēja atstāt un uzticēt ev.-lut. sinodei, cerībā, ka Miera draudze, garnizona draudze un vācu draudze varēs mierīgi un satiecīgi sadzīvot kopā. Viss bijis tik pārpratums. Patiesībā tā ir tautas apzināta maldināšana. Tāds priekšlikums nāk par vēlu. Viņa iesniedzēji tik rāda, ka no vācu pavadas un atkarības viņi vaļā netiek. Latviešiem Māras baznīcā jābūt pilnīgiem kungiem un noteicējiem. Vāciešiem, it īpaši ievērojot notikušo sinodes laikā, tur vairs nevar būt nekādas līdzdalības. Viņiem Māras baznīca galīgi jāatstāj un jāatdod latviešiem.

Par piekāpšanos Māras baznīcas jautājumā vairs nevar būt runa. Latviešiem katoļiem ir Jēkaba baznīca, latviešiem pareizticīgiem Katedrāle, latviešiem luterāņiem Māras baznīca. Vāciešiem galveno baznīcu Rīgā vēl paliek pārbagāti. Viņiem paliek Pēterā un Vecā Ģertrūdes baznīcas. Reizē Māras baznīcu var arī uzlūkot kā suverēnās latviešu tautas valsts baznīcu, kā latviešu archibīskapa baznīcu, kā Latvijas universitātes ev.-lut. teoloģijas fakultātes baznīcu. Ja viņa būs tāda, tad tur zem suverēnās latviešu tautas un valsts likumības un aizsardzības spārnēm būs vieta, un mierā un satiecībā varēs dzīvot un darboties kā Garnizona draudze, tā arī Miera draudze. Māras baznīca varēs būt tad arī ista latviešu ev.-lut. ticīga archibīskapa katedrāle (bīskapa baznīca), Universitātes ev.-lut.

ticības fakultātes baznīca. Arī valsts vara svinīgos gadījumos viņu varēs izlietot kā valsts baznīcu. Visiem, ja likums un īsta Kristus mīlestība valda, būs telpu diezgan. Arī laika diezgan visiem darboties, ikvienam pēc tā gara un vajadzības, ja visu pareizi iekārtos un noteiks. Baznīcu mums ir bagātīgi diezgan. Nav vajadzīgs, kā vēl vienmēr daži domā, būvēt jaunu baznīcu un izdot daudzus miljonus, kur tūkstošiem jākaujas ar trūkumu un badu. Lai viņās valda tik īsts Kristus, iecietības un tuvāku mīlestības gars!

Morduchs Dubins pārkāpj Latvijas satversmes 32. pantu.

Nelaiķis profesors Dr. K. Balodis, kuŗš pastāvīgi, neatlaidīgi cīnījās pret korrupciju, un par valsts labumu, vēl savas Saeimas darbības beigās, 16. decembra sēdē 1930. gadā, uzstājoties pret Morduchu Dubinu, jautāja: «vai Jūs esat tas Dubina kungs, kas 1922. gadā dabūja spirta brūža koncesiju, un vai Jūs tagad jau 8 gadus neieņemat vietu Latvijas parlamentā, pretēji Latvijas satversmes 32. pantam, kas aizliedz Saeimas deputātam saņemt koncesijas?»

Izrādījās, ka tā ir patiesība. Saeimas deputāts nedrīkst saņemt no valsts koncesijas vai stāties citās veikalnieciskās attiecībās. Koncesiju Dubins, kā izrādījās, tiešām bija ieguvis 1922. g. un tā bijusi uz viņa vārda līdz 24. decembrim 1930. g. Tikai tad, kad prof. Dr. K. Balodis Saeimā bija atklājis šo Dubina nelikumību, Dubins koncesiju pārrakstīja uz citas personas — Lipmaņa Feldhūna vārdu. — Kad Saeimas prezidijs pieprasījis šai lietā no Dubina paskaidrojumus, pēdējais ilgi vilcinājies ar atbildi, līdz šī gada februārī lakoniski paziņojis, ka uz viņa vārda nekādas koncesijas neesot.

Pēc šī paziņojuma, kas pārsteidza visus deputātus, F. Cielēns jautāja: kādus soļus Saeimas prezidijs nolēmis spert pret Dubinu.

Dr. P. Kalniņš paskaidroja, ka Saeimas prezidijs gribējis šai jautājumā dzirdēt vispirms starpfrakciju biroja domas. Tad F. Cielēns lika priekšā nodot Dubina lietu deputātu lietu izmeklēšanas komisijai un griezties pie Saeimas organizācijas komisijas ar

priekšlikumu, lai tā noskaidro, kādi soļi sperami pret deputātu, kurš tik rupjā veidā ignorējis satversmes noteikumus.

Cielēna priekšlikumu Saeima pieņēma. Bet nebija pieprasīta steidzamība un tādējādi varēja notikt, ka tagadējā Saeimas sesijā tas vairs netiek izšķirts. Tāpēc Zālīte ar Cielēnu norunāja, ka pieprasāma steidzamība un jātiek dotai atbildei 7 dienu laikā. Šādā gadījumā vajadzēja 10 deputātu parakstu un arī, lai Saeima to izlemtu tanī pašā sēdē, nevajadzēja nevienam deputātam pret to celt ierunas. Bija jādomā, ka arī neviens to nedarīs. Iesniegumu ar vajadzīgiem 10 parakstiem es biju parakstījis kā pirmais un viņu arī iesniedzu prezidijam. Bet tā kā es tanī dienā biju stipri slim, lūdzu, lai priekšlikumu motivē Cielēna kgs, kurš to arī darīja. Man par lielu izbrīnu uz priekšsēdētāja jautājumu: vai kāds ceļ iebildumus šī priekšlikuma caurskatīšanai tanī pat sēdē, atskanēja archibīskapa Jāņa, deputāta Pommera balss, ka viņš ceļ iebildumus šī priekšlikuma caurskatīšanai. Izbrīnījies atskatījos atpakaļ un jautāju: kas tas ir, kas pretojas, kas ceļ iebildumus? Atbildēja: Tas ir bīskaps Jānis. — Priekšlikumu, pateicoties archibīskapa Jāņa kungam, tāpēc vajadzēja atlikt uz nākošu sēdi, kad viņu nolēma nodot organizācijas komisijai izlemšanai 7 dienu laikā.

Sekas:

Pie 1931. g. 14. jūlija rīta plēnārsēdes dienas kārtības 1. punkta.

Latvijas Republikas

Saeimas

Organizācijas komisija.

1931. g. 10. jūlijā.

Saeimas prezidijam.

Izpildot komisijas lēmumu no š. g. 10. jūlija, laipni lūdzu celt Saeimai priekšā šādu Organizācijas komisijas priekšlikumu:

Saeima nolēm j: uzdot jūriskai komisijai izstrādāt sevišķu sodu likumu pantu, kā sank-

ciju par Satversmes 32. panta pārkāpšanu no Saeimas deputātiem. Sankcijai jābūt tādai, ka tās pielietošanai uz tiesas sprieduma pamata par sekām ir — deputāta mandāta zaudēšana un aizliegums ieņemt Saeimas deputāta amatu arī uz priekšu uz noteiktu laiku.

Priekšsēdētājs **A. Petrevics.**
Sekretārs **R. Dukurs.**
Referents **A. Petrevics.**

Deputātu lietu izmeklēšanas komisijas atzinums.

Saeima nolemj:

Deputāta Morducha Dubina spirta dedzinātavas koncesijas lietu — izbeigt.

Rīgā, 10. VII 31.

Priekšsēdētājs **V. Rubuls.**
Sekretārs **J. Veržbickis.**
Referents **J. Birznieks.**

Priekšsēdētājs: Vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Godātie deputātu kungi! Es apsveicu Organizācijas komisijas lēmumu, t. i. sodu, kas būtu uzliedams tādām deputātam, kas pārkāpj Satversmes 32. pantu, kas veikalnieciskos mantkārīgos nolūkos izlieto savu deputāta varu un tiesības veikalu dzišanai, lai iedzīvotos uz tautas rēķina. Tāds deputāts tiešām ir pelnījis, ka viņu izslēdz no Augstā nama, jo tāds deputāts nav šī likumdošanas nama cienīgs.

Tāds Organizācijas komisijas lēmums attiecas uz turpmāko laiku. Bet nu ir jautājums, vai komisija ir domājusi arī kā sodīt deputātu **Morduchu Dubinu**, kas apmēram 8 gadus ilgi ir pārkāpis šo likumu un nav bijis cienīgs mūsu Augstā likumdošanas nama. Deputātu kungi, jūs ziniet, ka tiem, kas likumus izdod, arī pašiem ir jāpadodas likumiem. Ko lai saka par tādu deputātu, kas pats likumus palīdz izdot un pēc tam pārkāpj un visādiem līdzekļiem apiet to likumu, kas ir izdots. Jūs ziniet, ka korrupcija, spekulācija un likumu apiešana visādos veidos

mantkārīgā nolūkā kā kāda nikna vēža slimība saposta un bojā mūsu tautas veselīgo organismu. Viņa arī neļauj attīstīties un uzplaukt mūsu oikonomiskai dzīvei. Šī slimība, kā nikna sērga, skar ne tik vien mūsu zemniekus, tirgotājus, bet viņa ir jau ieviesusies pat mūsu tiesnešos. Viņa skar arī tiesnešus un skar, diemžēl, arī mūsu Senātu. Mēs nesen vēl dzirdējām, ka tiesnešiem un pat senātoriem bija jāizvēlas: vai viņi domā ieņemt banku direktoru amatus un nodarboties citos veikalos, vai nodarboties turpmāk tikai ar savu tiesnešu amatu? Vēl īsi pirms tās sēdes, kur par to Augstais likumdošanas nams runāja, man tika pietelefonēts no kāda latviešu senātorā, kurš sacīja, lai visiem līdzekļiem uzstājoties par to, ka tiesnešiem aizliedz nodarboties blakus veikalos, kas neesot savienojams ar tiesneša nepieciešamo neatkarību. Pat senātoru aprindās esot tādi, kas pārkāpjot likumu un nododoties veikaliem mantkārīgā nolūkā. Redziet, šī sērga skar kā nikna vēža slimība arī šo augsto namu. Mēs redzam un visiem tas tagad ir zināms, ka ir radies deputāts Morduchs Dubins, kas ir pārkāpis Satversmes 32. pantu. Pārkāpis šo likumu pantu mantkārīgos nolūkos. Saprotams pareizs ir Organizācijas kommisijas lēmums, izstrādāt likumu, kas šādus deputātus vienkārši izslēgtu no šī augstā nama, kā arī viņiem ņemtu tiesības uz zināmu laiku kandidēt. **Bet ko darīs ar Dubinu, kas jau 8 gadus ir ieņēmis deputāta vietu un tomēr ir pārkāpis šo likumu?** Viņš jau visus 8 gadus nav bijis cienīgs būt loceklis šai Augstajā namā. Viņš nedrīkst iziet sveikā. Izdodamie soda panti jāattiecina arī uz viņu! Godātie kungi, mēs gan zinām, un arī es zinu, ka žīdu tauta vispār lūko apiet likumus. Tas ir šīs tautas dabā, ir tapis par viņas otro dabu, jo tas ir šīs tautas vēsturiskās attīstības auglis. Tiešām ir bijuši laiki, — un šai ziņā man šī tauta ir jāaizstāv, — kur ir val-

dījuši tik drakoniski likumi, naidīgi žīdu tautai, ka tiešām žīdu tautai nebija iespējams eksistēt, ja viņa neapgāja likumus. Un tā vēsturiski ir attīstījusies šīs tautas likumu apiešana. Viņi, žīdi piemēram, piekrāpj pat savas tautas dievu — Jachvi. Jūs ziniet, ka Mozus likumos ir sacīts, ka žīdiem pirms ēšanas jānomazgājas. Un ko darīja žīdi, izpildīdami tādu sava dieva pavēli un piesavinādamies tādas parašas? Tā kā ūdens nebija visur pie rokas, tad žīdiņš, vienkārši, lai nomazgātu rokas, iesplāva — tpu! — rokās, saberzēja tās un nu viņš bija nomazgājis rokas, vai arī pie loga rūtīm apslapināja pirkstu galus un nu viņš bija nomazgājies, nošķīstījies sava augstā dieva — Jachves priekšā un nu viņš varēja ēst.

Bet, godātie deputātu kungi, man ir jāvēršas arī pret kādas citas ticības augstāko galvu, pret pareizticīgo augstāko galvu, pret archibīskapu Jāni, deputātu Pommeru.

Kad tika iesniegts pieprasījums 7 dienu laikā dot atbildi, ko domā darīt ar Dubinu, kas pārkāpis Satversmes 32. pantu, kā no elles atskanēja kāda balss, ka viņa ceļ iebildumus. Atskatoties atpakaļ, es iejautājos, kas protestē, kas ceļ iebildumus (starp-saucieni). Tas ir bīskaps Jānis, dzirdēju atbildē. Man arī pēc balss spriežot likās, ka tas bija archibīskaps Jānis (starp-saucieni, troksnis). Es, protams, nepiekrītu notikumiem, kas šeit beidzamā laikā norisinājas, kur šo archibīskapu novilka no katedra un izstūma pa durvīm laukā. Viņu varēja atspēkot gara ieročiem, loģiskiem paņēmieniem. Bet archibīskaps Jānis nerunāja gan vis ar Kristus garā. Es brīnījos, dzirdēdams to, ka baznīcas galva, lielas baznīcas galva var tā izturēties. Es brīnījos, ka archibīskaps Jānis var aizsargāt deputātu, kas mantkārības nolūkā pārkāpj Satversmes 32. pantu. Man tobrīd likās, ka tas nav Kristus gars, bet balss, kas nāk it kā no elles (starp-saucieni, troksnis). Es nevarēju saprast tādu archibīskapa Jāņa izturēšanos.

Priekšsēdētājs P. Kalniņš (zvana): Deputāt Zā-

līte, es lūdzu nelietot pret deputātiem neparlamentāriskus izteicienus. Es saucu jūs pie kārtības.

P. Zālīte (turpina): Deputātu kungi! Es domāju, ka tas ir dibināts pārmetums archibīskapam Jānim. Tas ir nožēlojams gadījums, kur archibīskaps grib aizstāvēt korrupciju, grib aizstāvēt likuma apiešanu. Kristus tā nebūtu izturējies un nevarēja izturēties. Ne es esmu aizskāris Augstā nama locekļus (troksnis), bet archibīskaps.»

Archibīskaps Jānis, deputāts Pommers pēc tam «izsacījās, ka Zālītes kungs esot teicis klaju, viņam neizprotamu, nepatiesību». Ar to izcēlās vārdu kaujas starp Zālīti un archibīskapu Jāni no vienas puses un Cielēnu un Jāni no otras puses.

Priekšsēdētāja biedrs: Vārds personīgā lietā deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): «Vārds man personīgā lietā atbildei archibīskapam Jānim. Es te apskatos visapkārt, bet viņa, diemžēl, te nav. Man ļoti žēl, ka viņš nedzird. Godātie deputātu kungi! (Smieklī zālē.) Ikviens filozofs, ikviens cilvēka svēts pienākums ir runāt patiesību, bet tāpat ikviens cilvēka svēts pienākums ir arī, ja viņš ko izteicis, tad to nenoliegt. Cilvēku dabā ir maldīties. Romieši to izteikuši sacīdami: «Errare humanum est». Maldīties tiešām ir cilvēcīgi. Bet ikviens cilvēka svēts pienākums arī ir censties būt patiesam, dzīties pēc patiesības. Dziņu pēc patiesības ļoti skaisti izteicis lielais vācu dzejnieks un lielākais vācu kritiķis Lesings, teikdams tā: «Tēvs», že domāts Dievs, «ja Tu savā labā rokā turētu visu patiesību, t. i. absolūto patiesību, un savā kreisā rokā tikai dziņu pēc patiesības, un teiktu: «izvēlies!», tad es izvēlētos un sacītu: «sniedz man savu kreiso», t. i. to roku, kurā ir tikai dziņa pēc patiesības, «jo visa pilnīgā patiesība, absolūtā patiesība, ir tikai jums, dieviem.»

Bet kā ar patiesību un dziņu pēc patiesības dzīvē? Kad iesniedza priekšlikumu deputāta Morducha Dubina lietā, zīmējoties uz

Satversmes 32. panta pārkāpšanu, un to skatīt cauri 7 dienu laikā un šis priekšlikums nebija dienas kārtībā, tad lai viņu apspriestu t a i p a š ā s ē d ē vai arī nākošā sēdē, vai nobalsotu, pietika pēc nosacījumiem viena vienīga balss, ja tā nepiekrītu, tad priekšlikumu noraidītu, atliktu uz nākošo sēdi.

Šo manū iesniegto priekšlikumu motivēja deputāts Cielēna kungs. Es biju slims, es sēdēju savā vietā un negribēju ņemt vārdu. Es dzirdēju sev aiz muguras, uz prezidija vaicājumu, vai kāds ceļ iebildumu, doļu, tumšu balsi, kas nāca it kā no liela spēcīga vīrieša krūts: es ceļu iebildumus. Es apgriezos un vaicāju: kas ir tas, kuŗš tādā lietā, kur Saeimas deputāts ir apgājis likumu, pārkāpis to, varētu sacīt, ka viņš ceļ iebildumus, tad man atbildēja: tas bija bīskaps Jānis. Man liekas, ka tas nesaskan ar archibīskapa cieņu, ne ar pareizticīgo baznīcu, ne arī ar Kristus garu. Kristus, kā jūs zināt, bija ļoti maiga, aītēriska, dievišķīga būtne, kas visu saprata — visu piedeva, bet kad viņš redzēja spekulāciju, kad viņš redzēja likumu apiešanu, spekulāciju, korrupciju, tad viņš, kā jūs zināt, ļoti sašuta par to un šis viņa sašutums izpaudās svētās dusmās. Viņš, kā jūs zināt, ņēma pātagu rokā, Jeruzālemes dievnamā apgāza naudas mijēju galdus un izkaisīja naudu uz visām pusēm, bet pašus, kas to darija, izdzina no Jeruzālemes dievnama laukā. Redzat, kā skatījās Kristus uz likuma apiešanu, uz korrupciju, uz spekulācijām. Tas, saprotama lieta, nesaskanēja ar Kristus garu, kad atskanēja balss: es ceļu iebildumu. Tas nav Kristus gars, tas nav baznīcas gars un tā nedrīkst izturēties arī lielas baznīcas galva. Tas nesaskan ar Kristus mācībām. Tāda balss man likās nākam no elles. Kristus tā nevarēja runāt; bet jūs zināt, ka šis pats archibīskaps Jānis apgalvoja: Zālīte ir runājis nepatiesību. Es, kā profesors, protams, nedrīkstu nepatiesību runāt. Tāpēc es tādu apgalvojumu, ka es esmu runājis nepatiesību, nevaru pieņemt un gribēju pārlicināties, vai es neesmu maldījies, jo maldīšanās ir cilvēcīga. Es piegāju pie archibīskapa Jāņa kunga un vaicāju, vai viņš tā teicis, ka viņš ceļ iebil-

dumu. Viņš man atbildēja, ka viņš nav tā sacījis. Viņš arī no šīs katedras sacīja, ka viņš tā neesot runājis ne Saeimā, ne ārpus Saeimas, ne arī to teicis sarunā ar citiem. Pēc tam man, protams, būtu atlicies tikai atvainoties archibīskapa Jāņa kunga priekšā, ja viņš tā nebūtu runājis. Es arī gribēju atvainoties archibīskapa Jāņa kunga priekšā, tas man būtu jādara, ja es būtu maldījies. Es neesmu gribējis viņu aizskārt kā baznīcas galvu, bet kā jau teicu, ja archibīskapa Jāņa kungs tā nav teicis, tad man būtu jāatvainojas. Man gan likās, ka es tiešām dzirdēju archibīskapa Jāņa balsi. Par to nu es lūkoju pārlicināties.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks** (zvana): Jūsu runas laiks ir iztecējis.

P. Zālīte (turpina): Es piegāju pie docenta Aušēja kunga un jautāju, vai viņš nav dzirdējis, ka archibīskaps Jānis ir tā izteicies. Viņš man atbildēja, ka viņam liekoties, ka archibīskaps Jānis tā sacījis. Dzirdiet (Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks** zvana), 9 deputāti, proti: Vinters, Maizels, Veikalns, Bastjānis, Rudevics, Ulpe, Zeibolts, Rozentāls un Celms, vēl apgalvo, ka archibīskaps Jāņa kungs tiešām tā ir sacījis. Ja nu viņš būtu šeit klāt zālē, tad es viņu lūgtu, lai viņš atbild tagad to 9 deputātu priekšā, kas ir dzirdējuši, ka viņš ir tā sacījis. Es domāju, ka to daudzi dzirdēja.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks** (zvana): Jūsu runas laiks iztecējis.

P. Zālīte (turpina): Tā tad es neesmu runājis nepatiesību, bet archibīskaps Jāņa kungs, deputāts Pommers, ir runājis nepatiesību. Mans runas laiks ir iztecējis. Archibīskaps Jānis ir diemžēl runājis nepatiesību, bet ne prof. Zālīte.»

Prezidijs liek priekšā šo sēdi slēgt. Iebildumu nav. Nākošā sēde šodien plkst. 5 pēc pusdienas. Turpināsies muitas tarifa apspriešana. Es atvainojos, personīgā lietā vārds vēl deputātam Pommeram.

J. Pommers (archibīskaps Jānis): «Augstais nams! Vakardienas rīta sēdē profesors Zālīte asi uzbruka man, zīmējoties uz manu uzstāšanos it kā pret

viņa iesniegto likumprojektu Dubina lietā. Viņš saka: «Kad iesniedzu šo likumprojektu, kas draud atņemt Dubinam tiesības būt šī Augstā nama loceklim, kā no elles nāca balss (zālē troksnis), pat no archibīskapa Jāņa ... (zālē troksnis). «Jānis, kas še runāja, runāja elles garā, pašā sātana garā». Skaidri apziņoties, ka es pie Zālītes likumprojekta ne esmu nevienu vārdu teicis ne no katedras, ne kommisijā, ne citā vietā, es to arī pastiprināju šeit un aizrādīju, ka Zālītes kungs ir teicis klaju man neizprotamu nepatiesību. (Starpsauciens pa kreisi: «Tev nebūs nepatiesu liecību dot!») Kad es vēlāk iegāju pēc izziņām pie Saeimas kancelejas direkcijas, gribēdams iepazīties ar to Zālītes iesniegto likumprojektu, tad izrādījās, ka Saeimā pavisam tāds Zālītes likumprojekts nav iesniegts. Tā tad — melojis no sākuma līdz galam — ir ka es runājis, ir ka viņš likumprojektu iesniedzis.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Deputāt Pommer, es sadzirdēju, ka jūs lietojāt vārdu «melojis». Es saucu jūs pie kārtības.

J. Pommers: Runājis nepatiesību.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Tas nav tas pats. Lūdzu turpiniet.

J. Pommers (turpina): Vakardienas vakara sēdē Zālītes kungs sameklējis 9 lieciniekus, kas itin kā būtu dzirdējuši manu uzstāšanos. (Starpsauciens pa kreisi: «Cēla iebildumus!») Bet kas izrādījās? (Starpsauciens pa kreisi: «Izrādījās, ka ir taisnība!») Tā uzstāšanās, par ko liecināja šie 9 liecinieki, neatietas uz Zālītes kunga neesošo likumprojektu, bet kā Zālītes kungs to formulēja, liecības attiecas uz Cieļēna iesniegto pieprasījumu. Man liekas, arī no filozofiskā viedokļa taču nav vienalga — likumprojekts vai pieprasījums, un tāpat nav vienalga Cieļēns vai Zālīte?

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Deputāt Pommer, Jūsu runas laiks ir notecējis.

J. Pommers (turpina): Es vēl neesmu beidzis. Lūdzu atļaujiet man beigt.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Es turos pie kārtības ruļļa un lūdzu atstāt katedri. Vārds deputātam Zālītem.

(J. Pommers no vietas: «Es lūgšu vēl reiz vārdu!»)

P. Zālīte (darba savienība): Godātie deputāti! Es nerunāšu ilgi. Man ir tikai piecas minūtes (starp-saucieni). Archibīskaps Jānis — deputāts Pommera kungs, diemžēl, lietoja sofistiskus izteicienus un paņēmienu, lai iztiktu no klizmas. Es viņam uz viņa sofismiem vairs neatbildēšu. Es viņam ieteiktu, kad noiet mājās, paņemt Jauno derību, atšķirt viņu un uzšķirt Mateja evaņģēlija 16. nodaļu, 24. pantu. Tur archibīskaps Jānis varēs lasīt grieķu valodā, un es domāju, ka viņš to sapratīs, sekošus vārdus: «aparnēsastō cheautón». Šie vārdi man ir jāieteic archibīskapam Jānim izlasīt un pārdomāt. Mūsu valodā viņi skan: «pārvari pats sevi», t. i. topi citāds, labāks, topi īsts, vai, kristīgās ticības garā runājot, izvelc to veco Adamu, to ļauno no sevis, topi īsts Kristus kalps.» Strādājiet arī jūs, archibīskapa kungs Kristus garā.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds personīgā lietā deputātam Pommeram.

J. Pommers (pareizticīgo un vecticībnieku vēlē-tāju un apvienoto krievu organizāciju frakcija): Tās lietas ir vēl brīnišķīgākas. Es izskatījos kancelejā, bet nu izrādās, ka no Cielēna, Dubina lietā neviens pieprasījums nav nācis šeit. Tā tad nepatiesība nepatiesības galā. Likumprojekta nav. Manas runas nav. Nepatiesība un murgi. Ja es uzstājos sakarā ar Cielēna ierosinājumu šeit un cēlu iebildumus, tad tas tāpēc, lai to lietu neskatītu nesagatavotu cauri, bet lai viņu atliktu līdz nākošai sēdei. Uz to man bija zināms pamudinājums, lai dotu iespēju iedziļināties šinī ierosinājumā. Bet Zālītes minamā pieprasījuma nav. Manas runas nav. Viscauri Zālītem ir nepatiesība. (Troksnis.)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvana): Lūdzu apmierināties. Vārds personīgā lietā deputātam Cielēnam.

F. Cielēns (sociāldēmokrats): Tā kā priekšrunātājs minēja arī manu vārdu, tad es atļaujos Augstā nama uzmanību aizkavēt pāris minūtes, lai paskaidrotu. Ierosinājums - priekšlikums, ko bija parakstījis Zālīte, es un vēl citi zīmējās uz priekšlikumu uzdot komisijai izstrādāt priekšlikumu par deputāta Dubina lietas izmeklēšanu Satversmes pārkāpšanā. Priekšlikums bija izdalīts visiem deputātiem. Tad priekšsēdētājs jautāja: Vai kāds ceļ iebildumus šī priekšlikuma caurskatīšanai tanī sēdē — es domāju, ka visi Augstā nama locekļi, kas klausījās, dzirdēja, ka tas, kas cēla iebildumus pret šī priekšlikuma caurskatīšanu, bija deputāts Pommers. Tāpēc viņš te izgrozīdamies ar visādiem sofismies, gan runāja no šīs katedras klāju nepatiesību.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Deputāt' Pommer, mums ir parasts, ka katrā gadījumā var dabūt vārdu personīgā lietā tikai 2 reizes. — Sēde slēgta.

(Slēgta plkst. 1,10 pēc pusdienas.)

Papildinājums sodu likumos.

Sodu likumus papildināt ar šādu 683¹. pantu:

683¹. Saeimas vai Ministru kabineta loceklis, kas pretēji Latvijas Republikas Satversmes 32. pantam, pats vai uz citas personas vārdu saņēmis no valsts pasūtījumu vai koncesiju, sodāms:
ar cietumu.

Ar to pašu sodu sodāma persona, kas izdevusi panta pirmā daļā minētām personām pasūtījumu vai koncesiju.

Bez tam sodītais Saeimas loceklis zaudē mandātu, pie kam tiesa var viņam atņemt arī tiesību tikt ievēlētam nākošā Saeimā.

Pārejas formula.

Saeima nolēm j:

- 1) uzdot organizācijas komisijai izstrādāt noteikumus par Saeimas deputātu saņemto no valsts pirms ievēlēšanas amatā pasūtījumu un koncesiju likvidēšanu;

- 2) uzdot publisko tiesību komisijai izstrādāt analogiskus noteikumus Ministru kabineta iekārtā attiecībā uz Ministru kabineta locekļiem.

Jūriskās komisijas priekšsēdētājs **K. Pauļuks.**

Sekretārs **Nik. Kalniņš.**

Referents **Nik. Kalniņš.**

Nr. 350, 18. VII 31.

Ievedams monopōls, lai izietu no krizes.

15. jūlijā 1931. g.

Priekšsēdētājs: Vārds deputātam Zālitem.

P. Zālite (darba savienība): Arkādijs Eglīte te runāja tīri vai kā Hērakls*). Nu, es saku, jūs Eglīt neesat nekāds Hērakls, jūs jaunsaimnieki, neesat nekādi īsti jaunsaimnieki un sīkgruntnieki. Jūs esat pseudo-jaunsaimnieki. Darba savienība, cik maza viņa jūsu acīs ar' ir, piesaka jums ceļu uz dzīvību un nāvi! (Jautrība.) Man jāsaka, ka darba savienība prasa to pašu, ko prasīja šeit sirmais šterna kungs, proti, **labības monopōla ievēšanu**. Ceļu, pa kuŗu jūs esat gājuši, nevar iet neviens Saeimas deputāts, kam Latvija ir par visu augstāka, kam Latvijas labums par visu augstāks. Mēs jums nesekosim, mēs iesim jaunu ceļu, to ceļu, kas ved pie labklājības. Mūsu valdība Latviju novedusi postā. Viņai nav vairs īsti nemaz tiesības runāt par Latvijas uzplaukšanu un labumu! Ulmaņa valdība ir posta valdība! Katram godīgam Saeimas deputātam ir jāsaka un jāsauc: «nost ar tādu valdību!» (Starpsaucieni pa labi.)

*) Hērakls (lat. Hercules), grieķu teiku varonis, dievu virsaiša Zēva un Alkmēnes dēls, aiz kāda iemesla debess dieve Hēra, Zēva sieva, viņu nīda un sūtīja divas čūskas, kas lai Hēraklu vēl šūpli guļot nonāvētu, bet viņā jau parādījās dievības spēks un viņš čūskas nožņaudza. Kad Hērakls sasniedza jaunekļa gadus, tad kādā dienā, kā sofists Prodiķs stāsta, krustceļā nosēdies un dziļās pārdomās nogrimis par to, kādu dzīves ceļu izraudzīties: ērkšķaino tikumības jeb vai vieglo netikumības un baudu ceļu? To domājot viņam tuvojās divas sievietes: Aretē un Kakiā. Pirmā no izskata vienkārša, tikumīga, otrā nekautrīga, baudkāriģa. Tikumīgā ar netikumīgo sacenšas, lai Hēraklu dabūtu ikviena savā varā. Hērakls, kā krietnu un godīgu vecāku dēls izvēlas ērkšķaino tikumības ceļu. Par to viņam dzīvē gan daudz cīņu, bet pēc tam nemirstība un viņš tiek uzņemts Olimpā pie dieviem. Dzīvojot viņš Mikēnu ķēniņa Euristeja uzdevumā izdara 12 va-

rona darbus, no kuriem slavenākie un pazīstamākie ir: cīņa ar Nemejas lauvu, kuŗu viņš ar rokām nožņaudz, cīņa ar Lernas ūdens čūsku (Hidru), kuŗai tiklīdz vienu galvu nosita, tās vietā divas pieauga klāt, Augeja staļļa iztīrišana vienā vienīgā dienā, staļļa, kuŗā trīsdesmit gadi no vietas bija mitinājušies 3000 liellopu, cīņa ar milzi Anteju, kuŗam, tiklīdz viņš pieskārs zemei, radās arvien jauni spēki klāt, aiz kāda iemesla Hērakls viņu pacēla gaisā un gaisā turēdams nospieda, iznesa elles suni Kerberu (elles durvju sargs ar trim galvām) u. c. Hēraklu var salīdzināt ar mūsu Lāčplēsi.

**Sakarā ar Ministru kabineta iesniegto likumprojektu
par maksāšanas grūtībās nonākušo kreditiestāžu lietu
kārtošanu.**

15. jūlijā 1931. gadā.

Priekšsēdētājs: vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): Godātie deputātu kungi! Te tagad runā ar' par Vācijas krīzi. Par to, protams, Latvijas valdībai nav atbildība jāuzliek, bet Latvijas valdībai ir gan jāatbild par Latvijas krīzi.

Viņa grib glābt un izvest Latviju no krīzes ar šo priekšlikumu, kas tagad te tika iesniegts no finanču ministra. Tā nav izvešana no krīzes, tā ievēšana krīzē. Visa valdības politika iziet uz to, lai sadārdzinātu dzīvi kā zemkopjiem, tā arī laukstrādniekiem un pilsētas strādniekiem. Viņa neizved no krīzes ar paaugstinātām muitām, bet gan ievē krīzē un noved Latviju pie galīga sabrukuma. Mana balss te, zināms, neizšķirs, bet es te saucu: mums ir jāgādā par stipru, neatkarīgu latviešu valdību. Tagadējā, no minoritātēm atkarīgā, valdība Latviju noved pie bezdibeņa un viņai ir jāatkāpjas. (Zālē troksnis.)

Deputātu J. Balodi grib izslēgt no Saeimas par to, ka viņš, lai iekurinātu savā pagraba istabiņā krāsni, pārnesis no dzelzceļa divus pussatrunējušus gulšņus, piecdesmit santimu vērtībā, par kuŗu pārņemšanu viņam miertiesnesis piespriedis divas nedēļas ilgu cietuma sodu, sodu noteikti atlaižot, ja u. t. t.

21. jūlijā 1931. gadā.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks**: Vārds deputātam Zālītem.

P. Zālīte (darba savienība): Godājamie deputātu kungi! Man tiešām šai gadījumā grūti runāt. Es gribētu tomēr deputātu kungiem atgādināt: **vienādu taisnību visiem, arī komunistiem vienādu taisnību!** Deputātu kungi, J. Balodis atzinās, ka viņš ir divus satrunējušus dzelzceļa gulšņus — 50 santimu vērtībā — pārnesis mājā, kad viņš sala. Un tiešām tā ir, kā Linards Laicēns aizrādīja un sacīja: **kuŗš gan nebūtu to darījis līdzīgos apstākļos?** Es to par zādzību neuzskatu, ja kāds salst un viņš redz kādus pussapuvušus vai pussatrunējušus malkas gabaliņus un tos pārnes mājā, lai sasildītu savus sastingušos, sasalušos locekļus. Labi, komunist J. Balodis atzinās, ka viņš to ir darījis, bet viņš arī sacīja, ka viņš to nožēlo un izciestu pat labāk nāves sodu, nekā tagad šie stāvētu un aizstāvētos. Ja viņš zinātu, kāds sods par to draud, viņš to nebūtu darījis. Man liekas, deputātu kungi, tā ir mazāk pati «zādzība», sūdības noziegums, bet tā ir politika, kuŗas dēļ jūs tagad Balodi velkat tiesas priekšā. Tas ir līdzīgi kā Kristus laikā, kad tie varizēji un rakstu mācītāji Jēzum Jeruzālemes dievnamā pieveda grēcinieci un sacīja: «viņa ir pienākta laulības pārkāpšanā. Ko Tu saki? Pēc Mozus likumiem viņa ir nāvi pelnījusi». Kristus, redzēdams viņu viltību, palocījās pie zemes un rakstīja smiltīs: «viņai būs mirt».

Piecēlies Kristus sacīja: «Kas no jums bez grēkiem, lai met pirmo akmeni uz viņu.» Viņi nokaunējās un aizgāja (Jāņa ev. 8, 7). — Es sacīšu, ja jūs, kungi, skatāties uz mūsu likumiem ne pēc būtības, bet pēc burta, tad Balodis ir pelnījis, kā to jau izsacījās Breikšs, sodu — tikt izslēgtam no Saēimas; bet es jums, kungi, atgādināšu: deputātu Morduchu Dubinu par Satversmes 32. panta pārkāpšanu jūs neizslēdzāt, jūs viņu attaisnojāt, bet Balodi par divu gulšņu pārņemšanu mājās, 50 santimu vērtībā, jūs gribat izslēgt. Atceraties, ko sacīja Kristus varizējiem? Viņš sacīja: «Kuņš no jums ir bez grēka, lai met pirmo akmeni!» Un grēcinieces apsūdzētājiem bija tik daudz kauna, ka viņi nokaunējušies aizgāja. Sakait, kungi, vai jūs varat likt savu roku uz sirds un teikt: «es esmu taisns». Jūs zināt, ka korrupcija un spekulācija un mantkārības nolūkā Latvijā ir ļoti lielā mērā izplatītas un es teikšu, ka ir simtiem un pat tūkstošiem tādu, kas ir vēl vairāk, daudz vairāk pelnījuši cietumu. Tās ir starp citu tās korrupcijas līdakas, par kuņām kādreiz ieminējos. Bet Balodi notiesā par to, ka viņš, lai sasildītu savas sastingušās, aukstās miesas, saldams ir paņēmis sapuvušu malkas gabaliņu. Kungi, ja viņš zinātu, ka to nevar darīt, viņš to, kā pats sacīja, nekad nedarītu. Es atzīstu, ka no mūsu likuma viedokļa vienalga, vai paņem adatu, vai kādu citu niecīgu nevērtīgu lietu, tā ir jau zādzība un to jau var iztulkot tā, ka tā ņemta mantkārīgos nolūkos. Es tomēr nevaru mest akmeni uz Balodi. Es viņu netiesāju un piedodu viņam, kā Kristus piedeva tai grēciniecei, kuŗu varizēji un rakstu mācītāji gribēja sodīt par laulības pārkāpšanu. Man gribētos teikt, ja es būtu tiesnesis, tad ticiet, ka es daudzus ar mierīgu sirdi izslēgtu no šī Augstā nama, bet Balodi paturētu. Jūsu acīs viņš ir zaglis, bet manās acīs viņš nav zaglis, jo viņš aiz aukstuma drebēdams ir paņēmis pussatrunējušus jeb pussapuvušus malkas gabaliņus — 50 santimu vērtībā — un tos ielicis krāsnī,

lai sasildītu savus un savējo sastingušos locekļus. Atceraties, Kristus ar saviem mācekļiem — un pat svētdienā — izplūca vārpas! Kuņš nav svešā — cita tīrumā vai pļavā noplūcis pa puķītei vai nolauzis Jānos pa bērza zariņam? — Vai arī tā tad nav «zādziņa»?

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauļuks**: Debates izbeigtas. Ir iesniegts priekšlikums pārtraukt sēdi uz 15 minūtēm frakciju padomes sēdes sasaukšanai.

Šo priekšlikumu iesniedzis deputāts Breikšs. Iebildumu nav? Tas pieņemts. — Lūdzu frakciju padomes locekļus tūlīt sapulcēties uz sēdi. Pārtraukums uz 15 minūtēm.

(Pārtraukums no 9,25—10,05 vak.)

TAUTU IZGLĀBA DZIESMU GARS!

Sakarā ar pensiju likumu.

22. jūlijā 1931. gadā.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Zālītem.

Prof. Dr. **P. Zālite** (darba savienība): Godātie deputātu kungi! Katram darbam sava pienācīgā alga! Katram darbiniekam lai ir sava pienācīga pensija! Tā jādabūn un to zināms nevar un nedrīkst liegt arī praktiskiem darbiniekiem. Es šoreiz tomēr negribu runāt par praktiskiem darbiniekiem, bet gribu piegriezties dzejniekiem, zinātniekiem un māksliniekiem, tiem darbiniekiem, kas līdz šim tiešām ir aizmirsti. Ir jau bijis tā, ka dzejnieki un mākslinieki aizvien izpalikuši tur, kur citu rokas izstiepušās un saņēmušas visu algu, viņi palikuši bešā. Par to jau dzied arī lielais vācu dzejnieks šillers, ka pie pasaules radīšanas, kad Dievs izdalījis visu mantu, tad trūcis kam? Trūcis dzejniekam, viņš nebijis tur klāt, viņš mitis savas fantāzijas debesīs. Redziet, par to visskaistāki te runāja Linards Laicēns. Viņš pats būdams dzejnieks vislabāk sapratis dzejnieka un mākslinieka dvēseli. Jūs citi to neesat tā izpratuši un sapratuši. Viņš sapratis to, ko Auseklis izteicis savā dzejā, sacīdams: «Vēl gari uz putekļiem cerē, vēl putekļi garu grib slēpt...» Jūs visi lielāties ar saviem darbiem un prasāt pensijas, bet kas radīja Latviju. (Starpsaucieni.) Jūs labāk nerunājat. Kas radīja patstāvīgu, neatkarīgu Latviju? Vai tie vispirmā kārtā nebija dzejnieki un mākslinieki? (A. Egļītis no vietas: «Gleznotāji».) Arī gleznotāji. Dzejnieki, mākslinieki, zinātnieki! Vispirmā kārtā pie Latvijas tapšanas ir jāmin mūsu lielais dzejnieks Rainis, kuŗš ar savām ugunīgām dzejām 1904. un 1905. gados sacēla veselu revolūcijas vētru, to vētru,

kuŗu var uzskatīt kā priekštecī neatkarīgai Latvijai. Sakait, vai tie atkal nebija mūsu dzejnieki: Akurāters un Skalbe, vai tas nebija mūsu mierīgais Skalbe, kas sajūsmināja, savilņoja mūsu strēlnieku sirdis par neatkarīgu, brīvu Latviju? Vai tie nebija zinātnieki, kas sludināja, ka tautu pašnoteikšanās tiesības ir tautu svētākais, neapgāžamākais, viņām neatņemamais dabiskais likums? Tā tad jūs redzat, ka dzejnieki, mākslinieki un zinātnieki te sastopas, lai radītu neatkarīgu Latviju. (Sauciens no vietas: «Tie jau ir šinī likumā ietverti».) Jā, bet ne pienācīgi.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvana): Es lūdzu netraucēt runātāju Zālīti.

P. Zālīte (turpina): Es nevaru nekā runāt, kad Arkādijs Eglītis nejaucas starpā. Te Linards Laicēns aizrādīja uz to, un tas atkal bija pilnīgi pareizi, un man liekas, ka tas ir nācis no dzejnieka, mākslinieka sirds, ka dzejnieki un mākslinieki ir snieguši tautai tik daudz mantas, ka viņa ne mūžam to nevar atmaksāt. To mēs redzam senā Grieķijā, to mēs redzam Atenās. Sakait, vai grieķi nebūtu sen nogrimuši aizmirstībā, vai viņi nebūtu sen aizmirsti, ja viņiem nebūtu tādu dzejnieku kā Homērs, Aischils, Šofokls, Euripids un citi, ja viņiem nebūtu tādu mākslinieku kā Feidijs, Praksitels un citi? Tāpat viņu zinātnieki un filozofi, kā Sokrats, Platōns, Aristotelis un citi? Dzirdat, tie grieķus ir padarījuši nemirstīgus citu tautu starpā, tie ir padarījuši viņus par citu tautu skolotājiem. Arī pie mums mūsu dzejnieki un mākslinieki ir tie, kas radīja to lielo sajūsmu, ka tapa Latvija. Šie dzejnieki, rakstnieki un zinātnieki, kas pastāvīgi kāvās ar trūkumu, kas vienmēr no citiem tika atstumti, kuŗiem bieži nebija darba! Vienu dienu rakstnieks uzrakstīja kādu artiķeli vai kādu dzejoli un ar pūlēm to ievietoja vienā vai otrā avīzē un pastāvīgi kāvās ar trūkumu, badu. Arī tagad tas vēl nēreti tāpat. Tāpēc mēs nevaram no viņiem prasīt iemaksas, lai viņi paši piedalītos pensiju fondā. Es saku, tautai ir pienākums dot viņiem. Tauta mūsu

dzejniekiem un māksliniekiem un zinātniekiem nevar pienācīgi samaksāt to, ko viņi tautai ir snieguši. Tāpēc nevar būt runa par kādām mākslinieku un dzejnieku iemaksām, tautai ir viņiem jādod. Jāsaka, ka tauta nekad nevarēs viņiem to samaksāt. Es varētu vēl daudz ko aizrādīt un runāt par mūsu dzejniekiem. Atceraties Ausekļa «Beverīnas dziedoni», ko viņš tur saka savā dzejā: «Dziesmu vairogs atsita bultas, dziesmu skaņa pārņēma troksni, dziesmu vara aizdzina kaŗu, tautu izglāba dziesmu gars!» Dzejnieki ir daudzreiz glābuši tautu un ar savām dzejas skaņām apslāpējuši tautas kaŗa trokšņus u. t. t. Tāpēc mēs nedrīkstam no viņiem nekā prasīt, nedz ņemt iemaksas. Viņi mums ir visu devuši un to mēs viņiem nekad nevaram visu atlīdzināt. Viņi mums ir devuši savu sirdi, viņi mums ir devuši to, ko tikai reti cilvēkiem ir devusi dievība. Dzejnieki un mākslinieki ir devuši savai tautai to, kas tautu dara nemirstīgu. Arī mūsu dzejnieki ir savu tautu lielā mērā darījuši nemirstīgu, pazīstamu. Pat viens mācītājs — nē, Seibolts to aizrādīja, ka pie mums, kad nāk citas tautas un prasa, lai mēs rādot to vislabāko, kas mums esot, mēs nevedot viņus vis baznīcās, bet vedot viņus muzejos, rādot savus dzejnieku darbus u. t. t. Mums jau ir radušies tādi dzejnieki kā Rainis, Aspazija, Skalbe u. c., kas mūsu tautu kultūras tautu acīs dara nemirstīgu, viņi un tāpat vēl daudzi citi mums ir snieguši ļoti daudz vērtīga. Tāpēc, ja ir runa par pensijām, tad pirmā vietā ir jāstāda gara darbinieki, kā dzejnieki un mākslinieki un, es teikšu, arī zinātnieki. No viņiem mēs nevaram prasīt iemaksas pensiju fondam, jo viņi pieder pie tās iedzīvotāju šķiras — ja te par šķirām grib runāt — kuŗiem nav — ar retiem izņēmumiem — nekādas materiālas mantas. Un viņi arī pieder pie tiem, kuŗi nav apraipi-

juši savus pirkstus ar nepelnītu un saspekulētu laicīgu mantu, nav tiekušies pēc viņas tā, kā mēs piemēram vēl vakar runājām par to pašu Satversmes 32. pantu un par citiem. Tāpēc, ja mēs dodam pensijas, tad mums ir jāprasa, lai tie piedalās un paši samaksā, bet no dzejniekiem un māksliniekiem, un arī no zinātniekiem mēs to nedrīkstētu prasīt. Ja tauta ir cienīga savu dzejnieku un mākslinieku, tad viņa to nevar un nedrīkst darīt.»

Piezīme. Ja tauta grib būt varena, slavēna, tad jānes lieli upuři, lai plauktu zinātne, dzeja, māksla.

Franču ievērojamais zinātnieks Sen-Simons (Saint-Simon) izsakās: «Ja Francija piepeši pazaudētu savus pirmos (lielākos) piedesmit zinātniekus, savus pirmos piedesmit māksliniekus, savus pirmos piedesmit fabrikantus un savus pirmos piedesmit zemkopjus, tad nacija būtu ķermenis bez dvēseles, viņai būtu nocirsta galva. Ja viņa turpretī pazaudētu visu savu valdības personālu, tad no tā zemei celtos tikai necīgs zaudējums.» («Lois psychologiques de l'évolution des peuples» par Gustave Le Bon. Parīzē, 1922. g. 51. lapp.).

Valdības virus jau atkal varētu ievēlēt. Bet gēniālus zinātniekus, māksliniekus u. t. t. ievēlēt nevar. Tie ir debess balva. Tautas gēnija iemiesojums. Bez tādiem tauta nav tauta. Māksla ir ikvienas tautas nepieciešams kultūras elements. Par to liecina arī lieliskās tempļu un citas būves, kā piem. Ēģiptes piramīdes, kurās realizējas zināmas idejas.

Māras baznīcai jāpieder valstij — latviešu tautai.

22. jūlijā 1931. gadā. (Vakara sēdē.)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Zālītem.

Prof. Dr. **P. Zālīte** (darba savienība) : Godātie deputātu kungi! Es neturēšu ilgu runu. Es teikšu tikai nedaudzus vārdus. Deputāts Pauļuka kungs un Beidava kungs un visi citi, kas runāja pret tautas ierosinājumu, it īpaši tie garīdznieki, kas runāja, man šķiet, ka viņi pielīdzināmi «tām 5 ģekīgām jumpravām», kas ir tā kunga dienu aizgulējušas (aplausī). Kur viņi bija tad, kad šis jautājums tika iekustināts un pacelts? Mēs bijām pacietīgi un gaidījām, ko jūs teiksiet. Bet tad jūs klusējāt. Jūs esiet iekērušies vāciešu vai pareizāki minoritātu astē vai pavadā. Jūs netieciat no šīs pavadas vaļā, tāpat kā jūs toreiz sinodē netikāt vaļā. Redziet, visus jūs vadīja un veda toreiz bīskaps Pelchaus un vada arī mūsu otrais bīskaps - niedrists, latviešu bīskaps, kurū varētu pielīdzināt Antiņam. Viņš ticēja toreiz, ka lietas pašas nokārtosies, ka visas šīs trīs draudzes, Miera, Garnizona un vācu draudze samierināsies, kā viņš pats par to rakstīja avīzēs. Mūsu bīskaps ticēja, ka Māras vai Doma baznīcā viņas sadzīvos mierīgi, saticīgi. Jūs vēl šeit to arī tagad gribiet iestāstīt. Tomēr, kungi, mēs neesam tādi Antiņi. Mēs visi redzam, ka šīs trīs draudzes nevar mierīgi sadzīvot. Tas jau ir pierādīts. Tauta ir runājusi. 231.000

personas, tā ir tautas balss un latviešu tautas balss ir augstākais likums Latvijā, un tāpēc arī es saku, ka Māras baznīca ir jānodod valstij, kā šeit par to runāja un dibināti runāja Cielēna kungs, Breikša kungs un citi. (Starpsaucieni.) Jūs esat aizgulējušies. Kam jūs nenācāt istā laikā? Ja jūs būtu istā laikā nākuši un sacījuši: labi, garnizona draudzei lai pieder $\frac{1}{3}$ Domas baznīcas, Miera draudzei $\frac{1}{3}$ un vācu draudzei, manis pēc, lai tad piederētu $\frac{1}{3}$. Ja būtu valdījis miers un satiecība. Bet jūs, vācieši, to negribējāt un tagad arī negribat to, jo jūs vācieši gribat būt kungi. Šai kundzībai ir jādara gals un Māras baznīcai ir jāpieder valstij un latviešu tautai.»

EPILOGS.

«Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē,

Mēs gribam šē paši sev likumus lemt:

Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —

Mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet ņemt.

Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu,

Un mūsu šī Baltijas jūra mūždien.

Mūsu tēvi te cieta, mūs asins te lieta, —

Viss, viss pie šīs zemes simtu saitēm mūs sien.

Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —

Tā zeme ir mūsu, ir mūsu — ja gan!

Caur simtgadu vaidiem zem svešnieku spaidiem

Šo baltdien vēl dzidri mūsu mēle te skan.

Tā zeme ir mūsu. Tā Dieva un Laimas

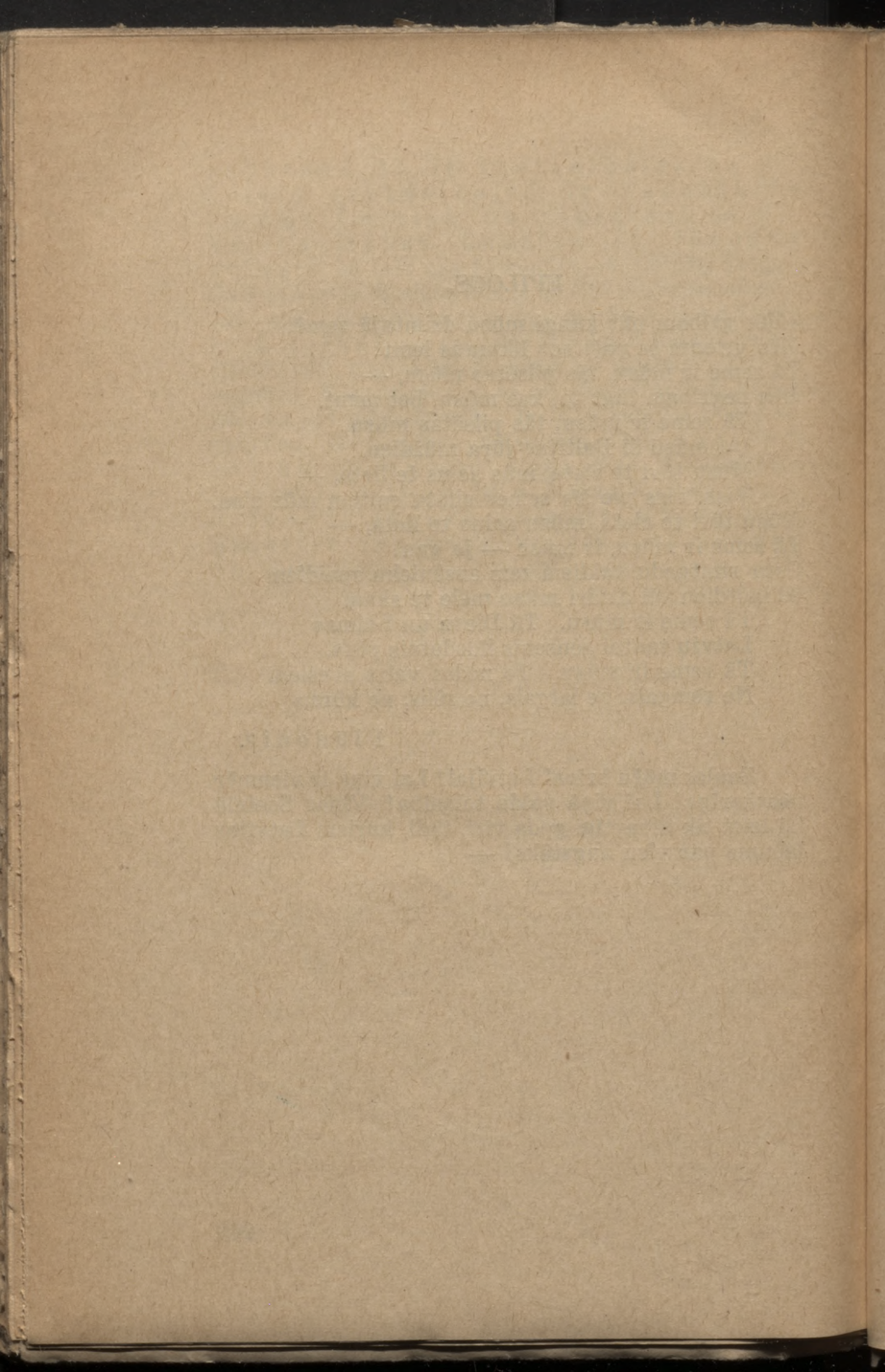
Latvju tautai sensenis līdzdotais pūrs,

Tā zeme ir mūsu. To nedos vairs svešiem

Ne zengals, ne latgals, ne sēlis, ne kūrs.»

Plūdonis.

Saules mūžu brīvai Latvijai! Lai viņa ir vienmēr
neatkarīga! Lai viņā valda taisnība! Viņas Saeimā
lai ieiet tik nesavtīgi goda vīri, tādi, kuriem Latvijas
labums par visu augstāks! —

Saturs.

Lap. p.

Priekšvārds	3
-----------------------	---

A. Prof. Dr. K. Baloža runas.

1. Prof. Dr. K. Baloža runas Rīgas-Rūjienas dzelzceļa lietā	7
2. Azīla — patversmes tiesības	10
3. Dzelzceļu būvju lietā	13
4. Par «Lata» un «Uniona» banku un citiem veikaliem	21
5. Kadastra jautājumā	24
6. Zemnieku bankas lietā	25
7. Par Rīgas vēlēšanām	31
8. Valsts budžets 1930/31. saimniecības gadam	32
9. Mācītāju un Kristus mācības gars	46
10. Par Satiksmes ministrijas rīcību un budžetu	53
11. Valsts budžets 1930/31. saimniecības gadam	58
12. Finanču ministrijas budžets	62
13. Zemkopības ministrijas budžets	77
14. Kara ministrijas budžets	86
15. Par Viļaku	93
16. Par izlīdzinošo taisnību starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem	96
17. Prof. Dr. Balodis sūta studentu Jankus kgu pamācīties tautsaimniecības un finanču vēsturi	107
18. Par Saeimas komisijām un atlīdzību 18. martā cietušiem un kareivjiem	112
19. Vēl par atlīdzību karavīriem	119
20. Par jauno bezdarba apkaņošanas likumprojektu	124
21. Mežu uzņēmēji-spekulanti	131
22. Pilsētu pašvaldības vēlēšanas	134
23. Pret Saeimas darbības pagarināšanu no 3 uz 4 gadiem	135
24. Par mežu izstrādāšanu valsts saimnieciskā kārtā	140
25. No vienas puses sviež dučiem miljonus projām, no otras puses knapina, kur nevajaga knapināt	148

B. Prof. Dr. P. Zālītes runas.

1. Mirušā Saeimas deputāta prof. Dr. K. Baloža piemiņas godināšana	153
2. H. Celmiņa valdībai aizejot	155
3. Ritiņš kā IV vidusskolas direktors. Sienas avīze	158
4. Par Māras (Doma) baznīcas piederību	161
5. Par Kārļa Ulmaņa valdības deklārāciju	168

6.	Priekšlikums ierobežot ārzemnieku nodarbināšanu Latvijā	171
7.	Pret 10 milj. latu garantijām Pad. Krievijai	178
8.	Budžetu apspriežot	180
9.	Prof. Dr. phil. P. Zālītes runa Saeimā, runāt tur tik latviski	188
10.	Ārlietu budžetu apspriežot	192
11.	Runa apspriežot Tieslietu ministrijas budžetu	196
12.	Apspriežot Zemkopības ministrijas budžetu	205
13.	Atbilde Arkadijam Eglītem	210
14.	Saeimā 19. jūnijā 1931. gadā apspriežot, ka zemnieku savienības koppienotavas piena nodevējiem uzspiež abonēt «Brīvo Zemi»	213
15.	Saeimā 19. jūnijā debatējot par uzņemšanas eksāmeniemiņiem Īniversitātē	215
16.	Māras baznīcas jautājumā	216
17.	Morduchs Dubins pārkāpj Latvijas Satversmes 32. pantu	219
18.	Ievedams monopōls, lai izietu no krīzes	231
19.	Sakarā ar Ministru kabineta iesniegto likumprojektu par maksāšanas grūtībās nonākušo kredītiestāžu lietu kārtošānu	233
20.	Par deputāta J. Baloža izslēgšanu	234
21.	Tautu izglāba dziesmu gars! Sakarā ar pensiju likumu	237
22.	Māras baznīcai jāpieder valstij — latviešu tautai	241
23.	Epilogs	243

192-
11-12, 21, 46 f. 77, 87

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304064732

1ar.8

1. ZEP. 1931